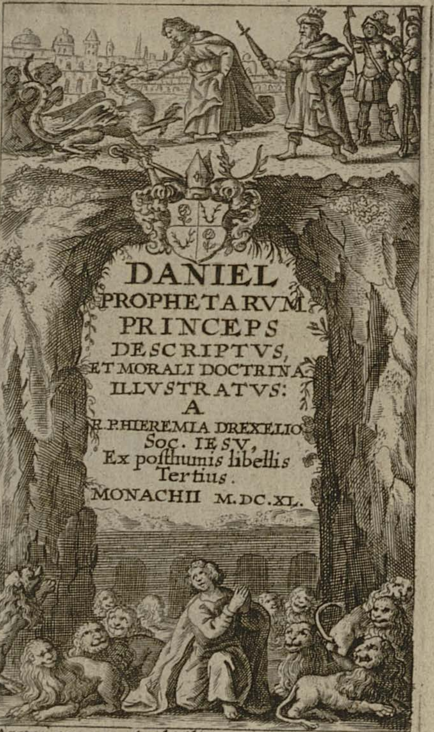

ANTVERPIÆ, Apud Viduam IOANN. CNOBBARI A°. 1641.
Cum gratia et Privilegio.

FF. Eremitar. Camaldul. M. Regij
FF. Varsavian.

REVER

ILLVS

PRINCI

D

MAR

EPISCOPO

S. R.

DOMINO

D

veris præcon
am non int
titis, & im
in publicum
dere fatigat
ura, quâ pr

REVERENDISSIMO
ET
ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO
MARQVARDO
EPISCOPO AICHSTADIANO
S. R. I. PRINCIPI
DOMINO CLEMENTISSIMO.

DVdum R.me & Ill.me Princeps, famâ Tui implemur, non levi illâ & vulgi rumoribus nutritâ, quæ crescit eundo; sed quæ veris præconiis gravida, laudes etjam non integras narrat, minor meritis, & imbecillis ad provehendas in publicum virtutes, quarum pondere fatigatur. Hujus igitur famæ aura, quâ prolixè impellimur in fo-

lia quædam noſtra, velut in carbaſa incidit; quæ proinde tam ferenti vento uſa, ſperant ſe poſſe & honoribus tuis Ill.me Princeps velificari, & in dextrâ tuâ portum tenere. Ea quidem folia Sibyllæ eſſe non jactamus; ſed Danielis nomen inſcriptum habent, hominis cui ſupra Cumanas & Erythræas Vates præſentius cum Deo commercium interceſſit: neque ſic tamen illis pretium, quale à Tarquinio poſcebatur, figimus; unicè contenti, ſi clarum alias per Principum aulas Danielis, quod diximus, nomen, in noſtro quoque libro Ill.me Princeps amœno vultu ſpectabis. ſpectabis autem? imò, fiducia eſt, complecteris; niſi tuiſmet virtutibus velis eſſe durior: quarum cùm nos æſtimatores eſſemus, pulchrum putavimus, earumdem præcones fieri, libróque Tuis auſpiciis in lucem dato palam facere, quibus tacitis de Te Ill.me Princeps cogitationibus animum imbueremus, nimirum quæ omnia

omnia de Te præclara judicarent: ſanguinis natalis claritatem, ingenii luce irradiatam; ingenium virtutibus amicitum; virtutes eminentis Infulæ dignitate auctas; dignitatem ſummorum pariter ac infimorum comprobatione plauſúq; exceptam. Scimus hæc; ſed id quidem parum eſt, favemus etiam; neque in ſermonem adducere piget, quorum recordatio voluptatem ciet, qualia profecto in Te Ill.me Princeps tùm ſunt illuſtria, cùm ad copiam ſe exerunt. Generis nobilitas, quam ut ex vetuſtiſſimâ ſtirpe deduceres, jam ab initio Superi providêre; id ſtruente naturâ ut inſignis hoſpes Animus non vulgare ſibi Corporis diverſorium emetaretur; ſed paria necterentur, & corpori ampli ſanguinis derivatione hauſto mentis Bona conſentirent. nec naturæ inclinationem Illuſt.me Princeps moribus intervertiſti, ſed eam egregiè factis cumulans, demonſtraſti illam denique bonorum
 mixtu-

mixturam venuſtiſſimam eſſe, cum & Generis ſplendor Virtutis honeſtatem attolleret, & Generis ſplendorem Virtus ipſa commendaret: leve etenim putaſti partis Proavorum decoribus frui, niſi à quibus vitam acceperas, ab iis quoque vivendi exempla peteres, hæres aviti ſanguinis pariter ac gloriæ. Et fuit hoc tuum jam à tenerâ ætate inſtitutum, in quâ præjacta ſunt fundamenta ſtabilia. Honorum tuorum, in quos non Fortunâ duce ex improviſo illapſus es, ſed gradibus conſcendiſti comite Virtute. Omnis Tua vita huc Te Ill.me Princeps ducebat, quæ tam nitidis tranſacta moribus non in alium apicem debuit evadere, quàm ubi Tiara coronaretur: præluſerunt priores anni ſecuturis eventibus, & in illos aliquis intuens conjecturam capiebat, cujuſcumque Te ampliſſimæ dignitatis capacem excreſcere. Nimirum opportunius unumquemq; ex actionum ſuarum

mo-

momentis, quam natali sidere metimur, & quem quisque vitæ fructum sit laturus, rectiùs ab ipsâ vitâ, quàm à stellis præsagia exquirimus: quæ cum Tibi Ill.^me Princeps tam honorifica imminerent, implevisti tandem illorum veritatem, ne aliquis Te, quàm exspectaverat, minorem videret. Jam igitur evectus in Præsulum ordinem, lucem nactus es, in quâ Tua se virtus majori ambitu depromeret; illico in Te omnia claruerunt: Præses omnis officii & moderatrix totius Honesti Prudentia, quam toto complexus pectore ad omnes casus circumfers, utcumque causæ inciderint, præsens animo, & promptus ratione: hæc domestica & familiaris in qualibet Te rerum varietate comitatur: eâ instructus nunquam consiliorum indigus deprehenderis, quæ in omnem partem dividens, cuncta sapientiâ frenas, & arte contines: hac admonitus, commoda prospicis, amoliris damna,

privatas res, curas publicas tueris, regis præsentia, & præteritorum recordationem, in futurorum providentiam inflectis. Sic imperia firmantur, quæ nunquam satis armis, bene consiliis muniuntur. Quam ob rem

Bene Rationi dare primas:
Sedet una hæc, moderatrix populorum,
Simul illis agitavit Dea cæcam levis urnam.
Quid aheni sibi Reges acierum
Ope fidunt? negat ulla ratione
Vaga mundi pila flecti, nisi solâ
RATIONE.

Cui sanè Justitia jungatur, quam in Te Ill.me Princeps sui amorem mirificum excitasse ferunt, prono ad fidem argumento; quippe qui omnes virtutum numeros usu & exercitatione æquasti, virtuti quæ ipsa æquitas est, cum primis Te obsequentem utique præstas: sic tamen ut morum amœnitati sua laus sit indecerpta, quam in actiones Tuas perpetuo tenore

nore ita velut ultimam lineam dispensas, ut cuncta modestiâ condias, comitate serenes, temperes humanitate. Factis his illustribus Eloquentiæ nitor accedit, ne non omnia incredibili modo conspirent, sed pariter Te & præclarè gestorum copia ornet, & ubertas sermonis, nec magis opere, quàm verbis promptus sis, sed quid agas, habeas, & quid loquare. Quæ qualia sint cùm ad cogitationes nostras referimus, possumus jam intelligere, quibus ex causis præclara illa de Te Ill.me Princeps, Cæsaris, & vicinorum populorum existimatio ortum duxerit, quam cum tantâ Tui commendatione in animum admisere. Meruit Virtus Tua amplissimum testimonium ferre, & unà maximè digna fuit Imperatoris judicio approbari: quamquam illa non solùm Principum virorum oculis sese exhibet spectandam, etiam nobis blanditur, nostrisque se commodis indulget. Adver-

timus Tui Ill.me Princeps, in Societatem nostram animi indicia, quæ erga se præcipua existere Aichstadiani Collegii incolæ nobis solent narrare; quorum ruinas, quas Suecica flamma impulit, à Te erigi, res familiares curari, causas protegi, nos audimus, illi deprædicant. quod reliquum est, Deus Ill.mæ Celsitudini Tuæ, hoc quod agit diu agere posse concedat multáque merces

Vnde potest, Tibi defluat æquis
A superis.

Monachii die Natali Redemptoris nostri Anno M. DC. XL.

Reverend. & Illustriss. Celsitudini Vestræ devotissimum

Collegium Societatis Jesv Monachiense.

INDI-

INDICVLVS IN DANIELEM.

CAP.

CAP.

APPRO-

APPROBATIO R. P. Provincialis.

DANIELEM à P. HIEREMIA DREXELIO p.m. ſcriptum, atq; à deputatis Theologis cenſum probatúmque, Ego Wolfgangus Gravenegg Societatis JESV per Superiorem Germaniam Præpoſitus Provincialis, poteſtate mihi factâ ab Admodum R. P. N. Generali Mutio Vitelleſco, in lucem dari permitto, fidémque facio & meâ manu, & officii Sigillo, Monachii 22. Junii, Anno Chriſti M. DC. XL.

VVolfgangus Gravenegg.

SVMMA PRIVILEGII
REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS IV. Dei gratiâ Hiſpaniarum, Indiarum, &c. Rex Catholicus, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Potentiſſimus Belgarum Princeps, Diplomate ſuo Regio ſanxit, nequis *Danielem, auctore R. P. Hieremiâ Drexelio Societatis* IESV *Sacerdote*, intra novennium præter *Viduæ Ioannis Cnobbari Typographi Antverpienſis p. m.* voluntatem, in Belgio ullo modo imprimat, aut alibi terrarum impreſſam, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve exponat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum, & aliâ gravi pœnâ mulctabitur, uti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ 9. Januarii an. 1638.

Signat.

COOLS.

DANIEL HEBRÆVS PROPHETA.

CAPVT I.

Danielis in ſervando propoſito firmitas & conſtantia.

DANIELEM Hebræum vatem inter Septemviros priſcæ legis jure meritiſſimo numeramus, ævo ultimum, non rerum geſtarum magnitudine. Quis porrò Daniel proſapiâ, quis & quantus eruditione, facultatibus, dignitate, ſapientiâ, virtute, ſanctimoniâ fuerit, ſuo loco dicemus. In anteceſſum hæc paucula ſuffecerit libaſſe.

Daniel ſanguine regio progenitus, ſupra nonaginta annos princeps palatinus, tam Chaldæâ, quàm aliâ omni litteraturâ eruditus, vir ævo illo doctiſſimus, omniúmque ſapientiſſimus, & quod elogiorum caput eſt, divino ſpiritu afflatus, vaticinii laude florentiſſimus.

Sed ſtylum ad ipſam vertamus hiſtoriam, in quâ explicandâ eum ſervabimus ordinem, quem divinus hiſtoriæ ſcriptor ſervavit, qui maximam Temperantiæ atque Abſtinentiæ laudem Danieli, ſociiſque tribuens:

buens: Proposuit autem Daniel in corde suo, inquit, ne pollueretur de mensâ regis, neque de vino potûs ejus. *a* Nimirum Daniel altissimâ mente combibit: Divina lex istud prohibet; hoc vetitum, ergo neutiquam faciendum, quidquid demum sequatur damni. Ab eâ mente Daniel nec verbis, nec muneribus, nec minis, vi nullâ potuit abduci. Vetitum est, ergo factu foedum, ergo minimè committendum est. Validissimum prorsus retinaculum peccaturis injicit hæc una cogitatio: *Vetitum est*. Quod hoc capite uberiùs differemus.

a *Dan*. c. 1. v. 8.

§. I.

Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensâ regis. Divini vim edicti Daniel ita complexus est animo, ut omnes adversas ratiocinationes ariete hoc uno eliserit: *Vetitum est*. Quidquid objiceretur, ille animosissimè repudians: Nec volumus, ajebat, nec possumus divinam legem violare, etsi facultatum, nominis, famæ, insuper & vitæ jactura sit facienda. Perdamus omnia, non refert, modò servemus leges patrias. Pereamus nos, quid interest, dummodò stet Dei decretum. Hos tales cibos admittere, nobis vetitum, ergo istud nunquam facturi sumus. Vel sanguinem potiùs placet prodigere, quàm legi fraudem facere.

Vetitum erat Hebręis, in obvios quosque

que cibos se effundere, sed jure non tam stricto, quàm furtum, adulterium, homicidium. Et primò quidem Iudæis nefas erat in societatem mensæ cum Idololatris venire, Petrus in Cornelii Centurionis domo: Vos scitis, inquit, quomodo abominatum sit viro Iudæo, conjungi, aut accedere ad alienigenam, *a* scilicet convictûs gratiâ, ad ejusdem mensæ familiaritatem. Hinc Dominum IESVM sitientem Samaritis oratione perstringens: Quomodo tu, inquit, Judæus cùm sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judæi Samaritanis. *b* Deinde, leporina & suilla caro, præter ejuscemodi alia, Hebræorum mensis ex lege arcebantur. *c* Atqui aularum mensæ id genus carnium minimè aversantur. Accedit, quòd idololatræ multa comederint, Diis priùs oblata, quæ si pari libertate in cibos Judæi admisissent, grandi religionum suarum dispendio id fecissēt. Quod & Christianis initio vetitum. Hinc illa senatûs Apostolici epistola: Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato, & fornicatione. *d* Ergo rectissimè Daniel: Hoc, inquit, inter vetita ducimus, eam ob caussam id nunquam committemus. Retinaculum peccati, memoria præcepti.

a *Actor. c. 10. v. 28.* b *Ioan. c. 4. v. 9.*
c *Levit. c. 11. v. 6. Deut. c. 14. v. 7. & 8.*
d *Actor. c. 14. v. 28.*

Adversùs hanc Danielis & sociorũ temperantiam tot rationes, tantóque pondere pugnarunt, ut nemo jure videatur offendi potuisse, si subductis rationibus dixissent: Quidquid rex jusserit, in mensam admittemus: Date, quod consuetum est huic aulæ apponere. Nam illis hæc momenta rationum ordine potuissent objici. 1. Quid, ô boni juvenes, hîc frustra reluctamini? Captivi estis, nec enim domi vestræ agitis. Nihil vobis in regiam culinam juris. Novas illi leges scribere, non vestrę potestatis est. Num vestræ conditionis obliti, quid prandendum, quid cenandum sit, dictabitis? 2. Sed esto, captivi non sitis, peregrini certè atque exteri estis, quibus neutiquam permissum in alio regno novam cenandi consuetudinem inducere. Hic aulæ nostræ mos est, quem antiquare conatu vanissimo nitimini. Ergo edite, quod vobis apponitur, omne, quod in macello vænit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. a 3. Sin obstinatè cibos regios repudietis, omni regis gratiâ excidetis. Rex istud sui contemptum interpretabitur. 4. Malasaris caput extremo periculo objicietis, si vestro stare judicio pertendatis. Officium Malasar & vitam perdidit, si contra regis jussa aliam vobis præbuerit diætam. Ergo alieni saltem capitis discrimen attendite, si vestrum vobis caput vænale. 5. Et quales, obsecro, totius aulæ sermones commeabunt, quales irrisus? omnium eritis fabula, trivia-

a 1. Cor. c. 10. v. 25.

triviale de vobis carmen cantabitur, omniũ in vos cavilli jacientur. Ergo saniora inite consilia. Non licet hîc multum tricari. Imperium regis exequendum. Ratiunculis cedendum omnibus, ubi regia urget jussio. Nihilominus proposuit Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensâ regis. Idem & tres alii proposuerunt. Hinc liberrimæ voces illæ: Dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum. Atque ut istud suaviùs persuaderent: Tenta nos, obsecro, ajunt, servos tuos diebus decem; & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum servis tuis. *a*

En, quid propositi firmitas possit; quàm retrahat à malo! ô quanti quanta proponimus, & fit nihil: dicunt, proponunt, statuunt, & fit nihil; promissis implent æthera & fit nihil. Hæc quidem proposita nostra sunt, sed non firma, non in corde masculo nata.

a *Dan. c. 1. v. 2. & seqq.*

§. 2.

Susanna, de quâ suo loco disseremus, cũ sciret adulterium omne prohibitum, proposuit in corde suo pudefieri potiùs Babylone totâ, ad extremum potiùs supplicium trahi, lapidari potiùs statuit, quàm adulterari. Vetitum est, nefas est, ergo neutiquam committendum est. Pari animo Eleazarus senex laudatissimus: Destinavit nõ

ad-

admittere illicita propter vitæ amorem. a Suillam esse vetitam sciebat, idcirco proposuit in corde suo mori potiùs, quàm cibo vetito contaminari. Erant, qui miseratione parum laudandâ moti clanculum rogarent, ederet carnes lege nō vetitas, eâque ratione suaviter simularet porcinas à se comestas, itaque supplicium evaderet capitale. Quâ in re mirificè humanos se censuerunt. At ille tam importunis suasoribus: Turpissimum est, inquit, cano capiti simulare, aut fingere. Quod si faciam, an non juvenes nostri putabunt Eleazarum nonagenarium ad alienigenarum vitam transiisse, unde & ipsi tum amore vitæ, tum exemplo meo inducti similia audere non refugient. Quocirca hoc nunquam facturus sum, neque enim hactenus his moribus consuevi vivere, ut ingenitæ nobilitatis canitiem maculâ tam turpi polluam. Ergo secundùm sanctæ & à Deo cōditæ legis constituta præmitti volo in infernum. Nam etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, manum tamen omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vitâ excedendo, senectute quidem dignus apparebo; adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis & sanctissimis legibus honestâ morte perfūgar. b Et verò etiam perfunctus est. Tanti fuit Eleazaro, nihil patrare vetiti. Cùm tamen suil-
lam

a 2. *Machab. c. 6, v. 20.*
b 2. *Machab. c. 6, v. 26. & seqq.*

lam edere non illo jure ſtrictiſſimo vetaretur, quo vetantur mendacia, furta, adulteria, homicidia, quæ Deus non lege ſolùm ſcriptâ, ſed etiam naturali ac congenitâ graviſſimè vetat. Nihilominus divinas leges, ô Chriſtiane, audes contumelioſiſſimè perfringere. Exactè illud noſti: Non loquêris contra proximum falſum teſtimonium, & tamen non tantùm mentiris, ſed ut mentiaris, datâ operâ & ſtudio id agis. Non neſcis, quid ſeptima lex vetet: Non furaberis. Et tamen manum in aliena mittis, & furaris. Integrè calles, quid ſexta lex prohibeat: Non mœchaberis. Et tamen eo ipſo animo domum ſubis, ut in vetitum ruas, & mœcheris. Non ignoras, quid quinta lex interdicat: Non occides. Tu tamen pugionem rapis, gladium ſtringis, & intentas alteri mortẽ temerarius legirupa. Atque hoc eſt, quod peccata letalia nimium quantum auget. Hæc illa noxarum eſt enormis gravitas, hæc illa iniquitas infinita, ſcire, & à dictante conſcientiâ audire: Hoc vetitum eſt, & à Deo judice ſupremo vetitum eſt, & ſub pœnâ mortis æternæ, ſub jacturâ cæli & beatitudinis æternæ vetitum eſt, hanc ipſam tamen culpam nihilominus committere, legem divinam rumpere, & ſcientem ruere in malum. Hoc ſanè aliud non eſt, quàm Deo illud impiorum occlamare; Manda, remanda; Manda, remanda; ego tamen vel invito te, vel te vetãte hoc facio. Hoc, inquam, infanda in Deum injuria eſt, nullis ignibus, nulliſque ſæculis expianda.

Hinc Deus minuta in speciem delicta severissimè puniit. Ob pomum unicum inobedienter admorsum gens humana omnis periisset æternùm, nisi Dei filius succurrisset pereuntibus. Sed etiamnum post mortem à filio Dei obitam, quot millena millia, quot hominum milliones in æternas flammas præcipitantur? Sed esto, nullus pereat ex humanâ gente, an non satis hoc supplicii est, ob unicum pomum, ex arbore vetitâ direptum, omnibus omninò hominibus esse moriendum. Si protoplasti, prout erant ante ausum primùm sapientissimi, rem aliquantulum examinassent hoc modo: Quidquid sit, etsi arbor hæc mala non sit, illius tamen fructus libare vetitum est, sive Dii futuri simus, sive non, hoc vetitum est; sive aperiendi sint oculi nostri, sive non, gustare hos fructus vetitum est. Apertissimè nobis ab ipso Conditore denuntiatum: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. *a* Ergo quod vetitum, nequaquam committendum. Si ita, inquam, ratiocinati fuissent, paradisum retinuissent.

Dux belli laudatissimus Josue expugnaturus Jericho urbẽ edictũ militare promulgariiussit istud: Cavete, ne de his, quę præcepta sunt vobis, quippiam cõtingatis, & sitis prævaricationis rei, & omnia castra Israël sub peccato sint, atque turbentur. *b* At verò Achan amore prædæ captus modestissimè, ut ipse putabat, clam aliquid accipit contra veti-

a *Gen*, c. 2, v. 17. b *Iosue* c. 6, v. 18.

vetitum. Quod ipse demum fassus: Vidi, ait, inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducētos siclos argenti, regulámque auream quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli, & abscondi in terrâ contra medium tabernaculi mei, argentúmque fossâ humo operui. *a* Res belli non magna nec ulli noxia, quia tamen vetita, hæc in Achanum sententia capitalis est pronuntiata: Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. Secutum mox supplicium. Ab omni populo lapidibus est obrutus. Omnia, quæ illius erant, filii, & filiæ, omne pecus, omnis supellex unâ cum argento, aureâ regulâ & pallio, in detestationem criminis consumpta sunt igni. *b* Tanti est audere vetitum.

a *Iosue c.* 7. *v.* 21.
b *Ibid. v.* 21.

§. 3.

His firmandis Regum fasti rem miserandam memorant. Virum Dei, Prophetam verum rex Jeroboam invitaverat humanissimè ad prandium. Cui Propheta: Non venio, inquit, neque si mihi dimidium domûs tuæ dones, non venio. Hoc enim mihi vetitum. Ita vates fortiter se gessit, & rex tulit repulsam. Abeūtem hunc vatem propheres alius, sed falsus; in itinere assecutus invitavit in domum, & ad mensam suam. Non licet mihi, ait alter, reverti, nec in viâ quidquam vel comedere vel bibere. Hæc

enim vetantis Domini vox eſt : Non comedes panem , & non bibes aquam ibi , nec reverteris per viam , quàm ieris. Cui alter: Et ego , inquit Propheta ſum ſimilis tui: & Angelus locutus eſt mihi in ſermone dicens: Reduc eum in domum tuam,ut comedat panem , & bibat aquam. Ita fefellit eum, & reduxit ſecum. Nec diu abfuit pœna. Dum enim unà prandent , vox ruit ab alto : Quia obediens non fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſti mandatum , quod præcepit tibi Dominus Deus tuus : & reverſus es , & comediſti , & bibiſti aquam in loco, in quo præcepit tibi , ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in ſepulchrum patrum tuorum. *a* Sententiâ tam triſti acceptâ abiit,& in viâ jugulatus eſt à leone, velut carnifice, qui prandium punivit vetitum.

Tu , ô Deus, mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis. *b* Væ nitentibus in vetitum. Hâc in re Balaam inſigniſſimè ſe geſſit. Miſerat ad eum rex Balac principes, qui virum ſuaviter invitatum ad ſe perducerent. At ille principibus liberrimè : Ite, inquit, in terram veſtram , quia prohibuit me Dominus venire vobiſcum. Renuntiatum eſt hoc Balaco regi ; qui rurſum plures & nobiliores, quàm antè , miſit. Legati virum humaniſſimè ſalutantes : Hæc ipſiſſima , inquiunt, regis te invitantis verba ſunt : Ne cuncteris venire ad me , paratus ſum honorare te,

&

a 3. *Reg. c.* 13. *v.* 21. *& ſeq.*
b *Pſal.* 118. *v.* 4.

& quidquid volueris, dabo tibi. Cui Balaam iterum: Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, non venio; edictum vetans non temero. Animus magnus & vetiti observans, modò & constans fuisset. Retinaculum omnis peccati, memoria præcepti.

Iosue ad nutum & exactissimè obtemperabat jubenti. Divinus scriptor de illo: Sicut, ait, præceperat Dominus Mosi servo suo, ita præcepit Moses Iosue: & ille universa complevit; nec præteriit de universis mandatis, nec unum quidem verbum, quod jusserat Dominus Mosi. *a* Ubi quis seipsum legibus solvere, religionibus liberare; & sibimet exceptionem dare incipit, *b* jam actum est; varias sibi caussas finget temerandi vetiti: Tam graviter dicet, non est prohibitum. Cui enim noceo, si hoc agam; quod raro fit, pænè non fieri censendum. Numquid ob rem tam leviculam ad inferos mittar? Ita sanè, mi homo, vel ob pomum, quia vetitum, cogimur mori. Nec levis est culpa, vel in re levissimâ Deum vetantem spernere. Proposuit Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensâ regis, tametsi gravibus & multis urgeretur caussis, ut hisce mensæ legibus se suósque solveret: Non solvit. Nemo dixerit, sum pauper, sum debilis & æger, immanis appetentia, vehemens me sollicitat tentatio, neque ego sum

 resi-

a *Iosue c.* 11. *v.* 15.
b Er dispensiert mit ihm selb.

resistendo; licebit ergo aliquantulum metas vetiti transilire;. Neutiquam licebit. Neque enim divinæ leges talem admittunt explicationem. Nunquam mentiri licet, furari nunquam, aut pudicitiam temerare, quia vetitum. Sat caussarum est: Deus vetuit. Vetantem spernis? à tergo tua te Nemesis sequetur. Vociferatus Moses: Quòd si audire nolueris, inquit, vocem Domini Dei tui, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuę. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ; armenta boum tuorum, & greges ovium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. *a* Haud aliter Isaias: Abjecerunt legem exercituum, ait, ideò iratus est furor Domini *b* Gravissimum est rem in se vel levissimam patrare, quam vetet Deus. Salomone teste; Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. *c*

Proponat igitur quisque in corde suo, opes potiùs ac facultates omnes, existimationem & famam, sanguinem & vitam animosè prodigere, quàm scientem ruere in vetitum, & vel unicam Dei legem violare. Hos assiduè ob oculos obversetur: Vetitum est, ergo neutiquam admittendum est. Proponat in corde suo cum Psalte regio:

a *Deut. c. 28. v. 15. & seqq.*
b *Isa. c. 5. v. 24.*
c *Prov. c. 28. v. 9.*

gio: In æternum non oblivifcar iuftificationes tuas. Juravi & ftatui cuftodire judicia juftitiæ tuæ. *a*

a *Pfal.* 118. *v.* 93. & 106.

CAPVT II.

Illuftrifsima Danielis, & fociorum abftinentia.

NE vel minimam adverfus Dei leges culpam confcifceret Daniel, Malafarem regium Diætarium *a* fummè rogans: Tenta nos, obfecro, ait, fervos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vefcendum, & aqua ad bibendum, & cōtemplare vultus noftros, & vultus puerorum, qui vefcuntur cibo regio, & ficut videris, facies cum fervis tuis. *b* En, juvenis fanguine regio prognatus cubiculario fupplicat, féque benevolo illius arbitrio veluti fervum committit. Sed huic tam fubmiffæ humanitati non licet immorari, ad alia feftinamus.

Modeftiffimum confilium Malafari non difplicuit; admifit tam humanas preces. Elapfis igitur decem diebus, Apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores, præ omnibus pueris, qui vefcebantur cibo regio. *c* Res ifta Malafari vifa eft cōmodiffima.

a Kämmerling.

b *Dan. c.* 1. *v.* 12. & 13. c *Ibid. v.* 15.

ma. Cogitare illi promptum fuit: si fontana & cicer formam adeò succi plenam concilient, cibus potúsque regius in meos cedet usus; polentæ illis & aquæ satis dabo. Ita Malasar tollebat cibaria, & vinum potûs eorum, dabátque eis legumina. Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam, in omni libro & sapientiâ: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum. Completis itaque diebus, post quos dixerat rex, ut introducerentur, introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor. Cúmque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Ananias, Misaël, & Azarias, & steterunt in conspectu regis. Et omne verbum sapientię & intellectûs, quod sciscitatus est ab eis rex, invenit in eis decuplum super cunctos ariolos, & magos in universo regno ejus. *a* Hoc pisum & hydriola, *b* hoc divinæ legi conformis potuit abstinentia. Hîc exponendum, sed succinctè & compendio, quid rationum & caussarum ad abstinentiam nos impellat, & cur de illa crebriùs sit differendum.

a *Dan.c.1.v.16. & seqq.*

b Das kundte ein Erbißsupp/vnd Wasserkrüglin.

§. I.

Prima ratio, quæ abstinentiam nemini non persuadeat, est ingens hoc bonum: Divinam iram mirificè placat Abstinentia.

Rex

Rex Iosaphat ab Ammonitis, & Moabitis hostiliter cinctus, Totus se contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit jejunium universo Iuda. *a* Ad abstinentiæ & jejunii preces divina mitescit ira. Exactam pœnitentiæ normam dictaturus Ioël: Convertimini ad me, inquit, in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu. *b*

Altera ratio; Abstinentia facillimè impetrat à Deo quod rogat. Esdras sacerdos pro testimonio dicens: Prędicavi ibi jejunium, ait, ut peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis nostris. *c* Rex David omni cibo abstinet, ut filiolo suo, quem ei Bethsabea genuerat, vitam impetret. Jejunavit David jejunio, & ingressus seorsum jacuit super terram. *d*

Tertia; Christi sobrietatem, abstinentiã, & jejunia ad nostrum modulũ par est imitari. De suis apertè Christus: Venient dies, cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc jejunabunt. *e* Ablatus est sponsus, jejuniũm non recusat, quisquis sponsi desiderio flagrat.

Quarta; Jejunium & abstinentia expiandis peccatis unicè conducunt. Promulgante Jonâ pœnitentiam in urbe populosissimâ Ninive, Crediderunt viri Ninivitæ in Deum, & prædicaverunt jejunium. *f*

Quinta; superandis tentationibus facit jeju-

a 2. *Par.* c. 20. v. 3. b *Ioël* c. 2. v. 12.
c 2. *Esdræ* c. 8. v. 21. d 2. *Reg.* c. 12. v. 16.
e *Luc.* c 5. v. 33.
f *Ionæ* c. 3. v. 5. *Chrysost. hom.* 1. *de pœnit. putat rigidum hoc jejunium triduo durasse.*

jejunium. Dilucidè Bernardus: Tentationes, inquit, vincere non poteris, nisi carnem per abstinentiam castigaveris. a Hoc armorum genere usus rex David adversus hostes: Ego autem, ait, cùm mihi molesti essent, induebar cilicio, humiliabam in jejunio animam meam. b

Sexta; Tam corporis, quàm animi malis præcavendis plurimum prodest Abstinentia. Idem, quem dixi, Clarævallensis Abbas luculentissimus testis: Per abstinentiam, inquit, omnes virtutes radicantur, & ædificãtur; per gulam omnia vitia nutriuntur, & confortantur. Ideò tres pueri in camino ignis non arserunt, quia abstinentes fuerunt. Daniel ideò liberatus est de ore leonû, quia servavit abstinentiã ciborum. c

Septima; Edomandæ carni Abstinentia subsidium opportunissimum. Luxuria saturitati semper vicina! Carnem subjugat, luxuriam refrenat abstinentia. Nam eodem Bernardo teste, Pereunt Cupidinis arcus, cùm corpori subtrahitur cibus & potus. Amica Castitati fames panem cogitat non adulteria. Danielis Abbatis scitum est: Vigor corporis, languor animi. Vis carnem ad obsequium flectere? jejuniis frange.

Octava; Animo vegetando adjumentum maximum Abstinentia. Jejunium animæ alimentum. Mens multitudine ciborum fatigata perdit vigorem orationis. Sobrietas

a *Bernard. de modo bene vivendi. serm. 24. mihi pag. 1624.* b *Psalm. 34. v. 13.*
c *Bern. dicto loco.*

tas & Abstinentia longioris vitæ ac sapientiæ mater. De abstinentiâ productioris vitæ certissimâ caussâ jam sæpius & libro singulari egimus. *a*

Hæc ipsa Danielis historia dictorum confirmationem suppeditans: Et apparuerunt, inquit, vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio. Quod ipsa etiam natura potuit efficere, tum quia Hebręi juvenes illi huic diætæ assueverunt, tum etiam ob animi jucunditatem, quam ex eâ temperantiâ hauserunt. Si ad altiores caussas respiciamus, habitiorem vultum abstinentiæ præmium dicemus. Sic Juditha venustiorem formã, sic Samson fortitudinem auctiorem sibi conciliavit abstinendo. Exercitatio & abstinentia, si jungantur, superant aurum potabile, lapidem philosophicum, quintam essentiam, è margaritis sorbitiunculam elixir nobilissimum, omne omninò pharmacum multis modis præcellunt. Abstinentia puros, liberósque reddit spiritus, & mirum quantum valetudinem firmat. Cùm enim anima rationalis simul & sentiens, & vegetans sit, vires autem habeat certis limitibus circumscriptas, inde fit, ut quò minus coquendis cibis impeditur, eò magis occupari possit perficiendis studiis. Hinc Salomon sapientiæ miraculum: Cogitavi, ait, in corde meo abstrahere à vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapien-

a *Vide Pharmacum Pharmacorum de Abstinentiâ & Iejunio.*

ſapientiam, devitarémque ſtultitiam, donec viderem, quid eſſet utile filiis hominum. *a* Sapientiæ mater Sobrietas. Hoc animo dixit Iſaias: Quem docebit ſcientiã, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, avulſos ab uberibus. *b* Qui etjamnum trahunt ubera, in cibi potûſque libidines effuſi, ad capiendam ſapientiam non ſunt idonei.

a *Eccleſ. c.* 2. *v.* 3. b *Iſa. c.* 28. *v.* 9.

§. 2.

Ante diluvium Noëticum carne & vino abſtinebant victitantes fructibus, & tamen ad nongentos annos propagabant vitam, homines longævi & ſapientes. Nazaræi & Rechabitæ ob abſtinentiam in divinis codicibus laudantur. Moſes & Elias diebus quadraginta continuis ſine culinâ & omni menſâ ad colloquium cum Deo ineundum ſeſe pararunt, ſapientiam & Dei familiaritatem ſuaviſſimam promeriti. Iuditha, Eſther, Machabæi prudentiam & fortitudinem, quâ Holofernem, Amanum, Antiochum vicerunt, per preces & abſtinentiam obtinuerunt. Ioannes Baptiſta, dum inter mortales ageret, Angelus evaſit abſtinẽtiâ. Tacebo eos, qui ſolitudinem habitantes ad octogeſimum, nonageſimum, centeſimum, & plures annos produxerunt vitam rigidâ & pertinaci abſtinentiâ. Cœnobitæ, Hieronymo teſte, aſſiduis ac quotidianis jejuniis egerunt vitam. In cibum panis, in potum non

non è cellâ Massicum, aut Falernum, sed è proximo fonte frigida fuit: si quid lautius voluissent, oluscula, cicer, herbulas, pisum & legumina submittebat olla. Nam cocti aliquid & calidi comesse inter cupedias numerabatur.

Augustinus suam reficiendi corporis cõsuetudinem exponens, & divinam in eâ reagnoscens eruditionem. Nunc autem, inquit, suavis est mihi necessitas, & adversùs istam suavitatem pugno ne capiar, & quotidianum bellum gero jejuniis sæpius in servitutem redigens corpus meum. Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Quis autem adeò insanit, cùm aliquid glutire pharmaci, aut medicæ potionis cogitur haurire, medicum aut pharmacopolam roget, ut calices impleant capaciores, ut quindecim aut septemdecim pro novem catapotiis [a] oggerant sumẽda. Nemo tam fatuus, qui copiã hâc in re amet. Pharmaca sumimus, quàm possumus parcissimè. Quò minus, hoc gratius. Sic alimenta, inquit Augustinus, quẽadmodum medicamenta sumo. Addit: Non ego immunditiam opsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio Esau lenticulæ concupiscentiâ deceptum, & David propter aquæ desiderium à seipso reprehensum, & regem nostrum non de carne, sed de pane esse tentatum. [b] Quod autem saluti satis est, delectationi parum est. Hæc ipsa nos modum

a *Pilulis.*
b *Aug. l.* 10. *Confes. c.* 31. *v.* 1. *&* 6.

dum necessitatis sentire non sinit, & ipsum limitem procurandæ salutis (si qua adsint delectabilia) rapiendo abscondit, & transilit: putantibus nobis satis non esse, quod satis est, dum libenter ejus provocationibus ducimur, existimantes nos adhuc agere negotium valetudinis, cùm agamus potiùs voluptatis. Ita nescit cupiditas, ubi finiatur necessitas. *a*

Ambrosii Mediolanensis Põtificis soror Marcellina eò abstinẽtiam coluerat, ut non tãtùm non calcaribus, sed freno egeret. Ad eam igitur Ambrosius perscribens: Jejuniũ, inquit, in præceptis habemus, sed singulorum dierum. Tu autem multiplicatis noctibus ac diebus innumera tempora sine cibo transigis, & si quando rogaris ut cibum sumas, & paulisper codicem deponas, respondes illico: Non in solo pane vivit homo. Ipse epularum usus cibus obvius, ut edendi fastidio jejunium desideretur, potus è fonte, fletus in prece, somnus in codice. *b* Hæc sanè virgo fuit sapiens, quæ plurimam senectutem adepta est abstinendo.

Bernardus de seipso: Abstineo, inquit, à vino, quia in vino luxuria, aut si infirmus sum, modico utor, juxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensurâ studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orãdum tædeat,

a *Aug. l. 4. contra Jul. c. 14.*

b *Ambros. tom. 1. l. 3. de Virginit. post init. mihi pag. 107.*

tædeat, & ne improperet etiam mihi propheta, quia panem meum comederim in saturitate. *a* Sed nec simplici quidem aquâ ingurgitare me assuescam, ne distentio sanè ventris usque ad titillationem pertingat libidinis. *b* Tam rigidæ cultor abstinentiæ Bernardus, & longævus fuit & sapientissimus annum sexagesimum quartum vivendo attigit.

Carolus Borromęus eminentissimum abstinentiæ speculum, hâc in re geminū istud tradidit documentum. 1. A parvis incipe, & sensim cresce, idque in omni virtute. 2. Constanter perge, & non languesce. Nos aut incipere nolumus in cœptis pergere, si initium videatur difficilius. Ipse primitus carne, dein & ovis, postmodum & laganis, omnique lactis usu abstinuit, tandem solo pane, & aquâ victitavit.

a *Ezech. c.* 16. *v.* 49.

b *Bern. serm.* 66. *in Cant. mihi pag.* 995.

§. 8.

Quid autem, obsecro, caussæ est abstinentiam videri tam difficilem? Nihil hîc rationis admittimus. Venter epulis assuetus non habet aures. Nec Tullius nobis, nec Chrysostomus vel paullulum strictiorem abstinentiam persuaserint. Quid caussæ? Bernardus appositè ad quæstionem: Ecce, inquit, molestus est nobis pœnitentiæ labor, corporis afflictatio gravis, abstinentia onerosa, in vigiliis dormitat anima nostra præ

tædio,

tædio, non ob aliud ſanè, quàm propter inopiam ſpiritûs. *a* Ita prorſus eſt. Neque verò credimus abſtinentiam ipſi etiam corpori ſalubrem; opinio falſa jam pridem animum occupavit, naturæ nimiùm ſubduci, ſtomachum lædi, vires atteri, valetudinem frangi. Erramus luculentè & naturam calumniis iniquis infamamus. Ea paucis contenta valetudinem ciborum parſimoniâ incredibiliter conſervat, & firmat: At nos ad opimiorem quadram aſſueti, tantum animi non habemus, ut vel ſolùm incipiamus abſtinere, & aliquanto tempore pergamus, & exploremus, quid valeant humeri, quid ferre recuſent. Atque cum primâ alteráve hebdomade aut menſe non feliciſſimè ſuccedunt cœpta, mox in impatientiam verſi dicimus: Res non procedit; operam inanem ſumimus, ergo antiquum hoc noſtrum obtineamus: edamus & bibamus largiter, dum ſapit. Quis juret in leges abſtinentiæ tam arctas?

Multò ſapientiùs Daniel: Tenta nos, inquit, obſecro, ſervos tuos per dies decem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum. Tentemus noſipſos, obſecro, & progreſſu temporis reipsâ comperiemus, quàm non ſolùm utile, ſed & facile ſit frugalitatem & abſtinentiam ſectari, parciùs comeſſe, moderantiùs bibere. Nos plerunque ratiocinamur ab Abſtinentiâ immoderatâ, quam nemo laudaverit. Quod & Bernardus ipſe neutiquam inficiatus:

a Bern. ſer. 2. de S. Andreâ, mihi p. 425.

tus: Si carnem, inquit, ſupra modum affligis, civem tuum occidis; ſi eam pluſquam oportet reficis, inimicum tuum nutris. Non nutrias carnem tuam vermibus: ita manduca, ut ſemper eſurias; ita carnem refice, ut ea diſcat ſervire. Non poteſt quiſquam accipere perfectionem virtutis, niſi priùs in ſe domuerit gulam ventris. *a* Hoc idem notiſſimus ſcriptor commendans: Doma gulam, inquit, & omnia vitia faciliùs domabis. *b*

Daniel princeps palatinus, negotii plenus, aulicorum optimatum primus, inter aulicas tamen delicias abſtinentiſſimus. Hinc eximium Bernardi votum: Det tibi Deus humilitatem Chriſti, devotionem Petri, charitatem Ioannis, obedientiam Abrahæ, patientiam Iſaac, tolerantiam Iacob, caſtitatem Ioſeph, manſuetudinem Moſis, conſtantiam Ioſue, benignitatem Samuëlis, miſericordiam David, abſtinentiam Danielis. *c* Daniel abſtinentiſſimus.

Tantis igitur exemplis invitati, Mortificemus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram. *d* Si enim ſecundum carnem vixerimus, moriemur; ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaverimus, vivemus. *e* Hîc animis opus; hîc audendum, & vis facienda pravæ

a *Bernard. de modo bene vivendi, ſerm. 24. mihi pag. 1655.*

b *Th. de Kemp. l.1. de Imit. Chriſti c. 19. n. 4.*

c *Bernard. de modo bene vivendi c. 16. mihi pag. 1640.*

d *Coloſſ. c. 3. v. 5.* e *Rom. c. 8. v. 13.*

væ consuetudini. Bernardo consultore, sic refice carnem, ut serviat. Non est regnum Dei esca & potus: sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. a Abstinentia productioris vitæ, & uberioris sapientiæ mater.

a *Rom. c. 14. v. 17.*

CAPVT III.

Danieli Nabuchodonosor rex somnium committit explicandum. Plura de somniis.

NAbuchodonosor anno nono regni, secundo Monarchiæ, Iudæis, Assyriis, Moabitis, Ægyptiis jam devictis, somnio inusitato territus, præcepit omnem sacræ sapientiæ senatum cogi. Ita magis, ariolis, maleficis, Chaldæis jam convocatis: Vidi somnium, inquit rex, & mente confusus ignoro quid viderim. Cui Chaldæi: Rex in æternum vive: dic somnium servis tuis, & interpretationem ejus indicabimus. Ad quæ Nabuchodonosor: Sermo recessit à me, ait, nisi indicaveritis mihi somnium, & conjecturam ejus narraveritis, peribitis vos, & domus vestræ publicabuntur. Si autem somnium, & conjecturam ejus narraveritis, præmia & dona, & honorem multum accipietis à me; somnium igitur & interpretationem ejus indi-

indicate mihi. At illi multa excusantes negarunt id fieri posse. Ita sibi somnium priùs à rege narrandum, explicationem somnii à se subjungendam polliciti: Neminis esse, nisi Deorum, aliena scire somnia. Neque ullum unquam regem hoc ab ariolis & Chaldæis sciscitatum. Rex inanibus logis se duci autumans, jámque in furorem versus atrocem tulit sententiam, jussitque omnes Babylonis sapientes ad necem abripi. Neque verò Danieli & sociis fuisset parsum, quos una eadémque fulminaverat sententia, nisi capitale supplicium prævertisset Daniel. Qui ubi ex Ariocho regiæ militiæ principe, quid rerum ageretur, intellexit, ad regem ipsum penetravit, precibúsque demississimis petiit, daretur sibi tantum temporis dum in lucem erueret tam somnium, quàm somnii mysterium. Datum. Quo elapso somnium explicatum est. Hoc loco non opportunum tantùm, sed & necessarium de somniis differere. Exponemus igitur, quæ fides tribuenda somniis, & quid inde commodi possit hauriri.

§. 1.

Theologis quadruplex somniorum genus est: Naturale, morale, à dæmone, à Deo immissum. Naturalia sunt, quę corporis bonam malámve temperiem, stomachum oppletum aut vacuum sequuntur, ex his bona maláque valetudo dignosci potest. Hinc medicorum antesignanus Hip-

 pocrates

pocrates librum de Insomniis conscripsit. Homo tristis, tetricus, & quem atra bilis exercet, *a* jam novit sua somnia: fatigari, cadere, angi, lacrymas fundere, humi repere, latebras quærere, pericula subire, inter mortuos agere, tristia queque audire creberrimum illi & pænè quotidianum. Qui multi & boni sanguinis sunt, somniantes hilarescunt, tripudiis intersunt; rident, currunt, volant. *b* Atque hæc meliores, aut deteriores affectiones, bonos malósve corporis habitus apertè satis enuntiant. *c*

2. Moralia è cogitatis, dictis & factis diurnis proveniunt. Hinc somnia Tullius cogitationum & negotiorum diurnorum reliquias appellat. *d*

Claudianus poëtarum ocellus canit:

Omnia quæ sensu volvuntur vota diurno,
Pectore sopito reddit amica quies. e

Hinc venator silvas & feras, iudex lites, auriga currus & equos, ęgrotus & sitiens fontes & aquas, poëta versus somniat, avarus pecunias numerat, famelicus epulas tractat. E moribus hæc petuntur somnia.

3. A dæmone immissa. Hîc diabolus celer & vafer artifex, ipsis etiam somniis, si Deus

a Melancholischer Mensch

b *Volatus in somno signum optimæ constitutionis.*

c *Vide Galenum in lib.* 1. *Hippocratis commentar.* 3. *non procul initio.*

d *Cic. de divinat.*

e *Claud. in* 6. *Honorii Aug. consulatum, mihi pag.* 104.

Deus annuat, ad peccandum trahit. Cùm Pontius ſederet pro tribunali capitalem ſententiam jam jam dicturus in Chriſtum, en nuntius advolat à cōjuge, quæ oblato ſibi ſomnio maritum ſollicitè monebat: Nihil tibi, & juſto illi: Multa enim paſſa ſum hodie per viſum, propter eum. Hîc nonnemo quæſierit: Et quamdiu dormivit hæc femina? Ad ipſam uſque decimam noſtratem. Nam teſte Matthæo: Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum uxor ejus. *a* Ante meridiem circa decimam hæc agebantur, nam Chriſtus ipſo meridie, duodecimâ noſtrate in crucem actus eſt. Ita diabolus omnem movit lapidem, omnem excogitavit ſtropham, ut Chriſti necem impediret. Cùm alia non ſuccederent, in ſomniis etjam id conficere molitus eſt. Nimirum hic veterator minutiſſimè ſcrutatur omnia. Ita per ſomnia quoque, quantum illi à Deo permiſſum, ad noxas illicit.

4. A Deo immiſſa. Ita ſæpius cum ſanctiſſimis regibus, prophetis, aliiſque ſibi amiciſſimis locutus eſt Deus. Quod facturū ſe pollicitus: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, ait, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. *b* Quod Iobus confirmans: Per ſomnium, inquit, in viſione nocturnâ quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiũt in lectulo, Tunc aperit aures virorum, & erudiens eos inſtruxit

 diſci-

a *Matth.* c. 27. v. 19.
b *Num.* c. 12. v. 6.

disciplina. *a* De seipso: Terrebis me per somnia, inquit, & per visiones horrore concuties. *b* Ita Ioseph oblatum sibi somnium parentibus & fratribus narravit. *c* Ita venit Deus ad Abimelech per somnium nocte. *d* Ita Iacob vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam, & Dominum innixum scalæ. *e* Ita Laban vidit in somnis Dominum sibi dicentem: Cave, ne quidquam asperè loquaris contra Iacob. *f* Ita Pharaonis pincerna & pistor in carcere, viderunt ambo somnium nocte unâ juxta interpretationem congruam sibi. *g* Ita cùm venisset Gedeon in castra hostium, narrabat aliquis somnium proximo suo. *h* Ita Mardochæus: Recordatus sum, inquit, somnii, quod videram hæc eadem significantis, nec eorum quidquam irritum fuit. *i* Ita Iudas Machabæus exposito fine digno somnio lætificavit universos. *k* Ita Abrahamo, Pharaoni, Salomoni, Danieli objecta somnia mysterii plena. *l* Ita Iosephus Christi nutritius de conjugis sanctimoniâ monetur in somnis. *m* Ita

a *Iob c.* 33. *v.* 15. *&* 16. b *Et c.* 7. *v.* 14.
c *Gen.* 37. *v.* 7. d *Gen. c.* 20. *v.* 3.
e *Gen c.* 28. *v.* 12. f *Gen. c.* 31. *v.* 24.
g *Gen. c.* 40. *v.* 5. h *Iudic. c.* 7. *v.* 13.
i *Esther c.* 11. *v.* 5.
k 2. *Machab. c.* 15. *v.* 11.
l *Gen. c.* 15 *&* *c.* 41. 3. *Reg. c.* 3. *Dan. c.* 2. *c.* 4. *c.* 7.
m *Matth. c.* 1. *v.* 20.

Ita visio per noctem ostensa est Paulo. *a* Hebræus vates Ioël somnia à Deo immittenda promittens: Senes vestri, ait, somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt. *b* Ita quatuor somniorum genera. Caussæ illorum multiplices, diversissimæ. Nos eas involvimus silentio, & ad geminas respondemus quæstiones.

a *Actor*. c. 16. v. 9. b *Ioël* c. 2. v. 28.

§. 2.

I. Quæ igitur somnia sunt observanda. 1. Ea, quæ sanitatem aut morbos corporis, animique spectant. Hîc viderint medici tam ii, quibus cura in animum, quàm illi, quibus in corpus est commissa. 2. Ea, quæ turbant, impediunt, terrent, ita sunt curanda, ut caussæ & fontes, è quibus promanant, amoveantur. 3. Si quando scientias juvent somnia, non videntur negligenda. Est qui non tantùm totos versus, sed tota etiam epigrammata somniando fecerit. 4. Quæ ad virtutum officia, ad dandam stipem, ad exercendam sobrietatem, ad amplectendam religionem impellunt. Non igitur omnia falsa sunt & fallacia, cùm in divinis litteris complura fuerint vera, & eventus certos, quos exhibuerant, sortita. Nolim tamen inde conficias: Ergo sunt observanda. Nam istud secundæ quæstionis est.

II. Quid ergo somniis tribuendum fidei? Universè ac maximam partem inania, falsa, vana, nulla sunt, nec ullam merentur

observationem aut fidem. Quod Ecclesiastes dilucidè pronuntians: Multas curas, inquit, sequuntur somnia, & in multis sermonibus invenietur stultitia. Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri: tu verò Deum time. a Huic Ecclesiasticus Siraci filius ex toto accedit, & de somniis hæc sentit: Nisi ab altissimo emissa fuerit visitatio, ne dederis in illis cor tuum. Multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Somnia extollunt imprudētes; quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum, sic qui attendit ad visa mendacia. b Usitatæ sed magnæ fatuitatis est, somnio habere fidem. Somniat quis se fore Prǫsulem, purpuratum Patrem, potentissimum Regem, Summum Pontificem. Sed manè deprehendit somnium, & imaginem fallacem, somniat pauper rusticulus arcas auro refertas, sed cùm evigilat, crumenam reperit inaniis & araneis plenam. Hîc Senecam tragœdum audio cantantem:

Túque ô domitor somne malorum,
Requies animi, pars humanæ melior vitæ.
Veris miscens falsa, futuri
Certus, & idem pessimus auctor. c

Somnia Phantasiæ idola sunt, cur adorem illa? somnia fugienti vento, umbræ vanescenti simillima, cur apprehendam ea? Umbris terrentur pueri, somniis decipiūtur homines

a *Eccles. c. 5. v. 2. & 6.*
b *Eccli. c. 34. v. 1. & seqq.*
c *Seneca in choro Herculis furentis.*

mines valde creduli. Non vanè Diogenes dixit: Quæ vigilantes agitis, ea non curatis; quæ verò dormientes somniatis, sollicitè perquiritis. a Perinde si dixisset: Vos potiùs quid vigilantes rectè perperámve committatis attendite, non quid somniantes. Nec vanum poëtæ monitum est:

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
Dum vigilat, sperat ——

Ad rem Comicus: Cùm Dii nobis, inquit, somnum dederint curarum & laborum delinimentum, superstitiosus sibi illum reddit carnificinam, & tormentum. Eruditè dixit Heraclitus: Vigilantibus communis & unus est Mundus; sopiti in suum quisque discedimus. At superstitiosus ne vigilans quidem communi cum aliis Mundo fruitur, cogitatione semper somniante. Hinc Plato: Spes mortalium, ajebat, somnia sunt vigilantium, plerumque inania & falsa. Divini libri sanè, cùm quippiam instabile, fugax, vanum, fallax notant, somnio id comparant. Ergo somnia pleraque omnia velut inania nihil facienda.

a *Laërtius l. 6.*

§. 3.

Nihilominus hoc loco non omittendum, quod profani & sacri scriptores tradunt, somniare sancta, sanctitatis esse argumentum. Non imperitè affirmabat Zeno è suis quemque insomniis posse deprehēdere,

quantum in philosophiâ profecisset, si in eis nihil nefariæ rei faceret, vel appeteret. Tunc enim animum in profundâ tranquillitate constitutum veros effectus prodere, indéque fieri, ut quæ vigilantes agere, aut profari non audent, ea nec noctu in somnis occurrant. a Ejusdem animi Plutarchus censuit virtutis esse, de virtute somniare. Quemadmodum enim corporis affectiones, ita & animi possunt deprehendi ex insomniis. Etenim quæ cogitamus, & agimus interdiu, ea somniamus noctu: scilicet amata recurrũt. Quod Aristoteles multò locupletissimus testis eximiè cõfirmans: Qui instructi virtutibus sunt, inquit, meliora somnia vident, quòd etiam vigilantes meliora animadvertunt: qui deteriùs animo vel corpore affecti sunt, deteriora concipiunt, quippe cùm etiam affectio corporis facit ad somni visionem. b

E dictis istud asserimus: Quisquis sibi conscius est se nulli unquam impuriori cogitationi assensum præbuisse, nullas unquam libidines sibi placuisse, bono sit animo, non facilè unquam somniabit, quod Castimonię decreta violet, quod pudicitiæ adversetur. Et quamvis aliud immundioris somnii objiciatur, ille tamen repugnabit, & velut vigilans sordes illas conabitur excutere. Ea vis est diuturnæ assuetudinis. Ita optimi est argumenti numquam ea somniare,

a *Laërtius lib: 1. c. 5.*

b *Aristot. tom. 7. sect. 30. problem. fine, mihi pag. 629.*

niare, quæ si fierent, letale crimen essent. Nimirum meliora vident somnia, quod Aristoteles dixit, qui virtutibus sunt instructi. Franciscus Xaverius, magnum Orientis lumen, cùm Goæ ageret, Petro Iarrico teste, totas sępe noctes inter suavissima cum Deo colloquia exegit, quotidianus & status illi somnus non duas horas excessit, cùm largissimè quievit, tribus horis dormiit. Hic sæpe auditus est loqui somnians, nec alias efferre voces, quàm istas: O DEVS cordis mei, ô creator & Domine, ô bone JESV, &c. a Hæc somniantis dicta facilè prodebant, quis animo sederet infixus amor. Nempe actio bona, si sit frequentata, sibi similem bonam parit consuetudinem.

Sed tertio loco ad rem erit quærere: cur sua Deus arcana in somno pandat? Caussarum satis. Hinc 1. Discimus non omnem homini scientiam auferri à morte: Homo sopore pressus, mortuo simillimus, membris omnibus otiosis, & tamen aliqua pars animi multa interim cognoscit, videt, audit, gustat, odoratur, tangit. Hinc etiam liquet non omnes scientias sensuum adminiculo & ratiocinatione obtineri. 2. Hinc summa Dei potentia perspicitur; homo hominem docere non potest, nisi vigilantem, audientem, auscultantem; at verò Deus etjam dormientem erudit. 3. Cùm vigilamus, plerumque animo parum præsentes sumus:

 sensus

a *Iarricus tom. 1. de Rebus Indicis, c. 20. mihi pag. 270.*

sensus licenter evagantur; curæ, negotia, & inquies circa nos plurima ita hominem sibimet surripiunt, ut rarò totus apud se, & domi suæ sit. Frequenter possis quærere: *Ubi es?* Atqui Deus cum solo solus vult loqui, idque alto silentio, cùm homo sensus cōtinet quietos, cùm animo collectissimus, cùm reverà apud se est, quod sanè fit in somno, cùm exteriores sensus ab omni vacant actione. Atque hinc erudimur, quâ ratione Deus nos secum loqui cupiat, cùm preces fundimus, Christi præceptio est: Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuùm in abscondito. *a* Collige dissipatas cogitationes, turbas omnes, & curas expelle à te, remove quidquid precantem impedire potest, solum te adiri patere, animo fac sis præsentissimo, tunc maximè domi esto & apud te; attentissimus precare. Intra in cubiculum tuum, intra, intra, & claude ostiū. Deus delicatus hospes est, silentium sui hospitii & quietem amat, cogitationum tumultus maximè aversatur. Omni ergo cogitatione, curáque in hanc orandi curam incumbe; omnibus facultatibus hoc age, ut cum Deo, prout decet, loquaris. Ex summis usque opibus viribúsque nitere, ut attentus ores. Digna res est, ubi tu nervos intendas omnes. Huc intelligentiam, huc voluntatem, huc omnem memoriam confer. Hæc obnixè totáque mente facienda sunt. Colloquiis divinis rectè instituendis sum-

a *Matth. c. 6. v. 6.*

summum studium, vigilantiam maximam impende. Hîc omnis labor utilissimè collocatur. Verbo dicam: Uti sunt edones, & bibones, qui toti manducant, toti potant; ita tu totus ora. Hoc sapiens & dulce est somnium vigilantis.

CAPVT IV.

E Danielis verbis triplex monitum. 1. Sapientiam à Deo postulandam. 2. In rebus agendis non præcipitandum. 3. Efficienter consummandũ.

DANIEL re non solùm maturè deliberatâ, sed etiam cum sociis eo fine communicatâ, ut quærerent misericordiã à facie Dei cæli super sacramento isto, & non perirent cum ceteris sapientibus Babylonis. Tunc Danieli mysterium per visionẽ nocte revelatũ est: & benedixit Daniel Deum cæli, & locutus ait: Sit nomẽ Domini benedictum à sæculo, & usque in sæculum: quia sapientia & fortitudo ejus sunt. Et ipse mutat tẽpora & ætates: transfert regna atque constituit: dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam. Ipse revelat profunda & abscondita: & novit in tenebris constituta: & lux cum eo est. Tibi Deus patrum meorum confiteor, téque laudo: quia sapientiam & fortitudinem dedisti mihi: & nunc ostendisti mihi, quæ rogavimus te, quia

ſermonem regis aperuiſti nobis. a Hîc tria ſibi connexa ſunt. 1. Sapientia à Deo poſtulanda. 2. Conſilia non præcipitanda. 3. Quod decretum, efficaciter conſummandum. De iſthoc triplici ſaluberrimo monito, nunc pluribus agendum.

a *Dan. c. 2. v. 19. & ſeqq.*

§. 1.

Primum. *Sapientiam à Deo poſtula.* Quod diſcipulus Domini Iacobus ſubmonens: Si quis veſtrûm, inquit, indiget ſapientiâ, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. a Sapientia, eſt cognitio finis & actionum mediarum ad finem aſſequendum. Deus ſapientiæ fons eſt, qui æterna, prima, immenſa ſapientia eſt. Ex iſto fōte tam Angeli quàm homines, & createę res omnes, pro ſuo quęque modulo & capacitate hauriunt. Ex hoc mari hauſit & Salomon, cujus petitio Numini valdè placuit. Hinc illud è cælo teſtimonium: Quia poſtulaſti verbum hoc, & nō petiſti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtulaſti tibi ſapientiam ad diſcernendum judicium: ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum, ut nullus ante te ſimilis tibi fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit. Sed & hæc quæ non poſtulaſti, b dedi tibi, divitias ſci-

a *Iacob. c. 1. v. 5.*
b *3. Reg. c. 3. v. 11. & ſeqq.*

ſcilicet & gloriam. Iam olim divinæ paginę teſtantur: Per ſapientiam ſanati ſunt, quicunque placuerunt tibi, Domine à principio. Quoniam ſapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit diſertas. *a* Veriſſimè dixit Daniel: Sapientia & fortitudo eius ſunt. Hinc jure meritiſſimo ab eo petenda ſunt.

Beatus Ignatius minimæ Societatis conditor, eruditionem & ſapientiam à Deo hauriendam non ignorans, hanc ſuis legem ſcripſit: Omnes in virtutum ſolidarum ſtudium incumbant: ac in hujuſmodi majus momentum, quàm in doctrinâ, vel aliis donis naturalibus & humanis conſtitutum eſſe ducant. Illa enim interiora ſunt, ex quibus efficaciam ad exteriora permanare oportet. *b* Hoc Chriſtianis omnibus, palatino comprimis famulitio inculcandũ: Mi optime Domine, ſi grandeſcere velis, & ditari, certiſſimò ſcias id tuâ ſolius induſtriâ minimè obtinendum, aut dives nunquam eris, aut eris tuo damno, ſi velis eſſe opulentus ſine Deo. Ita famulorum cuivis altè imprimendum: Si captare voluptates hominum emolumento tuo, ſi oculis ſolùm tui Domini ſervire, gratiam illius aucupari, & obedire tantùm tempori velis ſplendidus captator, *c* noris te actum agere, aut enim malè ſervies, aut noxiam tibi gratiam emereberis, niſi ante omnia divinos ocu-
los

a *Sap. c. 9. fine, & c. 10. fine.*
b *S. Ignatius reg. 16. Summarii.*
c Augendiener.

los observes. Omnis sapientia, & rectè famulandi facultas à Deo est. Ab hoc Domino hæc postula, aut incassum te fatigas.

Beatus Antonius videri poterat illiteratus, rudis, & omnis sapientiæ expers, sed divo Athanasio teste, prudens, ingeniosus, & reverà sapiens fuit, tametsi litteras non didicerit, nec ullas Academias frequentarit. Ad hunc quandoque philosophi ventitarunt arbitrati bonum senem eruditâ verborum pompâ irretiendum facillimè, & fallendum. At sapiens iste Anachoreta, nervoso eos dilemmate cõstringens: Si ad stultum, inquit, venistis, vana est vestra itio; si prudentem me putatis, imitamini quod probatis, & estote, quod ego sum, Christiani. Sapientia & fortitudo ejus sunt. A Deo postulet, quisquis indiget sapientiâ.

Paulinus de Ambrosio Mediolanensi Pontifice testatus: Cùm, inquit, quadragesimi tertii psalmi dictaret interpretationem, me vidente & dictata excipiente, subitò delapsus ignis in modum brevioris scuti caput illius operuit, ac paullatim per os Ambrosii, tanquam in domum notus habitator est ingressus. Exinde tota eius facies exalbuit nivem æmulata.

Rupertus Tuitiensis Abbas interrogatus, ubi eam hausisset eruditionem, quâ conaretur Evangelium in luce ponere, & commentarios in illud scribere? Ad quæ ille: Hoc, inquit, profiteor, quia visitatio ab Altissimo mihi melior quàm decem, quàm imò centum magistri. Si quis indiget sa-
pientiâ,

pientiâ, postulet eam à Deo. Sapientia & fortitudo ejus sunt. Thomas Aquinas Theologorum Phœbus planissimè professus, se quidquid haberet scientiæ, id omne precando potiùs à superis, quàm lectitando è libris hausisse. Deus sapientiæ fons est: hîc hauriendum.

Beatus Ephrem, Gregorio Nysseno teste, precari solebat: Largire Domine, flumina tuæ gratiæ. Largitus est. Nam ei species cęlestium oblata, quâ sibi visus librum ab Angelis accipere. Uti tamen humana omnia imperfecta, ita sapientiam quidem à Deo accepit Ephrem, ita tamen ut verborũ fontes, rebus, quas mente conceperat, explicandis, pares nequaquam essent. *a* Animo divina cõplecti poterat, eloqui non poterat. Ita solet Deus non uni simul dare omnia, ut præsentis ac secuturæ vitæ sit differentia.

Equitius, vir admodum religiosus, quod Gregorius Magnus *b* narrat, nõ dum initiatus sacris ad concionandum impigerrimè solebat excurrere. Hunc Felix homo nobilis, è Mursinâ provinciâ familiari ausu interrogans: Quî fit, ajebat, ô Equiti, cùm ad Sacerdotii ordines nondum evectus sis, publicè tamen è cathedrâ docere audeas? Ad ista Equitius modestè: Non indignor, inquit, interrogationi: Verùm, quod sine jactantiâ dixerim, nocte quâdam venusti oris juvenis mihi assistere videbatur, & linguam meam scalpro chirurgico contingere, unáque dicere: Ecce posui verba mea in ore tuo;

a *Greg. Nyss. in ejus vitâ.* b *Greg. l. 1. dial. c. 4.*

tuo egredere ad docenda Evangelia. Ex eo die, etjam cùm voluero, de DEO tacere non possum. Omnis sapientia à Domino Deo est. *a*

Iustinus, nobilis Philosophus, illustris Martyr, dialogo adversùs Triphonem de seipso: Academias omnes, inquit, lustravi, sed quod quæsii, non inveni. Tandem ignotus senex familiariùs ad me accedens: Et tu, mi juvenis, ajebat, si quidem exquisitissimam doctrinam sitias, ante omnia divinæ lucis portas votis precibúsque tibi postules reserari. Illac penetranti licebit scientiæ sitim explere. Explevit certè. Nam ad Christi sacra traductus, libris, quos scripsit, insignem sapientiam ostendit. Omnis sapientia à Domino Deo est.

Beatus Trudo illustri prosapiâ natus in Belgio, ingeniis favit, eruditionem præsertim sacram amavit, divinas litteras ardenter cupiit condiscere. Hinc Deo nuncupavit votum, ut si sacra biblia cognitione ac scientiâ comprehenderet, templum à se in agro suo condendum. Tam æqua poscenti adfuit è cælo felix nuntius, qui diceret: Exaudita est oratio tua. Deus sapientiâ cor tuum imbuet, & legem suam inscribet pectori tuo. *b* Si quis indigeat sapientiâ (Ecquis non indiget?) à Deo illam postulet & dabitur ei. Omnis sapientia à Domino Deo est.

Alterum

a *Eccli. c.* 1. *v.* 1.

b *Notgerus Leodiensis episc. in vitâ S. Remacli, c.* 6. *Vixit is circa annum* 850.

§. 2.

Alterum monitum. *Ne præcipita.* Quàm præceps Nabuchodonoſor in damnandis ad ſupplicium ſapientibus, tam conſideratus Daniel in exponendo Nabuchodonoſoris ſomnio. Nam, quod ſacer hiſtoricus affirmat, Daniel ingreſſus rogavit regem, ut tempus daret ſibi ad ſolutionem indicandam regi. *a* Ne videri poſſet tenuiter ac nugatoriè reſpondere. Reſponſum non moroſè diſtulit, nec illud tamen deproperandum cēſuit. Ad iſta talia raptim reſpondere, plerumque eſt imperitè garrire. Non igitur præcipita, quæ deliberandi moram exigunt. Omnium ore tritiſſimum verbum ſubmonet Feſtina, ſed lentè. *b*

Olea & Cucurbita, quod Apologus vetus recitat, unà ſuccreſcebant; olea lentiſſimo, cucurbita celerrimo incremento aſſurgebat feſtinatum germen, ſed hyeme proximâ ſuccum & vitam omnem perdidit. Hinc oleę ſapiens cavillus: Non eſt invidendum tam citò creſcentibus, quibus paratus eſt tam celer interitus.

Athenodorus Philoſophus ab Auguſto Imperatore veniam redeundi domum petiit, excuſans ſenium, quò minus reliquum vitæ curis aulicis impenderet. Non negavit Imperator. Ita ſupremum vale ſapiens ſenex dicturus, hæc verba protulit: Cùm iraſce-

a *Dan. c. 2. v. 16.*
b Eil mit Weil.

irafceris, Augufte, nihil ante vel dixeris, vel feceris, quàm tecum viginti quatuor orationis Græcæ elementa repetieris. Auguftus Athenedori dextrâ familiariter prehensâ: Etiamnum, inquit, tuâ præfentiâ mihi opus eft. Sic annum porrò integrum præceptorem hunc fecum detinuit. *a* Confuluit fibi Auguftus; & promptè didicit non præcipitare.

Theodofius Imperator quot auri milliones potiùs expendere debuiffet, quàm monitum illud negligere. Nota clades, quā Theffalonicæ attulit prçcipitātia illius Cęfaris. Theffalonicenfes Cæfareum belli ducem obtruncarunt, quòd captivum, quem poftulaverant, vinculis recufaffet emittere. Imperator irâ præcipiti exardefcens in plebem Circenfibus intentam armatos immifit, qui obvium quemque iugularent, nocens, innocens civis, peregrinus, Tros, Rutulúſve fuat, nullo difcrimine haberent. *b* Ita triū horarum fpatio feptem millia hominum funt cæfa. Factum Ambrofius principio feverioribus litteris caftigavit, dein ipfum Imperatorem Theodofium publicè ab ingreffu templi repulit, & Ecclefiæ communione indignum pronuntiavit, quoufque illum poft octo menfiùm publicam pœnitentiam die Nafcentis Domini IESV in templum admifit. Sed eidem hoc infuper injunxit, ut legem figeret, quâ dein-

a *Plutarchus tom.* 1. *Moral. de fcitè dictis Regum. & Impp. mihi pag.* 370.

b *Virgil. l.* 10. *Æneid. poft init.*

deinceps executiones ſententiarum, de cæde, ac publicandis bonis, triginta dies differrentur, ut eo temporis decurſu res exquiſitiùs examinari poſſet. *a* Ne præcipita.

Quanti fatentur ultrò in maxima ſe damna incurriſſe præcipitando. Hinc crebrò illas voces audias: Me millies pœnituit, quod imprudenter dixi, quod præcipitanter feci. Non eſt ſui compos præcipitantia; expers conſilii eſt incogitans feſtinatio. Nimirum, ut vetus eſt verbum: Canis feſtinans cæcos parit catulos. Nil boni fit, cùm præcipitatio & furor actionis duces ſunt. Quod prudenter Tacitus advertens: Feſtinatio, inquit, multos etiam bonos peſſumdedit, dum tardam ſecuritatem ſpernunt, & præmatura vel cum exitio properant. *b* Feſtinatio improvida eſt & cæca. *c* Qui nimiùm properat, ſeriùs abſolvit. *d* Videte Babylonium Monarcham Nabuchodonoſorem, de quo ſacra pagina: Rex in furore & in irâ magnâ, præcepit, ut perirent omnes ſapientes. Et egreſsâ ſapientiâ ſapientes interficiebantur, quærebatúrque Daniel, & ſocii ejus, ut perirent. *e* Ne præcipita, quæſo, ne præcipita, aut præcipitaberis.

Non

a *Baron: Annal. Eccleſ. anno* 390. *& ex eo Spondanus anno eodem.*

b *Tacitus l.* 3. *Annal.*

c *Livius Decad.* 3. *l.* 2.

d Eylen thut nit gut. Wer zufaſt eylt/kompt langſamb haimb.

e *Dan. c.* 2, *v.* 12, *&* 13.

Non tam celeritas instituendæ rei quàm cura est adhibenda. Si res exigat, festina, sed lentè.

§. 3.

Tertium monitum. *Efficienter consumma.* Apologum narrans Gellius ad rem appositissimum. Cassita, a inquit, in segetibus nidulatur id fermè temporis, ut appetat messis pullis jam jam plumantibus. Hæc avicula in sementes fortè cōcesserat tempestiviores; propterea frumentis flavescentibus pulli etjam tunc involucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, ut si quid ibi rei novæ fieret, diceretúrve, animadverterent; idque uti sibi, ubi redisset, nuntiarent. Dominus postea segetum illarum filium adolescentem vocat, &; Vidésne, inquit, hæcematuruisse, & manus jam postulare? idcirco die crastinâ, ubi primùm diluculabit fac amicos adeas, & roges veniant, operámque mutuam dent, & messem hanc nobis adjuvent. Hæc ubi ille dixit, discessit. At ubi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, oraréque matrem, ut statim jam properet, atque alium in locum sese asportet: Nā Dominus, inquiunt, misit, qui amicos rogaret: uti luce oriente veniant, & metant. Mater jubet eos à metu otiosos esse. Si enim Dominus, inquit, messem ad amicos rejicit; crastino seges nō metetur; neque necesse est hodie uti vos aufe-

a *Alauda*, Lerch.

auferam. Die igitur postero mater in pabulum volat. Dominus, quos rogaverat, operitur, sol fervet, & fit nihil: & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium: Amici isti, inquit, magnam partem cessatores sunt, quàm potiùs imus, & cognatos, affinésque, & vicinos nostros oramus, ut adsint cras tempori ad metendum? itidem hoc pulli pavefacti matri nuntiant. Mater hortatur, ut tunc quoque sine metu, ac sine curâ sint; cognatos affinésque nullos fermè tam esse obsequibiles, ut ad laborem capessendum evocētur, & statim dicto obediant: Vos modò, inquit, advertite, si modò quid denuò dicetur. Aliâ luce ortâ avis in pastum profecta est; cognati & affines operam, quam dare rogati sunt, supersedent: ad postremum igitur Dominus filio: Valeant, inquit, amici cum propinquis, afferes primâ luce falces duas. Unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram, & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audivit: Tempus, inquit, est cedendi & abeundi; fiet nunc dubio procul quod futurū dixit; in ipso enim jam vertitûr, cuja res est; non in alio, unde petitur. Atque ita cassita nidum migravit, seges à domino demessa est. *a* O quoties apud animum nostrum sanctè decernimus, ea precaturos, ea largituros in stipem; & fit nihil. Quoties in Castimoniæ ac pudicitiæ leges juramus castiores mores polliciti, & fit nihil. Quoties emendationem

a *Gell. lib. 2. Noct. Attic. c. 29. mihi p. 104.*

dationem vitę seriam proponimus; & fit nihil. Quanta in curiis, quanta in cætibus aliis ad rem maximè factura statuuntur; & fit nihil. Quàm animosa sæpe consilia militiæ in hostem ineuntur, & fit nihil. Quàm generosi nonnunquam conatus, quàm præclara ubique cœpta fervent; demum fit nihil. Eximiæ igitur laudis est de aliquo dici: Novimus hunc virum; ubi cœpit, non cessat, dum efficienter finiat, quod cœpit. Quidquid operis sumit, elaborat; extrema persequitur. Non inceptor solùm, sed & confector est, actionibus suis ultimam imponit manum. Hoc reverà indolis est divinæ. Nam Deus attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. a Si quis intelligat: Hoc æquum, hoc decens, hoc necessarium; ipse apud animum suum statuat: Hoc igitur agamus, & efficienter conficiamus. Laudis est non incœpisse bene, sed finiisse, si cœptus est asser terebrari, persora, quantumvis crassus & nodosus sit. Orsus es opus? pertunde pressu, & cœpta confice.

Danielem vide. Proposuit Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensâ regis. b Multa hîc obstabant optimis conatibus. Nihil videbatur hîc obtinendum adversùs tot remoras. Nihilominus Daniel iis rationibus pugnavit, eóque rem deduxit, ut efficienter, quod cœperat consummarit. Pari modo cùm somnium Nabuchodonosoris non protinus explicare posset, Ingressus est domum

a *Sap*. c. 8. v. 1. b *Dan*. c. 1. v. 8.

mum suam, Ananiæque, & Misaëli, & Azariæ sociis suis indicavit negotium, ut quærerent misericordiam à facie Dei cæli super sacramento isto. *a* Efficienter consummavit.

Hoc ergo monitum triplex conjungendum. 1. *Sapientiam à Deo postula*: ad fores hujus Domini pulsa. Sapientiam à Deo postulet, qui illâ indiget, postulet autem in fide nihil hæsitans. 2. *Ne præcipita*, aut in obvium rues præcipitium. Petrus Aldobrandinus senator purpuratus dicere solebat: Cùm temporis urget angustia, non accelerandum est, sed maturandum. 3. *Efficienter consumma*: Attinge à fine usque ad finem fortiter, operi bene cœpto incumbe, perfice, finem adde. Non qui decorè cœpit, sed qui præclarè finiit, sponsum certanti præmium obtinebit.

CAPUT V.

Statua Nabuchodonosori visa, à Daniele explicata, formandis moribus proponitur.

DANIEL divinâ ope imploratâ somniũ regi Nabuchodonosori aggressus est hunc in modum exponere: Tu rex cogitare cœpisti in stratu tuo, quid esset futurum post hæc: & qui revelat mysteria ostendit tibi quę ventura sunt. Mihi quoque

non

non in ſapientiâ, quæ eſt in me plus quàm in cunctis viventibus, ſacramentum hoc revelatum eſt: ſed ut interpretatio regi manifeſta fieret, & cogitationes mentis tuæ ſcires: Tu rex videbas, & ecce quaſi ſtatua una grandis: ſtatua illa magna, & ſtaturâ ſublimis ſtabat contra te, & intuitus ejus erat terribilis. Hujus ſtatuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porrò venter & femora ex ære: tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quędam autem fictilis. Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus: & percuſſit ſtatuam in pedibus ejus ferreis, & fictilibus, & comminuit eos. Tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum & aurum, & redacta quaſi in favillam æſtivę areę, quæ rapta ſunt vento: nullúſque locus inventus eſt eis: lapis autem, qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram. Hoc eſt ſomnium. Interpretationem quoque ejus dicemus coram te rex. *a*

Hæc ſtatua Nabuchodonoſori viſa quò magis à capite ad imum & ad pedes deſcēdit, eò ignobilioris metalli fuit; ab auro ad argentum, ab argento ad æs, ab ære ad ferrum, à ferro ad teſtam defecit. Ita quatuor regna ſeu Monarchiæ in pejus ibant. Secunda deterior primâ, tertia deterior ſecundâ, & ita deinceps, quod Venuſinus canit: Ætas parentum pejor avis tulit nos nequiores, mox daturus progeniem vitioſiorem.

a *Dan. c. 2. v. 29. & ſeqq.*

rem. *a* Hæc hominis ad pejora semper defluentis est imago. Caput illius nonnunquam aureum: laudabile, bonúmque principium. Pectus & brachia sunt argentea; senescit ille non annis tantùm sed & moribus, jámque multò quàm antè frigidior est aut negligentior. Ita miser homo, si se sibimet permittat, nunquam non in declive vergit. Tandem fateri cogitur: Defecit spiritus meus. *b* Hunc talem Siracides describens: Est homo marcidus, inquit, egens recuperatione, plus deficiens virtute. *c* Atque hæc viva statua luculentiùs ob oculos collocanda. Hîc igitur exponendum, quomodo humana indoles identidem deficiat ad pejora, & quâ ratione huic malo occurrendum.

a *Horat. l. 3. carm. ode 6. ad Romanos.*
b *Ps. 42. v. 7.* c *Eccli. c. 11. v. 12.*

§. 1.

Statua Nabuchodonosori in quiete visa caput habebat aureum, brachia & pectus argenteum, tibias ferreas, pedes imos partim ferreos, partium fictiles & luteos En ipsissimam hominis ad deteriora inclinantis effigiem. Germanum hominis encomiũ est, Iobo teste, Nunquam in eodem statu permanere. *a* Aut enim assiduè ad virtutem proficit, aut deficit ad vitium: aut melior, aut deterior; vel sanctior; vel nequior: Nunquam in eodem statu permanet. Quisquis

a *Iob c. 14. v. 2.*

quis in progressu vitæ quotidiano incipit lentescere, tędium sentire, laborem fugere, otium atque ferias amare, solutè ac negligenter agere, ad honesta torpere, ad vitiosa fervere, jam deorsum fertur, nec enim incedit per proclive, sed currit, ad ima brevî perventurus. Hic homo fuerat aliquando aureus successit auro metallum ignobilius, jam ferreus est atque luteus. Spiritu cœpit, carne consummavit, olim Angelus, jam pænè diabolus. *a* Hoc triplici ferè modo fieri compertum.

I. Adolescentia subinde ac juventus tractabilis, modesta, docilis; paullatim aurum in argentum, imò in testam degenerat. Hi enim cùm sui juris esse incipiunt, malitiam neglectam reddunt cum fenore, cupiditates & libidines diu latentes denique se produnt, & erumpunt in apertum. *b* Nero Imperator talis, sub Seneca præceptore aureus, Patris patriæ nomen recusavit, atque ut certiorem adhuc indolem ostenderet, ex Augusti prescripto imperaturũ se professus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam occasionem omisit. Graviora vectigalia abolevit, aut minuit. Senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Et cùm de

a Junger Heilig/ alter Schalck; junger Engel/ wirdt wol ein alter Teuffel drauß

b Der alte Adam vnd Schalck steckt jhnen lang hinder den Ohren.

de ſupplicio cujuſdam capite damnati, ut ex more ſubſcriberet, admoneretur: Quàm vellem, inquit, neſcire litteras! Omnes ordines ſubinde, ac memoriter ſalutavit. A-genti ſenatui gratias, reſpondit: Cùm meruero. *a* O modeſtum, ſanctúmque principem, ô aureum Imperatorem! ſed qualis demum carnifex, qualis panthera, qualis imò diabolus evaſit? Quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus? *b*

II. Sunt alii, qui frugi ſint ad ætatem integram, & provectam. Tandem evaneſcit aurum, aliud atque aliud deterius metallũ ſuccedit; illi ſcelere ſeſe aliquo contaminant. Quod ubi vel ſemel ſunt auſi, in eodem fiunt confirmatiores, & ita ſenſim nequiores evadunt, denique meriſſimum lutum ſunt. De iſtis illud veriſſimè dixeris: Auſum ſemel, geminatum decies. Guſtatâ felis aruinâ ſemel, redit ſæpius, ita melle vitiorum ineſcatus vel ſemel, dulcedini tam pravæ ſæpius ſuccumbet, quod auſus eſt ſemel, iterúmque id decies, id vicies, atque tricies, id audebit centies ac ſæpius. Hæc ferè peccandi ratio eſt. Qui letali noxâ vel unica ſe obſtringit, in primâ non diu hærebit, brevî ad alteram, ad tertiam, ita ad decimam, ad viceſimam, ad centeſimam tranſibit. Ubi cœperit audẽter in nefas ruere, non facilè ſubſiſtet: guſtavit ſuave toxicũ; jam captus eſt, inhęret hamus faucibus.

a *Suetonius de eo c.* 8.9.10. *mihi pag.* 325. *& ſeqq.* b *Thren. c.* 4. *v.* 1.

Vitia plerunque catenata ſunt, ſi primum trahas annulum, ſequuntur ceteri; nexi ſunt. Rariſſimè invenias unâ culpâ nocentem. Repetitur ſcelus quod ſemel placuit. Ingreſſio vitii in grandem numerum excurret. a De plurimis veriſſimè dixeris: Auſum ſemel, geminatum millies.

III. Sunt demum alii (atque hoc quotidianum eſt) qui octavo quovis, aut decimo quarto die ſingulisve menſibus animū atque conſcientiam emaculent, divina myſteria frequentent, optima quæque facturos ſtatuant. Hi primo alteróve die aurei ſunt, dein argentei fiunt, ſic ſemper aliquantulum remittunt, hebdomade aut menſe finiente lutum & teſta emergunt, vitioſitates antiquæ omnes denuò vivunt. O miſeros nos, qui nunquam in eodem ſtatu permanemus! ô ſtatuas aureas, ſed in fine luteas. Hæc vivendi ratio eſt. Qui non identidem aſpirat ad meliora, jam ad deteriora declinat. Dum vivimus, nunquam ſtamus, aut enim porrò imus, aut retrorſum tendimus. Quòd Bernardus præclariſſimè commonſtrans: Quòd ſi ſtudere perfectioni, ait, eſſe perfectum eſt, profectò nolle perficere deficere eſt. Ubi ergo ſunt, qui dicere ſolēt: Sufficit nobis, nolumus eſſe meliores quàm patres noſtri. O monache, non vis proficere? Non. Vis ergo deficere? Nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, vivere volo, & manere in quo perveni, nec peior

a Wer gimmat an Laſtern anbiſſen/kompt öffter.

pejor fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potes. Quid enim stat in hoc sæculo? Et certè de homine specialiter dictum est: Fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Ipse denique hominis, sæculique auctor. Quamdiu in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, nunquid stetit? Et quidem, teste scripturâ, pertransiit benefaciendo, & sanando omnes. Pertransiit ergo sicut non infructuosè, ita non remissè: non pigrè, non lento gressu, sed quemadmodum item de eo scriptum est: Exultavit ut gigas ad currendam viam. Porrò currentem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideò Paulus ajebat: Sic currite, ut comprehendatis. *a* Ergo, eodem teste, non proficere sine dubio deficere est. Nemo proinde dicat: Satis est; sic volo manere; sufficit mihi esse sicut heri & nudiustertius. In viâ residet, qui ejusmodi est; in scalâ subsistit, ubi neminem Patriarcha vidit non ascendentem, aut descendentem. *b*

Hæc Augustinus disertissimè confirmat his monitis: Tolle te, tolle, inquam, te à te; impedis te; si tu te ædificas, ruinam ædificas. Addit epilogi vicem: Proficite, fratres mei, discutite vos semper sine dolo, sine adulatione, sine palpatione. Semper tibi displiceat quod es, si vis pervenire ad id

a *Bern. tom. 2. epist. 253. mihi pag. 293.*
b *Idem epist. 341. mihi pag. 348.*

quod nondum es. Nam ubi tibi placuisti, ibi remansisti: Si autem dixeris: Sufficit, & peristi. Semper adde, semper ambula, semper profice. Noli in viâ remanere, noli retro redire. Remanet qui non proficit; retro redit, qui ad ea revolvitur, unde jam abscesserat. *a* Ad eosdem profectus incitans Paulus: Ego me, inquit, non arbitror comprehendisse. *b* Adhuc sequor, adhuc proficio, adhuc ambulo, adhuc in viâ sum, adhuc me extendo; nondum perveni. Ergo si & tu ambulas, si te extendis, si ea, quæ ventura sunt cogitas, obliviscere præterita, noli in ea respicere, ne ibi remaneas ubi respexeris. *c* Ergo non caput tantùm statuæ, sed & pectus, sed & umbilicus & pedes sint aurei.

a *Aug. tom. 10. serm. 15. de verbis Apostoli, c. 8. & 15 mihi pag. 128. & seqq.*
b *Philippens. c. 3. v. 13.*
c *Aug. loco proximè citato.*

§. 2.

Videte religiosos ordines principiis florentissimos; sensim remisit primus ardor, auri nobilitas in metallum ignobilius mutavit, hinc pedes imi fictiles, hinc mores primis dissimiles. Id jam olim Athanasius Abbas deplorans, Sophronio teste; Patres nostri, ajebat, continentiam & paupertatem ac nuditatem rerum omnium usque ad mortem servaverunt; nos autem ventres nostros & crumenas dilatavimus. Sub pa-

tribus

tribus nostris in studio erat distractiones animi vitare, nostris verò temporibus olla obtinuit & opus manuum. *a* Ita quivis hominum assiduè deflectit ad perversiora factus nequior, si non seipsum identidem vi magnâ impellat ad sanctiora. Pronissimum tendere ad sequiora, immemorem sanctæ destinationis. Verissimè dixit Annæus Philosophus: Ad deteriora faciles sumus, quia nec dux potest, nec comes deesse: & res etiam ipsa sine duce, sine comite procedit: non pronum est tantùm iter ad vitia, sed præceps. *b*

Mandrabulus, Suidâ teste, thesauro grandi reperto ingentia pollicitus est Iunoni quot annis in animi grati testimonium offerenda. Obtulit arietem aureum, sed primo tantùm anno; argenteum altero: tertio stanneum: plumbeum quarto, denique nullum. Ita nos planè in arctis rebus, in vehementi morbo, in gravi periculo montes aureos, mores emendatissimos, Deo Divisque omnibus pollicemur. Vociferamur & urgemus: Juva, ô Domine, juva; vitâ ego longè sanctiorem instituam, si hunc morbum, si periculum istud evasero: O Domine juva. Juvat Deus; evadimus. Quid porrò? quæ sequitur vitę sanctimoniâ? quâ liberalitate voti fidem solvimus? principio aliquantillum auri promimus, mox argenteas cudimus lamellas, his brevi opus figlinum

 jun-

a *Sophron. Pratum spirituale c. 130, mihi pag. 448.*

b *Seneca epist. 97. mihi pag. 609.*

jungimus; post superata pericula, post valetudinem restitutam pauculis diebus substrictiores aliquantulum sunt mores; vix unus aut alter mensis abit cùm beneficii accepti labat memoria, idémque iterum, ut antè quædam licenter, quædam segniter & oscitanter, alia imprudenter, aliqua etjam petulanter fiunt. Ita in pristinum revolvimur chaos, ita sordes ejuratę redeunt, & vetus calcatur lutum; ita priora & antiqua omnia. Hæc illa est tam seriò, támque firmiter promissa morum emendatio? Hæc illa procera, ter admiranda statua? caput quidem aureum attollit cælo, sed basi nititur infirmâ, pedibus argillaceis. Initium præclarum, pudendus finis.

Quemadmodum verò hominum sanctiorum sapiens industria è virtutibus nectit catenam: quod affirmās Psaltes: Ibunt, inquit, de virtute in virtutem: a seipsis isti quotidie fortiores, ad parendum promptiores, ad patiendum submissiores, ad erogandum liberaliores, ad serviendum fideliores, ad precandum fiunt vigilantiores: sic alii contrà de vitio eunt in vitium, atque ita & suam isti nectunt catenam. Caussarum aliquid assignans Gregorius Magnus: Peccatum namque, ait, quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. Unde fit, ut non solùm peccatum sit, sed peccatum & caussa peccati. Ex illo quippe vitio culpa subsequens oritur, ex quo cæcata mens ducitur, ut pejus ex alio lige-

a *Psal.* 83. *v.* 8.

ligetur. Sed peccatum quod ex peccato oritur, non jam peccatum tantummodo, sed peccatum est & pœna peccati: quia justo judicio omnipotens Deus cor peccantis obnubilat, ut præcedentis peccati merito etjam in aliis cadat. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit. *a* Hanc ipsam in declive-semitam monstrans Siracides: Est, inquit, processio in malis viro indisciplinato. *b* Vir indisciplinatus, qui antè magister esse, quàm discipulus, docere prius cupit quàm discere, suos & ipse progressus habet, sed à malo in pejus, ita ut magis magisque à virtutis genio degeneret.

Videte regem Salomonem. Caput is habebat aureum. Dilexit Salomon Dominum, ambulans in præceptis David patris sui. *c* Pectus & brachia Salomonis fuerunt argentea: Congregavitque Salomon currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum. *d* Nondum adeò malus, sed non ampliùs, ut antè, aureus. Paullatim verò cœpit esse æreus. Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas: his itaque copulatus est ardentissimo amore. *e* Ex æreo factus est planè ferreus, nam cives atque subditos ob nimium aulæ luxum indictionibus, & tributis miserè vexavit. Hoc illi post Salomonem jam sepultum Roboamo filio questi;

a *Greg. l.* 25. *Mor. c.* 9. *mihi pag.* 870.
b *Eccli. c.* 20. *v.* 9.
c 3. *Reg. c.* 3. *v.* 3. d 3. *Reg. c.* 10. *v.* 26.
e 3. *Reg. c.* 11. *v.* 1. & 2.

sti: Pater tuus, inquiunt, durissimum jugum imposuit nobis, tu itaque nunc imminue paullulum de imperio patris tui durissimo, & de jugo gravissimo, quod imposuit nobis. *a* Tandem Salomon in turpe lutum desiit. Cúmque jam esset senex depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur Deos alienos: nec erat cor ejus perfectum coram Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus, sed colebat Astarthen Deam Sidoniorũ, & Chamos Deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum. *b* En statuam, cui caput quidem aureum, sed luteæ fuerunt plantę. Spiritu cœpit, sed carne consummavit.

a 3. *Reg.* c. 12. v. 4. b 3. *Reg.* c. 11. v. 4.

§. 3.

Palladius & Ruffinus memorant de viro religiosissimo, qui annis pluribus in solitudine ad omnem virtutis legem præclarè sese gesserat silentii & assiduæ orationis amantissimus. Eò autem sanctimoniæ pervenit, ut omnem curam oblitus uni pænè animo vacaret, summâ in Deum fiduciâ. Dies atque noctes solùm suspirabat cælum, hinc magis ac magis ad suum Conditorem spectãdum anhelabat. Unde nec tristis, nec tetricus, sed immortalitatis spe plenus jam pænè cælitum voluptatibus interesse sibi visus est. Nec paterna providentissimi Numinis cura defuit ei, qui seipsum minimè curarat. Ita reperit hic Asceta quotidie suã,

quâ

quâ se aleret, annonam in mensâ, panem niveum exquisitè factum, palato gratissimum. Cum ingenti gratiarum actione solitus est inempto hoc victu frui, & mox iterum ad arctiora cum Deo colloquia redire. Nec visiones cælestes, & vaticinandi munus viro divino defuerunt. Ad istam vitæ sublimitatem evectus cœpit sibi videri ceteris aliquantulum altior gradu, unà etjam cogitationes illæ subrepserunt, quæ cælestis beneficii donum, tam continentis vitæ debitum ęstimarent. Hæc ruinæ subtilissima origo. Nam inde paullatim languor & desidia, sed vix notabilis nasci, minùs calere preces, minùs fervere actiones, omnia, quod ægrè adverteres, esse aliquantulum fractiora. Hæc tamen negligentia, initio tam modica sensim auxit. Ita vir iste sanctus plusculum somno addere, tardiùs stratu surgere, vigilias celeriùs finire, orationes citiùs absolvere, cenulam ultra solitum producere; jámque etjam tædium laboris sentire, subinde sibi ferias indicere, rigores ceteros laxare, cogitationes incautiùs custodire. Etjamnum stare videbatur, sed brevî ruiturus, uti Nabuchodonosoris statua lapillo jugulata. Quod ipsis etjam oculis objecit Deus. Nam panem hic eremicola, ut hactenus, sibi appositum reperit quidem, sed malè coctum, cineribus obductum ac sordidum. Agnovit ille hoc genus monstri, socordiæ suæ luculentum esse indicium, sed culpam, quam debuisset, non correxit. Jam cum cogitationes licenter evagatæ per

diverſa rapiebant præcipitia. Ita demum aridi ac mucidi panis cruſtula velut à muribus, aut canibus arroſa invenit. Ingemuit quidem, cùm iſta cerneret, & fudit lacrymas, ſed nequitiæ coërcendæ non ſatis valituras. Jámque in eo tumultus ingens erat cogitationum peſſimarum, quæ hoc unum aſſiduè occentarent. Abi hinc, & tibi vive. Quid inaniter te fatigas? impendiis multò minoribus cælum emitur, Abi. Ille ſuaſoribus tam importunis obſecutus libertatem quærere ſtatuit. In viâ viatici penuriâ coactus ad cœnobium divertit, ſed animum mutatum diſſimulavit. Iam pedes lotum, & hoſpitali mensâ refectum rogarunt cœnobitæ, id ſibi gratię præſtaret, & quod inſigniter poſſet, de ſalute animi ad ſe verba faceret. Habebatur is omnium eruditiſſimus Pater. Hinc etjam quæſierunt; quomodo cogitationes noxiæ ac turpes repellendæ, quomodo diabolus impoſtor effugiendus. Non potuit religioſus hoſpes hoc officii recuſare Dixit, graviſſimè illos hortatus, ut in laboribus ſumendis, non fortes tantùm, ſed & conſtantes eſſent, non multo pòſt tempore in ſuaviſſimâ quiete collocandi. Perſuaſit omnium primo ſibiipſi, quod dixerat. Nam ab exhortatione animum reſumens: Vide, ajebat apud ſe, quã verè ſit in te pronuntiatum: Dicunt & non faciunt. *a* Alios corrigis, teipſum non emendas; doces alios ne pereant, tu nihilominus hoc unum agis ut pereas. Quin reſi

piſcis-

a *Matth.* 23. *v.* 3.

piſcis? Nec diſtulit; ſed concitato curſu rediit in ſolitudinem, ubi ſeipſum deplorans: Niſi quia Dominus, ajebat, adjuviſſet me, paullò minùs habitaſſet in inferno anima mea. Eheu! motus eſt pes meus: Miſericordia tua, Domine, adjuvabat me. *a* Has ſuper ſe lacrymas non niſi cum vitâ finiit. Nam menſa illa gratuita non rediit. Deinceps panis ſudore fuit emendus. *b* En hominem, qui ſpiritu cœpit, conſummaturus carne, ni eum divina bonitas reduxiſſet in viam. En ſtatuam magnâ parte auream & argenteam, ſed demum luteam. Hæc vobis, ô filii, narravi, ait Palladius, ut humilitatem exerceatis, ſeu in parvis, ſeu in magnis eſſe videamini. Hoc eſt enim primum præceptum Servatoris. Animi elatio ex homine aureo facit luteum, imò ex humano homine facit immanem beſtiam, ut Nabuchodonoſorem potentiſſimum regem in prodigioſam pecudem mutavit. Qui verè proficiunt, aſſiduè ſubmiſſiores fiunt.

Plutarchus explicans, Quomodo quis in parādâ virtute ſuos poſſit profectus ſentire, hæc ceteris immiſcet: In hos congruit iocus Menedemi; Qui Athenas, inquiebat, navigant ad ſtudia, plerique ſibi ſapientes ſunt, deinde Philoſophi fiunt, progreſſu temporis rudes ac plebei evadunt; quò enim magis doctrinæ ſe præbent, eò magis faſtum & arrogantiam deponunt: ita planè Chri-

a *Pſal.* 93. *v.* 17. *&* 18.

b *Ruffin. Aquil. cap.* 1. *mihi pag.* 455. *&* *Pallad.* *c.* 46. *mihi pag.* 743. *apud Roſvveid.*

Christianus quò plus melioris sapientiæ haurit, eò minùs sibi sapere videtur, & submissiùs se gerit. Hîc tria singulariùs observanda.

§. 4.

I. Si fundamentum rei aut nullum, aut parum sit firmum, si pedes stent luto, ad ictum lapilli corruunt universa. Quisquis non seipsum suáque omnia solidissimè fundat in Deo, is in aëre ædificat sine basi domum, priùs ruituram quàm initium exturam. Homo, cujus præsidium robur ac fundamentum Deus non est, mille pereundi periculis expositus est, omni malè agendi occasione utitur, adversis quibuscunque sternitur; illecebræ carnis, invitamēta Mundi, instigationes diaboli per varia illum rapiunt præcipitia: nimirum luteis pedibus miser nititur, fundamento caret. Hinc modò impatientiam, modò libidinem, modò superbiam, modò gulam vagus erro sectatur. In solidum nihil extruit, vitiositatis non unius mancipium. Tales Galatæ, quos acriter perstringens Paulus: Sic stulti estis, inquit, ut cùm spiritu cœperitis, carne consummemini. *a* O fatui! sine fundamento labant parietes, tota ruit domus. Deus firmamentum nostrum. *b*

II. Quisquis non quotidie studet proficere, & ire propior cælo, propior Deo, is in de-

a *Galat. cap.* 3. *v.* 3.
b *Ps.* 17. *v.* 3. & *Ps.* 70. *v.* 3.

in declive tendit; carne consummabitur, tametsi cœperit spiritu; in pedes luteos finietur statua, etsi caput erexerit aureum. Seipsum igitur quivis ad assiduos profectus quotidie impellat. In exercitationibus sacris millies iterúmque millies incipiēdum. Malè finiet, imò non finiet, qui non quotidie ardore novo virtutis studium inceperit. Quisque sibi dicat: Nil egi hactenus: jam incipio. Iustorum semita quasi lux splendens procedit & crescit usque ad perfectam diem. *a* Sol nunquam subsistit, sed constantissimâ celeritate progreditur, dum meridianum cæli punctum, quod est altissimum, attingat. In oculis est quotidianus hic monitor; æmulemur preeuntem. Electi, Gregorio teste, usque ad finem vitæ in virtute proficiunt. *b*

III. Quicunque graviùs nunquam deliquit, id etiam deinceps caveat audere. Verè semel ausum, id decies, id centies, id sexcenties geminatum. Quemadmodum laverniones illi & furum tirones, *c* qui ob furta minutiora virgis excipiuntur, simúlque igni & aquâ interdicuntur furtis abstinere possent utique si vellent, sed hoc longè rarissimum est, qui enim Mercurio his furandi rudimentis sunt initiati, vix unquam desistunt clepere, dum patibulum scandant, & longa ex eis fiat littera: ita qui semel iterúmque ausi letaliter delinquere, delinquunt sæpius, eadem crebrò repetitis vicibus

a *Prov. c. 4. v. 19.* b *Greg. ho. 5. in Evang.*
c Waußköpff.

bus audebunt jam satanæ auctorati. Ah melius in flammam præcipitari, aut oceano mergi, quàm letali noxâ obstringi, quæ argentum & aurum, hoc est, actiones bonas omnes præteritas, velut in favillam redigit. Si spiritu cœpimus, consummemus spiritu.

CAPVT VI.

Tres Danielis socii venerationem idoli aurei liberrimè recusant.

CVm somnium de statuâ visum adeò exactè ac feliciter Daniel interpretatus fuisset, Rex Nabuchodonosor, ut diuina pagina testatur, cecidit in faciem suam, & Danielem adoravit, & hostias & incensum prçcepit, ut sacrificarent ei: Loquens ergo rex ait Danieli: Verè Deus vester Deus Deorum est, & Dominus regum, & revelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Tunc rex Danielem in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei, & constituit eum principem super omnes provincias Babylonis: & præfectum Magistratuum super cunctos sapientes Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis. a

Hæc quidem Nabuchodonosor optimè, in

a *Dan. c. 2. v. 46. & seqq.*

in Deum pius, in Danielem gratus. Sed brevî alius ſpiràvit ventus. Rex auream erexit ſtatuam cubitorum *a* ſexaginta altam, ſex latam; unà etjam edixit graviſſimè, quiſquis eam ſtatuam dato ſigno non venerabundus adoraſſet, hunc eâdem horâ præcipitandum in flammas. Hîc invidia Chaldæorum ſe prodere, tres Hebræos principes Ananiam, Miſaëlem, & Azariam ad regem deferre, ut regii edicti contemptores accuſare, ita reos peragere, & jus poſcere. Nabuchodonoſor illos accerſens: Veréne, inquit, Sidrach, Miſach, & Abdenago deos meos non colitis, & ſtatuam auream, quam conſtitui, non adoratis? Nunc ergo ſi eſtis parati, quacunque horâ audieritis ſonitum tubæ, fiſtulæ, citharę, ſambucæ, & pſalterii, & ſymphonię, omniſque generis muſicorum, proſternite vos & adorate ſtatuam, quam feci: quòd ſi non adoraveritis, eâdem horâ mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis eſt Deus, qui eripiet vos de manu mea? Reſpondentes Sidrach, Miſach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonoſori: Non oportet nos de hâc re reſpondere tibi. Ecce enim Deus noſter, quē colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis liberare, ô rex. Quod ſi noluerit, notum ſit tibi ô rex, quia deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus. Reſponſum prorſus cordatiſſimum, liber-

a 90. Werckſchuch hoch; 9. Werckſchuch brait.

liberrimum: Deos tuos non colimus, statuam, quam erexisti, non adoramus. Frustra minæ, frustra cruciatus, & supplicia. Non colimus, non adoramus falsos Deos, idola non veneramur; mori potiùs parati, quàm hoc agere. Hæc vera spiritûs libertas est, tam in priscæ, quàm novæ legis volumine laudatissima. Hi planè Liberi Barones sunt, qui, quod animus & conscientia proloquendum dictat, animosè, liberè, sincerè proloquuntur. De hâc spiritus libertate hoc capite differendum.

§. I.

Tarsensis Pauli pronuntiatum est: Ubi spiritus Domini, ibi libertas. a Hæc libertas, Augustini animo, affectus & amor est justitiæ. Hic ille Liber Baro est, qui legem divinam jubentem, prohibentem eò veneratur, ut apud animum suum ita statuat: Hoc Deus à me jure omni exigit, hoc igitur mihi faciendum, hoc cavendum & fugiendum. Hoc igitur faciam, hoc cavebo, hoc fugiam eâ libertate animi & cōstantiâ, ut nullus neque hominum, neque diabolorum, sed nec Angelorum ullus hoc gradu me dimoturus sit. Sic agam: quod jubeor, quod vetor, hoc & dicere, & facere paratissimus sum. Nec humani favoris aut gratiæ quidquam me prohibuerit. Gratus & ingratus sim aliis, id ego non curo. Hoc loquar, quod loqui me voluerit Deus, quod præ-

a 2. *Cor. c. 3. v. 17.*

præceperit, hoc exequar. Et en hujus rei luculentissimum paradigma.

Nabuchodonosor rex ardens irâ, & in tres Hebræos proceres gravissimè commotus: Quid de vobis, inquit, audio? Itáne Deos meos non colitis, & statuam auream, quam erexi, non adoratis? Vos istud audere, homines captivi, mei servi, meis provinciis à me præfecti? Vos edictum meum spernere, imperium ludificare? Faxo id vobis impunè non sit. Sed mitiora priùs tentare, & supremam gratiam offerre placet. Nunc ergo, si estis parati, quâcunque horâ audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, omnisque generis musicorum, prosternite vos, & adorate statuam, quã feci: quòd si non adoraveritis, eâdem horâ mittemini in fornacẽ ignis ardentis: & quis est Deus, qui eripiet vos de manu meâ? Videri poterant hæ regis furiales minæ ingentem incussuræ terrorem. At illi nil penitus terrefacti in os regi liberrimè dicunt: Non oportet nos hâc de re respondere tibi. Nec enim hîc opus consiliis, aut ullâ deliberatione. Non facimus, nec unquam facturi sumus, quod hîc jubemur. Ad impietatem istam mortalium nemo nos adegerit. Deum verum, & hunc unum adoramus. Hæc vera spiritûs libertas. Absque hâc illi longè aliter ratiocinati, in animo secum ita statuissent. Non est profectò cum hoc rege jocandum, isto præsertim tempore: irâ nimium quantum exæstuat. Et in oculis est præsens supplicium,

cium, accensa fornax, si resistimus vel verbulo, periimus. Faciamus igitur, quod faciunt omnes, aut saltem facere simulemus. At illi nihil horum. Sed liberiùs insuper: Ecce Deus noster, inquiunt, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex liberare. Quòd si noluerit, notũ sit tibi, rex, quia Deos tuos non colimus, & statuam, quam erexisti, non adoramus. a Potentiam Dei nostri noveris. In ipsis flammis vel unico nutu tueri nos potest. Nõ illi difficile ignes mutare in rorem, & rosas. Quòd si suas ignibus vires permittere, & nos consumi velit, en adsumus pro Numinis gloriâ paratissimi tolerare omnia. Neque enim nos illi servimus, ut operæ mercenariæ mercedis amore, aut ut grandia patret miracula nostri caussâ. Nos illi jure meritissimo servimus, quia Deus est, & Dominus noster, cujus nutu reguntur universa. Si ergo nos mori velit in suppliciis, moriemur promptissimè. Scimus enim tam illi mortem nostram, quàm nostram vitam esse commendatissimam. Scimus eum posse omnia, sed non omnia perinde velle, quę potest. Ab ipsius igitur arbitrio pendemus toti. Ipsius velle ac nolle nos pariter & volumus & nolumus. Quod ipsi placuerit, in nos decernat. Illi servimus, statuas non adoramus. Atque hoc, si opus, vel millies ingeminabimus.

Hæc illa libertas spiritûs verissima. Cujus

a *Dan. c.* 3. *v.* 17. *&* 18.

jus mentionem injiciens Augustinus: Nulla, inquit, vera libertas, nisi legi æternæ adhęrentium. Hæc est libertas nostra, cùm isti subdimur veritati. *a*

a *Aug. tom.* 1. *l.* 1. *de libero arb. c.* 15. *mihi pag.* 273. *&* *l.* 2. *c.* 13. *mihi pag.* 281.

§. 2.

Beatus Zeno Veronensis Præsul, & Martyr *a* hanc libertatem spiritûs extollens: Tres, inquit, pueri in illo sacro certamine Deum sibi proposuere, non flammas; futurum gaudium, non præsentes pœnas: sicque intra tetros undantis incendii globos triumphantes barbarum regem, minas omnes, ipsum quoque supplicium, docuerunt ignes sanctis hominibus non esse fortiores. Quis non optet sic ardere, quando mors transit in vitam, metus in gloriam? *b*

Sed nostræ hoc imbecillitatis argumentum est, nimiùm in præsentia oculos defigere. Hinc semper trepidatio, & plurimum pavoris. Beatissima æternitas grandes facit animos, si ea in oculis sit, humanâ felicitate omni contemptâ. Aureum Ptolemæus dictum jaciens: Ille, inquit, altior est Mundo, qui non curat, in cujus manu sit Mundus. *c* Ita divus Cyprianus Carthaginiensi Proconsuli furiosè jubenti: Aut Diis sacrifica, aut periisti; subjecit liberè: In re tam justâ

a *Sub Gallieno Imp.*
b *Zeno serm.* 1. *&* 6. *de tribus his juvenibus.*
c *Ptolemæus in præfatione Almagesti.*

justâ deliberatio nulla est. Christianus sum; Diis sacrificare non possum: tu fac, quod tibi præceptum est. Dictâ in se capitali sententiâ: Omnipotenti Deo, inquit, gratias ago, qui me dignatur è vinculis hujus corporis dimittere. *a* Sic ante Cyprianum, ævo Valeriani & Gallieni Imperatorum, trecenti martyres Carthagine libertatem admirandam præ se tulerunt. Cùm enim daretur eligendi optio, aut thus adolere Iovi aut in accensam fornacem calcariam demergi: illi Dominum JESVM Dei filium liberrimè confessi, in ignes animosissimo jactu seipsos præcipitarunt. *b* Hinc candidatus iste victorum exercitus *Massa candida* vocari promeruit. *c*

Ita & Liberius Pontifex cùm ei Constantius Imperator Arrianus dici juberet: Biduum ei permitti in deliberationem. Quo exacto, ni sententiam mutet, & Arrianæ parti faveat, decretum certissimò norit sibi exilium, in quod illicò deportandus sit. Ad quæ Liberius: Ista jam olim, inquit, deliberata mihi sunt. Sententiam non muto. Impiis patrocinari non possum. Itaque paratus sum jam statim hinc discedere. *d* Ita omnes fermè martyres Christi, libertate summâ promptissimè responderunt, malle

a *Pontius Diaconus in eius vitâ.*

b *Die 24. Augusti.* c *August. de his serm.* 112. *& serm.* 115. *de diversis. in psalmum* 49. *De his Baronius tom.* 3. *anno* 261. *& in suo Martyrologio die* 24. *Augusti.*

d *Sozom. l.* 3. *c.* 10.

malle se mori millies, quàm Dominum JESUM vel levi probro afficere. Hoc animo Tertullianus vicem omnium respondens: Cruciate, inquit, torquete, damnate, atterite nos. Probatio est enim innocentię nostræ iniquitas vestra. Ideò nos hæc pati, Deus patitur; nam & proximè ad lenonem damnando Christianā potiùs quàm ad leonem, confessi estis labem pudicitiæ apud nos atrociorem omni pœnâ & omni morte reputari, nec quidquam tamen proficit exquisitior quæque crudelitas vestra; illecebra est magis sectæ. Plures efficimur, quoties metimur à vobis, semen est sanguis Christianorum. multi apud vos ad tolerantiam doloris, & mortis hortantur, ut Cicero in Tusculanis, ut Seneca in Fortunis, ut Diogenes, ut Pyrrhon, ut Callinicus. Nec tamen tantos inveniunt verba discipulos, quantos Christiani factis docendo. Illa ipsa obstinatio, quam exprobratis, magistra est. Quis enim non contemplatione ejus concutitur, ad requirendum, quid intus in re sit? Quis non, ubi requisivit, accedit? ubi accessit, pati exoptat? ut totam Dei gratiam redimat, ut omnem veniam ab eo compensatione sanguinis sui expediat? omnia enim huic operi delicta donantur. Inde est, quòd ibidem sententiis vestris gratias agimus, ut est æmulatio divinę rei & humanæ, cùm damnamur à vobis, à Deo absolvimur. a

Die

a *Tertull. in Apolog. adversùs gentes, c. 50. & ult. mihi pag. 95.*

Die naſcentis Chriſti, quod Nicephorus narrat, Nicomediæ ſupra viginti millia Chriſtianorum in templo clauſa, foribus à Diocletiano eo fine obſeratis, ut qui vellet vivere, exiret, & Iovi thurefaceret, qui Chriſtum colere perſeveraret, in accenſo templo flammis interiret. Ex omni támque incredibili numero nec quidem unicus fuit, qui metu mortis mallet vivere, quàm fortiter pro Chriſto mori. Ita unus omniũ loco liberrimè reſpondit: Chriſtiani ſumus omnes, ſoli ſacrificamus Deo, pro quo vel centies, vel millies mori ſumus paratiſſimi. Ad has voces ſuccenſum templum, in quo unà omnes, viginti millia flammis & fumo necati. *a*

Ita Claudius Nicoſtratus, Symphorianus, Caſtorius, Simplicius, nobiles ſtatuatarii, nullis nec minis, nec precibus, nec promiſſis perſuaderi potuerunt, ut ſtatuas idolorum fingerent. Ad venerandum ſolis ſimulachrum ducti, liberè profeſſi ſunt, nunquam ſe commiſſuros ut manûs humanæ opus pro Deo adorent. In carcerem reducti, & pluribus diebus variè vexati, nec hilum ab inſtituto deflexerunt. Demum ſcorpionibus lacerati, & vivi loculis plumbeis incluſi in flumen excuſſi ſunt. Hâc ipsâ libertate Chriſtianâ Baſilius impio Iuliano reſpondit: Fac quod facturus es. Nam cras idem ero, qui hodie ſum. Sic loquimini, ait Iacobus Apoſtolus, & ſic facite, ſicut per

a *Nicephor. lib. 7. hiſtoriæ Eccleſ. c. 6. mihi pag. 281.*

per legem libertatis incipientes judicari. a Tam animosè ac fortiter, tam liberè ac constanter quà verbis, quà factis vos gerite, ac si jam ad Christi tribunal stetis judicandi de hâc ipsâ Evangelii lege, quam accepistis. Eodem illud Paulinum spectat: Non sumus ancillæ filii, sed liberæ, quâ libertate Christus nos liberavit. b

a *Iacob. c. 2. v. 12.* b *Gal. c. 4. fine.*

§. 3.

Quàm autem hæc libertas rara est, quàm fœda plurimorum servitus, qui ancillæ filii sunt, non liberę. Exemplis, quod diximus, demonstretur.

I. Est qui inter religionis suæ adversarios agat. Sed ne cavillis aut risu excipiatur, nullum opsonii delectum habere, nulla orationis tempora observare, nec sacra sua explicare, nec religiones suas defendere, nec objectationem ullam audet refellere. Hic ancillæ filius est, Liber Baro non est. Hîc religiosâ libertate opus. Hîc viriliter, intrepidè, animóque magno pro avitis religionibus standum, sicut per legem libertatis incipientibus judicari.

II. Est qui rogetur obsequium, sed parum honestum, & divinæ legi adversum. Ille trepidus rem secum exputans: Hoc quidem obsequii, ait, illæsâ præstare conscientiâ non possum; divina lex vetat. Sed quid volumus? diversis ego rationibus ad obsequendum impellor; amici non desti-

tuendi, patroni non offendendi, tam humanæ preces non aſpernandæ; mutuum ab his expectes officium, quod illis priùs præſtiteris; forſan & ego brevî alienâ operâ indigebo, tales autem habebo adjutores, qualem me illis exhibuero: quòd ſi amici conſcientia hoc poſſit concoquere, & mea poterit. Hanc igitur illi gratiam gratificabor. Ita miſer varias ſibi ratiunculas conſarcinat, ut ſpecioſo nomine libertatem perdat, & faciat, quod improbum eſt. En & iſte ancillæ filius eſt, Liber Baro neutiquam eſt. Quàm verè dixit Seneca: Non vides, quomodo illos in præceps agat extincta libertas? *a* O Chriſtiani, ſtate, & nolite jugo ſervitutis contineri. *b*

III. Munera non accipienda ſat probè ſciunt qui accipiunt. Nec enim ignorant illa divinæ legis: Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubvertunt verba juſtorum. *c* Maledictus qui accipit munera. *d* Ipſa clamat conſcientia: Ne tibi manus inaurari, neque os argento ſinas obſtrui. At ille: Enimverò quid faciam, ait, vir iſte opulentus nil damni ſentiet muneribus dandis, cùm libentiſſimè det, ego accipiendis plurimum juvabor. Ita & iſte ſibi rationes concinnat, & contra fas capit munera. Hinc aut ſilet cùm loquendum, aut loquitur, cùm ſilendum, aut quod omittendum facit. Nec aliter poteſt; libertatem

a *Seneca lib. 6. de Benef. c. 30.*
b *Gal. c. 5. v. 1.* c *Exodi c. 23. v. 8.*
d *Deut. c. 16. v. 19.*

tatem vendidit, jam ligatus est. Hinc silentium suum & dictionem suam nō suæ conscientiæ, sed alienis muneribus attemperat. Ancillæ filii sunt isti, extincta est libertas eorum. Ad institutum Paulus: Falsi fratres, inquit, subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu. a Haud aliter de istis sentiendum: Redacti sunt in servitutem.

IV. Est qui mensam principalem aut opulentam accumbat. *Multæ* hîc invitationes ac propinationes, varia poculorum certamina. Conviva Christianæ libertatis oblitus vino se obruit in gratiam accumbentium. Scit ebrietatem esse vetitam, gravem ac letalem noxam, valetudini suæ incommodam, quia verò nil penitus Christianæ libertatis habet, ultra vires & appetentiam propinat & respondet propinantibus. Ita in gratiam aliorum, & ne cuiquam convivarum displiceat, displicere Deo nil veretur; leges divinas audacissimè spernit, dummodò favorem accumbentium non perdat, dummodò apud pauculos homines sit gratiosus; quid tum postea, etiamsi Deum habeat offensum. O mortales! ecquis fœdissimam hanc insaniam non hilariter insanit? quis eam non amabilem censet? Hîc homines oris aliàs liberrimi silent, non verbulo, nec serio, nec jocoso ebrietatis hostes se fateri audent. Mancipia & ancillæ filii, Temulentiæ servi, homines nullius libertatis nisi cùm peccandum est.

a *Gal. c. 2. v. 3.*

V. Sunt qui veritatem probè capiant, ſed malè ſupprimant ſilendo. Hoc illi unum apud ſe muſſant: Cave incurras, cave offendas; ori digitum impone, & erupturas voces contine: hîc tibi cautè incedendum, ne caput impingas. Hi utique cavere damna, & prodeſſe plurimum poſſent, ſi quod res & verum eſt, eloquerentur, at illi diſſimulant & ſilent, planè ancillæ filii, & occulti hoſtes veritatis. Omnis eorum libertas eſt extincta; ligati ſunt, Liberi Barones non ſunt. Ita pænè nemo eſt, quod & Seneca queritur, qui verum dicat, qui ex animi ſui ſententiâ ſuadeat diſſuadeátque, ſed adulandi certamen eſt, & unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandiſſimè fallat. Ita fides omnis in obſequium ſervile ſubmittitur. *a* Atque hoc quotidianum eſt in rebus diverſis. Videt audítve quis divinos honores dictis factis violari, ſermones impudicos, & laſcivos ſeri, at ille ut bos mutus tacet; modò acerbioribus oculis, vultu ſeveriore petulantiam auderet caſtigare, & eam ſibi diſplicere oſtenderet. Sed extincta eſt libertas ſpiritûs. Quòd ſi quotidiana hæc & levia libertatem adeò extinguant, quæ nihil habent ſeriæ formidinis, quid faceremus, obſecro, ſi oculos terrerent rotæ, cruces, flammæ, beſtiæ, & plurima mortis imago, num animi tantum foret dicere: Notum ſit tibi rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam, quam erexiſti, non

a *Seneca lib. 6. de Beneſic. cap. 30. mihi pag. 357.*

non adoramus. O Christiani, non sumus ancillæ filii sed liberæ, quâ libertate nos Christus donavit. State, & nolite servitutis jugo contineri. Liberum non facit fortuna sed virtus. Quæris, ait Seneca, quæ sit absoluta libertas? nec turpia velle, nec nimia; in seipsum habere maximam potestatem. Inæstimabile bonum est, suum fieri. *a* Nunquam me caro ista compellet ad metum, nunquam ad indignam bono simulationem, nunquam in honorem hujus corpusculi mentiar. Contemptus corporis sui certa libertas est. *b*

An liberum dices, qui servit corpori?
Servire summo summa libertas Deo. c

a *Seneca epist. 75. mihi pag.* 523.
b *Et epist. 65. mihi pag.* 495.
c *Veteres Iambi.*

CAPVT VII.

Danielis socii in rebus creatis omnibus Creatorem quærendum docent.

VBI tres Hebrei principes animosissimè, summáque libertate responderunt regi se nunquam commissuros, ut idolum venerentur, rex Nabuchodonosor irâ exæstuans, iámque ardenti vultu jussit fornacem septuplo magis, quàm consueverat aliàs, succendi: Viris autem robustissimis sui exercitûs præcepit, ut tres illos principes Hebræos, Ananiā, Misaëlem, Azariam

ligatis pedibus in flammas excuterent, idque sine omni cunctatione. Moris aliàs erat ejuscemodi reos hoc supplicii genere plectendos evestire. Hîc verò tantum moræ permissum non fuit. Nam jussio regis urgebat, fornax autem succensa erat nimis. *a*

Quàm autem mirabilis Deus in Sanctis suis! Rex atque populus censebat vix in ignem perventuros, & mox in cinerem vertendos; contrarium evenit. Nam tres Hebręi proceres mediis ignibus velut sub hortensi & frondosâ pergulâ cantabant. Ligatis pedibus in flammas præcipitati fuerant, at illi ambulabant in medio flammæ. Quis non putasset vocem omnem in tam violento incendio intercludendam? At ipsi velut phonasci symphoniam atque concentum instituunt, & ad eum res creatas omnes ita invitant: Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & superexaltate eum in sæcula. Hoc sacrum carmen inter medios ignes decantatum adeò rerum abundans est, ut dignissimum sit, quod singulari libro explicetur. At nobis non licet esse tam prolixos. Nos hoc loco præceptionem sanctiorum quorumcunque hominum trademus, Deum in rebus creatis omnibus esse quærendum.

a *Dan. c.* 3. 22.

§. I.

Doctrinæ sacratioris eruditissimi docent; Deum assiduè in rebus creatis omnibus

quæ-

quærendum. Ita Iobus præcipiens: Nimirum interroga, inquit, jumenta, & docebunt te; & volatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ & respondebit tibi; & narrabunt pisces maris. Quis ignorat, quòd omnia hęc manus Domini fecerit? *a* Beatus Paulus Romanos instruens: Invisibilia ipsius, inquit, à creaturâ Mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sempiterna quoque ejus virtus & divinitas, ita ut sint inexcusabiles. *b* Reverà longè artificiosissimus opifex sit necesse est, qui non solùm sine instrumentorum, sed etiam sine manuum usu, unico nutu opera edit omnibus obstupescenda. Discipulus Domini Jacobus: Appropinquate, inquit, Deo. *c* Nec opus cęlum empyreum conscendere, & Deum illic inter Angelorum exercitus quærere; quocunque quæsieris loco, invenies: in te ipso illum, in corde tuo quære, & in amplexus tuos totus se Deus infundet.

Cogitaverat Hebręus rex David aperire ludum musicum, in quo ipse veluti præcentor modulos præiret, ac præmonstraret, eâ lege, ut rerum conditarum quælibet acciperet. In hūc ludum musicum invitati omnes Angeli, sol & luna, omnia sidera, omnes cæli, elementa omnia; huc meteora, ignis, grando, nix, glacies, venti, pluviæ, ros, nimbi, pruinæ; Huc gelu & æstus, lux & tenebræ, dies & noctes, nubes & fulgura;

 Huc

a *Iob c. 12. v. 7.* b *Rom. c. 1. v. 20.* c *Iacob. c. 4. v. 8.*

Huc terra cum omnibus suis germinibus, & animantibus, gradientibus atque repentibus; Huc aër cum universis volatilibus; Huc flumina, fontes & maria; Huc omnis ordinis, sexûs, ætatis homines; Huc omnes populi & gentes; Huc principes & reges invitati, ut laudarent nomen Domini, quia exaltatum nomen ejus solius, & confessio ejus super cælum & terram. a

Simili modo tres Hebræi principes isti velut missis per orbem epistolis res creatas omnes ad ludum musicum convocarunt. Ad hos concentus cælum cælique incolas, ignem & aërem, terram & aquas, aves, pecudes, pisces, demum & sacerdotes, hominésque sancti, & animo submissi eâ lege evocantur, ut & ipsi accinant canentibus. Nimirum Deus in omnibus rebus conditis quærendus.

Augustinus hoc ipsum animo agitans: Circuivi, ait, vicos, & plateas civitatis hujus Mundi, quærens te, & non inveni, quia malè quærebam foris, quod erat intus. Mecum eras, & tecum non eram. Ea me tenebant longè à te, quæ esse non poterant nisi in te: Circumibam enim omnia quærens te, & propter omnia derelinquens me. Interrogavi terram, si esset Deus meus. Interrogavi mare & abyssos. Interrogavi flabilem aërem. Interrogaui cælum, solem, lunam, & stellas. Et clamaverunt omnes voce grandi: Ipse fecit nos. Interrogavi deinde Mundi molem: Dic mihi, si es Deus meus,

a *Psalm.* 48. *toto.*

meus, an non? Et respondit voce forti: Non sum ego, sed per ipsum sum ego; quem quæris in me, ipse fecit me, supra me quære eum, qui regit me; qui fecit me. Interrogatio creaturarum profunda, est consideratio ipsarum, responsio earum attestatio illarum de Deo, quoniam omnia clamant, Deus nos fecit. Erat tempus, quando non cognoscebam te. Væ tempori illi, quando non cognoscebam te: Væ cęcitati illi, quando non videbam te: Væ surditati illi quando non audiebam te: cæcus & surdus per formosa quæ fecisti, deformis irruebam. Illuminasti me lux Mundi, & vidi te, & amavi, nemo te amat, nisi qui te videt, & nemo te videt, nisi qui te amat. a

Videmus autem hunc opificem, in suo tot rerum conditarum opificio, velut in grandi speculo. Eo Beatus Antonius, tótque alii viri sanctissimi sunt usi. Antonium Philosophus interrogans: Et quomodo, inquit, mi senex fallis tempus, cùm careas libris, qui omne tædium morosi temporis levant? sine libris esse est inter mortuos agere, & vivum mori. Huic Antonius promptè: Meus codex, inquit, semper mihi ad manum est, rerum creatarum natura. Hic liber quinque paginarum est. Prima Terrã mihi explicat, tot terræ germina, flores, herbas, arbores, plantas; tot centena millia diversissimorum animalium. Altera mihi proponit Mare, tótque maris prodigia & monstra, conchas, ostrea, majas, b muri-

a *Aug. Soliloq. c.* 31. b Meerspinnen.

ces, lupos & vitulos marinos, cercopithecos, astacos, a cetos, quibus homo vivus unicus est bolus. Tertia tres aëris regiones continet, & innumeram pecoris volatilis multitudinem. Quarta commonstrat Ignem adeò purum, ut oculis nostris transitus per illum ad ipsas pateat stellas. Quinta ostendit Cælum, in quo diversæ classes Angelorum, qui & avium, & ceterorum animantium, atque quod credibile, omnium conditarum rerum numeros longissimè excedunt. Has ego paginas volvo, hæc mea studia sunt, nec unquam deest, quod legam. Ita Deus in rebus creatis, in grandi hoc naturæ speculo videri potest.

a Meerkrebs.

§. 2.

Atque hoc exercitationis sacræ genus tanti fecit beatus Ignatius minimæ Societatis parens, ut hanc suis legem fixerit. In omnibus quærant Deum, eum in omnibus creaturis amando a. Quippe noverat vir sapiens, quanti referret hæc solers supremi Numinis investigatio.

Sabas vir sanctissimus dabat operã, quod Cyrillus Monachus testatur, ut se suósque ex rebus etiam minimis ad Creatoris notitiam & amorem provocaret. Hi tales viri subinde flosculum aut foliolum arboris unicum, apiculam, vermiculũ, animalculum quodvis obvium sumebant, & ab eo in altum

a Reg. 17. Summarii.

tum celeri volatu sese librabant, ad Deum quietissimè contemplandum. Quærendus Deus in omnibus, qui & inveniendum se præbet in omnibus. Nam creata omnia, 1. aut Dei vestigium, 2. aut Ferculū, 3. aut Thuribulum, 4. aut Organum, 5. aut Speculum, 6. aut Liber sunt. Ita sanè, ut exteriores sensus omnes Deum quodammodo tangere, gustare, odorari, cernere possint. Quod divus Gregorius eruditè confirmans: Vestigia quippe Creatoris nostri, inquit, sunt mira opera visibilis creaturæ. Ipsum namque adhuc videre non possumus, sed jam ad ejus visionem tendimus, si eum in his, quę fecit, miramur. Ejus ergo vestigia creaturam dicimus, quia per hæc, quæ ab ipso sunt, sequendo imus ad ipsum. Ita miro modo ipsis formis exterioribus nos ad interiora perducit: innuit immensâ admiratione, quod est, mira hæc exteriùs ostendendo, quæ non est. Hinc enim de sapientiâ scriptū est: In viis ostendit se hilariter, & omni providentiâ occurrit illis. *a* Vię quippe ad Creatorem sunt, opera considerata Creatoris. Quæ dum facta cernimus, potentiam factoris miramur. In istis viis omni nobis providentiâ occurritur, quia factoris nobis virtus inquirenda proponitur in omne, quod mirabiliter factum videtur: quocunque se verterit anima, si vigilanter intendit, in iisdem ipsis Deum invenit, per quę reliquit, ejúsque potentiam ex eorum rursus consideratione cognoscit, quorum

a *Sap. c. 6. v. 17.*

amore deservit: & per quæ perversè cecidit, per hæc conuersa revocatur. Ubi enim lapsi sumus, ibi incumbimus ut surgamus: & quasi ibi surgendo manum considerationis figimus, ubi pede amoris lubrici corruentes negligendo jacebamus. Quia enim ab invisibilibus per visibilia cecidimus, dignum est, ut ad invisibilia ipsis rursum visibilibus innitamur: ut quo casu anima venit ad infima, eo gradu revertatur ad summa, atque eisdem quibus corruit, passibus surgat, dum illa nos ad Deum bene considerata revocant, quæ nos ab eo, malè electa, diviserunt. Ipsis enim rebus creatis atque corporeis agnoscimus, quãtum à Creatoris nostri sublimitate distamus, quia per omne, quod cernimus, esse humiles admonemur, ut quasi quædam sit electio mentis nostræ, species considerata creaturæ. *a*

a *Greg. l.* 26. *Moral. c.* 8. *mihi pag.* 884.

§. 3.

Res ergo conditę *Vestigia* Dei sunt. Quocirca *Tactu* Deum modo aliquo contrectare licet. Quod Paulus asserens: Quærere Deum, inquit, si fortè attrectent eum, aut inveniant; quamvis non longè sit ab unoquoque nostrûm. *a* Sed & *Ferculum* sunt omnia à Deo condita. Huc adsit *Gustatus*, invitante Hebræo Psalte: Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus. *b* Vel panis buccea in mensâ plurimorum Dei benefi-
ciorum

a *Actor. c.* 17. *v.* 27. b *Psal.* 33. *v.* 9.

ciorum moneat. Quanti laboris eſt, dum in panē formetur ſeges. Frumentū enim ſeritur, omnes tēpeſtates ſatū excipit, metitur, trituratur, molitur, in maſſam cogitur, cōmittitur furno, pinſitur, dum inferatur ori. Sed quanta alia ſunt in mensâ; hîc quidem lixa, hîc aſſa, hîc frixa; quanta carnium, juſculorum, oleris, ciborum aliorum varietas? Guſtate: à Deo hæc ſunt omnia; ſub his omnibus latet conditor. Sed & *Thuribulum* ſunt creata omnia. Ad odorandum hoc thuris genus invitatur *Odoratus*. Ipſi etjam impii & blaſphemi laudant Deum. Nam & in his elucet Dei potentia, quæ fecit illos; bonitas & ſapientia, quæ regit illos; miſericordia & juſtitia, quæ expectat illos, ut reſipiſcant & pœnas dependant pœnitentiâ. Differunt aut recuſant? Ad pœnam non emanſuram deſtinantur. Sed & *Organum* ſunt ſociatâ vocum cōcordiâ. Huc *Auditus* accerſitur. Nam, Cęli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum. a Pythagoras è cæleſtium orbium motu neſcio quam harmoniam & concentum reſultare ſomniabat. At verò ſomnium non eſt Auguſtini pronuntiatum: Cælum & terra clamant, ut amemus te Deus. Hos clamores obſervamus, ſi ſurdi non ſumus. Sed & Dei *Speculum* ſunt res creatæ omnes. Hoc ſpeculum conſulere, oculorum, & *Viſûs* eſt. Si quis ante ſpeculum conſiſtat, & ab illius tergo alius, cujus ſolum vultum in ſpeculo cernat alter,

a *Pſal.* 18. v. 2.

alter, quâvis ipsummet hominē non cernat, si eum tamē alias viderit aut noverit, dicet; Hic ipsissimus est, quem vidi, aut novi. Ita nos olim in cælo pronuntiabimus: Hic ille nostrûm omnium est cōditor, quem etiamnum mortales in rebus conditis spectavimus. Omnes homines, ait Iobus, vident eū, unusquisque intuetur procul. *a* Hunc subsecutus Paulus: Nos verò omnes, inquit, revelatâ facie contemplantes gloriam Domini. *b* Adhuc quidem per speculum, in ænigmate, Deum vidimus, velo tamen amoto per Evangelii doctrinam. Hinc olim fatebimur, illum ipsum Deum, quem plenissimè visuri sumus, jam antè in rebus conditis, sed longè obscuriùs à nobis fuisse visum. Sed & *Liber* ac volumen est grande quidquid uspiam creatum. In hoc libro tot characteres, tot syllabæ, tot verba sunt, quotquot res conditæ. Optimè dixit Clemens Alexandrinus: Creatio Mundi, scriptura Dei. Mundus Trismegisto veteri Liber est divinitate plenus, speculum divinorum. Deus reverà perfectiùs ac potentiùs est in toto Mundo, & quavis Mundi parte nusquā inclusus, nusquā exclusus quàm anima in corpore. Vermiculus vilissimus, si naturam ipsius spectes, tam est perfectus, quàm nobilissimus Angelus. Omnia verò, quæ tangi adeò nunc jucunda, quę gustari suavia, quæ olfieri grata, quæ aspici tam amœna sunt, hæc simul omnia ad Deū collata sunt velut arenula ad montem Olympū,
velut

a Iob c. 36. v. 25. b *2. Cor. c. 3. v. 18.*

velut ſcintilla ad ignem immenſum, velut guttula ad totum oceanum. Sciant, proclamat Sapientia, quantò his dominator eorũ ſpecioſior eſt; ſpeciei enim generator hæc omnia conſtituit. *a* Innumeros olim Mundos, qui creari potuiſſent, in Deo ſummâ cum voluptate ſpectabimus. Ad æternum hoc ſpectaculũ invitans Auguſtinus: Quid eſt ipſe Deus, inquit, qui talia ac tanta præparavit, quid niſi inæſtimabilis, ineffabilis, incomprehenſibilis: ultra omnia, extra omnia, præter omnia. Omnem creaturā ſuam excedit, omnem facturam præterit, univerſa præcellit. Si enim quæras magnitudinem, major eſt; ſi pulchritudinem, pulchrior; ſi dulcedinem, dulcior; ſi ſplendorem, fulgidior; ſi juſtitiam, juſtior; ſi fortitudinem, fortior; ſi pietatem, clementior. Nulla enim ratio patitur, ut vel factura factori ſuo æquetur, vel opus artifici comparetur. Sicut legitur in Prophetâ: Qui fecit fortia, fortior eſt & qui fecit pulchra pulchrior eſt illis. *b*

Quid igitur ô mortales, mellis guttulas lingitis, quid umbras vaniſſimas, quid res conditas conditore ſpreto tam perditè amatis? Amate bonum unum, bonum verum, bonum pulchrum, in quo vera, & bona, & pulchra ſunt omnia. Alioqui eveniet vobis, quod decepto cani, qui carnium umbram pro carnibus appetebat. Deum quærite

a *Sap. c.* 13. *v.* 3

b *Aug. tom* 10. *ſerm.* 1. *de verbis Apoſtoli, c.* 1. *mihi pag.* 93.

te in rebus omnibus. Nam, quod Augustinus asserit: Quærentes inveniunt eum, & invenientes laudant eum. *a* Lætetur cor quærentium Dominum. *b* Exultent & lætentur in te omnes, qui quærunt te. *c* Quærite Dominum, & vivet anima vestra. *d*

a *Aug. l.* 1. *Conf. c.* 1. b *Psal.* 104. *v.* 3. c *Psal.* 69. *v.* 5. d *Psal.* 68. *v.* 33.

CAPVT VIII.

Idem aliorum exemplis illustratur.

DEVM in re omni quærere, subsidium ingens spiritalis vitę. Quod Hebręus rex David unicè commẽdans: Quærite Dominum, inquit, & confirmamini, quærite faciem ejus semper. *a* Qui Deum hac assiduitate quærit, Deum ubique invenit, & in rebus omnibus. Utile hoc, inquies, sed difficile. Non autem difficile amanti. Erubescit verus amor fateri quidquam sibi difficile. Deinde multa hoc uno sunt difficilia, quia non assueta. Ex frequẽtatis actibus consurgit habitus. Quod sæpe fit, facile fit. Nos plerumque impatientes moræ aut tardioris successûs producendum diutiùs laborem ante finem finimus. Hinc nisi actutum conatui respondeat secundus exitus, mox animis abjectis querimur: Non succedit res; Nihil ago. Hinc illę voces: Non possum vigilare, jejunare, & ab istis atque istis

a *Psal.* 104. *v.* 4

iſtis tēperare non poſsū. Heus, ô boni, vigilando vigilare diſcimus, jejunādo jejunare, ab illis atque illis tēperando diſcimus temperare. Hîc opus prolixiore paullulum patientiâ, dum res in uſum ac conſuetudinem ducatur. Ita prorſus quærere Deum in rebus omnibus non difficile amanti, non difficile aſſueto. Sed non amanti & nauſeanti, aut aſſueſcere recuſanti difficile. Scilicet invitis canibus venatio injucunda. Ita Deum non continuò invenit, qui eum adeò deſidiosè quærit. Quærite Dominum, & confirmamini, quærite faciem ejus ſemper. Atque ut dictis fides ſit, id exemplis jam monſtrandum. Ab iis hoc optimè diſcemus, qui peritiſſimè iſtud ſunt executi.

§. 1.

Quærite faciem ejus *ſemper*. Quâ in re artificium monſtravit Chriſtus, qui è rebus obviis, quæ cernuntur, & audiuntur, parabolas deſumens, hominem peccatis obnoxium cum aſino in puteum lapſo contulit. Quinque panes ex hordeo ad Euchariſtiam tranſtulit; ſemen frumenti, cum verbo Dei, theſaurum in agro repertū cum cælo comparavit. Ita denarium vineæ diurnum, ficum infœcundam ab olitore ſuccidendam, aliáque complura talia ad mores, ad animum, ad interiora, ad Deum traduxit. Perinde ſi dixiſſet: Omnia, quæ vel cernitis, vel auditis, vel tangitis, vel etiam odoramini & guſtatis, ad animum & interiora, ad

Deum

Deum & sublimia ducite. Quærite Dominum, quærite faciem eius semper. Qui noctu cernit faculas cælestes, stellas velut in excubiis vigilantes, an non ipse sibi dixerit: Hæc illa mihi promissa domus multò formosissima; hanc conduxi: Et quando illuc immigrabo? Qui cantantes audit aviculas; is Angelos, cælitésque ceteros meditetur, qui Deum jugi laude afficiunt. Qui pecunias tractat, rectè quæsierit, quod monetæ genus probatur in cælo? Qui mensæ assidet, opportunè cogitet: Beatus, qui manducat panem in regno Dei. *a* Qui cubitum it, animum ad æternitatis domum erigat, dicátque sibi: Illic nos dormire non sinet aut voluptatum in cælo, aut tormentorum in orco immensitas: Non absimili modo in rebus aliis omnibus mens cælo attollenda.

Quâ in re Paulus exercitatissimus, cùm de gentibus ad Christum trahendis ageret, de hortulano & insitione, de arboribus ex arbore in arborem inserendis disseruit; cùm de Christianorum luctis loqueretur, gymnasia, palæstras, stadium, agonem, bravium sub oculos posuit, hoc fine, ut per ea, quæ cerni possunt, ad ea quæ oculis subjecta non sunt, transiremus.

Martinus Turonensis Præsul (quod Severus Sulpitius testatur *b*), Condacensem suam diœcesin obiens cum suis, in itinere vidit,

a *Luc. cap.* 14. *v* 15.

b *Sulpitius epistola ad Bassulam socrum suam.*

vidit, quî volucres, mergi, furarentur pisces: Hæc, inquit, forma dæmonum est; insidiantur incautis, capiunt nescientes, captos devorant, nec saturari queunt devoratis. Jucundissimum simul & utilissimum, Deum in rebus omnibus & præsentem, & agentem invenire.

Ioannes Climacus dum cœnobia ordinanda lustraret, cocum reperit, qui dono lacrymarum pollebat. Hunc seriò interrogans: Quæso te, mi frater, ajebat, unde tibi hæ juges lacrymæ? Ad ista religiosus ille plorator: Ego, inquit, meo munere ita fungor, ut Christo ejúsque discipulis coquere me censeam, quidquid ciborum paro; Cùm ad luculentũ focum sto, & ignem sentio, ignium submoneor Avernalium. Hinc isti oculorum rores. Præclarè sapuit illiteratus hic cœnobita, qui tersissimis usus conspiciliis, pro suis fratribus Christum & Apostolos, in igne foci videre sibi visus est ignes Averni. Ita in suo quisque officio in suum usum omnia trahet, si velit, in omnibus quærendo Deum.

Ita Pambo vir notus è sanctimoniâ invitatus Athanasii precibus Alexandriam contendit, in viâ feminam vidit ad omnem luxum exquisitissimè comptam. Non continuit lacrymas Pambo ad aspectum tam insolentem. Rogatus caussam tam subiti fletûs, Qui duplicē assignans: Primò, inquit, hæc femina in suammet aliorúmque perniciem tantis impēdiis & laboribus se ornat: Ego verò quod alterũ est, tantis studiis at-

que nisibus non contendo, ut Deo placeam in meum bonum, quantis illa ut placeat hominibus in suum malum. *a* O si ego tam sedulus sim, ut serviam Deo, quàm illa est, ut obsequatur Mundo & diabolo! Ita vir sanctus in ipsâ vanitate faciem Domini, quam quærebat assiduè, invenit.

a *Socrates hist. Tripart. l. 8. c. 1.*

§. 2.

Franciscus Borgias Dux Gandiæ ad modestiam, submissionem, suique despicientiam omnia trahens Deum reperit in omnibus. Romam iverat nobili comitatu Borgias, cui purpurati senatores ex more obviam miserunt mulos. Ille ad occursum hunc: Nihil, inquiebat, opportunius; bestiæ bestiam excepturæ adveniunt. Jam titulis Ognati in Cātabriâ bonisque omnibus abdicatis Pinciam ingressus, accurrentibus vicatim visendi gratiâ, tanquam ad novæ rei spectaculum civibus, Bustamantio comiti ait: Feram credo è caveâ emissam, belluámque spectatum veniunt. Equidem quâvis belluâ immanior essem, nisi me Deus singulari gratiâ in suam familiam asciviſſet. Fortè illi nobilissimus Hispaniæ dynasta occurrerat, qui vicem miseratus tanti ducis, quòd iam inops, attritâ veste, sine comitatu ambularet, hospitia subiret paupertina. Cui Borgias: Ego mihi, mi Domine, satis caveo. Dum enim iter facio designatores duos *a* præmittere soleo, qui hospitium men-

a Zwen Furier.

mensámque adornent. Quinam isti sunt? ait dynasta, nusquam apparent, num eos videre licet? Et nosse etiam, ait Borgias, illius nomen est *Cognitio sui*, hujus *Consideratio inferni*, quem promerui. Hi mei structores & prodromi, ita rem agunt, ut in quodcunque diversorium deferar, tametsi desint omnia, id tamen in lucro ponam, & tanquam in immerentem collata beneficia interpreter. In Calensi Lusitaniæ Collegio janitoris officio functus Borgias, cùm civium quidam jugulatum porcum eleemosynæ vice obtulisset, Franciscus humeris sublatum tacitus in superiorem partem domûs non sine labore per gradus asportavit. Mirantibus sociis facti commendationem sic elusit: Quid mirum, si porcus porcum commodè portet? nec domi solùm Franciscus operam coco dedit, mensis ministravit, pedes singulorum frequenter osculari consuevit, sed in Xenodochiis etiam ægrotis alacritate mirâ serviit. Indignè tulit cacodæmon tantum submissionis studium, & sumptâ specie humanâ: Quid tibi, ait, hîc negotii? Tantus cùm sis, in hominum fæce versari quî potes? Franciscus subodoratus dolum, ut fastum retunderet: Equidem ego, inquit, magis miror, te ingenio præditum tam superbo, me miserum tamen alloquio dignari. Hîc speciosa larva in auras abiit. Audierat Borgias impostorem quemdã triremibus addictum, quòd se Franciscum Borgiam simulans jactasset. Hîc Borgias mirari hominem extitisse adeò excordem, qui

qui maximi peccatoris personam induisset. Quòd si ille, inquit, triremibus affigitur, quia meum sibi nomen usurpavit, quid me fieri par est, qui non inane peccatoris nomen gero, sed & peccatis scateo? *a* Ita Borgias ad humilitatis studium derivans omnia, in omnibus semper faciem Domini quæsivit & reperit.

Beatus Ignatius Societatis minimæ parens frequēter è vilissimis quibusque rebus, è frondis, plantulæ, floris, aut fructûs, è vermiculi aut alterius animalculi aspectu mētem in Deum rapuit. Atque ex hac ipsâ Numinis in omnibus quærendi assuetudine Ignatius, utilissima ad omnem vitam documenta hausit. Et reverà Deus in minimis etiam maximus est, & nusquam non familiarissimè adiri potest. *b* Vel apiculam, vel culicem, vel formiculā sumamus, uberrimam laudandi Conditoris materiem subministrabunt. Considera, quęso, corpusculum gracillimum quidem, membris tamen partibúsque certis distinctissimum: inspice capitellum, ocellos, osculum, totámque reliquam corpusculi compagem mirissimam; expende tam minuti animalculi pastum, motum, incessum, laborandi officium, colligendi studium, peritiam obstupescendam, quid cavere, quid fugere, quid aversari, quid porrò quærere, quid amare, quid debeat prosequi. Attende totius bestiolæ colores,

a *Andreas Schottus l. 4. de rebus gestis Borgia, c. 1. mihi pag.* 213. b *Ribadeneira l. 5. vita c. 1. mihi pag.* 402.

lores, ductus, lineas, etiam in tantillâ iras, appetentias, ceterámque naturalem indolem. Ubinam ille artifex, qui manu opifice, vivum tale animalculum repræsentet?

§. 3.

Ergo quærite Dominum, quęrite faciem ejus semper in minutissimis etiam atque abjectissimis Mundi particulis.

Quærite, inquam, non ut iis instar pecorum fruamini, quæ ad præsepe aut in pratis structam sibi mensam invadunt, & herbas pascuas linguâ demetunt, nec longas precationes ante sumendum pabulum texunt, suo tamen modo Conditorem colunt. Ultra pecudes sapiat homo, cui triplex temporis differentia solertissimè observanda. Aut enim homini bene est, aut ęgrè ac malè, aut demum nec malè nec bene, sed mediocriter est. I. Cùm homini bene est, cùm labor succedit, cibus sapit, somnus ac quies reficit, cùm & oculi & aures, ceterique sensuum suâ quisque voluptate pascitur, cùm animus sibi plaudit, & gaudio exultat, cùm pænè omnia ad votum respondent, hîc animus humanus quàm potest suavissimis ac plenissimis affectibus sese in Deum erigat, & ante omnia secum ipse quærat; à quo obsecro, cibus tam gratus, tam suavis potus, tam pulchra vestis? unde mihi hoc gaudiũ? hæc amœnitas & refocillatio, hæc festivitas & oblectatio, unde & à quo? A Deo bonorum omnium fonte hic rivulus fluit. O

mi amantissime Deus, tu ista das, è tuâ manu hæc accipio. Sed quantò tu omnibus istis melior, pulchrior, dulcior?

II. Cùm homini malè est, labor molestus, irritus, negotia non procedunt, cibus non sapit, somnus brevis & inquietus, dolores aut morbi vellicant, curæ turbant, multa displicent, affligunt, cruciant, adversa sunt plurima. Unde hæc omnia? Ab ipsissimo Deo. Hîc quisque dicat: O mi optime Deus, aut me justissimè punis, aut exerces & probas amantissimè. Te Deum ac Dominum meum æquè complector dulcem & austerum, non minùs te veneror flagellantem ac coronantem. Ad utrumque, tui caussâ, paratus sum. Profectò & iste Deum invenit in omnibus, quæ patitur, malis.

III. Cùm homini nec bene est, nec malè, cùm malacia obtinet & rerum mediocritas: non est satan nec occursus malus; *a* nec dulcis est vita nec amara; nec gaudium nec luctus afficit; mediocria omnia, & tolerabilia, singulare nihil aut eximium. Hîc maximè quærendus Deus, & vel agendæ gratiæ ob placidam hanc quietem, aut placandus Deus ob futuram forsan turbationem, nec enim diu hic rerum status durabit. Fors mite hoc serenum tempestatem nuntiat, fors prosperitas sequetur omnibus procellis periculosior. Deus igitur quàm ardentissimè quærendus, ut quoquo modo res cadant, præsentarius sit auxiliator.

Ne-

a 3. *Reg. c.* 5. *v.* 4.

Neque verò Deum ita quærere, magni moliminis, aut operosi conatûs est. Solis duabus voculis hoc totum agitur, dic animo: *Mi Deus, mi bone* JESV, *Domine* JESV; mox adest invocatus, & noscendum se præbet, cernendum se exhibet. Sed absit quærendi tædium; nauseanti tam facilè non occurrit Deus. Ludunt subinde cum liberis parentes, & suaviter jubendo dicunt: Quęre, quære; tuum est, quod invenis; nec ita occulunt, quod quæri volunt, ut non facilè inveniri queat. Simillimè Deus non ita se abdit, ut reperiri non possit, qui quæri tantopere cupit. Ita herus prodeambulans foràs, studio chirothecam manibus sinit elabi, mox cani ad ista erudito: Quære, ait, quære, quære. Haud aliter nobiscum agit Deus, atque cum familiari animante dominus, cum filiis pater aut mater. Quærite, quærite: nec enim ita me abscondam ut inveniri nequeam. Planissimum Christi promissum est: Quærite & invenietis. *a* Quàm sedulò illa vidua vel unicam amissam drachmam quęritat, accendit lucernam, everrit domum & quærit diligenter, donec inveniat eam. *b* Ergo quærite Dominum, quærite faciem ejus semper. *c*

Quàm accensus animo Augustinus ad quærendum Deum: Domine Deus meus, inquit, una spes mea, exaudi me, ne fatigatus nolim quærere te, sed quæram faciem tuam semper, & ardenter. Tu da quærendi

a *Matth.* c. 7. v. 7. b *Luc*, c. 15. v. 9.
c *Psal.* 104. v. 3. & 4.

vires, qui inveniri te fecisti, & magis magisque inveniendi te spem dedisti. Coram te est firmitas & infirmitas mea; illam serva, istam sana. Coram te est scientia & ignorantia mea. Ubi mihi aperuisti, suscipe intrantem; ubi clausisti, aperi pulsanti. *a* Nemo te amat, nisi qui te videt, & nemo te videt, nisi qui amat. *b* Reciproca sunt ista; alterum sine altero nullum est. Quocirca quærite Dominum & confirmamini, quærite faciem ejus semper. Tam suavis, quàm utilis est labor in rebus conditis quærendo agnoscere Conditorem.

a *August. tom. 3. l. 15. & ult. de Trinit. c. 28. & ult. mihi pag. 188.*
b *Idem in Soliloq. c. 31.*

CAPUT IX.

Danielis socii in rogo Babylonico illæsi miraculo multiplici. Quanta virtutis sit in igne non ardere.

TRIBUS Hebræis optimatibus in ignem missis, mox adfuit è cælo quartus. Angelus Domini descendit cum Azariâ, & sociis ejus in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem. *a* Hunc quartum Nabuchodonosor, qui solus eum viderat, similem filio Dei appellat.

a *Dan. c. 3. v. 50.*

appellat. Tertullianus, Irenæus, Hippolytus Martyr, Augustinus, Rupertus, a alij, hunc quartum existimant fuisse Christum, qui humanæ naturę olim assumendæ imaginem induerit, ut sese ad futurum Servatoris officium velut exerceret, & cruentam in cruce tragœdiam in flammis innoxiis ordiretur. Ab his non alienus Joannes Maldonatus: Opinio est, inquit, valdè probabilis. Nam & Christus sæpe appellatur Angelus. Hinc & sacrum Ecclesiæ carmen: Surrexit Christus de sepulchro, qui tres pueros liberavit de camino ignis ardentis, Alleluia.

Hic ergo quartus in flammis cantor musicus, seu Christus, sive, quod pænè malim dicere, Angelus, Fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem. Hinc Hebræi tres juvenes inter horrendos flammarum vortices, velut in amœnissimo prato inter rorifluos flores securissimè deambularunt. In igne non comburi, non grande tantùm, sed & multiplex mirum, de quo hîc disserendum. Addemus; quantæ sit virtutis inter impudicitiæ ignes non ardere.

a *Tertull. l. 4. contra Marcionem c.* 10. *& 21. & l. adversus Praxeam c.* 16 *Irenæus l.* 4. *c.* 37. *& l.* 5. *c.* 5. *Hippol. Mart. Oratione de Consummatione Mundi. Augustinus Conc. ad Catechum. Rupertus l.* 6. *de Victoria Verbi c.* 21.

§. I.

Primum ignis Babylonici miraculum

 nume-

numeramus istud: Luxit & non ussit. Quod explicans Basilius: Deus, inquit, nonnumquam duas ignis vires, alteram lucendi, alteram urendi sic invicem separat, ut aliquando vis lucendi suo munere fungatur, non autem vis urendi, ut contigit tribus his juvenibus in fornace ignis: interdum contrà supprimitur vis lucendi, & libera relinquitur vis urendi. Talis est ignis inferni, ut cùm maximè urat, minimè tamen luceat.

II. Hic Babylonicus ignis, longè dissitos consumpsit, sui medios, nec quidem contigit. Quod luculentè sacra pagina testatur: Porrò viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, & Abdenago, interfecit flamma ignis. a

III. Funes & vincula combussit, vestes & corpora nec minimo læsit. Hebræi optimates isti veluti tres canes ligatis pedibus in flammas præcipitati sunt, aut sicut pistor in furnum immittit panes. Sed habuit flamma, ut Gregorius loquitur, vim suam ad solatium, non habuit ad tormentum. Quàm sapiens ignis vincula exussit, vinctos non læsit! Auget miraculum Theodoretus qui catenas vinculáque ferrea eis injecta vi ignis liquefacta, indumenta nec levissimè adusta pronuntiat.

IV. In igne tam violento ac rapido non respirare tantùm & loqui, sed & cantare potuerunt. Admiratus hæc Chrysostomus: Ignis, ait, murus illis factus est, & vestis flamma, & fons fornax, & ligatos capiens, solutos

a *Dan. c. 3. v. 22.*

ſolutos reddit; mortalia excepit corpora, & tanquam ab immortalibus abſtinuit; non agnovit naturam, ſed pietati exhibuit reverentiam: vinxit pedes tyrannus, & ignis vim pedes vinxerunt. O rem mirabilem vinctos ſolvit flamma, & ipſa à vinctis vincta eſt. *a*

V. Angelus humanâ ſpecie, ſed ſingulari ſupra omnem humanam formam oris venuſtate ad eos ſeſe adjunxit. Societas ſanè nobiliſſima, quam quis ambiat vel in ipſis inferorum flammis. Nam illi ambulabant in medio flammæ, laudantes & benedicentes Domino. *b*

VI. Hi juvenes Hebræi à divino numine tam liberaliter ſunt afflati, ut in hypocauſto adeò æſtuante ac calido longiſſimum ac venuſtiſſimum carmen cecinerint. Ad inferos videri poterant dejecti, at illi concentus inſtituerunt, & Dei admiranda ex ordine decantarunt.

VII. Inter incendia adeò ſæva, & tam in orbem undequaq; quàm altum effuſa flans ventulus hos tres Aulœdos rorulentâ voluptate perfundebat. Hæc aura ſupra omne balſamum, & cinnamum amœniſſimè ſpirabat.

VIII. Rex Nabuchodonoſor ſolus ambulantem cum damnatis tribus Hebræis Angelum ſpectavit. Hæc flammæ Babylonicæ mira. Hîc priſci patres elegãti dictionis luſu flammeum hunc carcerem celebrarunt. Ex omni eorum numero duos hîc tréſve ſiſto.

a *Chryſoſt. tomo 5. hom. 4. ad pop. mihi pag. 39.*
b *Dan. c. 3. v. 24.*

Beatus Zeno Veronensis Antistes: Mors refugiens, inquit, officium mutat. Incensores cremantur, incensis hymnum canentibus flamma blanditur, Deus à creaturâ benedicitur. In tribus una mens, una virtus, unus triumphus: Melioratur vita supplicio. *a* Augustinus more suo eruditè prorsus ac eleganter de his ipsis tribus Hebræis juvenibus: In fornacem, inquit, missi sunt sancti, fugiunt flammæ, cedunt ignes, incendia expavescunt. Timent ignes lædere, quos jussi sunt incolumes reservare. Ostendunt justorum meritum, dum tyranni contemnunt imperium. Licet sanctis cum igne jocari, quibus cum hominibus non licuit commorari. Licet in pœnâ esse securos, quos extra pœnam non licuit esse intactos, ut ubi interitus, ibi salus, ubi supplicia, ibi invenirentur refrigeria. Accipe hostis à suppliciis exemplum, qui humanitatis perdidisti consilium. Homines sæviunt, & supplicia venerantur, ignes hospitio justos cum omni honore suscipiunt, & libenter obsequium parant. Hostis mutato genere sævit, nec aliqua pietate movetur, nec humanitate blanditur: posset vincere, si posset ignibus imperare. Offeruntur ergo ignibus justi, vestitu tecti, vinculis colligati, sed defenduntur ardoribus, & quos humana vis damnavit, ignis absolvit. *b* De eodem hoc ignium miraculo Chrysostomus: Rex, inquit, magis arsit irâ, quàm in fornacem

conjecti

a *S. Zeno serm. 8.* b *August. tomo 10. serm. 240. de Tempore, mihi pag. 386.*

conjecti arserint flammâ. *a* Et videte, obsecro, furiosam Iræ stultitiam. In gravius tormentum jubet rex fornacem septuplo plus incendi. Illustris planè insania. Nam majus incendium, minus supplicium. Ignis tam vehemens & sævus si fuisset suæ indoli permissus, sibi objectos celerrimè consumpsisset. Sed providentissimus Deus irâ tam rabidâ eò est usus, ut miraculum esset tantò evidentius. Pyrausta *b* animalculum pennatum muscæ conferendum, in igne nascitur & vivit. En vivacissimas hîc pyraustas, tres Hebræos proceres, qui in ignibus non solùm vivunt, sed & ambulant, & cantant. Amiantum, seu Asbestinum nobilissimi textûs linteum igne non comburitur, seu purgatur, tres Hebræi principes Babylonicis incendiis non tantùm non consumuntur, sed multò illustriores redduntur. Salamandra prunas non nimias extinguit, Castimonia rogos etiam atrocissimos sopit. Certè cùm Abstinentiæ, tum Castimoniæ tribuendum, quòd castissimi & abstinentissimi heroës isti in ætnâ tam crudeli non amiserint vitam, sed vegetarint. Temperantiæ ac Castitatis præmium ætas longæva.

a *Chrysost. to. 4. hom. 19. in 1. Cor. c. 6. mihi pag. 402.* b *Seu Pyralis.* Fewrkeferlin.

§. 2.

Hîc Isaias ingens solatium instillans: Noli timere, ait, quia redemi te, & vocavi te

 nomine

nomine tuo; meus es tu. Cùm ambulaveris in igne non combureris, & flamma non ardebit in te. *a* Præsidium in periculis omnibus pollicetur. Hîc ego eos omnes appello, qui periculorum medii vivunt, & in iis versantur ædibus, in quibus parum Christianæ pietatis cernunt audiúntque. Quid verò passim usitatius quàm obscænitatem plurimam colloquiis miscere? Impudici & lascivi sermones pænè locis omnibus sparguntur, decantantur, scribuntur, pinguntur, ipsis etiam gestibus, ipsis etiam patinis & poculis ingeruntur. Veneris ignes depascuntur omnia. Nusquam ab hac uredine securitas. Ii subinde quos putes honestissimos, ab his sordibus non abhorrent. Nimirum quod malè coquit animus, cùm occasio est, in alienas aures egurgitat. Oris lascivia in Orbe ubique frequentissima. Accedunt interiores ab Adamo impuritatis traduces igniculi. Ita facillimum est tot fomentis concitare flammam. Sed ô quicumque bonæ mentis homines, flamma non ardebit in vobis; modò vos esse Dei filios memineritis; In igne ambulantes non comburemini. Et plurimùm hac in re juverit has rationes; quas subjungemus, sæpius considerasse.

I. Arbitrio nostro permisit Deus, ab impuris ignibus illis aut illæsum conservari, aut comburi. Clarissimè Siracides: Apposuit tibi aquam & ignem, ait, ad quod volueris porrige manum tuam. *b* Bonum & malum,

a *Is. c.*43. *v.*1. & 2. b *Eccli, c.*15. *v.*17.

malum, vita & mors in manu nostrâ sunt. Si videas, vel audias, quod impudicum & turpe, ignis est; sed aquam habes proximam, Dei gratiam, tutelarem Angelum, tuam conscientiam, cogitationes sanctiores, pios ad Deum gemitus. Huc igitur manum porrige. Tui est arbitrii, num uri velis & lædi, an illæsus in his ignibus servari. Ecce ego, ait Hieremias vates, do coram vobis viam vitæ & viam mortis. *a* Tu fuge mortem, amplectere vitam. Insaniæ est perire velle, cùm servari possis.

II. Tam admirandum, quàm pulchrum est, inter impuros ignes, quos aures oculique hauriunt, non ardere. Et majus profectò miraculum est, ut prisci Patres loquuntur, animum in tentatione libidinis, quàm corpus in medio ignis perdurare illæsum. Bartholomeus Pisanus de rebus gestis Francisci Assisiatis: Franciscus, inquit, in vitium libidinis acerrimè invectus inter ceteros auditorem habuit Fridericum II. Imperatorem, qui suum hunc ecclesiasten vocavit ad mensam. A mensâ ductus est religiosus conviva in cubiculum, ubi proterva mulier ingressum improbis verborum lenociniis excepit. Composito id factum est. At vir sanctus ad accensos ignes camini properans, iisque semet ingerens: Huc, inquit, adesto, hîc colloquemur. Erubuit hîc petulans procacitas: mox ergo femina fugam arripuit exemplo castimoniæ inexpectato nimium quantum perculsa. Exinde Fride-

 ricus

a Hier. c. 21. v. 8.

ricus virum ſanctiſſimum majoris quàm antehac æſtimavit. Admirandum & pulchrum, inter laſcivos ignes non uſtulari. Noli ergo timere, quiſquis pudicitiam amas; in igne non comburêris.

§. 3.

III. Hæc nota eſt electorum ad vitam, amicorum Chriſti, filiorum Dei inter libidinum flammas non incendi. O quotquot pudicitiam colitis, & caſtimoniam amatis, cùm obſcæna ſermonibus ſpargi auditis, cùm cacodæmonem ad talia pellicientem ſentitis, tres Hebræos juvenes æmulari non pigeat, opem divinam implorate: Ne tradas nos in perpetuum, neque auferas miſericordiam tuam à nobis. Quoniam non eſt confuſio confidentibus in te. Et nunc ſequimur te in toto corde, & timemus te & quærimus faciem tuam. Erue nos, & da gloriam nomini tuo Domine. *a* Hi ſunt filii Dei, amici Chriſti, cælitibus aggregandi, qui quando Venereos ignes ſentiunt vicinos, ad Deum confugiunt, ſubſidium divinum invocant, animum adverſus Dæmonis illecebroſas inſidias communiũt. Hi in igne non comburuntur, & flamma non ardet in illis. Hi in medio nationis pravæ & perverſæ lucent ſicut luminaria in Mundo. *b*

IV. Hæc ſancta inter impuros ignes immunitas argumento eſt, ejuſcemodi homines

a *Dan. c.* 3. *v.* 34. 35. 40. 41. 43.
b *Philip. c.* 2. *v.* 15.

nes castitatis amantes inferorum ignibus nunquam urendos. E familiâ beati Dominici, vir religiosus & cognominis gravissimas intus & foris luctas sustinuit; caro contumax & rebellis ad illicita trahebat. Difficilem reddebant pugnam diaboli, qui suos ignes variè subdebant. Sed eluctatus est, & vicit constans athleta. Victi hostes proclamare cogebantur: Vicisti, vicisti, quia in igne fuisti, & non arsisti. *a* Quisquis animi puritatem diligis, & omni obscænitati aures claudis, Noli timere, meus es tu. Et quia sæpius in igne fuisti, & non arsisti, nec apud inferos ardebis; avernalis flamma non tanget te.

V. Quot sanctissimorum hominum in ignibus perdurarunt penitus illæsi? Joannes Apostolus in balneum crudele bullientis olei sine noxâ mersus vegetior exiit quàm ingressus. *b* Polycarpus Smyrnensis Præsul, vir octoginta sex annorum jussus Christo malè dicere: Et qui possum, inquit, ei malè dicere, qui mihi tot annis nil mali fecit unquam? Ad rogum igitur damnatus est. Sed virtutem ipse absolvit ignis, dum tangere veritus structo velut è flammis fornice ambivit innocentem, nec jam læsit, sed texit, suavissimum interim in adstantes odorem ejaculatus. Ad extremum gladio confossus sanguine suo extinxit ignem; nobili nimbo, & quem imbribus suis præferat cælum. Ita divorum alii quamplurimi in

a *Rem alibi explicamus.*
b *Hieron. l. 1. contra Iovinian.*

ignibus intacti. Pauculos velut per satyram nominemus. Ita Dionysius Areopagita, ita Pantaleon Martyr: ita Ephrem, Barlaam, Andronicus, Probus, Taracus, Theodorus, Victor, Vincentius, ceterique beatorum tabulis inscripti. Gregorius Magnus rem miram ad institutum memorans: Ævo regis Totilæ, inquit, repererunt Gothi virum integerrimum, cui Benedicto nomen. Hunc unà cum tugurio comburere conati sunt hostes. In orbem cellulæ arserunt omnia, sed ipsa cum suo inquilino nil ignium concepit. Jámque irritatiores Gothi, è domicilio virum extraxerunt præcipiti sævitiâ, & in propinquum clibanum coquendis panibus inflammatum conjecerunt, ostio probè occluso. Sed die altero repertus est ab igne adeò illæsus, ut nec vestium quidem extrema quidquam fuerint ambusta. *a* Ita beata Thecla virgo, quæ Leones, quibus objecta, cicuravit; tauros, quibus alligata, domuit; undarum monstra, quibus immissa, vicit; ignium rogos, quos conscenderat, triumphavit. Flammæ, quæ nec Herculi pepercerant, pepercerunt virgini. Ita & Lucia virgo cremanda rogo imponitur. Sed lucet pulchriùs suis ignibus Lucia, & è flammis Imperatoribus mortem, Syracusanis præsentem opem, Ecclesiæ pacem vaticinatur. Ita Cæcilia è balnearum ignibus, quos tyrannus succenderat, pulchrior emersit. Ita Agnes ab Aspasio addicta flammis, quas ad preces virginis ros illico extinxit. Ita Juliana flammas,

a *Gregor. l. 3. Dial. c. 18. mihi pag.* 107.

flammas, ad quas damnata fuerat, lacrymis repressit, lebetem ab igne ferventem precibus rupit. Ita Christina sævientem rogum, ardens oleum, liquatam picem, accensam fornacem, salva superavit. Ita aliæ virgines quàm plurimæ, cum ignibus jocatæ supplicium mutarunt in triumphum.

Quemadmodum verò Deus tot suorum amicorum vestes & corpora in flammis servavit inviolata, sic & animos & mentes suorum inter exempla pessima, sermones spurcissimos, inter colluviem vitiorum in omni tentatione servat incorruptos. His insuper Angeli sese associant, ut eos singulariter tueantur, quos præcipuè amant. Cassianus id asserens: Nullâ virtute, inquit, homines Angelis imitatione conversationis æquātur, quàm merito & gratiâ castitatis.[a] Æstimemus, obsecro, hanc suavissimam cum Angelis societatem, ob quam extrema potiùs omnia sunt tentanda, quàm ea destituenda. Hîc quisque secum animo statuat: Etsi omnes, inter quos ago, fœdissima loquantur, etsi tacentem risu & sibilis excipiant, etsi diabolus dies ac noctes infestet, præsidio divino fultus, Angelorum amicitiâ defensus hæc vincam omnia, & hoc unum assiduè precabor: Mi amantissime Deus, sequor te in toto corde meo, & timeo te, quoniam non est confusio confidentibus in te. Ne tradas me in perpetuum, neque auferas misericordiam tuam à me. Domine JESV, meus es tu, tuus ego sim. Ita non timebo,

a *Caßian. l. 6. de Inſtit. c. 6.*

timebo, nec flamma ardebit in me. Ita spem sum maximâ omnes adversarios à me vincendos, promissam castis lauream feliciter obtinendam. Quantò enim, Cassiano teste, sublimius est præmium castitatis, tantò gravioribus adversariorum insidiis lacessitur. a Victori palma; cessatori dedecus & ignominia.

a. *Cassian. l. 6. c. 17. initio.*

CAPVT X.

Daniel alterum Nabuchodonosoris somnium interpretatur: Interpretationis summa est; Deus exaltat; Deus dejicit, & humiliat.

Æsopus, tam festivi ingenii, quàm vultûs fœdi, interrogatus quid faceret Jupiter? Profectò sapienter respondit istud: Excelsa deprimit, extollit humilia. Hi reverà summi Numinis labores sunt, dejicere quidquid superbum & altum; quidquid submissum & imum evehere. Dispergit Deus superbos mente cordis sui; Deponit potentes de sede, & exaltat humiles. a Hæc Dei sunt opera. Ita cum rege Nabuchodonosore, ita cum innumeris superbis aliis egit. Dispersit, deposuit, excelsa depressit.

Vidit Nabuchodonosor somnium, cui nullus

a. *Luc. c. 1. v. 51. & 52.*

nullus reperiebatur interpres pręter Danielem. Qui somnium aggressus explicare: Arborem, inquit, quam vidisti sublimem atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cælũ, & aspectus illius in omnem terram: & rami ejus pulcherrimi, & fructus ejus nimius, & esca omnium in eâ, subter eam habitantes bestiæ agri, & in ramis ejus commorantes aves cæli. Tu es rex, qui magnificatus es, & invaluisti: & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cęlum, & potestas tua in terminos universæ terræ. Quòd autem vidit rex vigilem & sanctum descendere de cælo, & dicere: Succidite arborem, & dissipate illam, attamen germen radicum ejus in terrâ dimittite & vinciatur ferro & ære in herbis foris, & rore cæli conspergatur, & cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutentur super eum. Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem. Ejicient te ab hominibus, & cum bestiis ferisque erit habitatio tua, & fænum ut bos comedes, & rore cæli infunderis, septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus super regnum hominum, & cuicumque voluerit det illud. a Hanc interpretationem rex accuratam quidem & legitimam agnovit, non tamen è toto resipuit. Expectavit annum solidum divina patientia, sed pœnitentia secuta est nulla. Vox tandem cælo ruit: Regnum tuum transibit à te. Factum ordine. Hîc dicendi campus multò

a *Dan. c. 4. v. 17. & seqq.*

multò fecundissimus, distincta themata complura. Nos unum hoc commutatis vicibus totâ dictione hac ingeremus: Deus exaltat, Deus humiliat.

§. I.

I. *Deus exaltat*. Facile est enim in oculis Dei subitò honestare pauperem. *a* Rem miram, ter miram hîc audite, quâ ratione Deus amicos suos honoret in orbe hoc etiam inferiore. Nabuchodonosor rex potentissimus æquè ac superbissimus, jam pænè monarcha orbis, nihilominus Danielem collegam suum perquam honorificè appellans: Donec, ait, collega ingressus est in conspectu meo Daniel. *b* Hic minimè falsus aut nimiùm blandus testis de Nabuchodonosoris incredibili potentiâ hoc pronuntiavit: Tu es rex, qui magnificatus es & invaluisti; & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cælum, & potestas tua in terminos universæ terræ. *c* Hic tantus princeps, qui & Deus haberi voluit, nihilominus hominem exterum, captivum, Judæum, & quod amplius est, famulum suum nominat Collegam: Donec ingressus est Collega. *d* Nam Daniel præfectus erat omnibus Babylonici regni provinciis, omnes ei magistratus, principes omnes subjuncti. Ita Deus, quem

a *Eccli. cap.* 11. *vers.* 23.
b *Dan. cap.* 4. *v.* 5. c *Ibid. v.* 19.
d Amptsgenoß / Mitgespan / Mitgesell / *Coadministrator regni, Collega regis.*

quem vult extollit. Hinc proclamans David: Mihi autem, inquit, nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. *a* Deus exaltat.

II. *Deus humiliat*. Vox illa cælo lapsa hoc etiam edixit: Verumtamen germen radicum ejus in terrâ sinite. *b* Adversus arborem illam gravissimè Deus exacerbatus, nihilominus non æquissimam tantùm, sed & mitissimam sententiam tulit in exscindendum lignum. Hoc indoli divinæ proprium, in ipso furore uti moderatione. Homo cùm irâ furit, nihil moderationis admittit: Deus in superbos sævit, sed moderatissimè. In eo genere non absimilis pharmacopolæ, qui omnia ad libellam exigit minutissimè, nec enim drachmam *c* tantùm, aut drachmæ dimidium, sed & scrupulum, sed & piperis granum unicum in trutinam mittit. Ita Deus Jobum Satanę pro libitu cruciandum dedit, unà tamen etiam imperavit: Verumtamen animam illius serva. *d* Ut libuerit, vexa; sed citra mortem, quam inferre prohibeo. Hinc illæ Jobi voces: Mirabiliter me crucias (plagas accumulans plagis). Et propter superbiam, quasi leænam capies me (videris enim me veluti feram insectari, & ut rapacem, superbum, crudelem exagitare. *e*) Sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. *f* Ulceribus, & vulneribus sum plenus, quorum acer-

a *Psal.* 138. *v.* 17. b *Ibid. v.* 12.
c Quintlc. d *Iob cap.* 2. *vers.* 6.
e *Iob c.* 10. *v.* 16. f *Iob c.* 6. *v.* 4.

acerrimi dolores, omnem animi & corporis mei vigorem exhauriunt. Deus humiliat.

III. *Deus exaltat*. Nabuchodonosor somnium narrans. Videbam, inquit in visione capitis mei, & ecce vigil & sanctus de cælo descendit. Percensito autem somnio subjungit: In sententiâ vigilum decretum est, & sermo sanctorum, & petitio. *a* Beatæ mentes, Angeli, rectissimè dicuntur *Vigiles*, qui in Dei hominúmque obsequium semper excubant. Porrò fama in cælo percrebuit, & omnium sermone celebratum est regis illius Nabuchodonosoris superbiam excrevisse nimium, supplicio jam maturam esse. Secuta cælitum petitio, velit jubeátque Deus servari justitiam, & Babylonium regem illum ex æquo puniri, aliis in exemplum. Ita demum sententia lata est; decreverunt Vigiles exscindendam arborem illam. En humanissimus Deus, ministros suos in assessores, consiliarios, cognitores caussæ adhibet. Sacra pagina clarissimè: In sententiâ Vigilum decretum est. Hoc Senatusconsultum ab Angelis scriptum est: Exscindatur arbor; Rex Nabuchodonosor ex hominum cætu ad bestias abjiciatur. Ita Deus ędificium turris Babel impediturus: Venite, inquit, descendamus, & confundamus linguam eorũ. *b* Ita aliquot ante sæculis Achabo regi Michęas: Vidi, ait, Dominum sedentem super solium suum & omnem exercitum suum cæli assistentem ei à dextris & à sini-

a *Dan. c.* 4. *v.* 10. & 14.
b *Gen. c.* 11. *v.* 7.

finiſtris. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Iſraël? Et dixit unus verba hujuſmodi, & alius aliter. *a* Ita Joannes Apocalypſeos ſcriptor animas in cælo vidit, quæ clamabant voce magnâ: Uſquequo Domine, Sanctus & verus, non judicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra? *b* Deus amicos ſuos, Angelos ſuos exaltat. Ita planè Chriſtus diſcipulos ſuos mirificè exaltans: Vos, inquit, qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cùm ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, judicantes duodecim tribus Iſraël. *c* Uti pater meus agit cum Angelis ſuis, ita vobiſcum ego diſcipulis meis. Deus exaltat ſuos, ut deprimat ſuperbos.

a 3. *Reg. c.* 22. *v.* 19. *&* 20.
b *Apoc. c.*6. *v.* 10. c *Matth. c.*19. *v.*28.

§. 2.

IV. *Deus humiliat*. Nabuchodonoſori regi ſomniorũ interpres Daniel in os apertiſſimè dixit: Ejicient te ab hominibus, & cum beſtiis feriſque erit habitatio tua, & fœnum ut bos comedes, & rore cæli infunderis; ſeptem quoque tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias, quòd dominetur Excelſus ſuper regnum hominũ, & cuicumque voluerit, det illud. *a* Ita Deus ſuperbos jubet ſedere humi, támque frigidum eis jentaculum apponit; prandendum & ce-

a *Dan. c.* 4. *v.* 22.

nandum cum bestiis : boum & onagrorum lactucæ, hominum fiunt deliciæ. Quæ verò hæc dicendi est libertas, in os tanto regi dicere : Ita res agentur : Ejicient te ab hominibus; feram ages inter feras. Fuissent qui prius centies deliberationem habuissent, quàm ista talia dixissent regi. Quis enim timidiorum non ita secum statuisset : Si nuntium feram tam ingratum, si ista proloquar tam liberè privabor meo munere, collectam gratiam omnem effundam, in discrimen capitis certissimũ me conjiciam: præstat igitur tacere. At verò Daniel longè aliter ratiocinatus : ut ut sint ista, veritatem hîc celare nefas. Hæc aulicis consiliariis, hæc palatinis optimatibus altissimè imprimenda. Commeditandum est non quâ ratione vafrè artificioséque dicenda construamus, *a* & ex ambiguo loquamur, ne principales aures offendamus, sed potius quâ libertate in lucem efferamus veritatem. Augustus Imperator ob impudicitiam filiæ Juliæ contractâ jam infamiâ altum ingemiscens : Horum, ajebat, nihil mihi accidisset, si Agrippa aut Mæcenas vixisset, viri ab ingenuâ dicendi libertate plurimùm commendandi.

V. *Deus exaltat.* Dominatur Excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit dat illud, & humillimum hominem constituet super eum. *b* Hoc Deus sæpissime facti-

a Wie man alles auff Schrauffen setz.

b *Dan. c. 4. v. 14. & 29. super eum; super Nabuchodonosorem aut regnum.*

factitavit; ab ovibus, & ab asinis assumpsit reges. E latrone factus est Jephte princeps. Arsaces è latrone rex Parthorum est creatus. Rex Lydorum Gyges pastor fuit. Darius Hystaspis rex Cyri regis armigerum egit. Valentiniani I. Imperatoris parens fuit restio. Tamerlanes rex Tartarorum bubulcus fuit. Agathocles Syracusanorum rex parentem figulum non erubescens sæpe abacos luto Samio, testeisque vasis oneravit. Aurelianus & Diocletianus humili loco oriundi. Tullus Hostilius rex inter armentarios censebatur. Maximinus Imperator ab ovibus ad diadema pervenit. Maximi Puppieni parens fuit cultellarius. Justinus I. Imperator à subulco ad bubulci dignitatem promovit, à bubulco ad machæropæi officinam transiit, ex officinâ ad militiam prosiluit, è milite factus Imperator. Mahometes jam pænè Deus, aliquando fuit camelarius. Othomannicæ Imperatoriæ domûs origo & caput Othomannus I. rusticis parentibus est prognatus. Ita dominatur Excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituit regem.

Quæstiones poni solent inanes: Quis hominum inter vivos sanctissimus? quis Luciferi sedem occupaturus? Ad utrumque commodè respondetur: Sanctissimus, qui humillimus, suique ipse despicientissimus: Summus illic futurus, quisquis hîc fuerit ex virtute imus. Et an non istud cuivis maximum sit calcar ad animi submissionem ar-

den-

dentiſſimè ſectandam? ita quidem ut ſi non liceat præmium primum conſequi, & inter primos conſiſtere, ſaltem alterum obtineat, & in ſecundis conſiſtat. Neque ad eam rem opus rigidis jejuniis, aut aſperis ciliciis, aut quotidianis extentiſque vigiliis, aut precibus aſſiduis. Ab hoc brabeo *a* conſequendo nullus hominum ordo, ætas, ſexus excluditur; patet omnibus. Viciſti, ſi ſeriò velis vincere. Quid tibi opus eſt, ait Seneca, ut ſis bonus? Velle. *b* Brabeutes *c* Chriſtus æquè favet omnibus, humillimo dat brabeum. Quin igitur hoc unicè agimus, ut nos in omnibus & adverſus omnes quàm maximè ſubmittamus? Sola verò exterior ſubmiſſio, quæ tritam veſtem, ſanctas ceremonias, humiles geſtus, depreſſas voces maximè ſpectat, leta nimis & invalida eſt ad præmium tam nobile obtinendum. Deus exaltat, ſed hominem verè humilem. Humillimum conſtituet ſuper eum.

VI. *Deus humiliat.* Omnia venerunt ſuper Nabuchodonoſor regem. Eâdem horâ ſermo completus eſt ſuper Nabuchodonoſor, & ex hominibus abjectus eſt, & fœnum ut bos comedit, & rore cæli corpus ejus infectum eſt, donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & ungues ejus quaſi avium *d* O Deus, cujus providentia in ſui diſpoſitione non fallitur, quàm

a Das gwinnet/ das beſt/ das Klainot.
b *Sen. epiſt.* 80. *mihi pag.* 536.
c Der die Gwinneter außthailt.
d *Dan. c.* 4. *v.* 25. *&* 30.

quàm omnia in mensurâ & numero, & pondere disposuisti! *a* Nec vocula, nec syllabula, nec punctulum, nec apiculus, nec momentum unicum divinæ sanctionis errat. Testatus id Christus: Jota unum, inquit, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, *b* prout æterna & inconcussa veritas decrevit. Salvo tamen humano arbitrio, cui nullam vim faciunt decreta cælestia. Nam, ut hîc quàm castigatissimè loquamur, damnationis caussa non est prævisio, sed caussa prævisionis est damnatio. Rem exemplo monstramus. Vidit quis è turri Hierosolymis Judam Iscarioten collum laqueo inserentem, & continuò pronuntiavit: Miser hic certissimè se suspendet. Prævisio & prædictio non fuit caussa suspendii, sed prævisionis ac predictionis caussa fuit suspendium. Idem in aliis, quæ ab humanâ pendent voluntate.

a *Sap. c. 11. v. 21.* b *Matth. c. 5. v. 19.*

§. 3.

Ita ad unguem omnia venerunt super Nabuchodonosor. Imò quod ampliùs miremur, Cúmque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cælo ruit. *a* Necdum verba rex finierat, necdum voces dentibus eliserat, jam ultor à tergo instabat. Momenta scilicet & tempora pater posuit in sua potestate. *b* Et en ut Deus execretur superbos subitò illos fulminans. Prædictum: Tonabit de

a *Dan. c. 4. v. 28.* b *Actor. c. 1. v. 7.*

de cælo Dominus, & Excelsus dabit vocem suam. *a* Ita Isaias clamat: A voce Domini pavebit Assur virgâ percussus. *b* A voce Angeli fugerunt populi. *c* Vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis. *d* De subitis Hebræorum suppliciis canit psaltes: Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos. *e* In Babylonium regem grandi ore ampullantem vox de cælo ruit velut improvisum tonitru & fulmen. Dixerat Nabuchodonosor: Nónne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? *f* Nónne ego, inquit, nónne ego tantæ civitatis conditor? Sed mox audit: Tibi, Nabuchodonosor rex, tibi, tibi dicitur: Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus ejicient te. Deus exaltans, & Deus humilians. Hoc ab orbe condito Dei opus est, dejicere superbos, & humiles evehere. Quod Nabuchodonosor post rigidum septennii tirocinium inter bestias exactum ore plenissimo confessus: Potestas ejus, inquit, potestas sempiterna, & regnum ejus in generatione & generatione. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cæli, quàm in habitatoribus terræ; & non est qui resistat manui ejus, & dicat ei: Quare fecisti? Nunc igitur ego Nabu-

a 2. *Reg. c.* 22. *v.* 14. b *Is. c.* 30. *v.* 31.
c *Is. cap.* 33. *vers.* 3. d *Is. c.* 66. *v.* 6.
e *Psal.* 77. *vers.* 30. f *Dan. c.* 4. *v.* 27.

Nabuchodonoſor laudo, & magnifico, & glorifico regem cæli, quia omnia opera ejus vera, & viæ ejus judicia; & gradientes in ſuperbiâ poteſt humiliare. *a* O faſtuoſi mortales. Nabuchodonoſori, quæſo, credite experto: Tobiæ credite præceptori optimo, qui filium erudiens: Superbiam, inquit, nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas. In ipsâ enim initium ſumpſit omnis perditio. *b* A re præſenti teſtimonium eſt luculentiſſimum. Germania ab anno Chriſtiano 1618. ad annum 1638. quo hæc ſcribo, inquilinis bellis miſerrimè deformata in merum pænè cadaver expiravit. Luctus, mœror, deprædationes, incendia, bonorum omnium everſiones, & facies rerum pænè ubique miſerrima. Quæ tanti origo mali? Elatio & ſuperbia. In ipsâ initium ſumpſit omnis hæc perditio. Summi principes alter alterum bellis; ut viſum eſt, minus neceſſariis laceſſebant. Hinc incendium trans mare flammas miſit, & regem evocavit exterum qui Germaniam funeribus oppleret, & Imperatori Romano alas accideret. Factum profectò. Acciſæ ſunt alæ. Sed cui bono? Ut ſola non ſuccumberet ſuperbia. Loquamur mi lector inter nos amiciſſimè. Si quis ſapiens & ſanctus, vel duos ſolùm pileos, ſed aureos, poſſit in concordiam ſinceram ac ſtabilem componere, brevî omne religionis diſſidium finiret. Fieret, quod promiſit Chriſtus, unum ovile,

 & unus

a *Dan. c. 4. v. 32. ad c. finem.*
b *Tob. c. 4. v. 14.*

& unus paſtor. *a* Sed hactenus ad eam Orbis beatitatem non pertigit. Quid impedimento fuit? Id unum in quo omnis perditio ſumit initium. Aurei duo pilei ad hoc temporis non potuerunt à mortalium ullo perſuaderi, ut alter alteri vel minimum ſe ſubmitteret. Non ænigmata loquor, res in aperto eſt. Ex orbe ſuperbiam tolle, & hæreſes omnes, bella omnia, omnéque malum ſuſtuliſti. In ipsâ initium ſumpſit omnis perditio.

Hanc ob cauſam Tobias filio Tobiæ tam ſedulò inculcans: Superbiam, inquit, nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas. Nec os, nec animum tangat vel minimum elationis. Merum, letaliſſimum venenum omnis arrogantia. Subito ex alto Deus fulminat arrogantes & elatos. Regna dividit prout vult, & humillimum hominem ſuper ea conſtituit. Fuge ſuperbiam, fuge, fuge; & omnium vitiorum originem declinaſti.

a *Ioan. c.* 10. *v.* 16.

CAPVT XI.

Daniel Nabuchodonoſori ſuadet eleemoſynas. Quod in iis erogandis maximum ſit impedimentum?

DAniel Nabuchodonori ſomnium de arbore ſuccidendâ fideliſſimè interpretatus: Tu es, inquit, arbor illa, quam

quam vidisti sublimem atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cælum, & aspectus illius in omnem terram, & rami ejus pulcherrimi, & fructus ejus nimius, & esca omnium in eâ, subter eam habitantes bestiæ agri; & in ramis ejus commorantes aves cæli. Tu es, inquam, hæc arbor, quam vidisti. Hæc est autem interpretatio sententiæ Altissimi: Ejicient te ab hominibus & cum bestiis ferisque erit habitatio tua. Neque hoc pauculos dies, aut unum alterúmve mensem, aut semestre spatium, sed septennium totum, donec scias quod dominetur Excelsus in regno hominum. Nunquid non istud concionari est? Nunquid non interpretari somnium hoc est; nũquid non diem actionis constituere & in jus vocare? Fuissent, qui dixissent: Si mihi urbs tota Babylon in præmium cedat, non ausim ego tam acerbam regi sententiam denuntiare. Ausus est Daniel. Ut autem detecto jam & aperto ulceri malagma imponeret: Quamobrem, inquit, ô rex, cõsilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis. *a* Et animum, & marsupium pandi jubet. Animum misericordiis pauperum, ut pronus sit, ad juvandos pauperes, affectus; marsupium, ut optimos affectus expedita manus comitetur, quæ peccata redimat largioribus eleemosynis. De eleemosynâ singulari libro jam egimus. *b*

a *Dan. c. 4. v. 24.* b *In Gazophylacio Christi, quod an. 1637. editum.*

Hîc ergo jam iſta ſolùm explicanda. Cur Daniel Nabuchodonoſori ſolas ſuaſerit eleemoſynas: deinde, quidnam ſit potiſſimum quod ab eleemoſynis largiendis retrahat.

§. I.

Earum actionũ quæ pro contractis noxis ſatisfaciunt, triplex genus aſſignant Theologi, Orationem, Jejunium, Eleemoſynam. Cur igitur Daniel ad expianda ſcelera ſolam in erogandis eleemoſynis liberalitatem ſuaſit? Inter primas hanc aſſignamus cauſſam: Rex Nabuchodonoſor Monarcha potentiſſimus jam annis triginta ſeptem voluptatibus affluentem vitam egit, victoriis diverſis & ingenti rerum ſucceſſu potentior in dies, & quod ſequitur, inſolentior perſuaderi neutiquam potuiſſet, ut operoſiori pœnitentiæ, jejuniis & precibus vacaret. Inſuavis nimium fuiſſet concio: *Preces funde, cibis abſtine*. Hæc ille nimis quàm inſueta & nova. Quia verò grandes collegerat theſauros, tam difficile illi non potuit videri, aliquam inde partem decerpere in ſubſidium egenæ plebis. Hinc conſilium mite ac opportunum: Peccata tua eleemoſynis redime. Deinde ipſa hoc exegit juſtitia. Etenim Nabuchodonoſor ærarium ſuum ex alieno iniquè ac variè ditavit, prædis ac ſpoliis parum æquis implevit. Quod Daniel luculenter aſſerens: Quos volebat, inquit, interficiebat; & quos volebat, exaltabat, & quos volebat, humiliabat. Hoc ergo juſtitiæ fuit, vel

vel isto saltem modo malè parta & violenter erepta reddere. Addo: Daniel norat optimè quibus unguentis hi sinus ulcerum explendi, quàm aptum & salubre talibus morbis tale pharmacum. Nec ignorare poterat, Misericordiam divinam, si aliâ re ullâ, hac certè impetrandam. Scierat, quid alii prophetæ in eleemosynarum laudes pronuntiassent. Rex David: Beatus vir, qui intelligit super egenum & pauperem, in die malâ liberabit eum Dominus. *a* Rex Salomon: Per misericordiam & fidem purgantur peccata. *b* Misericordiâ & veritate redimitur iniquitas. *c* Dux Tobiæ Angelus: Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam, & vitam æternam. *d*

Augustinus eleemosynarũ semper facundissimus encomiastes: Sacrificium Christiani, ait, eleemosyna in pauperes. Hæc duorum generum est, Erogando & Remittendo: erogãdo quod habes bonum, remittendo quod pateris malum. *e* Et sua ipse dicta explicans: Qui diligit Christum in Christiano, inquit, hoc animo ei porrigit eleemosynam, quo accedit ad Christum. Quoniam Deus non cui detur, sed quo animo detur attendit. Addit: Mirari soleo etiam apud Virgilium istam reperiri sententiam: Facite vobis amicos de Mammonâ iniquitatis, ut & ipsi recipiant vos in tabernacula

 æterna;

a *Psal.* 40. *v.* 1. & 2. b *Prov. c.* 15. *v.* 27.
c *Prov. c.* 16. *v.* 6. d *Tob. c.* 12. *v.* 9.
e *August. l.* 50. *hom.* 29.

æterna. Nam cùm Elysios campos poëta ille describeret, ubi putant habitare animas beatorum; non solùm ibi posuit eos, qui propriis meritis ad illas sedes pervenire potuerunt, sed adjecit, atque ait: Quique sui memores alios fecêre merendo: id est, qui promeruerunt alios, eósque sui memores promerendo fecerunt. a

Eleemosyna porrò peccata redimit his ferè modis. I. Hominem ita liberalem ad scelerum patratorum veniam obtinendam parat, cui divinam gratiam instar validissimæ orationis conciliat. II. Culpâ jam condonatâ meretur eleemosyna (ut Theologorum scholæ loquuntur) ex condigno supplicii brevioris veniam, seu, pœnæ reliquæ laxamentum & remissionem. III. Piacula minora eluit, à gravioribus servat immunem. Hinc illud Siracidæ: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. b Quod Ambrosius illustrissimis eleemosynarum elogiis exponens: Nullum, inquit, tam grave delictum est, quod non purgetur abstinentiâ, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Magna ergo est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos benevolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, ut quamvis offensus, quamvis criminibus provocatus Deus cogatur liberare eleemosyna-

a *August. l. 21. de Civit. c. 27. mihi pag. 29.*
b *Eccli. c. 3. v. 33.*

eleemoſynis, quem diſpoſuerat punire peccatis. *a* Et dicta diſertiſſimè confirmans, Nihil tam commendat Chriſtianam animam, quàm miſericordia. Primum in pauperes, ut communes judices partus naturæ, quæ omnibus ad uſum generat fructus terrarum, ut quod habes largiaris pauperi, & conſortem & conformem tuum adjuves. Tu nummum largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille ſubſtantiam ſuam æſtimat. Tuus denarius cenſus illius eſt. Adhæc plus ille tibi confert cùm ſit debitor ſalutis. Si nudum veſtias, teipſum induis juſtitiam. Si peregrinum ſub tectum inducas tuum, ſi ſuſcipias egentem, ille tibi acquiret ſanctorum amicitias, & æterna tabernacula. Non mediocris iſta gratia. Corporalia ſeminas, & recipis ſpiritalia. Miraris judicium Domini de ſancto Job, mirare virtutem ejus, qui poterat dicere: Oculus eram cæcorum, pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti ſunt humeri eorum. Foris nō habitabat peregrinus. Oſtium autem meum omni venienti patebat. Beatus planè de cujus domo nunquam vacuo ſinu pauper exivit. Neque enim quiſquam magis beatus, quàm qui intelligit ſuper pauperis neceſſitatem, & infirmi atque inopis ærumnam. In die judicii habebit ſalutem à Domino, quem habebit ſuæ debitorē miſericordiæ. *b*

 Quàm

a *Ambroſ. tomo* 3. *ſerm.* 15. *de Natali Domini, mihi pag.* 294. b *Ambroſ. tomo* 1. *l.* 1. *de officiis c.* 11. *mihi pag.* 6.

Quàm longè sit felicior qui stipem expendit, quàm qui tributum reddit, idem Mediolanensis Pontifex dissertans: Tributum reddit, inquit, alii prodest, eleemosynam facere ipsi proficit, qui largitur. Tributi enim redditio illi præstat beneficium, qui accipit, eleemosynæ autem operatio sibi confert meritum, qui ministrat. Tributi, inquam, redditio detrimentum infert solventi, eleemosynæ erogatio lucrum tribuit eroganti. Ditior enim fit vir misericors postea quàm minus habere incipit pauperibus largiendo. Beata igitur est eleemosyna, quæ & accipientem reficit, & lætificat erogantem. Hilarem enim datorem diligit Deus. Atque ideò melius est illi prius dare. Lætus ergo & hilaris est qui pauperibus subministrat. Rectè planè lætus est, quia per nummulos paucos, æternos thesauros sibi cælestes acquirit. Et contrà semper tristis est & mœstus, qui tributa dissolvit. Nec immeritò tristis est, qui ad solutionem non dilectione adducitur, sed terrore constringitur. Christi enim debitor lætus, Cæsaris tristis est, quia hunc ad solvendum amor cogit, illum pœna compellit. Hic præmiis provocatur, ille suppliciis coarctatur. *a* Tibi igitur proficit, quidquid inopi contuleris, tibi crescit, quidquid in pauperes erogaveris. Scriptum est, qui miseretur pauperi, fenerat Deo. Ipse cibo in paupere pascitur, & fructus jam in his est misericordiæ. Seminatur in terrâ, germinat in cælo: plantatur in pauperes,

a Idem tomo 3. *serm.* 39. *mihi pag.* 327.

peres, apud Deum pullulat. Ne dixeris, inquit Deus, cras dabo. Qui non patitur te dicere: Cras dabo, quomodo patietur te dicere, non dabo. Non de tuo largiris pauperi, sed de suo reddis. Quod enim commune est in omnium usum datum, tu solus usurpas? Omnium est terra, non divitum: sed pauciores qui non utuntur suo, quàm qui utuntur. Debitum igitur reddis, non largiris indebitum, ideóque tibi dicit scriptura: Declina pauperi animam tuam, & redde debitum. *a*

a *Idem tomo* 4. *l. de Nabuthe Iezraelitâ c.* 12. *mihi pag.* 283.

§. 2.

Sed error est gravissimus eorum, qui improbam delinquendi licentiam sibi fingentes: Quid mihi malè metuam, aiunt, modò stipem spargam, etsi peccare pergam? Quos Cæsarius Arelatensis hac perbrevi admonitiunculâ erudit: Prodest eleemosyna, si omittas peccata. *a* Augustinus errorem illum validissimè convellens: Christum, inquit, se ad hoc pascere existimant, ut licentiam malefactorum ab illo se emisse, vel quotidie potiùs emere credentes, securi damnabilia tanta cõmittant. Qui si pro uno scelere omnia sua distribuerẽt indigentibus membris Christi, nisi desisterent à talibus factis, habendo charitatem, quæ non agit perperam, aliquid eis prodesse non posset.

a *Cæsar. hom.* 9.

Qui ergo dignas pro suis peccatis eleemosynas facit, priùs eas facere incipiat à seipso. Indignum est enim ut in se non faciat, qui facit in proximum, cùm audiat dicentem Dominum: Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Itémque audiat: Miserere tuæ animæ placens Deo. *a* Propter hoc ergo eleemosynæ faciendæ sunt, ut cùm de præteritis peccatis deprecamur, exaudiamur, non ut in eis perseverantes, licentiam malefaciendi nos per eleemosynas comparare credamus. Ideò autem Dominus, & dextris eleemosynas ab eis factas, & sinistris non factas se imputaturum esse prædixit, ut hinc ostenderet quantum valeant eleemosynæ ad priora delenda, non ad perpetua impunè committenda peccata. Tales autem eleemosynas non dicendi sunt facere, qui vitam nolunt à consuetudine scelerum in melius commutare. *b*

Hæc à se dicta confirmans Augustinus: Sanè, inquit, qui sceleratissimè vivunt, nec curant talem vitam, moresque corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant, frustra sibi ideò blandiuntur. Qui enim vult eleemosynam ordinatè dare, à seipso debet incipere, & eam sibi primo dare. *c* Atque ut apud omnes Christianos eleemosynæ studium unicè

a *August. tomo* 5. *l.* 21. *de Civit. Dei c.* 27. *mihi pag.* 290. b *August. tomo* 5. *l.* 21. *de Civit. Dei c.* 27. *mihi pag.* 291.

c *August. tomo* 3. *Enchir. ad Laurent, c.* 75. *& cap.* 76. *mihi pag.* 78.

unicè ac summè ferveret, idem Augustinus: Sic pronuntia iniquitatem tuam, inquit, ut curam geras pro peccato tuo. Quid est curam gerere pro peccato tuo? Curam gerere pro vulnere tuo. Si diceres, curam geram pro vulnere meo, quid intelligeretur; nisi, dabo operam, ut sanetur? hoc est enim curam gerere pro delicto: semper niti, semper intendere, semper studiosè & sedulò agere ut sanes peccatum. Ecce de die in diem plangis peccatum tuum, sed fortè lacrymę currunt, & manus cessant. Fiant eleemosynæ; redimantur peccata, gaudeat indigens de dato tuo, ut & tu gaudeas de dato Dei. Eget ille, eges & tu, eget ille ad te, eges & tu ad Deum. Tu contemnis egentem tui, Deus non te contemnet egentem sui? Ergo impleto tu egentis inopiam, ut impleat Deus interiora tua. Hoc est curam geram pro peccato meo, faciam omnia quæcumque facienda sunt, ad abluendum & sanandum peccatum meum. Et curam geram pro peccato meo. *a* Ne quis autem forsan dixerit: Alii nihil dant, aut minus dant quàm ego, occurrens Augustinus: Pharisæi dant decimas, inquit, tu si centesimam dederis aliquid magnum te fecisse gloriaris. Attendis enim quid alius non faciat, non quid te jubeat facere Deus. Metiris te de comparatione pejoris, non de jussione melioris. Non quia ille nihil facit, ideò tu magnum aliquid facis: Sed quia gaudetis ad quædam minima opera vestra; quia tanta est

a August. tom. 8. in Psal. 37. mihi pag. 131.

est sterilitas vestra, ut ad modica gaudeat. Quasi securi vobis blandimini de minimis eleemosynarum granis, & acervos obliviscimini peccatorum. Protulisti fortè nescio quid parvum, quod alius aut non habuit, aut non protulit cùm haberet. Noli attendere post te quis non faciat, sed quid te jubeat Deus facere. *a*

Sed dicit aliquis Pauper sum, ideò eleemosynam dare non possum. Ut nullus se pauper excusare posset, Dominus & Salvator noster pro calice aquæ frigidæ mercedem se redditurum esse promisit. Dicis ergo, Pauper sum. Si nihil amplius habes in substantiâ tuâ, quàm tibi aut in victu, aut vestitu rationabili aut mediocri sufficiat, sola tibi potest bona voluntas sufficere. Sed rogo te, diligenter conscientiam tuam interroga, ne fortè aliquoties per ebrietatem perdas, quod per eleemosynam dare potueras: ne fortè per gulam studeas in terrâ consumere, quod per eleemosynam debueras in cælo recondere. Ne fortè delicias præparando, ornamenta ad luxuriam comparando, non habeas, quod pro remedio animæ tuæ possis pauperibus erogare. Et cùm pretiosæ vestes nostræ à tineis soleant devorari, pauperes nec vilia vestimenta merentur accipere. Si ergo ista omnia impedimenta non aggravant animam nostram, & hoc solùm habemus, quod nobis vel nostris sufficere possit, non apparebimus rei,

a *August. tom. 9. de 10. chordis cap. 12. mihi pag. 273.*

rei, si eleemosynam pauperibus non erogamus. Si verò ut jam dictum est, frequenter luxuria devorat, quod misericordia in cælo thesaurizare potuerat; corrigamur dum tempus est: & quod hucusque aut non fecimus, aut fortè minus, quàm oportuit, fecimus, implere totis viribus studeamus. Et ideò, ô anima Christiana, quæ mecum audis & legis, adjuva te consilio sanctissimi Danielis. Sic enim ait: Consilium meum accipe, & peccata tua eleemosynis redime. Quod consilium si non libenter audieris, ad cælum sine caussa pulsabis. O anima, quæ intra carneos & fragiles parietes habitas, vigila, ora, pete, quære, pulsa. Vigila, inquam, petendo, ora quærendo, pulsa operando. Vigilanti tibi, & petenti respondet Dominus: Ecce adsum. Si transieris per ignem tecum est Dominus tuus, & flamma non ardebit in te: quia sicut aqua extinguit ignem, sic extinguit eleemosyna peccatum. Si ergo aperueris pauperibus manus tuas, Christus tibi aperiet januas suas, ut paradisi possessor introëas. *a*

Accipe ergo consilium, dum in manibus tuis habes pretium tuum. Dona tibi de tuo dum tuum est; quia fragile est, quod tenes, & ceterorum est, quod attendis. Quare non accipiat partem de substantiâ tuâ, qui tibi præmia præparavit æterna? Quare non accipiat vel decimum, qui contulit totum? Contra terrenum patrimonium Deus

a. *August. tomo* 10, *serm*, 227. *de Tempore, mihi pag*. 374.

Deus offert cælum. Sic enim ait: Venite benedicti, percipite regnum, quia esurivi & dedistis mihi manducare. Cælestia reddam, dabo æternum præmium, & ad partem dexteram, regnum. Non quia non peccastis, sed quia peccata vestra eleemosynis redemistis. *a*

Hoc de dandis eleemosynis saluberrimum consilium secutus utique Nabuchodonosor regias dedit eleemosynas. Imò, quod Hieronymus censet, ob eleemosynarum largitatem in duodecimum usque mensem anno toto divini decreti peractio est dilata. Quia verò pristina rediit superbia, & omnia in antiquos mores revoluta, Vox de cælo ruit. Ita, Hieronymo teste, per superbiam perdidit regnum, quod per eleemosynam fuerat conservatum.

a *August. tomo* 10. *serm.* 227. *de Tempore, mihi pag.* 374. *& seqq.*

§. 3.

Quid igitur Christianus manus ligat, quid crumenas claudit, quid à dandâ stipe revocat? Promissa Christi non solùm amplissima sunt, sed & certissima, fallere & falli nescia. Servatoris syngrapham tenemus manu. Nil certius quàm stipis etiam exiguæ præmium amplissimum, æternum. Cur ergo aut nihil, aut adeò parcè damus? Caussa gemina, incredulitas duplex.

I. Non credimus, certè nō assensu firmo, *a* id omne

a *Non practicè, non vivaciter, non executivè, ut loquuntur.*

id omne quod pauperi damus, Christo ipsi dari, cùm signatas à Christo tabulas, cùm chyrographum Christi multò fidelissimum sinu circumferamus. Ita non diligimus Christum in Christiano. Cùm enim hominem egenum cernimus: Hic homo nauci, dicimus, non est verus, non est ipse Christus. Triobolare istud mendicabulum eleemosynas potu aut lusu perdit, nequam est, malè se gerit. Quid obsecro ad nos ista, sæpe etiam falsa? Quod nos pauperi, ut pauperi, & in nomine Christi damus Christo damus ipsissimo. Res testatissima: Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. *a* Hoc Galliarum rex Ludovicus I. assensu credidit firmissimo. Hinc pauperes ad suam ipsius mensam assessores, tanquam ipsum Christum, & discipulos Christi admisit. Poterat dicere: Hi mei Christi sunt.

II. Altera incredulitas nostra. Non credimus, eheu, non credimus eleemosynas nostras tam largo fenore, tam amplis præmiis afficiendas; hinc mercedulam non grandem expectamus; hinc tenaci manu, & præparcè damus, sæpe rationibus ducti politicis, non Christi caussâ. Hîc cum Ambrosio submonemus, verissimum esse, quod dixit Siracides: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Sed si validus sit ignis, & illi paucas aquæ guttulas insperseris, ignem certè non frenabis: ita prorsus, peccata plurima eleemosyna modica difficulter expiabit. Quod Chrysostomus

a *Matth*, c, 25. v. 40.

mus è ſuggeſtu apertiſſimè prolocutus : Si, ait, parvum argenti dederitis, tanquam totum exſolveritis, ita vos geritis : neſcientes quòd non dare, ſed cum copiâ dare præſertim , hoc eſt eleemoſyna . Proptereáque propheta non dantes ſimpliciter prædicat, & beatificat , ſed copiosè præbentes . Nec enim ſimpliciter dixit, DEDIT , ſed, quo modo? DISPERSIT ,dedit pauperibus. Quid enim utilitatis cùm tantum abundans dederis quantum ſi quis ex mari cyathum hauſerit, & neque generoſum viduæ mulieris animum imitatus ſis? Quomodo verò dices : Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam, & ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam : Cùm ſecundùm ejus miſericordiam ipſe non miſerearis ; fortè verò neque ſecundùm parvam. *a*

Quòd ſi Theologorum ſenſum exquiramus, & propriè velimus loqui, non damus eleemoſynas, ſed reddimus. Siracides teſtis, ut eleemoſynæ proventus maximos commonſtraret : Deus, inquit, proſpector eſt ejus, qui reddit gratiam : meminit in poſterum , & in tempore caſûs ſui inveniet firmamentum. Nimirum illi Deus proſpicit, qui gratiam reddit . Gratiam reddere , eſt, ſtipem ſpargere. Nos diſpenſatores ſumus; non damus ſed reddimus accepta . Hinc eleemoſyna in ſacris Juſtitia, & debitum appellatur. Itaque in eum, qui egenis debitum

a *Chryſoſt. tomo 5. homil. 37. ad pop. mihi pag. 236. poſt hom. med.*

tum & gratiam reddit, oculos Deus amicissimos conjicit, prospector est ejus, & meminit in posterum. Deus quidem omnium ac singulorum multò quàm exactissimè meminit. Jobus attestatur: Scio, quia universorum memineris. *a* Nihilominus Deus eleemosynarum largos singulariter velut libro inscribit & annotat, suo tempore remunerandos. In Assueri regis aulâ, si quis insigniùs de rege fuisset meritus, Mandatum est historiis, & annalibus traditum coram rege. *b* Ita Deus de se suisque bene meritos oblivisci non potest; hæc beneficia annalibus traduntur æternis. Sed addit Siracides: In tempore casûs sui inveniet firmamentum. Deus homini in pauperes benefico fert opem, cùm is eâ eget maximè. Si quis ex alto cadat, quàm gratum est, si in ipso casu funem aut tabulatum habeat, quo casum suum fulciat: ita si quem res arctæ urgeant, jámque ruere videatur, quàm opportunum est si amico sinu aut molli lecto excipiatur. Purpuratus ille gulo, Lazari carnifex cœpit ruere: Mortuus est & dives. Ruina grandis, sed nullum ea reperit firmamentum. Nam in imum decidit & sepultus est in inferno. Idcirco Daniel: Peccata tua, inquit, eleemosynis redime. In arcto sumus, ô rex, minatur arbor ruinam; eleemosynis eam, ut possumus, fulciamus.

Nos, cùm aliqua necessitas obvenerit, ingentia pollicemur, & nescio quæ anathemata vovemus templis. Est qui statuam ceream

a *Iob c.* 10. *v.* 13. b *Esther c.* 2. *v.* 23.

ceream ad ſui corporis pondus & molem promittat. Non malum hoc, nec reprehendo, ſed meliora ſuggero. Suam iſte ceram liquefaciat, eámque in egenos dividat. Nam ſubinde neſcio quid vanitatis ſub tali anathemate latet. Nec enim ſolùm hoc ſuaſit Daniel: Eleemoſynis redime peccata. Sed addidit: Et miſericordiis pauperum. Unà cum ſtipe proniorem in pauperes affectum exigit. Si ulla tot delictis medicina ſit, hæc una erit. *a*

Hoc Chriſtus planiſſimis verbis ſubjiciens: Veruntamen, inquit, quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. *b* Hoc Ambroſius expendens: Munus bonum eſt, inquit, eleemoſyna, quæ purgat omnem ſordem, & ſqualorem. *c* Hoc ipſum ingeminans: Quàm gratum ergo opus eſt, ait, ut omnem maculam hominis & ſordes emundet. *d* Sacræ paginæ omnes, & totus priſcorum Patrum ſenatus eleemoſynas mirificè commendant. Compendium omnis elogii hoc eſt: Verumtamen date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Sed objicias: Hæc toties audimus diverſis cohortationibus, libris, concionibus: Jam ſaturi ſumus hac crambe. Hujus ego nauſeabundi auditoris medicum non agam, ne ſpernat medicinam.

Chry-

a *Sic explicanda verba: Forſitan ignoſcet Deus.* b *Luc. cap.* 11. *verſ.* 41.

c *Ambroſ. tomo* 1. *lib. ad Virg. cap.* 1. *mihi pag.* 166. d *Idem tomo* 5. *in epiſt. ad Philip. c.* 5. *mihi pag.* 365.

Chrysostomum hîc sisto, qui opportunissimè respondet iis, qui pariter aures sibi eleemosynarum commendatione obtundi querebantur. Hos exporrectâ fronte perstringens: Quisque, ait, de nobis dicat quid velit, ægrè ferat nostram assiduam admonitionem, nos nugatores appellet, graves, molestos; non cessabimus ab admonendo, & cum prophetâ omnibus vobis frequenter prædicabimus: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miserationibus pauperum. Neque hoc hodie tantùm facias, cras desistas. Quotidie peccamus, eleemosynis peccata quotidie redimamus. Eleemosyna est quæ omni caret iniquitate. Hæc omnia munda facit, hæc jejunium, hæc humi dormire exuperat; quamvis molestiora & laboriosiora sint illa, hęc tamen lucrosior illuminat animam, saginat, pulchram & decoram facit. Quare vos hortor, atque obsecro, ne nobis ipsis simus detrimento, néve pro luto supernis nos thesauris fraudemus, & culmorum ac palearum plenâ navi portum subeamus. a Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.

a *Chrysost. tomo 3. in c. 17. Ioan. hom. 80. mihi pag. 325.*

CAPVT

CAPVT XII.

Nabuchodonosor, quod ei Daniel prædixerat, in belluam migrat. Peccati proprium, hominem in bestiam commutare.

PEccatum tam potens est incantamentum, superbia tam exercitata trivenefica, ut hominem, nec eum vilem, sed regem, & regum regem, monarcham potentissimum mutare potuerit in pecus. Nabuchodonosori regi silva fuit culina, sed frigida, & sine foco, Nam fœnum ut bos comedit, idque septennio continuo. Ita Deus convivas insolentiores tractat, tam frigida eis apponit fercula. Inauditum, & pænè incredibile est adeò mutari hominem ut induat belluam. Quî autem fieri potuerit, ut Nabuchodonosor humanam exuens naturam induerit ferinam, suo loco explicabimus.

Hac inusitatâ prorsus metamorphosi Deus non auribus tantùm, sed & oculis concionatur, & ingerit hæc monita: En ut peccatum hominem transformet! En quantum mali sit adversus rationem niti, cupiditatibus obsequi, superbiâ efferri, ita demum in pecudem migrat homo, quod in rege potentissimo factum cernitis. Non credidissemus sanè id fieri posse; nisi Deus id oculis spe-

ſpectandum exhibuiſſet. Ita peccatum hominem deturpat. Peccati proprium eſt, hominem in beſtiam commutare. Quod capite hoc explicandum.

§. 1.

Hebræus pſaltes humanam cæcitatem deplorans: Homo, inquit, cùm in honore eſſet, non intellexit; comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. *a* Grande hîc myſterium lateat, quod idem iiſdem verbis mox repetat. Et ſimilis factus eſt illis. Sicut enim pecudes, ſolùm præſentia, & quod in oculis eſt ſpectant, futuri non ſollicitæ, ita homo vanus, æternitatis & vitæ melioris oblitus in res præſentes & fluxas ſe immergit, totus quantus perituris affixus. Hic Orbis ſtatus eſt. Caduca & res corporis curantur unicè, in præſentaria commoda omnes intentiſſimi rapiuntur. Hæ principes & ſummę omnium curæ ſunt, ut corpus bene habeat: ut valeat animus, poſteriores & perfunctoriæ geruntur curæ. Hinc veriſſimum dictum Tullii: Sunt quidam homines non re, ſed nomine. *b* Eſt qui humanus, tractabilis, placidus ſit dũ ſobrius eſt, cùm vino madet temulentus, furit, tonat, ſævit, exagitat domeſticos, in uxorem etiam ac liberos immitis & barbarus, quos ſtricto ferro per domum inſequitur. Nunquid hic homo eſt? Non tantùm non humanus, ſed nec homo ampliùs, ſed leo eſt. Quem

a *Pſal.* 49. *v.* 13, *&* 21. b *Cic. l.* 1. *offic.*

Quem Siracides corripiens: Noli esse, inquit, sicut leo in domo tuâ, evertens domesticos tuos. *a* Sunt homines litigiosi, altercatores, turbidi, jurgiis assueti, litium satores, hos profectò non homines, sed canes aut feles dicas. *b* Quos Paulus: Videte canes, inquit, videte malos operarios. *c* Sunt qui hodie peccata defleant, cras eadem repetant audacissimè. Num istos appellabis homines, quos Petrus inter canes numerans: Canis, inquit, reversus ad suum vomitum. *d* Arcentur cælo tales: Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis qui amat & facit mendacium. *e* Sunt alii astutiarum & fallaciarum pleni, reipsâ vulpes, & serpentes. Quod Herodi Christus nuntiari jussit, hoc & in illos quadrat: Dicite vulpi illi. *f* Sed & serpens callidior erat cunctis animantibus terræ. *g* Hinc callida hæc progenies viperarum nascitur. *h* De hominibus in pecudes mutatis Severinus Boëthius ita philosophatus: Fateor, inquit, nec injuriâ dici video vitiosos, tametsi humani corporis speciem servent, in bellluas tamen animorum qualitate mutari. Quid igitur? His ne accedamus, quos belluis similes esse monstravimus. *i* Aulus Gellius

a *Eccli. cap. 4. vers. 35.*
b Rechte Haderkatzen.
c *Philip. c. 3. v. 2.* d 2. *Pet. 2. v. 22.*
e *Apoc. c. 22. v. 15.* f *Luc. 13. v. 32.*
g *Gen. cap. 3. vers. 1.* h *Matth. 3. v. 7.*
i *Boëth. l. 4. de Consolat. philos. prosâ 4. mihi pag. 173.*

Gellius de hominis exterioribus quinque sensibus Christiano ritu philosophatus: Nimia voluptas, inquit, è gustu & tactu, sicuti sapientes viri censuerunt, omnium rerum foedissima est. Istæ autem voluptates duæ gustûs atque tactûs; id est, libidines in cibos atque Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum omnibus bestiis, & idcirco in pecudum ferorúmque animalium numero habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus prævinctus. *a* Nec priscus Comicus id ignorans: Adeon', ait, homines immutarier ex amore, ut non cognoscas eundem esse? Cui Mantuanus vates accinens ad nostrum institutum appositissimè dixit:

Fit pecus omnis amans, dum pro ratione libido est,
Iudicium nutu temperat omne suo.
Quisquis enim vivit sine lumine mentis & usu
Fert hominis vultus, ingeniúmq; feræ.
Est pecus, & fallax hominem mentitur imago, &c.

Quando igitur homines vitiosi hominem exuunt, & in pecudes abeunt, quis jure jam culpaverit Diogenem, qui mero meridie cum laternulâ suâ per hominum cuneos in forum penetrans: Homines, ajebat, homines quæro. Cúmque inter sibilos & risus philosopho diceretur: Non satis hîc hominum est? Isti, ajebat, non ut homines vivunt, sed ut pecudes. Ita idem hic Cynicus subinde

a Gell. l. 19. Noct. Attic. c. 2. mihi pag. 609.

ſubinde proclamavit: Heus homines. Cúmque paſſim turba & fex hominum undequaque provolans concurreret, & philoſophum cingeret, Diogenes baculo circumſtantes abigens: Homines, ajebat, homines, non purgamenta, non pecudes vocavi.

Si ſumma imis liceat componere, non multùm abſimili modo locutus videtur Hieremias vates: Quomodo ſedet ſola civitas, plena populo? *a* dictum admirabile. Quomodo ſola, ſi populo plena? quomodo autem copioſa, ſi vidua & deſerta? Ita prorſus & plena fuit, & ſola fuit: plena, ſed beſtiis: multæ facies humanæ, pauci homines: vix enim ullum invenire fuit, qui rationem ſequeretur & viveret ut homo. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt uſque ad unum. *b*

a *Threnor.* c. 1. v. 1. b *Pſal.* 13. v. 3.

§. 2.

Miſerrimum animal eſt homo, ſi deſertâ ratione, ab humanâ deſciſcat indole. Dilucidè Ariſtoteles hac in re philoſophatus: Ut enim, inquit, perfectione ſuſceptâ optimum cunctorum animalium eſt homo, ita ſi alienus fiat à lege & à judiciis, peſſimum eſt omnium animalium; itaque impiiſſimum atque immaniſſimum eſt ſine virtute, & ad libidinem cibationémque deterrimum. *a* Nunquid non ſatis hoc demonſtratum, homi-

a *Ariſtot.* tomo 3. l. 1. *Politic.* c. 2. *fine, mihi pag.* 491.

homines vitiorum usu degenerare in bestias? Ejusdem prorsus sententiæ Platonis sectatores dicere solebant: Procul hinc affectiones bestiales, fugite inimici capitales. Quod Severinus Boëthius, quem dixi, oratione nobilissimâ prosecutus: Evenit igitur, inquit, ut quem transformatum vitiis videas, hominem existimare non possis. Avaritiâ fervet alienarum opum violentus ereptor? Similem lupi dixeris. Ferox, atque inquietus linguam litigiis exercet? cani comparabis. Insidiator occultis surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? Leonis animum gestare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? cervis similis habeatur. Segnis ac stupidus torpet? asinum vivit. Levis ac inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. Fœdis, immundisque libidinibus immergitur? Sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit, ut qui probitate desertâ, homo esse desierit, cùm in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam. *a*

Quocirca non miremur dictum illud gravissimæ censuræ: Nónne tibi videtur bestialior bestiâ, rationem habens, & ratione non utens? Non miremur, inquam ego, hominem vitiosum ipsis bestiis dici vitiosiorem. Incestus, flagitium abominandum, non tamẽ inter homines rarissimum. Quid Tranquillus de Nerone, quid alii scripserint

G de

a *Boëthius lib. 4. de Consol. philos. metro. 2. prosâ 3. mihi pag.* 171.

de aliis, silere malo, quàm aures verecundas lædere. Beatus Paulus hanc libidinum fœditatem gravissimè detestatus: omnino, inquit, auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris aliquis habeat. *a* Ipsæ pecudes ab hoc flagitio abhorrent.

Camelus, quod Aristoteles memorat, ad matrem suam, sed priùs opertam admissus, ubi delapso operimento agnovit matrem, commissi sceleris memor camelarium defixo morsu interfecit. *b* Ita cum equâ & equo filio egit peroriga. *c* At ubi equus emissarius equam ab admissione jam detectam vidit esse matrem, velut incestum erubescens, rupto freno, cursu pernicissimo evolavit in altum, unde seipsum præcipitem actum interemit. Ad audita talia pænè quis subdubitet, num ejuscemodi animantes intelligant, cùm homines intelligentiâ præditi eâ se libidinum turpitudine contaminent, quam illæ reformidant, aut errorem non vitatam in seipsis aliisque, morte vindicant.

Hinc jure Chrysostomus acerba interrogans: Unde possum, inquit, cognoscere quòd animam habes hominis, cùm calcitres asinorum more, cùm lacessitus effereris ut cameli, cùm mordeas ut ursi, cùm rapias ut lupi, cùm pureris ut vulpes, cùm sis dolosus ut serpentes, cùm impudens sis ut canes; unde

a 1. *Cor. c. 5. v. 1.* b *Arist. tomo 5. lib. 9. hist. animal. c. 47. mihi pag. 373.*
c Gstüttner / Stutenmaister.

unde possum cognoscere, quòd animam habes hominis? An quòd ingrederis? Atqui istuc etiam brutorum est. An quòd edis & bibis? Atqui idem faciunt & feræ. An verò quòd erectus duobus incedis pedibus? At istud mihi declarat potiùs te feram esse humanâ specie. Quòd si viderem bestiam humanâ voce loquentem, haudquaquam eo dixerim hominem esse, sed potiùs ob hoc ipsum dicerem esse bestiam quavis bestiâ prodigiosiorem. *a*

Sed etsi sileat cum suis Plato, etsi Aristotelis libri taceant, etsi os aureum obmutescat, abundè tamen satis testantur sacræ paginæ in bestiam transire hominem peccando. Atque huic peccato libidinis singularissimum est, humanam mentem in lascivam & belluinam indolem transformare. Septem maritos Saræ, an non equos potiùs & mulos dices quàm homines? qui matrimonium eo fine inibant, ut libidini suæ vacarent, sicut equus & mulus. *b* Has pecudes Deus, quas ipse non creasset, aversatus diabolo tradidit necandas. Hinc habuit potestatem dæmonium super eos. Idcirco David adeò contentè clamat & monet: Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus. *c* Hoc pecus in superbiæ ac luxuriæ stabulis invenitur.

a *Chrysost. tomo* 4. *in epist.* 2. *Cor. c.* 3. *hom.* 6. *mihi pag.* 667. b *Tob. c.* 6. *v.* 17.
c *Psal.* 31. *v.* 9.

§. 3.

Quisquis igitur peccato graviori vel unico est obnoxius sæpe secum altâ mente reputet: Ego igitur rationis imperium & Dei timorem excutiam, jumento similis fiam, in belluam insaniâ voluntariâ transeam? Nec enim illud ignoro: Spiritus sanctus auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. *a*

Quapropter antequam aliquis vel minimâ se noxâ sciens volens obstringat, non decies tantùm aut centies, sed millies iterúmque millies consideret quid faciat. Vel capillus suam umbram, vel levissimum piaculum suam pœnam habet.

Nabuchodonosor hîc in oculis est. Cor ejus ab humano commutatum, & cor feræ datum ei Hanc imaginem regis adeò transformati Deus omnium illorum oculis opponit, qui flagitia & impuritates audent suscipere, qui scientes in malum ruunt. Hîc seipsos contemplentur. Nam etsi fœnum non comedant ut boves, ea tamen in eorum animis intemperies est, ut libidinibus se mergant sicut pecudes. Hominem peccatum in bestiam transmutat. Non tantùm comparatus, sed similis factus est illis, insipientibus jumentis ratione destitutis, quæ solùm spectant præsentia, sine omni æternorum curâ. Si ergo peccatum fecit bestiam, quid ergo facit hominem? Notitia. Quod

a *Sap. cap.* 1. *vers.* 5.

Quod clarè asserens Lactantius: Cum, inquit, divinitatis intellectus, quo differimus à belluis, in homine solo reperiatur. *a* Nihil humanius, imò nihil divinius quàm nosse Deum. Hæc est vita æterna ut cognoscamus solum Deum verum. *b* Ita seipsum quisque ad Dei notitiam in dies potentiùs trahat, dicátque cum fideli jam Didymo: Dominus meus, & Deus meus. *c* Ego mancipium & servulus tuus, à te non solùm conditus, sed à te tuo etiam sanguine emptus: Hinc omne prorsus jure obligatissimus ad nutum tibi in omnibus parere. Hoc volo, & hoc unicè volo. En hominem, quem divinitatis intellectus sic humanum & conditori subditum reddit. Ubi deest hic intellectus, omnia mores sapiunt ferinos. Homo similis fit jumentis.

Supremo judicii die ad Judicis lævam meræ stabunt pecudes diabolo mancipatæ. Zacharias id prædicens: Super hircos, inquit, visitabo. *d* Apertissimè Christus: Statuet hœdos à sinistris. *e* Hujus pecoris pastores diaboli, stabulum flammæ, macellum & assidua laniena æternitas. Nolite ergo fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Nolite, obsecro, nolite vivere ut bruta, quæ solo sensu & cupiditate, non verò ratione ac judicio ducuntur. Procul, ô procul superbiam, & luxuriam, quæ omnem adimunt rationem. Sit in homine divi-

a *Lactant. lib.* 1. *de irâ Dei cap.* 12.
b *Ioan. c.* 17. *v.* 3. c *Ioan. c.* 20. *v.* 28.
d *Zach. c.* 10. *v.* 3. e *Matth. c.* 25. *v.* 33.

divinitatis intellectus, quo Deum agnoscat non tantùm ut Dominum, sed ut suum Dominum, cui debeat ad unguem in omnibus obedire. Exeste canes; Angelis & hominibus cælum, non brutis est conditum.

CAPVT XIII.

Nabuchodonosor septennis bellua, uti à Daniele prædictum, indolem humanam recipit. Explicatur illud: Deus gradientes in superbiâ potest humiliare.

PRolixorum de Nabuchodonosore annalium epilogus hic est: Omnia opera Dei vera, & viæ ejus judicia; & gradientes in superbiâ potest humiliare.a Postquam Nabuchodonosor rigidum septenne tirocinium in silvis inter feras exegit, ad se rediit, sensus ferinos exuit, hominémque rursus induit. De seipso fatentem reum audiamus: Igitur, inquit, post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum levavi, & sensus meus redditus est mihi: & Altissimo benedixi, & viventem in sempiternum laudavi & glorificavi; quia potestas ejus, potestas sempiterna & regnum ejus in generatione, & generationem.

a *Dan. c. 4. v. 34. & ult.*

nem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cæli, quàm in habitatoribus terræ: & non est qui resistat manui ejus, & dicat ei: Quare fecisti? In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, & ad honorem regni mei, decorémque perveni: & figura mea reversa est ad me: & optimates mei, & magistratus mei requisierunt me, & in regno meo restitutus sum: & magnificentia amplior addita est mihi. Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cæli: quia omnia opera ejus vera, & viæ ejus judicia, & gradientes in superbiâ potest humiliare. *a* Hæc longè alia est cantilena, quàm quæ ante septennium audita, cùm ore turgido non Deum, sed seipsum prædicaret: Nónne hæc est Babylon Magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloriâ decoris mei. *b*

Ita Deus his avibus, quæ nimis sublimè volant, accidit alas; ita deprimit elatos, ita montes præcelsos, & astris minitantes solo coæquat. Gradientes in superbiâ potest humiliare. Superbia nunquam sine noxa. *c* (Nec unquam hoc satis inculcari potest). Superbia ubique Deum capitalem habet hostem: Superbia suum sibimet semper præcipitium molitur. Hujus igitur spectaculi tam admirandi catastrophen (Gradientes

a *Dan. c. 4. v. 31. & seqq.* b *Dan. c. 4. v. 27.*
c Ubermuth thut nirgends gut.

dientes in superbiâ potest humiliare) sumemus hîc explicandam, ut nemini non pateat, ruinam homini elato esse certissimam. Subjungemus, quomodo Deus à submissis præcipuè ac humilibus laudetur.

§. 1.

Solymæus Rex David superbos sacro carmine perstringens: Cor, inquit, eorum vanum est, quod arduos semper cogitat ascensus. Ergo, Decidant à cogitationibus suis. Quid istud mali est à cogitationibus suis decidere? qui cogitationes superborum, & sensus altos penitius habet exploratos, facilè mentem psaltæ assequitur. Duo fratres & Apostoli sedes geminas, eásque supremas, & regi proximas in Christi regno petierunt. O bone Deus! viri duo illitterati, piscatores egeni, homines inhonorati, discipuli Christi, Apostolis annumerati tam audacter regnum ambiunt! Quales hæ cogitationes eorum, se id meritos, tantâ sublimitate dignos, séque ceteris præferendos; & quales sunt cogitationes istæ? longè profectò altiores quàm æquitas & ratio permittebant. Ergo, Decidant à suis cogitationibus istis. Et certè Christus cetera mitissimus, aliquantulum asperiùs respondit, tam sublimia petentibus ante promeritum. Hoc autem plurimum torquet, à suis cogitationibus ita decidere, ut quod minimè negandum cogitaras, neutiquam tamen obtineas. Ita vinitores illi adversus patremfamilias murmu-

murmurabant, non quòd denarium promissum non acceperint, sed quòd alii mercedis tantumdem habuerint, contrà quàm ipsi cogitarant.

Ita rex Antiochus Epiphanes incidit in languorem præ tristitiâ, quia non factum est ei sicut cogitabat. *a* Ita Nabuchodonosor altissimè quidem è solio regni decidit inter belluas. Alta prorsus prolapsio, sed longè altior fuit & gravior, cùm ex ipsâ divinitatis, quam sibi finxerat, sede, in imum corruit. Cogitaverat rex iste Babylonius se veluti Deum in aureâ statuâ, quam erexerat adorandum. Longè secus evenit; in horrendum barathrum præcipitatus est. Decidit à suis cogitationibus. E Deo factus est non homo, sed bestia. Ruina planè nimis quàm alta. Ita mater Domini Jesu Virgo beatissima in ædibus Zachariæ cecinit: Dispersit superbos mente cordis sui, *b* ex alto superbarum cogitationum præcipites dejecit. Hæ cogitationes mentis humanæ semper altiùs eniti cupiunt, quàm ordo, status, conditio, sors assignata velint. Nec enim superbus unquam satiatur obtentis honoribus. Illud sibiipse identidem occinit: Eia altiùs, iterúmque altiùs: quid feriaris? paullò altiùs, adhuc altiùs. Perge, perge, tuámque sedem promove, nondum omnem altitudinem superasti; scande altiùs, superest locus, eluctare ad altiora. Ergo decidant ab his cogitationibus suis, qui altiora se quærunt. Deus obsistit, qui gradientes in superbiâ potest humiliare.

a 1. *Mach. c. 6. v. 8.* b *Luc. c. 1. v. 51.*

Superbus forsan miretur sed occultissimè, cur ipse Deum pænè semper experiatur hostem. Quæ ego, clam apud se dicit, tanta committo piacula, ut Deus assiduè me pungat ac vellicet? Num ego omnium facinorosissimus sum, ut tot suppliciis puniendus sim? O mi bone, digitum impone labellis, & tuam omnem conscientiam rimare, latebit utique quod ignoras ipse. Aliquid occultioris superbiæ in animo tuo desidebit quod nescis, nec credis affirmanti. Rumpe vomicam, virus evome, omnem penitus, & vel minimam superbiolam ex omni corde tuo proscribe. Quamdiu hîc moraris & ipse tibi parcis, tamdiu Deum experieris hostem, nec cessabit hîc adversarius tuus te pungere ac fodicare, donec scias quòd Excelsus dominetur in regno hominum. Atque hoc est, quod plerique omnes etiam ignoramus. Præceptiones veræ Humilitatis lentissimè addiscimus.

§. 2.

Robertus Nobilius Romanus senator purpuratus cùm sex mensibus quotidianâ febri laborasset, octoginta diebus uni solùm lateri coactus ita incubare, ut in alterum converti non posset ob sæviorem corporis abscessum, a cùm ossa atque pellis totus esset, sub ipsum denique vitæ finem supremas has emisit voces: Humilitas, Humilitas, Humilitas. Dicti causam fuisse censent, sive

a Apostem.

ſive ut ſeipſum corrigeret, qui paullò antè confidentiùs dixiſſet: Domine adimplevi mandata tua; ſive ut in ejus virtutis, quam maxime ſemper adamaſſet laude moreretur. a Hoc unicè omnibus ac ſtudioſiſſimè diſcendum, Humilitas, Humilitas, Humilitas. Hoc pænè unum tota Nabuchodonoſoris hiſtoria inculcat, nec ſatis unquam inculcari poteſt. Deus neminem fert in ſuperbiâ gradientem, quem non demum è ſublimi cogitationum dejiciat. Ita ſuperbum turris Babel ædificium turbavit; ita inſolentem Goliathum ſilice proſtravit; ita faſtuoſum Aman patibulo præalto in humilitatem ſubmiſit. Ita Pharaonem, Antiochum, Nicanorem, Sennacheribum, Herodem in ſuperbiâ gradientes ex alto deturbavit. Et tamen vix ullus tantis exemplis ſapit, nemo cautior tot aliorum ruinis ima petit. Sed nec mirum; ubi ſuperbia ibi ſtultitia & inſania. Supra omnia Euclidis axioma certiſſimum eſt iſtud: Omnis ſuperbus, ſtultus. Nabuchodonoſor ſuperbiſſimus, ergo ſtultiſſimus. Hoc exploratæ veritatis Dialectica eſt. Superbus namque ad exitum adducere conatur, quod ab orbe condito nullus unquam potuit. Deus neminem in alto cogitationum tolerat, non tantùm non hominem ullum, ſed nec ullum Angelorum, ſed nec matrem ſuam, nec ipſum filium ſuum fuiſſet illic loci paſſurus unde ſuperbos

a *Obiit Anno* 1559. *die* 17. *Ianuarii, Anno ætatis* 18. *ita hiſtoria Societ. Ieſu parte* 2. *dicto anno, num.* 1. 2. 3. 4. 5.

omnes præcipitavit. Hanc nihilominus cogitationem ſtultiſſimam, hoc cõſilium tam fatuum ſuperbus nititur effectum reddere. Hinc Chryſoſtomus: Magnum eſt, inquit, elationis malum. Melius eſt eſſe ſtultum, quàm eſſe inſolentem ac ſuperbum. *a*

Ægidius Franciſci Aſſiſiatis ſocius vir integerrimus cùm fratris Eliæ, qui regendæ toti familiæ præfectus, *b* Friderico II. Imperatori malè ſe junxerat, lapſum narraſſet, in terram ſe pronum abjecit, eámque veluti complexus & arctiſſimè ſtringens: Volo, inquit, deſcendere quantum poſſum, quia Elias cecidit, qui altiùs quàm debuit, aſcendere voluit. Ita quivis Humilitatis amans ſecum ipſe ſtatuat: Volo deſcendere quantum poſſum, ad ipſos uſque inferos omnem animi ſublationem deprimam, méque omnibus, etiam hominum viliſſimis ſubmittam. Neque verò pauca ſunt quæ illuc impellant vel leviter prudentem. Deus reverà non fert, nec ferre poteſt gradientes in ſuperbiâ. Superbus huc uſque nullus non præcipitatus: Lucifer cum ſuis altiſſimè cecidit. Pharao cecidit. Nabuchodonoſor cecidit. Superbi ceciderunt omnes. Omnes enim ſuperbi ſtulti, qui ſolùm ſuas ipſi ruinas ædificant. Qui renuit haberi ſtultus, caveat eſſe ſuperbus. Veriſſimum eſt pronunciatum Siracidæ: Magna potentia Dei ſolius, & ab humilibus honoratur. *c* Hinc illud Hebræo-

a *Chryſoſt. hom. 39. ad pop.* b *Magiſter Generalis in totum ordinem S. Franciſci.*
c *Eccli. cap. 3. verſ. 21.*

Hebræorum principum in ignibus sacrum carmen: Benedicite sancti, & humiles corde Domino, laudate & superexaltate eum in sæcula. Rectissimè humilitas sanctitati jungitur: Sancti & humiles benedicite. Humilitas basis ac fundamentum sanctitatis. Homo corde humilis; & verè submissus suum inane ac nihilum puris oculis intuetur atq; agnoscit, & quantò magis seipsum, tantò magis incipit nosse Deum, quem unicè laudat, ut unicum suæ salutis, omnisque boni auctorem. Magna patientia Dei solius, & ab humilibus honoratur.

§. 3.

Sed nunquid honor accedit Deo à solis humilibus? Explico. Vetus Germanis verbum est: Donare multum, est honorificum. Paucos porrigere sestertiolos honoris est exigui, nisi mercenario id doni obveniat. Homini amplo marsupium auro stipatum erit offerendum, si munus velis esse honorificum. Ita prisci honestiùs ac liberaliùs sacrificaturi, pecora centena, seu hecatomben in victimas Diis litabant. Ita Salomon immolavit Domino boum viginti duo millia, & ovium centum viginti millia. *a* Hoc sanè honorificum erat & regium. At istud pauperum crumenulæ non possunt. Nihilominus ab humilibus etsi pauperrimis honoratur Deus. Sit humilitas in animo, etsi non ultra tres quadrantes sint in marsupio, satis est quod divinos promoveat honores.

Et

a 3. *Reg. cap.* 8. *vers.* 63.

Et audite: Superbiæ voces ſunt: In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum. *a* Superbiæ anhelitus ſunt: Erimus ſicut Dii, ſcientes bonum & malum. *b* Superbiæ conſilia ſunt: Venite, faciamus nobis civitatem & turrim, cujus culmen pertingat ad cælum, & celebremus nomen noſtrum. *c* Superbiæ inſtituta ſunt: Tam ſumptuosè me veſtiam, hac ſupellectili, his ornamentis domum inſtruam, tantam familiam, tot ſervos alam, hanc menſæ rationem, hæc convivia inſtituam, hos titulos, has dignitates petam. Innumera talia. Superbiæ occultiſſimi ſunt ſuſurri: Non eſt Deus. *d* En quàm non honoretur Deus à ſuperbis: quàm parum, quàm nihil Deo donet ſuperbia, dum id unum ſpectat, quid ſibi, non quid conditori ſit honorificum.

At verò humilitas longè aliud loquendi genus uſurpat. Humilitatis oratio eſt: Loquar ad Dominum meum cùm ſim pulvis & cinis. *e* Ita humilis Abrahamus loquitur. Ego te clarificavi ſuper terram. *f* Ita Humilitatis præceptor Dominus Jeſus Dei filius loquitur. Humilitatis voces ſunt: Ecce ancilla Domini; Magnificat anima mea Dominum. *g* Ita Humilitatis magiſtra Mater Dei loquitur. Humilitatis germana phraſis eſt: Non ſum dignus, ut ſolvam ejus corrigiam calceamenti. *h* Ita demiſſiſſimus Chriſti

a *Iſ. cap.* 14. *v.* 13. b *Gen. c.* 3. *v.* 15.
c *Gen. cap.* 11. *v.* 3. d *Pſal.* 13. *v.* 1.
e *Gen. c.* 18. *v.* 27. f *Ioan. c.* 17. *v.* 4.
g *Luc. c.* 1. *v.* 38. & 47. h *Ioan. c.* 1. *v.* 27.

Christi prodromus Joannes Baptista loquitur. Humilitatis preces sunt: Exi à me, quia homo peccator sum, Domine. *a* Ita princeps Apostolorum loquitur. Humilitatis confessio est: Non sum dignus vocari Apostolus; abortivum sum. *b* Ita orbis Ecclesiastes Paulus loquitur. Humilitatis sermo est: Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantùm dic verbo, & sanabitur puer meus. *c* Ita modestissimus centurio loquitur. Humilitatis laudatissimum responsum est: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensâ dominorum suorum. *d* Ita humilis illa mulier Chananæa loquitur. Humilitatis pium desiderium est: Volo descendere quantum possum. Ita humilis frater Ægidius loquitur, & cum eo omnes Humilitatis sectatores. Magna potentia Dei solius, & verè ab humilibus honoratur. Hi plurimum, hi Deo dant omnia, omne illi sublime nomen tribuunt, suum omne promeritum illi uni adscribunt: hoc honorificum Deo.

Huc igitur omne conferamus studium, idque summâ diligentiâ, ut infra omnes, quantum possumus, submissione animi descendamus. Religiosissimi viri cōmonitio est: Non nocet si omnibus te supponas: nocet autem plurimùm, si vel uni te præponas, *e* quamvis postremo mendicabulo, hominum

a *Lucæ cap.* 5. *v.* 8. b 1. *Cor. c.* 15. *v.* 9.
c *Matth. c.* 8. *v.* 8. d *Matth c.* 15. *v.* 27.
e *Thomas à Kempis lib.* 1. *de Imitat. Christi, cap.* 7. *num.* 3.

hominū viliſſimo. Chriſtus ſuos reprehendens: Ut quid turbati eſtis, inquit, & cogitationes aſcendunt in corda veſtra? a Homines elati & arrogantes nunquam non turbati ſunt, dum hoc unum aſſiduè in animo volvunt: Volo aſcendere quantum poſſum. Hinc deſpicatus vel minimus illis acerba mors eſt. Si vel leviſſimum quid exiſtimationi eorum, & auctoritati decerptum eas, dimidium cordis perdidiſſe ſibi videbūtur. Læde, aut imminue vel pauxillulùm eam, quam ſe aſſecutos cenſent, dignitatem, mox ſævient, ringentur, inſanient. Nimirum volunt aſcendere quantum poſſunt. Sinite illos; altè ſcandent, ut altè ruant. Innumeris, imò ſuperbis omnibus hoc contigit. Hæ feles & ſciuri iſti nimis vertiginoſi ſunt, antequam ad culmen perveniant, decidunt. Et ſæpe idem illis evenit, quod iis qui dormientes & ſomniantes ambulant, & tecta conſcendunt, ſubitò, cùm inclamantur, ruunt; ſic alti ambulatores iſti, dum honores captant, & omnia ad dignitatem referunt, repentè ad levem impulſum, præcipites conteruntur. Voluerunt aſcendere, quantum potuerunt. Sed tantò gravior, & periculoſior eorum eſt ruina, quantò audacior altiórque fuit aſcenſus. Quiſquis ſibi ſapit, tam lubricum iter horreat, & cautè declinet. Præſtat quietè in imo jacere, quàm ex alto in imum tam perniciosè cadere. Ergo ſancti & humiles corde benedicite Domino: Deus ab humilibus honoratur.

a *Luc. cap. 24. verſ. 38.*

CAPVT

CAPVT XIV.

Regi Balthaſari temulento Daniel ignotus eſt. Temulentiæ mala exponuntur.

FINITA Nabuchodonoſoris hiſtoriâ, tranſimus ad regem Balthaſarem. Sed prima hîc quæſtio ſit, Rex Balthaſar filius an nepos fuerit Nabuchodonoſoris? Nos cum ſacris paginis fuiſſe filium aſſerimus. *a* Ita Daniel capite quinto vaticinii ſui, ſepties eum appellat filium. Teſtatur idē Baruch multò clariſſimè. Cohortantis populi verba ſunt: Orate pro vitâ Nabuchodonoſor regis Babylonis, & pro vitâ Balthaſar filii ejus, ut ſint dies eorum ſicut dies cæli ſuper terram, ut vivamus ſub umbrâ Nabuchodonoſor regis Babylonis, & ſub umbrâ Balthaſar filii ejus. *b* Varium iſtius regis nomen. Nabo, Merodach, Evilmerodach ab Joſepho, Iſaiâ & Hieremiâ, Labonidus, à Beroſo, Herodoto vocatur. Hæc in anteceſſum ſcienda. Quod verò Deus Nabuchodonoſorem parentem lentiùs atque mitiùs puniverit, quàm filium ſubitò peremptum, cauſſarum non ultima hæc eſt: Præcepit rex Balthaſar temulentus ut affer-

a *Quidquid tot alii contradicant. Hîc ſacra pagina nimis eſt dilucida.*

b *Baruch cap.* 1. *verſ.* 11. *&* 12.

afferrentur vaſa aurea, quæ aſportaverat Nabuchodonoſor pater ejus de templo, quod fuit in Hieruſalem. *a* Hoc Nabuchodonoſor licet impius nunquam eſt auſus. Sed cuſtodiit ea in templo Dei ſui. At verò Balthaſar jam mero æſtuans proferri juſſit tot annis recondita in probrum & contumeliam veri Dei, perinde ſi dixiſſet: Quàm infirmus eſt Hebræorum Deus, qui nec domum ſuam, nec domûs ſuæ vaſa potuit tueri. Hæc temulenti regis fuit impietas, quam illi facilè perſuaſit temulentia, de qua hîc paullò uberiùs quantum huc ſpectat, *b* differendum.

a *Dan. c. 5. v. 2.* b *Nam de Ebrietate diſſerimus in Tobiâ, parte 2. c. 4.*

§. 1.

Ut ſubiiciatur oculis quid mali, quantúmque noxę inferat Temulentia & Ebrietas non opus vetuſtioribus exemplis Noëmi, Lothi, Amnonis, Holofernis, Simonis Machabæi, regis Syriæ Benadadi, qui grandem exercitum, & unà ſecum alios triginta reges perdidit, à paucis victus & fugatus. Alexander Macedo tot amicorum ebrius, quot hoſtium occidit ſobrius. Hæc omnibus nota. Hîc in oculis rex Balthaſar eſt, qui jam temulentus id facinoris auſus, quod parens Nabuchodonoſor ſibi nunquam voluit licere. Tanta eſt temulentiæ atque ebrietatis noxa.

I. Ebrietas homines transformat in beſtias,

ſtias, *a* quia rationis uſum intercipit, & ipſam veluti ſuffocat rationem. Aqua marina multas haurit naves, latex è vitibus multas hominum centurias quotidiè ſubmergit. Quos deplorans Iſaias: Hi quoque, ait, præ vino neſcierunt, & præ ebrietate erraverunt; abſorpti ſunt à vino. *b* Quiſquis ſorbillare cyathos & potitare incipit, non facilè ceſſabit ampliùs. Morbus eſt, qui ubi leviter invaluerit, fit ſonticus & pænè incurabilis, nullis expugnandus remediis. Merguntur, abſorbentur, pereunt tales bibuli ſorbillando. Idcirco monens Salomon: Ne intuearis vinum, inquit, quando flaveſcit, cùm ſplenduerit in vitro color ejus; ingreditur blandè, ſed in noviſſimo mordebit ut coluber. *c* Delinit quidem fauces vinum, ſed uti venenum corpus totum permeat, & vitam aufert, ita ebrietas ſenſus torpore vincit, rationem ſopit, animum interficit. Addit Salomon: Et eris ſicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clavo. *d* In mari vel cùm minantur ſcopuli, aut vada periculum intentant, aut piraticæ naves imminent, navarchi eſt ſolertiſſimè attendere quò navem agat, ne ſcopulis eam illidat, ne in vada, vel ſyrtes ducat, ne piratarum deprædationi objiciat. Quòd ſi navarchus dormiat, erepto clavo ſeipſum ſecúmque omnes extremis periculis exponit; nil certius naufragio. Ita homo ebrius

a *Hoc & alia peccata faciunt; dictum hic c. 12. sed ſingulariter ebrietas.* b *Iſ. c. 28. v. 7.* c *Prov. c. 23. v. 31.* d *Ibid. v. 34.*

ebrius excuſſo velut clavo, rationis uſu inconditè movetur, delira loquitur, agit perverſa; certum ac multiplex malum.

Eruditè priſci *a* pingebant navim hederâ coronatam, navis medio ſedentem Bacchum inter potatores, aulædos, fidicines, turbam hominum lætiſſimam, cùm tamen nec malum habeant nec velum, nulli eis remiges, nulli remi, gubernator nullus, in prorâ tigris, panthera in puppi excubent. Qualis hæc navigatio, quàm vicina exitio? Ita ebrii inter clamorum, laſciviarum, jurgiorum, pugnarum tempeſtates certo ſe naufragio committunt, non ſine jacturâ pecuniæ, valetudinis, virtutis. Ita Babylone rex Balthaſar regium convivium temulentus agitat, dum arctâ obſidione urbs premitur, dum ad portas tigris & panthera Cyrus & Darius inſidiantur. Ita homo ebrius lætatur & plaudit, nec curat quàm obæratus ſit piſtori, quàm lanioni, quantum ſartori & ſutori, multò minus cogitat, quàm multum Deo debeat, quibus ſceleribus obſtrictus hæreat; panthera & tigris mors & diabolus ad latus, ſopitus gubernator dormit, naufragium certum.

II. Ebrietas, ſopitâ jam ratione, vitia omnia in lucẽ protrahit. Nec enim vitioſæ ſolùm cogitationes ac cupiditates ebrium huc illuc impellunt, ſed verba, geſtus, facta peſſimæ notæ ſe produnt, ſenſus omnes evagantur licentiſſimè, quidquid libet, lice-

re

a *Carneades apud Philoſtratum lib. 3. de Imag.*

re credunt; nihil ordine fit, nihil ad legem veræ honestatis. Hinc illud comminantis Isaiæ: Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, ut æstuetis vino. *a* Matutinæ potatorum consultationes, in precum vicem, sunt istæ: Quis hodie dabit symposium? Ubi Potinæ sacrificabimus hodie? quæ domus, quæ mensa instruet convivium? ubi vinum generosius? ubi lautior quadra? ubi unctior patina? ubi symposiastæ lætiores? quomodo diem hodiernum poculis sepeliemus? Hæ quotidianæ illorum deliberationes, hæc pia sunt desideria. Consurgunt manè ad sectandam ebrietatem. Huic uni rei student, hæ illorum principes curæ sunt, æstuare vino. Hinc illa tam seria cohortatio Paulina: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. *b* Ubi ebrietas & crapula ibi libido & luxuria; res certa. Hieronymus res gestas nobilissimæ Romanæ viduæ percensens: Cùm Paula, inquit, lustrando terram sanctam pervenisset in Segor, ubi Loth cum utrâque filiâ moratus, illa ad virgines comites, conversa humentibus oculis: O bonæ, ajebat, cavete immoderatum vinum, ne vos decipiat, quod probos etiam & sanctos pertrahit ad luxuriam. Vinum, ut Ambrosius loquitur, libidinis fomentum. Quid igitur est homo ebrius? Hieronymi sensu: Nec vivus homo, nec mortuus dicendus. Quid ergo ebrietas est? Commune generis nostri opprobrium. Tam succinctè quàm verè dixit Chry-

a *Is. c. 5. v. 11.* b *Ephes. c. 5. v. 18.*

Chrysostomus: Ubi ebrietas, ibi diabolus. Quod confirmans Oseas vates: Fornicatio, inquit, & vinum, & ebrietas auferunt cor. a Vinum, ait, & ebrietas: ut occurrat hæc forsitan abjecturo: Ego tam largiter non obbibo, ut quid agam nesciam. Sed hoc ipsum, ô bone vitiosum est, plus paullò adbibisse, madidum, vino semigravem, ebriolum b esse. Rex Balthasar, quid diceret, quidve ageret, scivit, alioqui tam distinctè non imperasset, ut afferrentur vasa aurea & argentea. Et ne quid fieret erroris, addidit: quæ asportavit pater meus de templo, quod fuit in Hierusalem. Rex iste sibi præsentissimus fuit. Ita illi tales potulenti æstuant vino, sed hoc ipsum est periculosissimum, & planè transitus ad omnigena vitia. Qui crapulâ plenus, verè temulentus, vino depositus veluti truncus & stipes jacet, nullas coquit seditiones, nil grave molitur, sepultus est vino: qui verò semimadidus vino æstuat, periculosissimè, quia plerumque perniciosissimè loquitur & agit. Idcirco dixit Oseas: Vinum & ebrietas auferunt cor. Non ebrietas tantùm, sed & vinum æquo largiùs potatum. Filii Job ad optimos mores formati, dum agitarent cum sororibus convivia, sciebant utique quid agerent, sed inter convivandum ruinâ domûs obtriti sunt.

a *Oseæ cap. 14. vers. 11.*
b Ein Rausch haben.

III. Ebrie-

§. 2.

III. Ebrietas tam pervulgatum eſt vitium, ut aut omnino nullum, aut non tam grande cenſeatur peccatum, atque Theologorum ſcholæ aſſerunt. Hanc vulgarem inſaniam deplorans Auguſtinus: Cum, inquit, ebrietatis malum ſit grave vitium, & Deo odibile, ita per univerſum mundum in conſuetudinem miſſum eſt, ut ab illis qui Dei præcepta cognoſcere nolunt, jam nec putetur, nec credatur eſſe peccatum; in tantum ut in conviviis ſuis irrideant eos, qui minus bibere poſſunt, & per inimicam amicitiam adjurare homines non erubeſcunt, ut potum ampliùs accipiant quàm oportet. Qui enim alterum cogit, ut ſe plus quàm opus eſt bibendo inebriet, minus malum ei erat, ſi carnem ejus gladio vulneraret, quàm animam ejus per ebrietatem necaret. Addit: Videte, quod de ebrietate naſcitur, igni præparatur. Tales enim ſunt, ſicut jam dixi, omnes ebrioſi, quorum prandia ducuntur uſque ad noctem, quorum cenas lucifer videt, qui ſtare non poſſunt, etiam cùm videntur eſſe jejuni, quorum ſenſus tardi, graves, obtuſi, & quodammodo jam ſepulti. Denique in ipsâ frequenter ebrietate nec ſeipſos, nec alios recognoſcunt, nec ambulare valent, nec ſtare, dicere aliquid vel audire, quod ad rationem pertineat, omnino non poſſunt. Frequenter etiam uſque ad vomitum ingurgitare ſe non

non erubeſcunt, & ad menſuras ſine menſurâ bibere. Addit: O infelicitas generis humani, quàm multi inveniuntur, qui ebrioſos & luxurioſos amplius, quàm oportet cogunt bibere, & ante oſtium pauperibus petentibus, vel unum calicem diſſimulant dare; nec attendunt, quia illud, quod luxurioſis videntur ingerere, Chriſtus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: Quod feciſtis uni ex minimis meis, mihi feciſtis. Sed qui tales ſunt, quando alios in nimio potu ſepeliunt, pauperi eleemoſynam petenti dicunt: Vade, vade in ante, & dabit tibi Deus: & utique dum ambulaverit homo, ei daturus eſt. Quid eſt ergo quod dicit: Vade in ante, & dabit tibi Deus: niſi, Vade ad illum hominem, qui habet Deum, quia daturus eſt Deus? Ac ſic ore ſuo ipſe confitetur apud ſe Deum non eſſe, quo inſpirante poſſit erogare pauperibus. *a*

Et quandoquidem beati Auguſtini viridaria ſumus ingreſſi, protollamus aliquantulùm pedem, & ſubjiciamus, quæ idem diſertiſſimus Præſul in ebrios perorans: Illud verò quale eſt, inquit, quòd ipſi infelices ebrioſi, quando ſe nimio vino ingurgitant, rident, & vituperant eos, qui rationabiliter hoc tantùm quod ſufficit bibere volunt, dicentes eis: Erubeſcite & verecundia ſit vobis, quare non poteſtis bibere quantum nos? Dicunt enim eos non eſſe viros. Et

a *Auguſt. tomo* 10. *ſerm.* 231. *de Tempore, mihi pag.* 376.

Et videte miſeriam ebrioſorum. Se dicunt eſſe viros, qui in ebrietatis cloacâ jacent, & illos non dicunt eſſe viros, qui honeſtè & ſobriè ſtant. Jacent proſtrati, & viri ſunt: ſtant erecti & viri non ſunt? Victor ebrietatis vituperatur, & victus ebrietate laudatur. Irridetur ſobrius, qui & ſe & alios poteſt regere: & non irridetur, imò non plangitur ebrioſus, qui nec ſe, nec alios poteſt agnoſcere. Qui ergo credit ebrietatem eſſe parvum peccatum, ſi ſe non emendaverit, & pro ipsâ ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris & homicidis æterna ſine remedio illum pœna cruciabit. Et ideò rogo, & per tremendum judicii diem vos adjuro, ut quantum poteſtis ebrietatis malum fugiatis. [a]

a *Auguſt. tomo eod. ſerm. 232. de Tempore, mihi pag. 377. & 378.*

§. 3.

Hæc Auguſtini dicta rex Balthaſar, tanquam decem millia teſtium, confirmat. En, obſecro, quantum huic Babylonio regi nocuerit temulentia. In digitos mittamus nocumenta. I. Rex Balthaſar jam Orbi univerſo gurges, abdomen, heluo, potator & bibax proclamatur, Rex temulentus. Nam eo ipſo tempore, quo ipſi adverſus hoſtem vigilandum, audiendi militiæ duces, excubiæ inſpiciendæ, obſidio urbis fuiſſet mitiganda, ille ſe vino merſit.

II. Præcepit ut afferrentur vaſa ārgentea, & aurea, quæ annis triginta honeſtè latuerant, non ſine veneratione aſſervata, nunc demum protrahuntur inhonoranda ebrietatis uſu, ut jam madidus rex, & ipſius pellices, convivæq́ue ceteri non ea venerarentur, aut cælaturas & artificium mirarentur, ſed ut ſitim ex eis accenderēt potiùs, quàm reſtinguerent jam ante ebrii. Hæc vaſa tot annis in templo regio ſervabantur, nunc ancillari coguntur temulentiæ. III. Biberunt in eis rex, & optimates ejus, uxores, & concubinæ ejus. Biberunt in eis. Nam grandia & admodum capacia fuerunt, ita ut complures ſimul os immergere, & velut boves aut vaccæ aliquot ſimul ex uno alveo, haurire poſſent. IV. Bibebant vinum, ait hiſtoricus ſacer. Sed quid hoc inuſitati aut novi? quis enim eos bibiſſe aquam credat frenandæ temulentiæ? Vinum ergo bibebant, ſed vinum regium, & quod in cellâ latuit nobiliſſimum, opimianum, centum annorum, hoc ad vaſa illa temeranda infuſum; nec bibebant tantùm, ſed etiam laudabant Deos ſuos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneóſque, & lapideos. Hanc convivarum inſolentiam modimperatoris regis provocavit temulentia. V. Cùm Balthaſar rex vidiſſet manum ſcribentis ad parietem, exclamavit fortiter, velut inſanus, ut omnes ſcirent quàm largiter eâ nocte obbibiſſet. Mox ariolorum, Chaldæorum, magorum, aruſpicum, incantatorum, veneficorum turbam adduci juſſit, cùm tamen ea res inter paucos

paucos

paucos multò rectiùs potuisset transigi. Sed consilii expers est ebrietas. VI. Rex temulentus haud novit Danielem. Hinc illa interrogatio absurda: Tu es Daniel de filiis captivitatis Judæ, quem adduxit pater meus rex de Judæâ? *a* Tot annis támque fidelibus obsequiis Nabuchodonosori parenti servierat Daniel, principibus universis præfectus, & jam à temulento filio velut ignotus homo in extremâ necessitate accersitur, sed nec eum accersiri jussisset, nisi regina mater monuisset. Expers consilii ebrietas. VII. Eâdem nocte urbs Babylon capta, rex ipse Balthasar occisus, ut vinum misceretur sanguine. Has Tigris & Panthera ebrioso regi struebant insidias. En ebrietatis opimos fructus.

Est qui dicat: Parum ista ad nos, quibus ebrietas nihil negotii facessit. Agamus ergo singularissimas Deo gratias ob gratiam adeò singularem. Illustrissimi est encomii apud omnes tam bene audire: Vir iste, hic dominus, hic princeps non potat, non ludit, non amat. *b* Beatus vir, qui inventus est sine omni maculâ tali; quòd si harum vel unica eum inficiat, ohe jam fœdam labem dignitati suæ aspersit. Est de quo verè dixeris: Non ludit, sed bibulus est & potat. Jam grandem sibi maculam inussit. Est alius de quo affirmes: Non potat, non helluatur, sed ludit. Et iste jam maculosus, jam contami-

H 2 natus

a *Daniel cap. 5. vers. 13.*

b Grosses Lob/ der Herr ist kein Trincker/ kein Spieler/ kein Buler.

natus est. Est alius, qui nec potor, nec lusor, sed procus & amator; hem maculosissimus est, & alto immersus cæno hæret. Uti avicula libertatem perdidit, si vel uno capta sit unguiculo: ita quicumque vitio ejuscemodi vel unico est adstrictus jam contaminatus volutatur in sordibus. Si omnis hujusmodi maculæ purus, integérque vitæ sit, maximas Deo gratias agat, gravissimam, eámque triplicem potandi, ludendi, amandi luem evasit.

Neque verò morbos illos sonticos in seipso quivis, sed & in aliis, quantum quidem potest, caveat, monendo, prohibendo, comminando, objurgando, puniendo, quibuscumque demum licuerit modis. Herus famulos sæpicule temulentos non ferat; aut vitium illi emendent, aut renuntient officium. Ita boni patrisfamilias est inter domesticos ebriosum neminem tolerare. Multa simul vitia cavet, qui unam cavet ebrietatem vitiorum pænè omnium fecundam matrem.

Fixum manet Chrysostomi scitum: Ubi ebrietas, ibi diabolus. Ebriosi regnum Dei non possidebunt. *a*

a 1. *Corinth. cap.* 6. *vers.* 10.

CAPUT

CAPVT XV.

Rex temulentus Balthaſar manum ſcribentis in pariete cernit, & expaveſcit; Danielẽ acciri præcipit.

CVm Anna Samuelis mater amaro quidem, ſed ardenti & attento animo precaretur, Heli ſacerdos precantem illam curioſiùs obſervans, & temulentam arbitratus: Uſquequo, ait, ebria eris? digere paulisper vinum quo mades. *a* Babylonius rex Balthaſar non leviter vino ſe obruit, jámque ebrius audax facinus admiſit, & ſacra vaſa Solymæi templi in menſam adferri juſſit. Verùm ſubitò digeſſit, quo madebat, vinum, cùm ad parietem ſcribentis manum vidit. Scriptura hęc admodum ſuccincta, & breve prorſus, ſed reverà terribile fuit epiſtolium. Hoc illi crapulam ita diſcuſſit, ut vehementer pavefactus, expalleſcens, attonitus mox omnes urbis litteratos ac ſapientes imperaret acciri, qui breviſſimum illud epiſtolium ad parietẽ ſuffixum legerent, & exponerent. Sed hoc illorum nullus legere, ne dicam exponere potuit. Ita demum vocatus Daniel compendioſam ſcriptionem illam legit, & expoſuit.

Res ſanè prodigioſa, & in omne ævum memorabilis fuit, ſolam dumtaxat manum

 laten-

a 1. *Reg. cap.* 1. *verſ.* 14.

latentis scribæ cerni, & pauculis verbis tot támque grandia mysteria contineri. Hîc Justitia Dei, & æquissima Vindicta vigilarunt in supplicium damnati rei. *Discite justitiam moniti, & non temnere Divos.* a Ad divinam hanc justitiam melius noscendam hæc ipsa parieti commendata scriptura hac dissertatione per summa rerum capita est explicanda.

a *Virg. l. 6. Æneid. post med.*

§. I.

I. Hæc scriptitans manus regi temulento sese importunissimam objecit. Eo enim tempore visa est, cùm hilaritas convivalis maximè vigeret. Vix autem isthæc scriptio absoluta, mox ludi, jocique, mox omnis lætitia & voluptas interciderunt. Ita solet Deus. Quod Christus cùm ipse, tum per suos sæpissime monens: Ecce, inquit, venio, sicut fur. Beatus, qui vigilat. a Si non vigilaveris, veniam ad te tanquam fur, & nescies quâ horâ veniam ad te. b Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. c Adveniet dies Domini ut fur. d Rex Balthasar nequaquam vigilavit nisi ad pocula, & venit ad illum scribentis manus tanquam fur, & nesciit quâ horâ veniret ad se. Cogitemus, obsecro, quis fuerit in regio cenaculo tumultus, quæ trepidatio tot convivarum modimperatore ipso ita graviter perterrefacto. Discite justitiam moniti.

II. Scri-

a *Apoc. c. 16. v. 15.* b *Apoc. c. 3. v. 3.* c *1. Thes. cap. 5. v. 2.* d *2. Pet. c. 3. v. 10.*

II. Scribentem hanc manum rexit Angelus, cui multò facillimùm è densato aëre formosissimum corpus subitò efformare. Ex Angelorum numero, si Hebræis fides, Gabriel fuit. Hæc autem actuaria manus convivis sese omnibus spectabilem præbuit, illi maximè cujus causâ hæc scripta sunt. Sed cur Angelus sententiam decretoriam parieti inscripsit? Nabuchodonosor Balthasaris parens in somniis & voce fuit monitus; cur non eodem modo & filius? Nimirum voluit Deus ut impio regi sententia judicis quàm apertissimè panderetur, perinde si dixisset: En ego tibi litteras, & quidem signatas, & meâ manu conscriptas mitto: Inspice, lege. Voluit Deus insuper judicii sui æquissimi quàm plurimos habere testes. Aderant autem, convivarum mille, amplissimum gynæceum; tot famuli, famulæque, qui omnes spectatores, & testes vigilantissimam Dei Vindictam, Justitiam exactissimam in oculis habuerunt. Discite justitiam moniti.

III. Chartam, seu, membranam manus scriptoris abditi delegit sibi parietem regii cenaculi, & quidem loco maximè visibili & illustrissimo, Contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ, & rex aspiciebat articulos manûs scribentis. *a* Videri poterat hæc ipsa manus dicere: Ego lucem quæro, spectari volo. Dei námque Justitia videri vult, & audiri, atque ab omnibus probè cognosci. Rex vidit distinctissimè scribentis

 manum,

a *Dan. cap.* 5. *vers.* 5.

manum, ſed ſcribam ipſum non vidit: Uti nos ubique locorum Dei manum, hoc eſt, Dei opera, ſupplicia, præmia videmus, Deum ipſum videre nondum poſſumus. Diſcite juſtitiam moniti.

§. 2.

IV. Spectantem hæc regem terror maximus invaſit. Et reverà iſtud horrendum quid fuerit neceſſe eſt. Nam ſi ſexaginta millia armatorum militum contra ſe ire Balthaſar rex vidiſſet, terreri tamen neutiquam debuiſſet, ſed ita ſecum ratiocinari: Ego plures, ego centum millia virorum in aciem poſſum educere. At verò hunc regem longè potentiſſimum manus unica ita terruit, ut pænè vitam mero terrore ademerit. Si leonis ungues aut draconis pedes, aut urſi ungulas ad parietem oberrantes vidiſſet, triſte ac terribile omen cenſeri potuiſſet. Quid autem manus terret, & quidem humana? Nihilominus, quod ſacer hiſtoricus teſtatur: *Facies regis commutata eſt*, è roſeâ in pallidam. Nam exalbuit metu; Vividus illi color excidit mutatus in exanguem. *Et cogitationes ejus conturbabant eum.* Cor pavefactum & attonitum variæ atque ancipites cogitationes huc illuc rapuerunt: inſidias ſibi parari vidit, nec tamen auctorem noſſe potuit. *Compages renum ejus ſolvebantur.* Norunt eruditi cum Ariſtotele, *a* ſubito metu vim artuum retinentem debilitari,

a *Ariſtot. ſect.* 4. *Problem.* 8.

bilitari, inteſtina laxari, humorem foras extrudi. *Et genua ejus ad ſe invicem collidebantur*. Velut febriens corpore toto tremuit. Hanc febrim manus unica occulti ſcribæ movit ei, qui archigrammateos mille, qui decem millia ſcribarum non timuiſſet. *Exclamavit itaque rex fortiter*, velut inſanus convivii medio. Quid obſecro vult (quæſierit aliquis) quid ei accidit adverſi? Protinus & actutum omnes ariolos, Chaldæos, magos, augures, aruſpices, incantatores, veneficos, ſapientes, & ſuæ gentis theologos omnes convocari jubet. Cùm repentè quis opprimitur morbo, plerumque clamat: Vocate medicum: Ita rex Balthaſar metu ſubito conſternatus vocari jubet eos, qui juvent. Nec uno alteróve contentus, medicorum turbam, Chaldæos omnes, & quotquot urbs Babylon eruditos aluerat, acciri præcipit.

V. Nemo eruditorum omnium ſcripturam illam vel legere ſolùm potuit. Sed quibus ea litteris conſtabat? Hebræis an Chaldæis? Hebræis aiunt Judæi. Verùm, nullúſne totâ Babylone litteratorum fuerit, qui potuerit linguam Hebræam legere? cùm Hebræa & Chaldæa dialecto tantùm differrent, uti Dorica, & Attica, Græcæ ambæ num ignotæ forſan, aut tranſpoſitæ fuerunt litteræ? Credibile prorſus primas ſolùm litteras ſingularum vocum, aut conſonantes tantùm ſine vocalibus, ſeu, punctis expreſſas fuiſſe: Hinc Chaldæi ſcire non poterant, an legendum Mane, vel Mina,

vel Meno: legendum Tekel, an Tokel, an Takel. Quemadmodum & hoc nostro ævo, vix ulli Hebræum idioma sine punctis nôrunt legere. Ergo Chaldæi litteras quidem viderunt, sed eas componere nequiverunt; nihil commodioris sensûs eruere potuerunt. Indagandum itaque fuit quis uspiam inveniretur hominum, qui scripturam tam ignorabilem posset legere. Hîc regina Nitocris, mater regis audiit pavore subito correptum regem, omnibus etiam optimatibus turbatis, itaque ingressa domum convivii: Rex in æternum vive, inquit, non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur. Est vir in regno tuo, qui spiritum Deorum sanctorum habet in se, & in diebus patris tui scientia & sapientia inventæ sunt in eo, &c. quia spiritus ampliùs & prudentia, intelligentiáque; interpretatio somniorum, & ostensio secretorum, ac solutio ligatorum inventæ sunt in eo, hoc est in Daniele, cui rex posuit nomen Balthasar. Nunc itaque Daniel vocetur, & interpretationem narrabit. Igitur introductus est Daniel coram rege. a

VI. En femina temulentum regem instruit, cujus memoriam temulentia & subitus pavor valde turbaverant, nec enim occurrerat illi accire Danielem ejus rei experientissimum, quem non poterat non nosse parentis sui Nabuchodonosoris præfectum aulæ, omniúmque principum supremum. Sed satis hinc liquet Danielem apud Baltha-

a *Dan. c. 5. v. 10. & seqq.*

thaſarem regem parum valuiſſe, nec ferè ullo in numero fuiſſe. Nam illum rex velut ignotum allocutus: Tu es, inquit, Daniel de filiis captivitatis Judæ, quem adduxit pater meus rex de Judæâ? Audivi de te quoniam ſpiritum Deorum habeas, & ſcientia, intelligentiáque ac ſapientia ampliores inventæ ſunt in te. Et nunc introgreſſi ſunt in conſpectu meo ſapientes magi, ut ſcripturam hanc legerent, & interpretationem ejus indicarent mihi, & nequiverunt ſenſum hujus ſermonis edicere. Porrò ego audivi de te quòd poſſis obſcura interpretari, & ligata diſſolvere. *a* Ita Daniel non magnâ pollebat auctoritate apud Nabuchodonoſoris filium, cui nec nomen quidem bene meritiſſimi famuli occurriſſet, niſi monuiſſet regina mater. Sed veniam demus regi bibulo; memoriam ei omnem excuſſit terror & crapula.

Sed illud hîc documenti obſervandum probiſſimè; Neminem inter quiſquilias & rejectanea ponere, neminem abjicere, ne rogat neceſſitas, cum honore denuo producere abjectos. Quod ſanè hîc factum. Danielem, quem ebrioſi regis oblivio ſepelierat, eum acerbus caſus refoſſum, in lucem iterum non ſine laude aſſeruit.

a *Dan. c. 5. v. 14. & ſeqq.*

§. 3.

VII. Hinc Balthaſar rex lectori & interpreti ſcripturæ præmium decernens: Si

valueris, inquit, scripturam legere, & interpretationem ejus indicare mihi, purpurâ vestieris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo princeps eris; a à me & conjuge meâ proximus dignitate. Regnum Babylonicum sub Dario centum viginti satrapæ administrarunt, his Triumviri, seu, alii tres principes imperarunt, quorum primus Daniel, qui ad Balthasaris munificas promissiones promptè: Munera tua, sint tibi, ait, & dona domûs tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem ejus ostendam tibi. Generosè sprevit munera. Quàm verè dixit Plato: Non habent reges felicius prædium, quàm familiaritatem eorum, qui cauponari nesciunt. Leges divinæ jubent: Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba justorum. b Maledictus qui accipit munera. c Nihilominus queritur Hebræus vates Isaias: Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. d Discite justitiam moniti.

VIII. In eâdem horâ apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis. In eâdem etiam nocte Chaldæus rex Balthasar est interfectus. Justitia & Vindicta divina semper in excubiis sunt vigilantissimæ ad omnia rerum momenta & puncta. Idem de Nabuchodonosore affirmatum: Cúmque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cælo ruit.

Eâdem

a *Dan. c.* 5. *v.* 16. b *Exodi c.* 23. *v.* 8.
c *Deut. cap.* 16. *num.* 19. *& c.* 27. *v.* 25.
d *Is. cap.* 1. *vers.* 23.

Eâdem horâ sermo completus est super Nabuchodonosor. *a* Et en quàm Justitia divina nec latum quidem unguem exerret! Nabuchodonosor Hierosolymam obsidere cœpit decimo sexto imperii sui anno, & eodem prorsus in lucem editus est Darius qui ultor captæ Hierosolymæ cepit Babylonem & Babylonicum regnum ad Medos, Persásque transtulit, anno ætatis suæ sexagesimo secundo, qui septuagesimus fuit, & ultimus Hebrææ plebis captivæ. Ita igitur divinæ Justitiæ oculus ubique pervigilat, ut ubi delictum, id ibi etiam sit supplicium; ubi venenum, ibi & pharmacum; ubi contagium, ibi & antidotum.

Observant Chronologi quod eodem die quo in Scotiâ Pelagius, in Africâ natus sit Augustinus, qui Pelagium & asseclas acerrime oppugnavit. *b* Sic eo tempore quo Pelagianorum & Manichæorum tenebræ orbem involvebant Deus Ambrosium & Augustinum duo Ecclesiæ lumina candelabro infixit, ut errantibus faciem prælucerent. Ita providentia diuina beatum Cyrillum Nestorio, beatum Hieronymum Joviniano, beatum Athanasium, beatum Basilium, utrumque Gregorium in oriente, beatum Silvestrum, beatum Martinum, beatum Hilarium in occidente opposuit Arrio, qui magnam Regum, principum ac Præsulum partem laqueis suis irretiit. Ita

san-

a *Dan. cap. 4. v. 28. & 30.* b *Vide tomum 7. August. & in eo libros duos contra Pelagianos, & alibi complura contra eosdem.*

fanctiffimos viros Dominicum & Francifcum in Albigenfium hærefin armavit. Ubi venenum ibi pharmacum, ubi delictum ibi & fupplicium; nec ulla noxa fine fuâ pœnâ eft. Ita Deus pœnas fumpfit de Judæis per Nabuchodonoforem, de Nabuchodonofore verò per Darium regem. Alter alterius eft caftigator, ita conftituente divinâ Juftitiâ. Hæc Balthafarem regem, in eâdem horâ, in ipfo hilaris infaniæ momento citavit ad fubeundum judicium, & velut hofpes tabellæ nigræ folvendam fymbolam infcripfit. Hæc Dei Juftitia nec punctulo, fed nec momento unico aberrat: fubitò adeft, & à reo repetit pœnas. Hoc eft quod optimi quique fanctiffimique viri affiduè metuebant. Semper in oculis erat actionis dies, accuratiffima judicii ratio, ftrictiffima judicis fententia. De feipfo Jobus: Verebar, inquit, omnia opera mea, fciens quòd non parceres delinquenti. *a* Quifque fibi ipfe dicat: Attende, fuo tempore, & forfan brevi cernes & tu fcribentis manum, quæ fcriptura eft contra te amaritudines, & confumet te peccatis adolefcentiæ tuæ. *b* Si repentè interroget, quid refpondebis ei? *c* Quod fcribi non vis, ne cogita, ne loquere, ne fac. Quidquid enim cogitas, quidquid dicis ac facis, refertur in rationes, ad calculos examinatur. In omnibus igitur Dei juftitiam agnofce ac verere. Difce juftitiam vel centies vel millies monitus. Judicia Dei abyffus

a *Iob c. 9. v. 28.* b *Iob c. 13. v. 26.*
c *Iob c. 9. v. 12.*

abyssus multa. Plurima illius opera sunt in absconsis, sed opera justitiæ ejus quis enuntiabit, aut quis sustinebit. *a*

a *Eccli, cap. 16. vers. 22.*

CAPVT XVI.

Daniel in Balthasarem regem acerrimè perorans illud ei singulariter in os objicit: Cū scires hæc omnia.

Consilio reginæ accersitus ad turbatissimum convivium Daniel, non ut unà poculis certaret, aut choreas duceret, aut lusibus vacaret (hilaritas jam omnis expirarat) sed ut ignotum epistolium ad parietem fixum legeret & exponeret. Legit, exposuit, ut sequenti capite dicemus, sed in antecessum horribili dictione ad mensam peroravit. Quid enimverò gravius aut horribilius dici potuisset, quàm quod Daniel in os regi objiciens: Tu quoque filius ejus Balthasar, ajebat, non humiliasti cor tuum, cùm scires hæc omnia, sed adversus dominatorem cæli elevatus es. *a*

Lixivium pro capite regio sanè acerrimum; peroratio ad mensam ingratissima, quam non solus rex in suo conclavi, sed omnis Aula, & mille invitati convivæ audierunt. In religiosis familiis amarissimum erudiendi genus est publicè ac coram omnibus

a *Dan, cap. 5. vers. 22.*

nibus unum aliquem reprehendere, omnes ei nævos, & quidquid de ipso vitiositatis scitur, sub ipsius & omnium oculos in apertum exponere. Idem hîc Balthasari regi fuerat tolerandum. Hanc Danielis concionem & in regis vitia invectivam hoc caput ordine, illa præcipuè Danielis verba (*Cùm scites hæc omnia*) explicabit, unde pateat quid error, quid studium; quid hallucinari aliquid, & quid datâ operâ sit delinquere.

§. I.

Primum perorationis caput, res gestæ Nabuchodonosoris. Sic enim exorsus Daniel: O rex, inquit, Deus altissimus regnum & magnificentiam, gloriam & honorem dedit Nabuchodonosori patri tuo. Et propter magnificentiam quam dederat ei, universi populi, tribus & linguæ tremebant eum & metuebant. Quos volebat, interficiebat; & quos volebat, percutiebat; & quos volebat, exaltabat; & quos volebat, humiliabat. Quando autem elevatum est cor ejus, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria ejus ablata est: & à filiis hominum ejectus est, sed & cor ejus cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio ejus: fœnum quoque ut bos comedebat, & rore cæli corpus ejus infectum est: donec cognosceret, quòd potestatem haberet Altissimus in regno hominum, & quemcunque voluerit, suscitabit super illud. a Hæc summa rerum à Na-

a *Daniel cap.* 5. *vers.* 18. *& seqq.*

à Nabuchodonosore gestarum. Ex homine in feram, è rege in onagrum mutatus est ob superbiam.

Alterum caput tam acerbæ ad mensam perorationis: Tu quoque filius ejus Balthasar, non humiliasti cor tuum, *Cùm scires hæc omnia:* sed adversus dominatorem cæli elevatus es, & vasa domûs ejus allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis. Deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneósque, & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti. Porrò Deum, qui habet flatum tuum in manu suâ, & omnes vias tuas, non glorificasti. *a* Illud singulariter Balthasari opprobratum: Cùm scires hæc omnia. Neque enim parentis sui Nabuchodonosoris commeritum supplicium, ut veterem fabellam audiit, neque ut pictam tabellam spectavit, sed rem gestam suis ipse oculis hausit, nec tamen superbos mores emendavit, sed adversus dominatorem cæli elevatus est. Superbia vitiorum omnium matrix. Quod verissimè Tobias asserens: In ipsâ, inquit, initium sumpsit omnis perditio. *b*

Tertium dictæ perorationis caput: Idcirco ab eo missus est articulus manûs, qui scripsit hoc quod exaratum est. *c* Non vana fuit, quod probè noris, imago manûs scribentis, nec inane oculorum ludibrium. Huc eam manum is misit, qui perscrutatur animos,

a *Daniel cap. eod. vers. 22. & seqq.*
b *Tob. c. 4. v. 14.* c *Dan. c. 5. v. 24.*

animos, qui cogitationes latentissimas penetrat cæli Dominus, quem tu variè inhonorasti. Idcirco istud ad te misit epistolium, quod ipse scripsit, qui non aureus, nec argenteus, nec æreus, nec ferreus, nec saxeus, nec ligneus, sed verus est Deus, qui mortificat, & vivificat qui deducit ad inferos, & si quidem ipsi placet, reducit. Te igitur hæc scriptura petit, tibi divinum nuntiat imperium. Porrò scripturæ hujus caussa impietas & peccata tua. Cùm scires hæc omnia, te tamen ad frugem non correxisti, nec vitiis inolitis emersisti. Diu satis expectavit longanimis Deus, pepercit & indulsit, sed quia emendatio secuta est nulla, tandem judicium factum, caussa cognita, sententia dicta, decretum irrevocabile prolatum est. a Justitia & illius comes pœna sunt proxima. In foribus est supplicium.

Quàm animosa hæc fuit denuntiatio, quàm libera reprehensio! Daniel cogitaverit utique: Rex iste furiosi capitis est, si illi tam acerba, tam tristia coram tot aliis in os objiciam, extemplo me concidi gladiis jubebit. Nil horum veritus orator Daniel. Quod dicendum erat, dixit liberrimè. Nihilominus, quod longè mirissimum, purpuram, torquem auream, & dignitatem à rege tertiam obtinuit, in præmium explicationis tam inamœnæ. Tunc jubente rege indutus est Daniel purpurâ, & circumdata est torques aurea collo ejus, & prædicatum est de eo, quòd haberet potestatem tertius in regno.

a Der Stab ist brochen.

regno. *a* Quî tandem fieri hoc potuit? quomodo Danielem non statim per fenestras præcipitari jussit rex ebrius? Latuit hîc aliquid superbiolæ politicæ, nec malæ. Promissa sua Balthasar inania esse noluit. Regum fides nunquam non sancta est habita. Deinde Deus obstitit, ne quid maligni fieret adversus Danielem. Qui Deum faventem habet, obstaculum omne securus penetrat. Divinus favor Danielis animum erexit, hinc animosissimè regi ausus occentare istud: Cùm scires hæc omnia, non tamen resipiscere in animum induxisti.

a Daniel cap. 5. vers. 29.

§. 2.

Hoc ipsum, *Hæc talia scivisse omnia*, plurimorum caussas ad Christi tribunal reddet afflictissimas: Christianorum plurimi vel eo potissimùm nomine rei sunt, quod facienda sciant & non faciant. Omnes catechismi præceptiones exactè norunt; Decalogum intelligunt; septem capitalia peccata, totidémque Misericordiæ opera, Quatuor hominis novissima, & quidquid hujus est doctrinæ, probè callent; Patientiæ præcepta, Castimoniæ leges, obedientiæ jura non nesciunt, sed mores illis attemperare nolunt: Cúmque sciant hæc omnia, longè plus ab iis exigitur, quàm à rudioribus, qui vel ista nesciunt, vel minùs explicatè sciunt.

Maxima sanè differentia est, Error & Studium; invitum labi, & volentem cadere; error

error ſubrepit; error ignorantiâ, fragilitate, oſcitantiâ, incuriâ committitur. At verò ſtudium eſt cùm datâ operâ malè agitur, cùm à ſciente ac volente lex divina rumpitur. Nolunt intelligere, ut benè agant. Iniquitatem meditantur in cubili ſuo; aſſiſtunt omni viæ non bonæ, malitiam autem non oderunt. *a* Ex deſtinato ſatagunt, ut improbi ſint. Hoc enim ſecum repetunt, & dies noctéſque cogitant, quibus ſe figmentis tueantur, quibus artificiis impetant, quos oderunt. Hanc ſtudioſam dixeris malitiam, aut ignorantiam improbè affectatam. Quod in omnibus rebus admodum grave eſt. Hinc etiam ſæpe in ſpeciem parva graviter punita, ob ſtudioſam illam, quæ miſcebatur nequitiam. Sciviſſe & non feciſſe mergit navem licet argento & auro, licet mercibus pretioſiſſimis onuſtam. Sciviſſe & non feciſſe perdit hominem dotibus rariſſimis ornatum. Exemplo rem monſtramus.

Eſt qui diu noctúque in omnem partem verſet animum, quibus vaframentis quàm dexterrimè aſtutiam inſtituat, ſycophantiam ſtruat, ad hunc illúmve aliquam fingat fabricam, *b* iſtius aut illius famam obtrectationibus imminuat, huic aut iſti notam inurat, damnum inferat. Innumera ejuſcemodi quotidianus parit uſus. Hæc autem valde gravia ſunt, quæ imperatã à Chriſto charitatem acie directiſſimâ impugnãt.

Hæc

a *Pſal.* 35. *verſ.* 4. & 5.

b Wie er dem oder dem ein Boſſen reiß / den oder diſen hinders Liecht führe / vnd anſetz.

Hæc illa eſt, quam dixi, ſtudioſa nequitia.

Error autem ita committitur. Eſt qui à ſociis ad ſympoſiolum trahitur. Ille hilariùs nec ultra ſitim bibit, ſed vini vim neſcit, ita ſuaviter vino ſe obruit. Error eſt. Nollet enim hoc factum. At verò ſtudium eſt nequiſſimum cùm vinolentus & potor matutinas preces ita concipit: Hodie in hac domo nemo non madidus ſit. In hunc finem pocula diſponit, famulos inſtruit, diverſum vini genus prælibat, ut potentius ſeligat. Ita temulentiæ operosè præluditur. Hoc vinoſorum infame ſtudium eſt. Haud imparem erroris & ſtudii differentiam in iracundis eſt cernere. Eſt qui bile commotâ iram evomat; ſed eam brevî reprimit, & ad ſe redit, dolétque ſtomachatum ſe fuiſſe. Erravit. Eſt alius, qui excandeſcat, & in quoſdam bacchetur, qui etſi aliquantulum ad ſe redeat, iram tamen retinet, eámque fremebundus vapido ſub pectore coquit, & ita ſciens ac volens iraſcitur. Hoc flagitioſum eſt ſtudium. Huic homini illud Navarri & theologorum ingerimus: Ira eſt peccatum mortale, ſi deliberatè vult vindictam notabilem. Videte quantis intervallis Error Studiúmque differant.

§. 3.

Hinc illa Jacobi Apoſtoli concluſio: Scienti igitur bonum, & non facienti, peccatũ eſt illi. a E verbis iſtis beatus Ephrem certam

a *Iacobi cap. 4. verſ. 17. fine.*

certam assertionem hanc deducens: Si scienti bonum, inquit, & non facienti peccatum est illi, multò magis malum scienti, & illud facienti peccatum erit. a Quæ suo quoque calculo firmans Bernardus: An non, inquit, inflationes & torsiones in conscientiâ sustinebit, qui hujusmodi est, sciens videlicet bonum & non faciens? An non responsum mortis & damnationis in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo quem dixit Deus, quia servus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens digna, vapulabit multis. b Hæc eadem Deus per Isaiam graviter inculcans: Nunquid non scitis? inquit, nunquid non annuntiatum est vobis, nunquid non intellexistis? Subinde querimur, eadem nobis sæpius in exhortationibus & pro concione ingeri: Nempe hoc assiduè? Et quoties eadem? Ergo agite, cùm sciatis hæc omnia, cùm ista decies, cùm centies ac sæpius audita, cur nihilominus contrarium facere non erubescitis? Sobrietatis, Temperantiæ, Castitatis præcepta vel sexcenties, vel millies ingeruntur, interim ebrietati, crapulæ, libidini protervè sacrificatur. Atque hoc est, quod scriptoris arcani manum calamo armat, quod sententiam severam dictat, quod supplicio gravi vindicat. Scire facienda, & non facere; cavenda nosse & non cavere castigabilis est nequitia.

Luculenta sunt verba Servatoris: Ille autem

a *Ephrem serm. de pœnit.* b *Bernard. ser. 36. in Cant. mihi pag. 886.*

autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, & non præparavit, & non fecit secundùm voluntatem ejus, vapulabit multis. *a* Grandis virgarum manipulus expectat eum, qui non errore, sed studio in domini voluntatem delinquit; multis vapulabit. Cùm ergo sciamus hæc omnia, quæ & scienda & facienda sunt; cùm divinæ voluntatis arcanum satis habeamus perspectum, ita suos quisque mores formet, ne illa formidandi scriptoris manus contra nos scribat amaritudines. Deum, qui habet flatum nostrum in manu suâ, in omnibus extollamus & veneremur. Ille diligentes se diligit, *b* & quicumque glorificaverit eum, honorificabitur. *c*

a *Luc. c.* 12. *v.* 47. b *Prov. c.* 8. *v.* 17. c 1. *Reg. cap.* 2. *vers.* 30.

CAPUT XVII.

Daniel tres voculas arcanissimæ scripturæ explicat.

PRæmissâ jam invectivâ in Balthasarem acerrimâ, Daniel ad ipsam sese lectionem & expositionem convertens: Hæc est autem scriptura, inquit, quæ digesta est: *Mane, Tekel, Phares.* Tres voculæ, sed sensu fecundæ, mysteriis plenæ. Aliorum nullus, præter unum unicum Danielem has voces novit legere, nam aut sine punctis consonantes, aut litteræ fuerunt

capi-

capitales, ſola vocum principia. Uti eſt triſtiſſimum illud S. P. Q. R. *a* Ita Protoplaſti nomen quatuor litterularum ADAM, quatuor Orbis partes deſignat. *b* Tale fuit Rudolphi II. Imperatoris notiſſimum ADSIT. *c* Æſopus deformis ſed ingenioſus ac ſapiens fabulator in ædibus ſemirutis conſpicatus eſt columnam, cui ſepteni characteres Græci fuerant inciſi. Hîc ſuum ille ingenium exercere, voces ſuppreſſas indagare, latentes ſenſus rimari, omnia explorare ac tentare, nec priùs quieſcere quàm verba reperiſſet penitus abſtruſa. Certè reperit feliciter, & ita demum pronuntiavit: ἀποβὰς βήματα τέσσαρα ὀρύξας, εὑρήσεις θησαυρὸν χρυσίου. *d* Non raro ſatis eſt ſapienti vel ſolùm initia vocum poſſe cernere; Ita ſolers indagator totas demum voces in lucem eruit.

Sapientiſſimus arcanorum interpres Daniel è tribus tantùm voculis, quas legit, utiliſſimam ſtruxit diſſertationem. Hæc porrò manus, quæ myſteria illa parieti appinxit, divinæ juſtitiæ monſtrat bilancem, quâ minima, maxima, quâ vel ipſi atomi, vel ipſe aër & ventus, vel ipſæ cogitationes & ſpiritus

a *Senatus, Populúſque Romanus.*

b ἀνατολή; *Ortus*; δύσις, *Occaſus*; ἄρκτος; *Septentrio*; μεσημβρία, *Meridies.*

c *Adjuvante Deo ſuperabo Imperatorem Turcarum.* d *Deſcendens quatuor paſſus fodiendo, invenies theſaurum auri.* Er hats troffen; *inventus eſt. Sic fertur,*

tus ponderantur. Nos terna hæc vocabula *Mane, Tekel, Phares*, eò exponemus, ut, quem diximus, justitiæ supremæ libram assiduè in oculis feramus.

§. 1.

Mane, Numeravit Deus regnum tuum & complevit illud. Chaldæum idioma voces illas geminat *Mane, Mane*, seu, *Numeravit, Numeravit.* Idiomatis Hebræi est, Numerando numeravit, hoc est, exactissimè ad calculum usque minutissimum, ad usque pulvisculum numeravit. Talis támque peritus Arithmeticus est Deus; non errat numerando, nec errare potest. In suarū rationum libro perscriptum habet, quot capite capillos quivis hominum feret: Omnes numerati sunt. a Hic Arithmeticus omnes pluviarum stillas, omnes oceani guttulas, omnia arenæ granula, omnia arborum folia, omnia terræ gramina, omnia temporis momenta & puncta dinumeravit, nec unico halucinatus. Hic ipse Arithmetices magister, qui nec falli potest nec fallere, annos imperii tui, sed & vitæ tuæ numeravit, & utrumque voluit desinere ac expirare. Age; in fine laborat clepsydra; jam effluxit. Erat autem hic annus septuagesimus à Deo præstitutus, qui carcerem Babylonicum Hebræis panderet, & Chaldæum regnum terminaret.

a *Matth. c. 10. vers. 30.*
b *Luc. c. 12. vers. 7.*

Ioannes Zonaras Constantinopolitanus memorat virum primarium Antiochiæ pridie Juliani Apostatæ occisi vigilasse noctu, oculis ad apertum cælum crebriùs elatis, ita ei objectam è stellis litterarum instar compositis scripturam hoc sensu: Hodie Julianus occiditur in Perside. Occisus est prout prædixit cælum. Dum Babylonem obsidione arctâ premeret Darius, Zopyri mula peperit, quod passim militi urbis capiendæ omen fuit, nam uti Herodotus *a* refert, Zopyrus à cive Babylonio audijt, tum demum capiendam urbem, cùm mula pareret. Ergo Zopyrus fœdis se vulneribus conscindens & mutilans ad Babylonios transfugit, séque à Dario tam crudeliter acceptum callidè simulavit. Facilis data fides à deceptis oculis. Occasionem nactus transfuga suo regi urbem prodidit. Rem alij longe aliter narrant, quod suo loco non silebimus.

Henricus Bavariæ dux nondum Imperator, *b* dum ad beati præsulis Wolfgangi tumulum precaretur, sensit repentè præsulem coram astare juberéque, ut vicinum tumulo parietem contemplaretur, legerétque notas illic exaratas. Scriptum erat, POST SEX. Henricus vigil oraculo territus existimavit sextum inde diem fore fatalem & vitæ ultimum, nec enim præ animi modestiâ de imperio quidquam somniabat. Ad mortem

a *Herod.l.3.* b *Fuit Henricus IV. Dux Bavariæ. Henricus II. Imp. Claudus & Sanctus dictus.*

mortem igitur & ſepulchrum, non ad diadema & ſceptrum ſe parare, curas ceteras abdicare ut ſuperfluas, magnam pecuniæ vim in egenos partiri, & in id unum ferri, ut quàm ſanctiſſimè vitâ decederet, re nullâ prætermiſsâ, quæ depoſitis in illo articulo eſſe uſui poſſet. At ubi præceptum animo diem ſaluus tranſijſſet, comperendinationem ſcilicet eam eſſe credidit in totidem hebdomades, deputandúmque in lucro iſtud benigni Numinis auctarium. Sex igitur hebdomades abſque ullâ ſuâ noxâ, inter piam ſpem & metum emenſus ſextum ſibi menſem deſignatum conjecit, rurſúmque per ſemeſtre in curâ mortis obeundæ fuit. Cúmque jam ſextum etiam menſem ſoſpes exegiſſet, ſextum denique annum in expectatione mortis, ut ſuo ipſe fato occurreret, ſanctiſſimè conſumpſit. Ita POST SEX annos religioſiſſimè traductos, ut ſua vaticinio ſtaret veritas, Henricus tandem rex atque Auguſtus à proceribus imperij pronuntiatus, prædictionem ſui magiſtri in ſolidum intellexit. *a* Scriptura felicior Henrico quàm Balthaſari regi Babylonio monſtrata eſt. Illa imperium dedit, hæc abſtulit, & unà vitam. Ergo Numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud. Imperii & vitæ finis inſtat.

a *Bavaria Sancta Math. Raderi Volum.* 1. *mihi p.* 104. *Iacobus Gretſerus de SS. Bambergenſibus, in vitâ S. Henrici c.* 2. *P. Andreas Brunner Annal. Boior. l.* 8. *mihi. p.* 568.

§. 2.

Tekel, Appensus es in staterâ & inventus es minus habens. Hac in re Deus ut mercator sedulus agit, qui coronatos, scutatos, philippeos, ducatos aureos ad aurariam libellam gnaviter examinat, & quemcunque deprehenderit ponderis iniquioris, rejicit. Ita Deus, ô rex, ad trutinam suæ justitiæ appendit omnes actiones, imò omnes cogitationes tuas, verba tua omnia. In lancem unam venit superbia, libido, temulentia, injustitia; in alteram quidquid in te virtutis fuit, quod perquam exiguum moles contraria longissimè superavit: Inventus es minus habens. Deus cum regibus & principibus ita paciscitur, &: Commutemus, inquit, atque argentariam faciamus?a Ego vobis dignitates, potentiam, populos, gloriam, & terras dabo; Vos mihi virtutes regias, religionem & justitiam reddite. Rex Balthasar diadema, divitias, magnificentiam & imperium amplissimum à Deo habuit, virtutis aut bonæ actionis vix quidquam reddidit; Inventus est minus habens. Idcirco libripens æquissimus pronuntiavit: Rex Balthasar & vitam & regnum perdidit, neutro bene usus. Talentorum à Deo plurimũ accepit, vix quidquam Deo dignum rependit. Verissimè Theodoretus dixit: Nil rerum est uspiam quod Deus non multò quàm exactissimâ perlibratio-

a Wir wöllen ein Wechsel machen.

bratione ponderarit. Nullus aurifex ramenta & scobem auream, nullus pharmacopola medicam potiunculam ullam examinat ad libellam tam gracilem & certam, quàm Deus universa quæ facit. Inter pharmacopolæ pondera minimum est piperis granum, Deus vel minimam grani partem in trutinam mittit, qui omnia in mensurâ & numero, & pondere disponit. a Homo actiones, quæ oculis sunt expositæ, considerat, Deus voluntatem ipsam, cogitationes intimas, affectus latentissimos, suspiciones abstrusissimas, animum & intentiones universas, amores & cupiditates subtilissimas ad stateram suam examinat, neque tam attendit *quantum*, quàm *ex quanto*. Certè Deus admirabilis est libripens, qui aërem & ignem, qui ventum & spiritum, qui animi sensa & desideria explorat ad trutinam. Apud Deum nullius ponderis est, quod cum virtute conjunctum non est. Hinc Balthasar rex cum omni magnificentiâ & gloriâ, cum thesauris omnibus totóque regno in divinam lancem compositus nihil habuit ponderis, quia nihil habuit virtutis; Inventus est minus habens.

Hæc divinæ Justitiæ libra Petrum Telonarium ad sanctiorem vitam perduxit, cùm vidisset nocte secundùm quietem suas omnes noxas in lance unâ, in alterâ verò panem reponi unicum, quem ex indignatione mendiculo projecisset. Ita Carolus Magnus, ita Henricus Imperator,

a *Sap*. c. 11. *vers*. 21.

ita & alii, ſub vitæ finem in ſtaterâ memorantur appenſi. *a* Quiſquis es, hoc jam vnicè age, tuiſque actionibus quantum potes adde ponderis, ne cogaris illud audire: Inventus es minus habens.

a *Ioan. Turpinus Rhemenſis Archiepiſc. in vitâ Caroli Magni, c.* 32. *Henrici Imp. res geſta*, 28.

§. 3.

Phares. Diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis. Darius & Cyrus hoſtes tui à te contempti regiam opulentiam tuam divident. Ita ſcriptura hæc omnis tribus voculis comprehenditur: *Numeravit, Appendit, Diviſit*. Hæc omnium animis ſummâ cum curâ & diligentiâ cupio inſcripta. Nobis omnibus, quotquot vivimus, hoc judicium erit ſubeundum; hoc trium vocularum epiſtolium ad ſuperſtites nos omnes miſſum eſt. I. Numeravit Deus ſingulorum non annos ſolùm & menſes, nec hebdomades tantùm & dies, ſed horas & quadrantes omnia vivendi puncta & momenta à primo ad ultimum. Nimirum quod dixit Iobus: Conſtituit terminos ejus, qui præteriri non poterunt. *a* Ita mors certa nobis indicitur. Jam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. *b* Tu es enim Domine qui vitæ & mortis habes poteſtatem, & deducis ad portas mortis, & reducis. Sed tuam manum effugere impoſſibile eſt. *c*

II. Ap-

a *Iob c.* 14. *v.* 5. b *Matth. c.* 3. *v.* 10.
c *Sap. c.* 16. *v.* 13. *&* 15.

II. Appendet; vox ista tribunal & judicium nobis denuntiat fugiendum. Nos, nostráque omnia promerita & delicta ad divinæ justitiæ libram appendentur. Tribunal Christi summum, inevitabile. Comparendum est, velimus nolimus, comparendum; caussa pro capite, pro æternitate dicenda. Nec Cæsares ulli, nec Pontifices hîc eximii. Annuant, abnuant, comperendinent, differant, cùm Deo visum, in jus rapiuntur, nullius nomen de reis hîc eximitur. Væ misero, qui causâ ceciderit. Quanta nunc ubique facinora tenebris sepeliuntur, ad nullũ tribunal Cæsareum satis probanda: supremum in lucem eruęt universa. Nihil dissimulabitur, nemini parcetur. Pondus & statera judicia Domini, ad omnes æquitatis leges, & usque ad novissimum quadrantem usquequaque exactissima. Iudicabimur, appendemur omnes.

III. Dividet; Cùm quis diem ultimum obit, hæredes bona, cadaver vermes partiuntur; animus ubi est? Hîc sanè metuenda divisio ac separatio longa nimis. Separabit enim eos ab invicem sicut pastor segregat oves ab hœdis. *a* Quisquis inventus fuerit minus habens, societate beatorum excludetur; nullus ampliùs pœnitentiæ locus; res & spes omnis decollavit: actum est. Divisi sunt; Chaos magnum inter illos & istos firmatum.

Audite igitur superbi & invidi, audite ebriosi ac libidinosi. Attende accusatio-

a *Matth.c.25.v. 32.*

nem, reddite rationem, accipite judicium.[a] Deus Numeravit, Appendit, Divisit. Mors certissima; non minùs certum est judicium. Vos vestros jam mores inspicite, ne à morte ac judicio, amarissima sequatur divisio. Vos jam ad pocula totos pænè dies, totas sæpe noctes persedetis læti, futurarum rerum securi obliviosо Massico & risu æternitatem sepelitis. Sed nunquid scriptitantem manum illam non cernitis, jam movet digitos, jam scribit, brevî suam finiet scripturam. Deus ab æternis sæculis suum moriendi diem, horam, momentum cuivis hominum præfinjit; constituit terminos non prætereundos. Fortassis hæc ipsa dies, aut hæc ipsa est hora, quâ nostro sistamur judici; fortassis in hoc ipso, quod committimus, peccato, in hac ipsâ forsan, quam non cavemus, ebrietate rapiemur ad tribunal. *Numeravit* Deus & *Appendit*. Scivisse hæc omnia & non fecisse mille sunt plumbi centumpondia, quæ nullam navim non mergant. Vetus dictum illud: Mors omnium terribilissimum; ridere tutò possumus & explodere. Mors jocus est, & optandus miseriarum finis: At verò, quod mortem sequitur, Judicium & Divisio inter formidabilia prorsus omnia, seriò, summéque formidanda. Mori non adeò horrendum, sed Judicari & incidere in manus Dei viventis. [b] Appendi, & Dividi, hoc sanè omnium formidolosissimum; hoc metum &

a *Quod alibi libro singulari monemus de Tribunali Christi.* b *Hebr. c. 10. v. 31.*

& pavorem omnibus incutiat. Nunc igitur, nunc unum iſtud unicè ſatagamus, ne in nobis judicandis minus quàm oportet Humilitatis & Sobrietatis, minus miſerationis & ſtipis, minus patientiæ ac manſuetudinis, minus caſtimoniæ ac puritatis inveniatur. Dei trutina non errat. Judicia Domini, pondus & ſtatera. a Hæc libra Juſtitiæ divinæ ſemper obverſetur oculis cum hac cogitatione: Mea omnia, cogitata, dicta, facta ponderabit libripens æquiſſimus. Nunc illa igitur amore Chriſtiano, religioſo ſpiritu, fervore ſancto, intentione rectiſſimâ faciam ponderoſa. Ne, cùm appenſus fuero in ſtaterâ, minus habens inveniar.

a *Prov. c. 16. v. 11.*

CAPVT XVIII.

Daniel ſatraparum invidiâ exagitatur. Invidia quàm oculatum, ſubtile, ferox ſit malum.

DArius occupatâ Babylone, & Chaldęo imperio Medis & Perſis ſubjecto, facilè deprehendit, quantus vir eſſet Daniel, quàm peritus rerũ, quàm fidelis obſequio. Eum ita ſecũ duxit in Mediã, & centum viginti ſatrapis, ſeu, principibus, totidémque principatibus præfecit. Nã Daniel Trium virorum unus & quidẽ primus,

verbo, Rex fuit. Darius ei fidebat in omnibus. Cùm enim rex annum ageret sexagesimum secundum, quod sacra pagina testatur, ut non sustineret molestiam, *a* gubernationem totam omnium regnorum Danieli committens: Regem, age, inquiebat, & rem bene administra. Hoc apud omnes principes & satrapas incredibilem movit invidiam: hominem exterum, alienigenam, Iudæum, imò & captivum sibi præferri. Res invidiæ fuit plenissima. Hinc nullam quietis partem cupiebant, dum variis machinationibus modisque omnibus id unum efficerent, ut Danielem principem in leonum lacum specioso nomine dejicerent. Dejectus est. Eò præpolluit Invidia. Non immeritò dixit Augustinus: Duobus malis, Superbiæ, & Invidentiæ diabolus præest. *b* Utique malis omnibus præest, sed singularissimè illis geminis malis. De Invidiâ disserere non magnæ artis est, semper enim vel copiosissimè dicenti superest quod dicat. Hoc capite id solùm persequar quod res præsens postulat. Quàm igitur subtile, quàm oculatum, quàm crudele, quàm noxium sit vitium Invidia, nunc explicandum.

a *Dan. c. 6. v. 2.*

b *Aug. tomo 6. l. de S. Virginit. c. 30. mihi pag. 344.*

§. I.

I. Invidia oculis plena, oculatissima, quin

quin etiam oculea tota, imò merus oculus, cui omnia altero tantò grandiora sunt, quàm in se sint. Sunt fabri ocularij, *a* quibus frequens & quotidianum, specilla ita polire, ut cernenti sint omnia triplo vel quadruplo majora.*b* En hîc Invidiam, quàm polire possit & comere, quàm insigniter norit amplificare, & muscam ad elephanti molem extollere. Accusant satrapæ Danielē, quòd in edictum regium gravissimè deliquerit. Vnde hoc rescierunt? quomodo eis hoc constare potuit? aut quomodo ausi laudibus insontis maledicere? Invidia, ut diximus, est oculatissima. Et primò quidem satrapæ curiosiùs in Danielem indagantes multa è domesticis illius elicere sciscitando, aut ipsimet domesticas consuetudines observando cognoscere potuerunt. Deinde hominem externum alienigenam, & etiamnum pænè hospitem principibus indigenis proponi visum ipsis intolerabile. Tertiò, non exterum tantùm, sed & captivum de filijs captivitatis Judæ, inter Triumviros esse principem, suam interpretati sunt ignominiam & dedecus. Quartò, Judæi apud omnes nationes exosissimi. Quintò, non semel tantùm, inquiunt, perfregit legem, sed eandem culpam iterum, iterúmque committens contra regium mandatum, tribus temporibus orat per diem obsecratione suâ,*c* & quidem flexis genibus ritu Hebræo;

I 6

a Brillenmacher.
b Grossanten Augenspiegel.
c *Dan. c. 6. v. 13.*

bræo; & quod amplius, feneſtris patulis Hieroſolymam verſus, quaſi bos alienus foràs proſpectans. Sextò, Contemptus, ajunt, hic maximus: Non curavit de lege tuâ, & edicto quod conſtituiſti. a En crimen læſæ Majeſtatis. Nunquid non hoc eſt eſt comere, & magnificare culpam ſine omni culpâ commiſſam; Ita nimirum perſpicaciſſima Invidia omnia triplo quadruplóque grandiora, quàm ſint ſolet reddere. Imò hæc Danielis accuſatio è figmentis & mendaciis erat conſarcinata. Oravit Daniel, ſed neutiquam eo animo ut regias leges ſperneret. Invidia nimis quàm oculata.

II. Invidia vitium ſubtiliſſimum. Hîc civili ſuavitate actum, ne primâ ſtatim fronte invidorum pateret nequitia. Decretum ſatrapæ impetrarunt, decretum impium, crudele, nimis quàm barbarum. Occaſio rei hæc fuit. Vbi Darius victoriam illuſtriſſimam Babylone captâ obtinuit, totúmque Chaldæorum regnum poteſtati ſuæ ſubjecit, mox adfuerunt blandi principes, qui humanæ ſuperbiæ facilè perſuaſerunt, regem Darium inter homines agere ut Deū, non minùs certè quàm Nabuchodonoſorem, aut Balthaſarem, victos reges. Atqui neceſſarium ut aliquanto ſaltem tempore divinitas hæc innoteſcat. Hoc molitionis nequiſſimæ fundamentum. Decretum inde ſcriptum, ne quiſquam ab ullo vel hominum vel Deorum intra dies triginta quidquam petat prçterquam à ſolo rege, ut magnus

a Ibid.

gnus iste in terrâ Deus in suorum saltem notitiam perveniat. Non adeò displicuit Dario hæc satraparum pro se sollicitudo. Quid enim novi superbia in homine idololatrâ? Neque verò solus fuit Darius qui haberi voluit Deus, Idem Alexander Macedo, idem Domitianus & Commodus, idem alii complures affectarunt. En Livor & Ambitio, sive, Invidia & Superbia principes inferorum furiæ, germanæ diaboli filiæ quò malorum non sint progressæ? Viri potentes ac prudentes, magni principes ab invidiâ excæcati turpissimè contra omne jus fásque, contra ipsam rationem decretum scribunt absurdissimum. Quomodo enim ęgrotus reparandæ valetudini non medicum sed regem invocet? quomodo agricola impetrandis pluviis non cęlo supplicet, sed regi? quomodo viator restinguendæ siti à rege absente frigidum laticem non à præsente hospite petat? Rex tamen humilitatis parum gnarus ita expedire credidit, ratus satrapas suos non nescire quid regno utile, quid subditorum vires ferant, quid recusent. Subtile toxicum invidia.

§. 2.

III. Invidia ferocior omni bestiâ. Quod ex unâ hac historiâ perquam luculentum. Rex venenum invidiæ subodoratus, cum suis satrapis die solido altercatus, pro Daniele posuit cor ut liberaret eum. a At principes Danielis hostes cùm regis animum

a Dan. c. 6. v. 14.

mum conatúsque perspicerent, velut manu factâ simul omnes aggressi regem, & pænè contra eum tumultuati: Scito rex, ajunt, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum quod constituerit rex, non liceat immutari. *a* Ita rex vel invitus assensum præbens, & Danielem ad supplicium tolerandum animans: Deus tuus, inquit, quem colis semper, ipse liberabit te. Nec sese comitem negavit Danieli ad leoninum cavum tendenti. Innocentissimo reo ad leones dejecto, allatum est saxū & supremæ foveæ impositum, quod rex tam suo quàm optimatum suorum annulo obsignavit. Quid opus, obsecro, tot signis saxo appressis? Non avolabit Daniel è foveâ tam profundâ; capitales illius hostes scalas non porrigent: sat insuper custodum habet tot impastos leones. Sed aliud hîc latet mysterii. Rex Darius satrapis non fidebat, cùm enim insontem crederet Danielem, leones illi parsuros speravit, sed unà etiam prudenter timuit ita ratiocinatus: Si ei parcant belluæ, tot invidi & capitales inimici neutiquam parcent; aut enim illum extrahent occisuri, aut infra jacentem lapidibus obruent, aut certè configent telis. Danielem non lædendum credidit, accusatoribus autem minimè fidendum judicavit, ideò supremum os barathri obsignavit suo annulo, *Ne quid fieret contra Danielem.* *a* Ne verò ulla de se oriretur suspicio, quasi Danielem clam liberasset, suorum etiam optimatum annulo

a *Ibid. v.* 15. b *Ibid. v.* 17.

annulo fidem loci voluit adstruere. En, pepercerunt feræ, non pepercerunt homines, non pepercit Invidia. Homo homini lupus.*a* Ab homine homini quotidianũ periculum.*b* Interrogatus Anacharsides Scytha: Quid hominibus maximè infestum esset? Ipsi, ait, sibi ipsis. Nec invidia humana ulli parcit. Invidia ferocior omni bestiâ. Alius alium, inquit Sapientia, per invidiam occidit. *c* Invidia justum Abelem latrocinio fratris sustulit; Invidia castissimum Ioseph in cisternam dejecit; Invidia sanctum David regi Saul exosissimum fecit; Invidia insontem Danielem leonibus objecit; Invidia Christum Dei filium in crucem egit. De Pilato clarè Matthæus: Sciebat enim, quòd per invidiam tradidissent eum. *d* Invidia ferocior omni bestiâ. Væ igitur illis, qui in viam Cain abierunt.*e*

De Invidis ergo verissimè Chrysostomus: Invidi, ait, pejores feris, dæmonibus autem pares, fortè verò pejores & istis. Propterea omni veniâ caret istud peccatum. *f* Quid enim tibi decedit, quòd alteri plus doctrinæ, plus opum, plus honoris & gratiæ sit? Quid ergo Invide suspiras? propriúmne malum, an alienum bonum? Homo impurus libidine contaminatus tentationes carnis, & vim

a *Nota in Plauto paræmia.*
b *Seneca epist.* 103. *mihi pag.*624.
c *Sap.c.*14.*v.*24. d *Matth. c.*27.*v.*18.
e *Iudæ Apost. Catholica v.* 11.
f *Chrysost. tomo* 5. *hom.* 44. *ad pop. mihi pag.* 264.

vim insitæ cupiditatis, fur pauperiem, homicida furorem vitiositati suæ obtendit, alii aliis nominibus suas prætexunt culpas. Tu verò invide, ait, Chrysostomus, quàm dices caussam, rogo? Nullam penitus, nisi tantùm intensam nequitiam. Sicut furentes sæpenumero gladium in se convertunt, itidem & invidi, solam invisi perniciem intuentes, propriam negligunt salutem, feris etiam pejores. Iuvidia homicidii mater est. Sive miserearis, sive vigiles omnium es sceleratissimus, cùm invideas fratri, & hoc illinc est manifestum. Quidam olim apud Corinthios fornicatus est, sed accusatus fuit, & brevî correctus. Abeli Cain invidit, sed sanatus non est, quin & Deo statim ipsius ulceri curam afferente, magis intumescebat & fluctuabat, & ad cædem properabat. Ita hoc vitium illo pejus est nec medicinæ, quamcunque adhibuerimus, facilè cedit. Quod scientes hujus quæso vitii pestem fugiamus, & totis viribus ex nostris relegemus animis. Omnium enim vitiorum perniciosissimum est, & ipsam salutem nostrã super omnia vastat. Improbi namque diaboli est inventum. a Hoc autem verè Invidia est, ut diximus, dolor ex alieno bono, ex alieno malo gaudium. Hæc labes per orbem vulgatissima. Sunt duo famuli, aut famulæ duę in eâdem domo, quarum una florenos septem, sex habet altera; illam humaniùs hera, quàm istam alloquitur, mox livor & invidia se prodit. Hæc tabes omnem

a *Chrysost. tomo eod. hom. 44. mihi pag. 265.*

nem sexum, ætatem, ordines, opulentos, pauperes, adultos, juvenes invadit. Apostolos ipsos turbavit hæc Avernalis furia. Cùm enim Zebedæa mater supplicem libellum Christo porrigeret, peterétque proximum regali solio consessum. Audientes decem, ait Marcus, cœperunt indignari de Iacobo & Ioanne. *a* Daniel vix in Mediam pervenit, mox eum aliena Invidentia è folio in leonum voraginem excussit.

En, obsecro, quàm verum sit vetus illud: Invidia in aulis nascitur, in cœnobiis educatur, in xenodochiis moritur, sed ubique locorum identidem renascitur malum pænè inexpugnabile, & prorsus Acheronticum. Supremo Christus ad suos sermone: In hoc, inquit, cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionē habueritis ad invicem. *b* Diabolus Christi simius: In hoc ait, cognoscent omnes, quia filii mei estis, si invidiam habueritis ad invicem. Quòd vero cacodæmon dies noctésque adeo nos insectetur & impugnet, merissima est invidia; cęlum ille invidet luto, unde projectum cecidit aurum. Haud aliter progenies ipsius & patrissantes filioli, ubi vel suspicantur tantùm auctiores aliorum fortunas, mox invidiâ tabescunt.

a *Marci c.* 10. *vers.* 41.
b *Ioan. c.* 13. *vers.* 35.

§. 3.

Eruditè Calpurnius Flaccus: Sic est, inquit,

quit, livoris ingenium: Omnia ſuſpicantur, qui nihil audiunt. a Hæc lues multò quàm peſtilentiſſima ſit neceſſe, quam omnes priſci Patres, omnes ſacræ paginæ tam crebrò tam efflictim monent cavendam. Ex omni tamen ſcriptorum numero, meo quidem ſenſu, nec breviùs quiſquam, nec ſignificantiùs dixit quàm Alanus Siculus orator & poëta eximius, qui de Invidiâ diſſerens: Invidiâ, inquit, quod monſtroſius monſtrum, quod damnoſius damnum? quæ culpabilior culpa quæ pœnalior pœna? Hæc eſt erroneæ cæcitatis abyſſus, humanæ mentis infernus. b Verè ac propriè de re peſſimâ. Cavete, Chriſtiani, toxicum letaliſſimum Invidiam. Peccatum prorſus grande, atque, ut Chryſoſtomus ſentit, inexcuſabile, in Dei leges, præcipuè in charitatem acie directâ pugnans, divinum ſpiritum, illiúſque gratiam oppugnans, tanquam ſi Deus in dividendis muneribus ſuis erraſſet. Vbi Invidia, ibi nihil Chriſtianæ Charitatis, aut Humilitatis eſt. Vbi Zelus & contentio, ibi inconſtantia, *& omne opus pravum.* c Pro humilitate hîc ſuperbia, pro charitate cupiditas imperat & avaritia. Nec errant veteres ſenarii.

Invidia morbus omnium graviſſimus:
Felicitas ſumma, invidere nemini.

Beatus planè ac felix qui ſincero pectore, qui

a *Calp. Flac. declamat. 22. fine.*
b *Alan. Sic. de planctu Naturæ.*
c *Iacob. c. 3. v. 16.*

qui linguâ non fucatâ de ſeipſo poteſt pronuntiare : Ego nemini non honeſtiſſimè maximéque cupio, ego benè omnibus volo, idque ex animo, omnium ego honori, opibus ac fortunis faveo. *a*

Nec grande tantùm Invidia peccatum, ſed & grave damnum eſt invido, Valetudini & Famæ exitioſiſſimum, nec enim tantùm nomen præclarum inficit, ſed & vires atterit atque cor exedit; mali & coloris & nominis eſt Invidus, qui nemini ſtudet, qui apud omnes flagrat infamiâ, qui nullius favet fortunæ. Veriſſimè dixit Chryſoſtomus: Sola ſibi nocet Invidia. Quam Chryſoſtomi aſſertionem nervoſiſſimo dicto Salomon confirmat: Putredo oſſium Invidia. *b* Hæc adeò malè afficit corpus, ut ipſa etiam oſſa, quæ dura ſunt & ſolida, tabefaciat. Ipſo, ait Baſilius, fatentur ore hoc vitium Invidi: aſpectus eſt illis aridus, gena ſubtriſtis & cava, ſupercilium demiſſum. *c* Reverà.

Livor tabificum malis venenum,
Intactis vorat oſsibus medullas
Et totum bibit artubus cruorem. d

Cui Venuſinus vates accinit, ſuis Invidiam coloribus expingens:

Invidus alterius macreſcit rebus opimis,
Invidia Siculi non invenere tyranni
Tormentum maius. e ——

Suo

a Ich gunn jedẽ das ſeinig von hertzen gar wol.
b *Prov. c.* 14. *v.* 30. c *Baſil. hom. de Invidia.*
d *Inter Maronis epigr.* e *Hor. l.* 1. *epiſt. ep.* 2. *ad Lollium.*

Suo calculo idem confirmant sacri scriptores. Gregorius Nyssenus: Invidia, inquit, malorum princeps, mortis mater, prima peccati janua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ caussa, ignominiæ principium, mortifer stimulus, mucro reconditus, naturæ morbus, bilis venenosa, tabes sponte adhibita, telum amarum, figens animam clavus, flamma cordis, intestinorum ignis. Hanc qui habet, non suis malis, sed alienis bonis infelix est. Similis est invidus milvis, quos cadaveribus pasci, & pretiosis unguentis emori dicunt.a Imago Invidi Basiliscus, qui, Solino teste, serpens exitialissimus, in funera terrarum natus, solo aspectu auras inficit, plantas urit, animalia perimit, ipsa saxa dissolvit, si tamen in seipsum contueatur halitu in sese percusso, suis necatur spiculis. Ita invidus, qui maledicas voces & ignes venenatos in insontem ejaculatur, suo se ferit gladio, suis configitur sagittis. Invideri & invidere cognata mala sunt: sed invidere longè majus est malum: invideri enim virtutis est, invidere sceleris & furoris. Hinc illi veteres Iambi:

Parum alteri, multum sibi invidus nocet;
Ærugo ferrum, invidia perimit invidum.

Solent pastores quercus annosas ignibus cavare, ut eo se recipiant vitandis imbribus. Ita cavatæ arbores facilè ruunt, suósque nonnunquam inquilinos opprimunt: Haud aliter ægrescente ac exeso animo non potest

a *Greg. Niss. in vita Mosis.*

test valere corpus. Neque verò bene mori potest, quem toties interficit invidia. Invidiâ diaboli mors introivit in orbem.a

Theophylactus Alexandriæ Pontifex æmulatione non laudabili ferebatur in Chrysostomum, quem in templo nominari non est passus. Sed vindicem sui habuit potentissimum Chrysostomus Deum. Nam Theophylactus in fatali lectulo acerbè cum morte luctatus emori non potuit, dum imago Chrysostomi afferretur: hanc religiosè veneratus, tranquillè obiit. Ita è Damasceno testatur scriptor eminentissimus Cęsar Baronius.b

Ergo quod Petrus Domini discipulus hortatur: Deponentes omnem malitiam & omnem dolum, & simulationes, & invidias, c radicitus livorem omnem extirpemus è pectore. Eò Gregorius nobilissimo scripto impellens: Qui livoris peste, inquit, plenè carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus una est, & singulis tota, quæ tantò largior esse ostenditur, quantò ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Imminutio ergo livoris, est affectus surgens internæ dulcedinis, & plena mors ejus, est perfectus amor æternitatis. d

CA-

a *Sap. c. 2. v. 24.* b *Damasc. l. 3. de Imaginibus. Baron. tomo 5. Annal. an. 412.*
c *1. Pet. c. 2. v. 3.* d *Greg. l. 5. Moral. c. 31. fine mihi pag. 432.*

CAPVT XIX.

Daniel solenne sibi Studium precandi constantiâ illustri perpetuat.

REx Darius à satrapis malè circumventus legem tulit iniquam & fatuam. Et quî tandem assentiri potuit sanctioni tam absurdæ & impiæ? Ergo tanto tempore nil æger à medico, nil egenus ab opulento, nil famulus ab hero, nil filius à parente suo petere præterquam à Rege possit, qui nec ubique esse, nec omnibus potuit satisfacere. Sed partim à principibus Medorum deceptus, partim arbitratus id spectare ad Majestatis regię dignitatem, consentit. Nonnihil etiam timidus suffragiorum multitudine ac numero vinci se passus est.*a* Lex igitur rogata, fixa, promulgata: Ne incolarum ullus ab ullo homine vel Deo quidquam nisi à rege solo petat. At verò Danieli ius divinum potius fuit. Is igitur religiosissimæ consuetudinis suæ retinens, Ingressus est domum suam, & fenestris apertis in cænaculo suo contra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebatúrque coram Deo suo, sicut & ante facere consueverat.*b* Hîc laudatissimum orandi Studium, &

a Vbermannt vnd vberstimbt.
b *Daniel c. 6. vers. 10.*

& admirabilis in Daniele constantia animi explicanda.

§. I.

Laudabilissimum fuit precandi studium in Daniele, nec vno solùm nomine suspiciendum. I. Ob negotiorum molem, quâ Daniel premebatur. Non levis negotii est vel unicam tantùm provinciam administrare. Quantę igitur molis, quàm ardui laboris, quàm immensę occupationis, fuerit centum ac viginti satrapias seu provincias regere, quod certè commissum fuerat Danieli, ne scilicet rex sustineret molestiam. Ita Daniel multò quàm occupatissimus, antiquum tamen suum nihilominus obtinuit, térque de die sedulò & velut ex promisso in divinas sese precationes effudit.

II. Observandus precantis locus: Ingressus est domum suam, & apertis fenestris in cænaculo suo contra Hierusalem adorabat. Sublimius ædium conclave, seu cænaculum Hebræo ritu Daniel suis precibus delegit, quia hinc liberior cæli aspectus, minor à domesticis molestia, quies & silentium altius. Hierosolymis Apostoli orant in cænaculo, in quo eos divinus Spiritus afflavit. *a* Sic Sara Raguelis filia in Ninive civitate perrexit in superius cubiculum domûs suæ, & tribus noctibus non manducavit, neque bibit, sed in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deũ. *b* Sic Iuditha vidua, in

a *Act.c.2.v.1. & 2.* b *Tob.c.3.v.10.*

in superioribus domûs suæ fecit sibi secretum cubiculū, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitæ suæ præter sabbata, & neomenias, & festa domûs Israël. *a* Oratio amans est silentii & religiosæ solitudinis. Ita Daniel in editiore loco ædium suarum, in cænaculo precari solitus vultum obvertit Hierosolymis ad occasum. Quemadmodum verò Iudæi, cùm orarent, certum habebant locum, quò venerabundos oculos, & supplices intenderent manus; sic & Christiani à primis incunabulis Ecclesiæ suum quoque locum habuêre, quem orando spectarent. Ad orientem namque versi suas ad Deum preces fundebant. *b* Ejus rei habuerunt caussam Christum cruci affixum, qui occasum moriens spectabat, ideò necesse fuit, ut Christiani Christum in alto pendentem adoraturi, ad solem orientē sese verterent. *c* Alia Christianis caussa fuit ille ipse mos Iudæorum, qui ad occidentem solem se vertebant oraturi. Ne igitur cum illis exteriore hac ceremoniâ convenirent (quod etiam in ceremoniâ

a *Iudith c.* 8. *vers.* 5. *&* 6.

b *Tertull. in Apologet. adversus gentes. Origenes hom.* 5. *in Num. Athanasius hom.* 14. *ad Antiochum. Iustinus q.* 18. *ad Orthodoxos. Epiphan. hæresi* 19. *Ossenorum. Basil. lib. de Spiritu S. c.* 27. *Aug. lib.* 2. *de serm. Dom. in monte c.* 9. *Damasc. de l.* 4. *fide c.* 13.

c *Vide Baronium tomo* 1. *ad annum* 58. *Bellarmin. tomo* 1. *de cultu Sanctor. l.* 3. *c.* 3.

remoniâ convenirent (quod etiam in celebrando Paſchate obſervant) ſitu corporis contrario precari conſueverunt.

III. Tempus orantis Danielis obſervandum. Tribus temporibus in die precabatur. Judæi horam Tertiam, Sextam, Nonam ſingulari religione venerabantur. Tertia illis religiosè culta, quâ Decalogum in monte Sina Moſi traditum credebant. Hac Spiritus Sanctus diſcipulos Chriſti, ceteróſque Chriſtianos in monte Sion docuit. Sextâ Judæi erectum in conto ſerpentem æneum credunt perſanandis læſis. Eâdem ſextâ pro nobis omnibus Dei filius in funeſtam trabem elatus non vulneratis tantùm curandis, ſed & mortuis ad vitam revocandis. Nonâ horâ ſcaturiens rupes effudit aquam Hebręis in Cades; hac horâ Chriſtus aquam & ſanguinem è ſuo pectore juſſit fluere. Sed objeceris, à Marco Chriſtum horâ tertiâ, à Matthæo horâ ſextâ in crucem actum aſſeri. Scriptores ſacros in concordiam rediget breviſſima interpretatio. Marcus ad finem Tertiæ, Matthæus ad initium Sextæ a Dominum Jeſum aſſerit crucifixum. Uterque veriſſimè; conſenſio amborum liquidiſſima. Ergo Daniel manè, meridie, veſperi oravit. Siquidem Judæi diem, uti noctem Romani in vigilias ſeu partes quatuor dividebant. Prima cœpit ab ortu ſolis ad noſtratem Nonam. Ab noſtrate Nonâ ad duodecimam vigilia ſive pars altera, quæ

K illis

a *Finis Tertiæ & initium Sextæ eſt meridies ſeu hora duodecima noſtra.*

illis Tertia. Ab duodecimâ noſtrate ad tertiam pomeridianam illis dicebatur Sexta. A tertiâ noſtrate ad ſerum veſperem Nona illorum fuit. Hæc temporum diſcrimina Daniel magnis religionibus ſervavit.

IV. Orantis ſitus hîc attendendus: Flectebat genua ſua, & adorabat, confitebatúrque Deo ſuo. Nil novi orantes genua ſubmittere. Ita Salomon orans, Surrexit de conſpectu altaris Domini, utrumque enim genu in terram fixerat. *a* Quid ad iſta, mei aulici, quid dicitis? Dum barbam mulcetis, dum fabulas cum ſocio miſcetis, dum oculos in omnes templi partes emittitis ægrè prorſus & vix poplitem unum ſubmittitis: & qui ſumus nos, ad Salomonem collati? mera mendicabula. Rex longè opulentiſſimus utrumque genu flectit, mendiculi ęgrè unum, ſæpius nullum. Stephanus gemma Martyrum, pro inimicis capitalibus rogaturus, poſitis genibus clamavit voce magnâ dicens: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. *b* Per Iſaiam Deus promulgans: Mihi, ait, curvabitur omne genu. *c* Tertullianus de hoc precandi ritu mentionem injiciens: Die dominico, inquit, jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eâdem immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten uſque gaudemus. *d* Daniel ſerius orator ad Deum flectebat genua ſua, & adorabat.

V. Con-

a 3. *Reg. cap.* 8. *verſ.* 54.
b *Actor. cap.* 7. *verſ.* 60.
c *Iſ. cap.* 45. *v.* 23. d *Tertull. lib. de coronâ milit. cap.* 3. *mihi pag.* 341.

V. Constantia Danielis hâc in re admiranda. Ter in die adhibuit preces Deo, sicut & antè facere consueverat. Hoc enim jus adorandi Numinis, à mortalium nullo eripi cuiquam potest. Quod si amicorum fidissimus dixisset Danieli: Quid hoc agis, optime princeps, hîc capitis periculum est, in extremum vitæ discrimen te conjicis; ad leones ibis, nisi consuetas preces intermiseris. Huic utique animosè, ac constanter Daniel respondisset: Quidquid edictum regium minetur mali, diebus triginta, mense toto non orare, Deum non invocare, & ita ut pecus vivere, Deo non quotidie gratias agere, à quo quotidie beneficia mille accipio, à quo momentis singulis inundor gratiis, id lex mihi nulla persuaserit. Dein grande nefas est, orationis solitæ neglectu in homine divinum aliquid, imò Deum profiteri.

§. 2.

Ita Daniel moris sui retinens, non infrequentiùs, non furtim, neque negligentiùs, sed sicut antè facere consueverat, orandi studium perpetuabat. Animi constantia prorsus illustrissima. Homo verè constans nec minis, nec blanditiis, nec promissis, nec donis; non verberibus, non tormentis, vi nullâ eò adigi potest, ut contra Deum, & conscientiam vel minimum quid patret. Theologorum antesignanus Thomas Aquinas inter Perseverantiam & Constantiam discrimen assignans: Virtus Perseve-

rantiæ, inquit, propriè facit firmiter persistere hominem in bono contra difficultatem, quæ provenit ex ipsâ diuturnitate actûs. Constantia autem facit firmiter persistere in bono contra difficultatem, quæ provenit ex quibuscumque aliis exterioribus impedimentis, quo in genere cum patientiâ maximè convenit. *a* Quod in amicis Dei constantissimis est videre.

Apostolis Hebrææ curiæ senatores severissimè denuntiarunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu. Ad quæ Petrus & Joannes: Si justum est, aiunt, in conspectu Dei, vos potiùs audire, quàm Deum, judicate. Non enim possumus, quæ vidimus, & audivimus, non loqui. At illi comminabantur eis, ne ultrà loquerentur in nomine hoc ulli hominum. *b* Verùm Apostoli etiam virgis cæsi non cessabant omni die in templo & circa domos docentes & evangelizantes Christum Jesum. *c*

Ante Apostolos, quæ animi constantia obarmavit septem Machabæos fratres? Illorum primus Antiochum regem constantissimè affatus: Quid quæris, inquit, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori magis, quàm patrias Dei leges prævaricari. Maluerunt omnes fortissimè mortem occumbere, quàm vel frustillum porcinæ carnis libare. Et primo quidem juveni excisa lingua, capitis abstracta cutis, pedes manúsque summæ

a *S. Tho. 2. 2. qu. 137. art. 3. post conclus.*
b *Actor. cap. 4. vers. 18. & seqq.*
c *Actor. cap. 5. vers. 42.*

summæ sunt amputatæ; & adhuc spirantem jussit rex in sartagine torreri, ceteris hoc crudelitatis monstrum inspectantibus. At illi nihil penitus commoti aut territi, Unà cum matre invicem se hortabantur mori fortiter. Ita sex alii tormentis acerbissimis admoti, pro se quisque constantissimè dixit: Non faciam. Non obedio præcepto regis, sed præcepto legis. Ita non adultiores tantùm locuti, sed & natu minimus: Ego, inquit, sicut & fratres mei animam & corpus meum trado pro patriis legibus. Tunc rex accensus irâ, in hunc super omnes crudeliùs desæviit, indignè ferens se derisum. Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino confidens. Novissimè autem post filios & mater consumpta est. *a* Hanc tantam in summis cruciatibus constantiam quisquis consideratè legerit, non poterit non haurire spiritum constantiæ, nisi planè stipes sit, aut jam etiam in saxum obriguerit. Novi ægrotos, qui in summis podagræ, calculi, viscerum torminúmque doloribus hæc sibi prælegi voluerint, & multum inde solatii, ac constantiæ perceperint.

Ante hos, Mardochæus vir quidem tenuis fortunæ, sed constantiæ prorsus admirandæ fuit. Illius hostis infensissimus Aman dynasta potens & in Assueri aulâ pænè rex, nihil non egit, ut Mardochæum & Judæos omnes extingueret. Eum tamen Mardochæus constanti patientiâ vicit. Nec nescire potuit Judæus pauper agi de suo capite, nisi

a 2. *Machab. cap. 7. toto.*

nisi submisso poplite Amanum, ut ceteri adoraret. Nihilominus constantissimè id recusavit, paratus vel decem, vel centum, vel capita mille potiùs perdere, quàm facere, quod iniquum factu censuit. Constantiæ suæ conscium testem Deum invocans: Domine, inquit, Domine rex omnipotens, Cuncta nosti, & scis quia non pro superbiâ, & contumeliâ, & aliquâ gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum. Libenter enim, pro salute Israël, etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem: sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem excepto Deo meo. a Animosè prorsus ac constanter. Ejusdem animi princeps Daniel, non pertinaciâ ductus, nec arrogantiâ elatus legem regiam rupit, sed constantissimè aversatus est quod sacris religionibus sciret aversari.

Ita Jobus jam pænè funeratus in fimeto & sepultus, adhuc tamen constantissimus: Donec superest halitus in me, inquit, non loquentur labia mea iniquitatem. Justificationem, quam cœpi tenere, non deseram. Tametsi ærumnæ tam acervatæ annos insuper viginti durent, justificationem non deseram; etsi annos durent quinquaginta, cœptam justificationem non deseram; etsi annos durent centenos, etsi durēt ad ipsum usque supremi judicii diem, quam tenere cœpi justificationem non deseram. Donec deficiam, non recedam ab innocentiâ meâ.

a *Esth. c. 13. v. 9. & seqq.*

meâ. a Animam potiùs relinquam, quàm conſcientiam lædam. Ejuſdem conſtantiæ Tobias, juſtificationem, quam tenere cœpit, non deſeruit. A Sennacheribo rege, quòd mortuos ſepeliiſſet, occidi juſſus facultates omnes, ſed & valetudinem atque oculorum uſum perdidit, à ſuâ tamen innocentiâ non receſſit. Tobias conſtantiſſimus non ſævientem tyrannum, ſed rebus omnibus præſentem Deum attendit.

a *Iob cap. 27. verſ. 5. & 6.*

§. 3.

Quanta, Deus, hominum, præſertim in virtutis ſtudio, inconſtantia! ob inane lucellum, ob quęſticulum tenuiſſimum ſcientes & volentes conſcientiam lædunt, Deum offendunt, cælum ridendo perdunt. O arundines vento agitatas! Conſtantiæ eſt firmiter perſiſtere in quocumque bono contra omnem difficultatem.

Cantuarienſis Archiepiſcopus Thomas ſeptennis exul cùm reditum in patriam ſedémque priſtinam pararet, ab amicis monitus eſt, caveret iter periculoſiſſimum, vix enim patrios fines ingreſſum mox in vincula rapiendum. Quibus ille conſtanter: Nec ſi membratim, inquit, diſcerpendus ſim, ab incepto itinere deſiſtam. Non metus, non vis, non cruciatus degenerem revocabit ulteriùs. Sufficiat dominicum gregem paſtoris ſui abſentiam ſeptennio luxiſſe. a

 Zonaras

a *Baronius tomo 12. anno 1170. Spondanus eodem an. num. 5. & 7.*

Zonaras & Cedrenus memorant Anastasium Imperatorem Oeniando præsuli promisisse, illum à se impetraturum quidquid peteret, modò cùm Severo, Eutychete, Dioscoro sentiret: Cui Oeniandus tam animosè, quàm constanter: Tu potiùs, inquit, ad orthodoxos transi. Et unà cum dicto paludamentum Cæsaris prehendens: Hanc purpuram, inquit, non sumes tecum, ô Cęsar, in orbem alterum. Sed & ista summâ libertate addens: Indoctus es, ait, & ratiocinandi ignarus, nec ullum Ecclesiæ decretum perfectè intelligis. Satis tibi sit, quòd Imperator es; antistites Ecclesiæ vexare noli.

Nunquid hoc apertè satis & liberè? Et quamvis hic episcopus à fortunis esset pauperrimus, nec obolum tamen ab Imperatore sustinuit accipere. Hæc Constantiæ indoles est; in bono persistit firmiter adversus omnem difficultatem. Hinc Zeno dicere solebat: Faciliùs utrem inflatum mergi, quàm virum constantem & probum ad pravè agendum adigi. Nam animus rectæ rationis placitis confirmatus nemini non recta suadenti cedit; invictus est.

Inde cùm Anaxarchus à Nicocreonte Cypri tyranno in saxo concavo tunderetur, philosophus animo infractus: Tunde, clamabat, tunde Anaxarchi vasculum; Anaxarchi constantiam non lædis. Constantia, rectum est, inquit Lipsius, & immotum animi robur, non elati externis, aut fortuitis non depressi. *a* Ut autem columna, quæ recta stat,

a *Lipsius lib.* 1. *de Constantia cap.* 4.

ſtat, impoſito pondere magis firmatur, ſic altas rectáſque mentes non oportet cedere oneri, ſed obniti. *a* Conſtantiæ vera mater Patientia, & animi demiſſio. Lenitas & Conſtantia maximè illuſtria ſidera ſunt in choro virtutum. Domum has virgines vis ducere? Fluctuatio ante omnia, & timor abjicienda ſunt. Maximum indicium eſt malæ mentis aſſidua, inter ſimulationem Virtutum, amorémque vitiorum, jactatio. Non ut pulvis aut paleæ ab omni vento, ſic nos à perturbatione rapi ſinamus; hanc coërcere, & animum pondere rationis ac conſtantiæ ſtabilire debemus. Tiro aliquis miles ad primum vulnus collabitur, veteranus ſine motu ſanguinem ſuum ſpectat. Ergo profice, & ante omnia hoc cura, ut CONSTES TIBI. Quoties autem experiri voles, an aliquid in virtutis ſtudio promoveris, obſerva an eadem velis hodie, quæ heri. Mutatio voluntatis indicat animum natare aliubi, atque aliubi apparere, prout fert ventus. Non vagatur, quod eſt fixum & fundatum. *b* Quiſquis in ſeipſum profundiùs deſcendit, cogitur demum fateri: Arundo ſum; ad omne venti arbitrium moveor, frangor, mergor, comburor. Salamandra in ignibus ſe jactet; Non comburor: Culleus inflatus in aquis dicat, Non mergor: Vitrum ductile alliſum terræ glorietur; Non frangor. At ego inconſtantiſſimus, quod hodie ſanctè

a *Idem Præfat. ad Milit. Rom.*

b *Idem lib. 2. Manuductionis ad Stoicam Philoſoph. Diſſert. 15.*

sanctè statuo, cras actione contrariâ damno, ad omnem fortunæ sævientis ictum expallesco, concido; ad omne blandientis poppysma in vitium diffluo. Danielem genua flectentem, & de die sæpius precantem conspicor, non imitor. Subinde vix semel die toto, quandoque nunquam genua in preces submitto. Quædam præclarè incipio, vix ulla ad finem perduco; in pravas consuetudines delabi pronissimum mihi; melioribus assuescere quàm lentè, quàm nihil conor! Ergo proficiamus, & ante omnia hoc curemus, UT CONSTEMUS NOBIS.

CAPUT XX.

Daniel in leonum cavo illæsus servatur, quia credidit Deo suo. Fiducia in DEUM quàm omnibus necessaria?

TAm potenter egit Invidia, ut Danielem innocentissimum principem in leonum lacum præcipitârit, heu nimis pretiosum bestiis pabulum! Habuit quidem Daniel causidicum & advocatum potentissimum, regem Darium, sed potentior fuit Invidia. Doluit Darius famuli tam fidi interitum, Et pro Daniele posuit cor, ut liberaret eum, sed Invidia tulit sententiam; *Daniel ad leones*. Neque rex leviter ac perfuncto-

functoriè innocenti patrocinatus, uſque ad occaſum ſolis laborabat ut erueret eum, ſed Invidia captum ex unguibus non dimiſit. Cenſuit Darius legis gratiam Danieli ex cauſsâ non unâ faciendam, ſed vicit Invidia, & nullam hîc penitus exceptionem dari permiſit. Ergo, Adduxerunt Danielem, & miſerunt eum in lacum leonum; *a* virum grandævum, nonaginta octo annorum ſenem, centum viginti ſatrapis præfectum, principem, Triumvirum, cubiculariorum regiorum decurionem, *b* tribus Regibus fidiſſimum adminiſtrum: Hunc ipſum leonibus objecit Invidia.

Darius hoc fato admodum triſtis eam noctem incenatus & inſomnis egit. Quod teſtatiſſimum è ſacris paginis: Cibi non ſunt allati coram eo, inſuper & ſomnus receſſit ab eo. *c* En vires conſcientiæ, quam ea vel in idololatrâ vigilet, & exprobret, contra jus & æquum leonibus innocentem objectum. Tranſactâ nocte ſummo manè rex Darius ad leonum foveam properans, & Danielem lacrymabili voce inclamans: Daniel ſerve Dei viventis, inquit, Deus tuus, cui tu ſervis ſemper, putáſne valuit te liberare à leonibus? Cui Daniel: Rex in æternum vive, ait, Deus meus miſit Angelum ſuum, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo juſtitia inventa eſt in me; ſed & coram te, rex, delictum non feci. Tunc vehementer rex gaviſus eſt

 ſuper

a *Dan. c. 6. v. 16.* b Obriſten Camerherrn.
c *Dan. c. 6. v. 18.*

super eo, & Danielem præcepit educi de lacu. Eductúsque est Daniel de lacu, & nulla læsio inventa est in eo; *quia credidit Deo suo.* a Hoc prodigium & miraculum rectè tribuitur magnæ in Deum fiduciæ; Nulla læsio est in eo, *quia credidit Deo suo.* De hac in Deum fiduciâ, quod quidem huc spectet, hoc capite differendum.

a *Ibid. vers.* 20. *& seqq.*

§. I.

Leonibus objici, supplicium Medis notissimum, uti apud Romanos & Judæos crucifigi, apud nos capite plecti, patibulo appendi, rotâ frangi. Sæpe olim in Christianos populi clamor exarsit: *Christiani ad leonem, Christiani ad bestias.* Ita Cyprianus ad Cornelium Pontificem perscribẽs de seipso: Toties, inquit, ad leonem petitus in Circo. a Hominem non facilè lædit leo satur aut cicur, vel beneficiis affectus, aut si capiti ejus injiciatur pallium velandis oculis; leonem itidem terrent & fugant collisi lapides, gallorum cantus, effulgentes ignes. Quòd leones Danieli dentes non infixerint, nihil hujuscemodi caussæ fuit. Deus misit Angelum suum, & conclusit ora leonum. Danielis ingens in Deum fiducia hos promeruit in leonino cavo habere hospites è cælo.

Hieronymus Malchi hominis pudici, & ob pudicitiam à leænâ defensi res gestas prosecutus: Ut sciant, inquit, virgines & casti

a *Cyprian. epist.* 35.

casti inter gladios & bestias pudicitiam nunquam esse captivam, & hominem christianum posse mori, non posse superari. Chrysanthi martyris conjux Daria à leone defensa est. *a* Ita Thecla, aliæque virgines complures leonibus ferisque aliis immanibus objectæ mitissimos senserunt agnellos illæsæ. Hinc illud Gregorii Nazianzeni metrum:

Virginitas fulvos potuit sopire leones.

Pontianus Martyr Spoleti ævo Antonini Imperatoris objectus est leonibus. At ille sacri carminis non immemor: Salva me, ajebat, ex ore leonis: Narrabo nomen tuum fratribus meis. *b* Ita lusorias habuit & blandientes belluas. Hæbræi de Daniele cantant: Venit leo, & liberavit leonem de ore leonis. *c* Leo venit Deus, de quo Amos: Leo rugiet, quis non timebit? *d* Liberatus leo Daniel de stirpe Judâ, quem leonis catulum appellat Jacob. *e* Leones autem ideò pepercerunt Danieli, quia Credidit Deo suo; potentiæ divinæ ac providentiæ totum se commisit.

Ad istud Augustinus quemvis nostrûm insigniter hortatus: Subdere, inquit, illi, qui supra te est, & infra te erunt illa, quibus præpositus es. Intendite quid dicam. Deus, homo, pecora. Supra te Deus, infra te pecora.

a *Memoriam illius veneratur Ecclesia die* 25. *Octobris.* b *Psal.* 21. *v.* 22. *&* 23.
c *Rabbini in Midras Tehillim in Psal.* 63. *v.* 1.
d *Amos cap.* 3. *v.* 8. e *Gen. c.* 49. *v.* 9. *Ita Galatinus l.* 5. *de arcanis, c.* 8.

cora. Si autem non agnoſcis illum, qui ſupra te eſt, ſuperiorem contemnis, ſubderis inferiori. *a*

Agnoſce *(per fiduciam)* eum, qui ſupra te eſt, ut agnoſcant te, quæ ſunt infra te. Ideò cùm Daniel agnoviſſet ſupra ſe Deum, agnoverunt illum ſupra ſe leones. Cur autem Deus juvenes Hebræos flammarum medios non comburi, ſeptenos fratres Machabæos variis tormentis perimi voluerit, cauſſarum aliquid aſſignans Auguſtinus: Sed Danielem, inquit, agnoverunt leones, quia ille ſubditus Deo erat. Quid Martyres, qui ad beſtias pugnaverunt, & ferarum morſibus laniati ſunt? Non erant ſub Deo? Aut erant ſervi Dei tres viri; & non erant ſervi Dei Machabæi? Agnovit ignis ſervos Dei tres viros, quos non uſſit, quorum nec veſtimenta corrupit: & non agnovit Machabæos? Agnovit & Machabæos fratres, agnovit & iſtos. Sed opus erat quodam flagello, permittente Deo, qui dixit in Scripturâ: Flagellat omnem filium, quem recipit. Putatis enim fratres, quia ferrum tranſverberaret viſcera Domini, niſi ipſe permitteret; aut hæreret in ligno, niſi ipſe voluiſſet? Non eum agnovit creatura? An exemplum patientiæ propoſuit fidelibus ſuis? Ideò Deus quoſdam liberavit viſibiliter, quoſdam non liberavit viſibiliter: omnes tamen ſpiritaliter liberavit, ſpiritaliter neminem deſeruit. Viſibiliter quoſdam viſus eſt deſeruiſſe,

a *Auguſt. tomo 9. tract. 8. in epiſt. 1. Ioan. cap. 4. mihi pag. 259.*

ſeruiſſe, quoſdam viſus eſt eripuiſſe. Ideò quoſdam eripuit, ne putes illum non potuiſſe eripere. Teſtimonium dedit quia poteſt: ut ubi non facit, ſecretiorem intelligas voluntatem, ne ſuſpiceris difficultatem. a Sed ad Danielem redimus.

Prodigium ingens famelicos leones appoſitis ſibi epulis non prandere, ſed ſtrictum præſente pabulo jejunium ſervare. Atqui tam grandis prodigii beneficium erectiſſima in Deum fiducia obtinuit. Videte, oro, quantæ Daniel fiduciæ fuerit, quàm animosè Deo crediderit.

I. Daniel favore regio præpollens, patentiſſimos utique ad regem acceſſus habuit; ſuam ipſe cauſſam agere, invidorum fallacias detegere, ſuam innocentiam diverſis argumentis aſſerere, accuratiorem ficti criminis inquiſitionem poſcere, latæ legis ſubdolam iniquitatem potuiſſet oſtendere; at ille invidiam diſſimulans, negotia tractans, &, ut priùs conſueverat, orationibus vacans divinæ ſe voluntati è ſolido tradit, paratiſſimus perferre, quidquid ipſa in ſe permiſerit. II. Non appellat à judice minùs perito, non provocat à rege nequiter circumvento, ad regem cautiorem, aut ad judicem peritiorem. III. Non accuſat æmulos doli ac fraudis pleniſſimos, non eos arguit parricidii in collegam. IV. Non allegat officia ſua & promerita tam apud reges Nabuchodonoſorem & filium Balthaſarem, quàm apud ipſum Darium. V. Non turbas

a *Auguſt. ibidem.*

turbas excitat, nihil seditionis aut tumultûs movet, sed corde tacito conservat patientiam; altum Danielis silentium, incredibilis patientia; Dei providentiæ ac voluntati, & regis sententiæ licet iniquæ totum se permittit. Fiducia maxima. Credidit Deo suo.

§. 2.

Beati Marci ore Christus: Omnia, inquit, omnia possibilia sunt credenti. *a* Hoc fundamento solidissimo nixus Tarsensis Paulus: Omnia, inquit, possum in eo qui me confortat. *b* Nos homuli ad divina parum exercitati aliquâ in Deum ferimur fiduciâ, sed admodum infirmâ & modicâ, quemadmodum ægroti arteria movetur quidem, sed motu valdè debili, & conciso. Beato Marco narrante venit ad Christum cum filio pater, qui accessûs caussam exponens: Magister, inquit, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum, qui ubicumque eum apprehenderit allidit illum, & spumat & stridet dentibus & arrescit. Interrogante Christo: quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? Respondit parens: Ab infantiâ; & frequenter eum in ignem, & in aquas misit, ut eum perderet. Sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri. En istius pessimè affecti pueri parens fidei fuit & fiduciæ, sed exiguæ. Hinc & trepidæ voces illæ:

a *Marci c. 9. v. 22. Fides credentis meretur de congruo, ut ei, quod petit, detur per omnipotentiam Dei.* b *Philipp. c. 4. v. 13.*

illæ : Si quid potes, adjuva nos. Fiducia, sed pavida & dubia. Nam puer ab infantiâ malignum genium sui tortorem sensit. Deinde discipuli Christi non poterant eum ex hospitio, quod annis pluribus occupârat, pellere. Accessit quòd ipso etiam Christo præsente miserum exagitârit. Hinc fiducia mœsti parentis titubans vacillabat. Longè aliter leprosus : Domine, inquiebat, si vis, potes me mundare. *a* Modestissima hæc petitio fidem ac fiduciam spirabat erectissimam, quæ summam Christi potentiam venerabatur. Hinc omnia potuit credendo, ipsam quoque lepram sine pharmaco abstergere. Omnia possibilia sunt credenti. Paradoxum videri posset tam liberale ac dives dictum. Sed veritatis est effatum, & neutiquam fallax promissum : Credenti possibilia sunt omnia: perinde si dixisset Christus. Valetudo integra filio tuo restituenda penes te est, à fide ac fiduciâ tuâ pendet filii tui sanitas. Si sanandum à me diffidis, nihil impetras ; si fide ac fiduciâ firmâ niteris, omnia quæ postulas, impetrare poteris. Crede atque potentiæ meæ fide, & filius tuus jam sanatus est. Quid autem est CREDERE? Conceptâ fiduciâ ab alterius bonitate ac potentiâ pendere. Omnia igitur credibilia, quod probè notandum, credenti sunt possibilia. Porrò credibilia sunt quæcumque vel ad divinum honorem, vel ad nostram salutem sunt. Quæcumque verò Dei voluntati & gloriæ, aut saluti nostræ adver-

a *Matth. cap. 8. vers. 3.*

adversantur, credibilia non sunt dicenda; nec ad fidem referenda; infra illam sunt, aut eam excedunt.

Hinc Christus geminis cæcis visum redditurus: Creditis, ait, quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique Domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundùm fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum. *a* En diem obedientissimam ad fidei nutum in cæcorum oculos sine omni morâ reversam. Ita etiam Servator cum Syrophænissâ egit. Hæc fœdum ac pudendum morbum; sanguinis fluxum totis jam duodecim annis perpessa, facultates suas omnes in medicos erogârat, nihil adjuta. Demum fiduciâ ingenti ad hoc asylum confugiens, Accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantùm vestimentum ejus, salva ero. At Jesus conversus, & videns eam dixit: Confide filia; fides tua te salvam fecit. Bono sis animo, neque timeas tuum hunc contactum mihi displicuisse. Placuit quàm maximè tua fides & fiducia, quæ ad obtinendam sanitatem *b* via est certissima; fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illâ horâ. *c* Hæc è Cæsareâ Philippi oriunda in eâdem urbe, quod Eusebius, Sozomenus, Theophylactus testantur, Christo sospitali monimentum accepti beneficii erexit statuam, sub quâ nascentes herbæ, simul

a *Matth. cap. 9. vers. 28. & seqq.*
b *Theologis meritum de congruo.*
c *Matth. cap. 9. vers. 20. & seqq.*

simul ac fimbriam contigissent, morbis quibuslibet medebantur. Statuâ hâc dejectâ Julianus Apostata substituit suam, quæ mox icta est fulmine. *a*

a *Euseb. lib. 7. hist. c. 14. Sozom. lib. 5. c. 21. Theophyl. in Matthæum.*

§. 3.

Fides igitur & fiducia salvat; possibilia credenti sunt omnia. Deus omnia potest virtute suâ, nos autem alienâ & divinâ. *a* Hinc Jacobus precaturum instruens: Postulet autem in fide, inquit, nihil hæsitans. *b* Daniel fidei ac fiduciæ plenissimus hoc animo habuit impressum: sint licet hostium meorum plurimi, potentissimi, sint centum viginti, sint leones esurientissimi, ego Deo meo credo. Eâdem hâc fiduciâ David erectissimus: In Deo, inquit, speravi non timebo quid faciat mihi caro. Mox in eandem fiduciam assurgens: In Deo, ait, speravi, non timebo, quid faciat mihi homo. *c* Mihi quidem Deus promisit regnum, sed necdum vel leve regni vestigium apparet, hostes undique in me ruunt grandi numero; sed sint altero tanto plures, ego Deo fido. Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum: Si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo. *d* Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & libe-

a *Christus omnipotens activè, nos passivè.*
b *Iac. cap. 1. vers. 6.* c *Psal. 55. v. 5. & 13.*
d *Psal. 26. vers. 3.*

& liberator meus. Deus meus, adjutor meus, & ſperabo in eum: protector meus, & cornu ſalutis meæ, & ſuſceptor meus. *a*

Noſtra in Deum fiducia duo potiſſimùm reſpiciat: Primum, cæleſtem illam & beatiſſimam æternitatem. Fallere divina nequeũt promiſſa; Dei ſyngrapha in manibus noſtris: Sic Deus dilexit mundum ut filium ſuum unigenitum daret; ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. *b* Alterum, ea quæ temporis ſunt præſentia. Quòd ſi Deo fidendum de bonis immortalibus ac ſempiternis, quantò magis de victu & veſtitu, bonis minutulis, quæ Deus adjicit. Millies iterúmque millies hæc inculcanda, nec tamen unquam ſatis capiuntur. Hanc nobis fiduciam pænè omnia regii pſaltæ carmina inſtillant. Divinæ pollicitationis eſt: Omnis locus quem calcaverit pes veſter, veſter erit. *c* Ibi pedem figimus, ubi noſtram ſtabilimus fiduciam. Theodorus, de Pherme dictus, indolem in ſe timidam ac diffidentem deprehendit. Deum igitur impenſiſſimè rogavit, omnem à ſe pavorem ac diffidentiam auferret. Abſtulit bonus Deus. Jámque Theodorus eò animi ac confidentiæ pervenit, ut dicere ſit ſolitus, Si cælum terræ adhæreat, Theodorus non formidat. Hæc etſi ſexcenties ſint dicta, nihilominus aſſiduè Paulinum illud ingerendum: Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remuneratio-

a *Pſal.* 17. *v.* 3. b *Ioan.* c. 3. v. 16.
c *Deuter. cap.* 11. *verſ.* 24.

rationem. *a* Sed hîc opus eſt prolixiore paullulum experientiâ. Nec enim ullus perfectè Deo fidit, quàm qui eum ſibi per diuturniorem experientiam cognovit planè fideliſſimum, & pænè ad ipſa uſque ſed occulta miracula. Quiſquis igitur hoc experiri voles, monito Salomonis pare, &, Habe fiduciam in Domino, ex toto corde tuo. *b* In omni expectatione, in omni afflictione ac metu, in periculis omnibus, ut felix ſit ſucceſſus, ſpes omnis in uno Deo collocanda, idque ex toto corde. Beatus, teſte Baſilio, qui omni ſpe rerum hujus mundi ſeipſum orbavit. Spes mortalium ſunt ſomnia vigilantium. Sicut enim execrabilis eſt, qui ſpem ponit in homine; ita omni laude dignus, qui ex Deo totus pendet. *c*

Quidquid ergo ſollicitudinum ac curarum, quidquid malorum & ærumnarum nos premat, non amittamus confidentiam: licet hoſtes noſtri ſint potentes & numeroſi, etſi nos mari medio natemus, etſi leonum caveam habitemus, etſi mœroribus & angoribus undique circumfluamus, etſi humanis auxiliis omnibus deſtituti ſimus, nihilominus non amittamus confidentiam, omnem ſollicitudinem noſtram projicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de nobis. *d* Etſi amittamus omnia, erectam tamen in Deum fiduciam retineamus.

a *Hebr. c.* 10. *v.* 35. b *Prov. c.* 3. *v.* 5.
c *Baſilius epiſt.* 19. *ad Gregor. Nazianz.*
d 1. *Petri c.* 5. *v.* 7.

CAPUT

CAPVT XXI.

Danielis æmuli hostes in leonum caveam dejiciuntur, æquissimâ Talionis lege ac pœnâ, de quâ jam plura.

CVm Darius rex luculentissimum divinæ potentiæ argumentum, Danielem inter impastos, famelicos leones cerneret intactum, facilè deprehendit se à suis satrapis turpissimè circumventum. Non igitur differendum ratus debitum invidiæ tam captiosæ supplicium, mox imperavit Danielis falsissimos accusatores eâdem viâ in eandem leonum foveam præcipitari. Ita jubente rege adducti sunt viri illi, qui accusaverunt Danielem, & in lacum leonum missi sunt. Neque soli, sed & filii, & uxores eorum. Imperium hercle severum & atrox. Quid enim eorum conjuges, quid potuerunt liberi, cur illæ maritorum, hi patrum luant noxas? Nihil hîc contra Divinam, Naturalem, Humanam legem ullam est actum. Naturalis legis est, ut facinus tam immane non in ipsis solùm facinorosis, sed in illorum etiam adjutoribus omni supplicio vindicetur; ita quidem & non solùm auctores scelerum, sed scelestorum etiam uxores ac liberi, veluti pars illorum, jugulentur. Cùm Deus orbem universum eluvione mergeret, cùm Sodomam & Gomor-

rham finitimásque civitates incendiis cælestibus absumeret, multa millia innocentum infantum unâ eadémque clade voluit involvi. Ita cum Amalecitis, Chananæis, Benjamitis, aliisque populis egit. Atque hoc juris & moris apertè sibi tribuens: Ego sum, inquit, Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. *a* Jus verò istud Judæis noluit esse liberum, ne illi specioso legis nomine crudelitatem suam amplificarent. Hinc divina lex illa: Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur. *b* Sed & politicæ leges ob crimen læsæ Majestatis non solùm in reos, sed etiam in eorum liberos severè animadvertunt. *c* Daniel Majestatis læsæ accusatus, si conjugem habuisset & liberos, eâdem secum pœnâ traxisset ad leones. Æquissimum ergo fuit ut Danielis accusatores unà cum filiis & uxoribus ad supplicium Danieli ab ipsis paratum raperentur. At illi invidi longè aliter, quàm Daniel, à leonibus sunt salutati. Divinus liber asserit: Et non pervenerunt usque ad pavimentum loci, donec arriperent eos, & omnia ossa comminuerunt. *d* Quam bellè scelus in auctorum caput rediit, quàm luculenter Deus, quod Danielis hostibus debebatur,

pari

a *Exod. c.* 20. *v.* 5. b *Deut. c.* 24. *v.* 16.
c *L. Quisquis. Cod. ad l. Iuliam* 6. *qu.* 1. *cap. Si quis, & extra de Hæreticis c. vergentis.*
d *Daniel cap.* 6. *vers.* 24.

pari monetâ solvit! Hîc nobis Lex, sive, Pœna Talionis exactiùs explicanda, eo fine, ut non tantùm neminem lædamus, sed nec læsi vindicemus, quoniam Vindex est Dominus, qui omne malum quod alter alteri parat, æquissimo talionis jure vindicat. Quintilianus senior de Talione differens: Talio, inquit, est injuriæ ultio. In hoc scripta est Lex, ne quis impunè petulans sit. *a* Atque de hoc jam uberiùs agendum.

a *Quintil. Declam.* 372. *ante finem.*

§. I.

Hortatus studiosissimè Paulus: Ne quis, ait, supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam Vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus. *a* Idem ego nunc omnibus inclamo, prædico, & testificor, Quoniam Vindex est Dominus, quod divini codices pænè omnibus loquuntur paginis. Labanus suum generum Jacob sæpius decepit nequiter, non solùm filiarum conjugio, sed & pecore, quod promiserat, reddendo. Questus id Jacob uxoribus: Pater vester, inquit, circumvenit me, & mutavit mercedem meam decem vicibus: & tamen non dimisit eum Deus, ut noceret mihi. *b* Imò voluit Deus, ut pariter per filias, quæ parentis deos aureos furatæ, & per pecus deciperetur. Vindex est Dominus.

Ægyptii

a 1. *Theß. c.* 4. *v.* 6. b *Gen. c.* 30. *&* 31. *v.* 7.

Ægyptii Hebræos misere oppresserunt, & fortunis exuerunt. Talionem reddidit Deus, auctores suos repetiit scelus. Nam Hebræi, jussu divino, Petierunt ab Ægyptiis vasa argentea & aurea vestémque plurimam. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis; & spoliaverunt Ægyptios. *a* Nimirum vindex fuit Dominus. Ita ipse Pharao talionis pœnam jure sustinuit. Hebræos ille parvulos velut catellos recēs natos flumine submergi jussit. Justissimâ talione submersus est & ipse, cum omni exercitu suo. Involuit eos Dominus in mediis fluctibus. Reversæque sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitûs Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare: nec unus quidem superfuit ex eis. *b* Vindex fuit Dominus.

Abimelechus, ut regnum, quod ambierat, sibi uni securiùs obtineret, occidit fratres suos septuaginta viros super lapidem unum. *c* Sed & iste talionis pœnam persoluit. Deus lapidem in caput ejus dejecit, & ademit vitam. Nam Abimelech Thebes oppidum oppugnans, dum turrim incensurus subit, Ecce una mulier fragmen molæ desuper jaciens, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum ejus. Qui vocavit citò armigerum suum, & ait ad eum: Evagina gladium tuum, & percute me: ne fortè dicatur quòd à feminâ interfectus

 sim.

a *Exodi c.* 11.*v.*2.*&* *c.*12.*v.*35. *ac seqq.*
b *Exodi c.* 14.*v.*27.*&* 28. c *Iudic.* 9.*v.*5.

sim. Qui jussa perficiens interfecit eum. *a* En talionem ad perpendiculum. Et saxo & gladio Abimelechus periit, uti suos ille fratres peremit. Agagus rex Amalechitarum cùm Samuelis ferro caderet: Siccine, ait, separat amara mors? Cui Samuel jam morienti legem Talionis ingerens: Sicut, ait, fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit mater tua. Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis. *b* Talionis pœna non dormit, aut certè nō nimis diu dormit. In suos recidunt auctores scelera, Vindex est Dominus.

Achabus & Iezabel non inhumaniter solùm, sed & iniquè egerunt cum Nabotho, cui & vineam & unà vitam ademerunt, nam insontem lapidibus obrui per falsa & fucata judicia jusserunt. Quod flagitium Elias in os opprobrans Achabo: Occidisti, ait, insuper & possedisti. Hæc dicit Dominus: In loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. *c* Ad amussim Talio secuta. Mortuus est enim rex Achab, & perlatus est in Samariam, sepelieruntque regem in Samariâ, & laverunt currum ejus in piscinâ Samariæ & linxerunt canes sanguinem ejus, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat. *d* Rex Iehu Iezabelem à canibus laceratam & consumptam audiens: Sermo Domini est, inquit, quem locutus est per servum

a *Ibid. v.* 53. b 1. *Reg. c.* 15. *v.* 33.
c 3. *Reg. c.* 21. *vers.* 19. d 3. *Reg. c.* 22. *vers.* 37. & 38.

ſervum ſuum Eliam Thesbiten, dicens, In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel. *a* Regibus etiam & reginis pœna Talionis dependenda eſt, quoniam Vindex eſt Dominus.

Amanus Mardochæo ſublime fixit ſolium, patibulum quinquaginta cubitos altum. Jam pœna in miſerum erat conſtituta, malum jam paratiſſimum, nec deerat quidquam niſi ut Mardochæus, collum indueret laqueo. Sed ſubitò verterunt vices; repentè Talionis pœna in Amanum eſt decreta. Suſpenſus eſt itaque Aman in patibulo, quod paraverat Mardochæo. *b* In hanc turrim evehenda fuerat hæc campana. Meditata in alios flagitia ad ſuam recurrunt originem: Vindex eſt Dominus.

a 4. *Reg. c. 9. v. 39.* b *Eſther c. 7. v. 10.*

§. 2.

Uriæ conjugem abſtraxit David & vitiavit. Sed Talionis pœna pede non claudo eſt inſecuta. Hoc ipſum à ſuomet filio Abſalone ſibi fieri tolerare debuit. Nam Abſalon rebellis patri, quem apertiſſimo Marte oppugnavit, claro meridie Iſraëlis exercitu inſpectante tentorium ſubiit parentis ſui conjuges vitiaturus. *a* Reddidit Davidi Deus quæ fecit, quoniam vindex eſt Dominus.

Porrò Abſalon, qui patrem ſede regiâ fugavit, ipſe quoque fugatus, & veluti aper,

 aut

a 2. *Reg. c. 16. v. 22.*

aut silvestris fera, est agitatus, sed hæsit reti. Nam miseram hanc bestiam quercûs brachiis detentam dux militiæ Ioabus conto triplici confodit. *a* Ita regius formosissimus juvenis pœnam Talionis persoluit, quoniam vindex est Dominus.

Ita rex Ioas Zachariam Iojadæ filium sacerdotem jussit lapidari. Qui cùm moreretur, ait: Videat Dominus, & requirat. Vidit certè & requisivit vindex æquissimus. Nam cùm evolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriæ, venitque in Iudam & Hierusalem, & interfecit cunctos principes populi, atque universam prędam miserunt regi in Damascum. Et certè cùm permodicus venisset numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem, eò quòd dereliquissent Dominum Deum patrum suorum: in Joas quoque ignominiosa exercuêre judicia. Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis. Surrexerunt autem contra eum servi sui, in ultionem sanguinis filii Iojadæ sacerdotis, & occiderunt eum in lectulo suo. *b* Subinde Talionis pœna differtur, sed certè non aufertur; suis illa momentis adest improvisa, & ferit nocentem, quoniam vindex est Dominus.

Nequissimi duo vetuli alienæ pudicitiæ subsessores fucatis mendaciis Hebræum populum eò permoverunt, ut castissima Susanna

a Hat jhme den Fang geben. 2. *Reg.* c. 18. v. 14.
b *Paral.* c. 24. à v. 21. *ad* 26.

ſanna velut adulterii rea ad lapides & ad mortem jam duceretur. Sed æquiſſima Talionis pœna lapidibus pluit in eorundem capita; ſupplicium, ad quod inſontem prodiderunt, ipſimet exhauſerunt. Fecerúntque illis ſicut malè egerant adverſus proximum, & interfecerunt eos. *a* Lex Talionis ſceleſtos perdidit æquiſſimè. Vindex eſt Dominus.

Sed hoc ipſum in Daniele luculentiſſimum. Satrapæ Medi invidiâ ſtimulati, ſubdolis, falſisque accuſationibus eò rem deduxerunt, ut principum non ſolùm primus, ſed & optimus in leoninum barathrum fuerit dejectus. Nullum hîc innocentiæ patrocinium tam ſceleratis conatibus potuit obſiſtere. Sed Juſtitia divina fiduciam Danielis non uſquequaque deſtituit, ſed intra mortis fauces à morte ſervavit. Accuſatores improbiſſimi eandem ad leones viam ierunt, ſed non redierunt æquiſſimâ Talionis pœnâ in eos ſæviente.

Quid æquius excogitari, ait Quintilianus, quid juſtius poteſt? Graſſatus aliquis eſt ferro? Præbeat & ipſe cervices. Miſcuit noxium virus? Refundatur in ſuum facinus auctorem. Oculos rapuit, effodit? Reddat de ſuâ cæcitate ſolatium. Breviſſima juſtitia eſt vindicta, cùm facinus pœnæ menſura eſt. Atque ſi naturam ultionis inſpicias, optimè vindicatur quiſque quo modo miſer eſt. *b*

L 3 Caro-

a *Dan. c.* 13. *verſ.* 61, *&* 62. b *Quintil, Declam.* 11. §. 4.

Carolus IV. Imperator, Talionis pœnam in lege veteri usurpatam, severus scelerum vindex suâ etiam ætate imperióque usurpavit. Cùm ergo Carolus sederet pro tribunali, oblatus ei vir nobilis (cui Zachora nomen) qui presbyterum vtroque oculo privârat. Admissum crimen partim excusare reus, partim largitione pecuniarum diluere conabatur. At Imperator Talionis pœnam exigens: Hæc nulla, inquit, satisfactio est. Nec enim cæco restitui possunt oculi. Ut igitur jus æquum sit, utroque oculo privandus es. a Jus istud, facinorosè, nequaquam ut rigidum accuses, Talionis pœnâ oculorum dies tibi auferetur, qui eum innocenti abstulisti.

Nil acerbi est, si in te fiat, alteri quod feceris. b

Non æquâ solùm sed & pari eadémque Deus mensurâ remetietur.

Idcirco hæc prædico vobis, & testificor: ô Christiani, quoniam vindex est Dominus in his omnibus. Eâdem quippe mensurâ quâ mensi fuerimus, remetietur nobis. c Nos verò cæci & fatui, ad nocendum aliis pronissimi nimis quàm stultè hos tales nequitiæ damus colores. Est qui dicat: Sinite, huic homini hoc facto illudam, sycophantiam illi struam, quid enim vetat astutiam instituere? Ergo fabricam ad hunc hominem fingam, illum stratagemate percutiam,

a *Ioan. Dubravius Hist. Boëmicæ lib. 22.*
b *Trochaicus vetus.*
c *Luc. cap. 6. vers. 38.*

cutiam, isti os oblinam offuciis, &c.a

Mille talia quotidie vel invitus audies. Sed quid ista, ô insani homines, quid ista vel in animum admittere audetis? Hanc ipsam sycophantiam, & forsan damnosiorem vobis alii struent; hoc ipso stratagemate percutiemini. Hæc ipsa fabrica, ô vafer & nequam homo, ad te fingetur; quidquid veneni coxeris propinandum alteri, tu ipse sorbebis, justissimâ Talionis pœnâ; in tuúmmet caput recidet quidquid malorum in alios fueris commentus, quoniam Vindex est Dominus de his omnibus.

a Lasset mich machen/ dem Carl will ich ein Bossen reissen; disem ein Schelmerey thuen: jenem ein Puncten stechen; den Tropffen will ich/ was gilts/ vberlisten/ dem aber will ich das Maul mit Luginen verkleiben/ ꝛc.

§. 3.

Rem notam passim, & testatam narrans Plinius: Perillum, inquit nemo laudat sæviorem Phalaride tyranno, qui taurum fecit æneum, mugitus hominis pollicitus, igne subdito, & primus eum expertus est cruciatum, justâ prorsus sævitiâ, a & commeritâ Talionis pœnâ. Quod & Naso cecinit:

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit; infelix imbuit auctor opus. b

Veteri jactatur verbo: Si quis, quod fecit,

 patia-

a *Plinius lib. 34. Nat. hist. c. 8 fine, mihi pag.* 718. b *Ovid. in arte.*

patiatur, jus erit æquum. Nam, ab alio expectes, alteri quod feceris Deus pari monetâ soluit. Deus profectò

In te talis erit, qualem te senserit alter.

Certissimum. Eâdem quippe mensurâ, quâ mensus fueris, remetietur tibi. Quisquis alterum fallit, falletur. Phædrus Augusti Cęsaris libertus elegantis vir ingenii hoc ipsum apologo monstrat, quem recito:

Nulli nocendum; si quis verò læserit,
Mutilandum simili jure, fabella commonet.
Vulpes ad cenam dicitur Ciconiam
Prior invitasse, pleráq; in lance liquidam
Posuisse sorbitionem, quam nullo modo
Gustare esuriens potuerit Ciconia.
Quæ vulpem cùm revocasset, intrito cibo
Plenam lagenam posuit: huic rostrum inserens
Satiatur ipsa, & torquet conuivam fame.
Quæ cùm lagenæ frustra collum lamberet
Peregrinam sic locutam volucrem accepimus:
Sua quisque exempla debet æquo pati. a

Nimirum qui decipit, decipietur; hærebit in tendiculâ, quam locavit alteri. Quoniam vindex est Dominus.

Israëlis populus, quod Judicum fasti memorant, sumptâ expeditione adversus urbem Bezec victoriam retulit nobilissimam. Etenim non solùm decem millia virorum in hostili exercitu interfecit, sed & urbis dominum, regem Adonibezec è fugâ retractum, quo alios ipse mulctaverat infami suppli-

a *Phædrus fab, 26. de Vulpe & Cic.*

ſupplicio, eodem ipſum etiam affecit Judas dux belli victor. Nam Adonibezec ſeptuaginta reges, ſeu, regulos diverſarum urbium & provinciarum diverſis prœliis debellatos & captos ad potentiæ & victoriarum oſtentationem, ſimul etiam ad crudelis animi ſui, ſuorúmque convivarum oblectationem coëgit ſub mensâ ſuâ, præciſis antè pedum manuúmque digitis, decidua panis & ciborum fragmina canum inſtar hiante ore excipere, atque ita ludos dare convivantibus. Quantus, obſecro, hîc epularum luxus fuerit, è cujus diffluentibus micis ſeptuaginta viri paſcerentur? Sed à barbaro & crudeli tyranno juſtiſſimam Talionis pœnam Deus repetiit. Nam ſicut ipſe aliis pedum manuúmque digitos præcidit, ita & ipſi in manibus pedibúſque ſunt præciſi, talione meritiſſimâ. Nam per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. *a* Cùm igitur ita malè mulctaretur, in has voces erupit: Septuaginta reges amputatis manuum pedúmque ſummitatibus, *b* colligebant ſub mensâ meâ ciborum reliquias: Sicut feci, ita reddidit mihi Dominus. *c* Ita tibi reddidit, ita & aliis quibuſcunque reddet, qui, quod ſibi nollent fieri, id tamen fecerint alteri. Pœna Talionis divinitùs ſumenda eſt certiſſima, etiamſi ea triginta, vel quinquaginta, vel etiam annis centum videatur cantari. Hæc

L 5 præ-

a *Sapient. cap. 11. verſ. 17.*

b *Ne vel effugere, vel arma tractare poſſent amplius.*

c *Iudic. cap. 1. verſ. 4. & ſeqq.*

prædico vobis & testificor. Nemo igitur supergrediatur neque circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus tam minimis quàm maximis. Nemo læsus ulciscatur ipse injuriam. Jus gladii sacrosanctum Deo soli competit, aut quibus id ille commiserit. Quod Hieremias vates promulgans: Fortis, inquit, ultor Dominus, reddens retribuet, *a* vindicans vindicabit, *b* sed in tempore suo. Ad quod etiam Juditha vidua non semel acriter cohortata: Non ulciscamur nos, inquit, pro his quæ patimur, Dominus omnipotens vindicabit in eis. *c* Lætabitur justus, cùm viderit vindictam. *d* Attendite mrotales: Nemo nocet alteri gratis. Æqua Talionis pœna in omnem ejuscemodi noxam animadvertit vigilantissima. Non igitur læde, nec læsus vindica.

Nemo malum malo rependit nisi malus.

a *Hierem. cap. 51. vers. 56.*
b *Eccli. cap. 5. vers. 3.*
c *Iudith cap. 8. vers. 26. & cap. 16. vers. 20.*
d *Psal. 57. vers. 11.*

CAPUT

CAPVT XXII.

Idem copiosiùs & confirmatiùs docetur.

LEx Talionis olim à Deo constituta hęc erat: Animam pro animâ, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore, fracturam pro fracturâ: sicut fecit, sic fiet ei: qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. *a* Hoc autem jus sibi uni usurpandum excepit Deus. Hunc gladium humana manus tractare nequit. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. *b* Deus ultor, Deus vindex: Scietis, inquit, ultionem meam ex eis. *c*.

Danielis innocentia nec regio quidem patrocinio satis defensa invidiæ coacta est cedere, exceptionem omnem rejecit invidia; in leonum caveam demissus est Daniel. Sed qui ei hoc confecerunt malum, suo id exitio pertulerunt ipsi; exedendum eis fuit, quod intriverunt alteri; monetâ pari repensum est flagitium. Apprehendit Deus sapientes in astutiâ eorum, & consi-

a *Exodi c.* 21.*vers.* 24. *& seqq. Levit. cap.* 24. *vers.* 20. *Deuter. cap.* 19. *vers.* 21.
b *Matth. cap.* 26. *vers.* 51.
c *Num. cap.* 14. *vers.* 35.

lium pravorum dissipavit. a Hunc lusum divina sapientia toto terrarum orbe ludit etiamnum quotidie; minimæ, maximæ culpæ ab altero in alterum admissæ iustâ Talionis pœnâ sunt luendę. Nemo in alium impunè malevolus est. Lex Talionis etsi nonnunquam connivere videatur, vel serò tandem plectit nocentem. Idcirco tanti refert, ut hanc Talionis pœnam & legem quàm optimè capiamus, eámque mentis oculis assiduè contemplemur, & nobiscum ipsi nunquam non reputemus istud: Si noceas, imò si vel solùm velis nocere, nocebitur tibi; malum, quod alteri dictaveris, ipse patieris. Atque de hoc priori capite cæpimus disserere; jam cœpta pertexemus, atque demonstrabimus, cur neminem scientes ac volentes vel minimum lædere, cur læsi non vindicare illud & ulcisci debeamus. Jus istud divini tribunalis est, non nostri. Lege Talionis Deus peritissimè utitur, & ad justitiæ libellam exactissimè Talionis mulctam infligit, quod jam explicatiùs tradémus.

a *Iob c.5.v.3.& 1.Cor.c.3.v.19.*

§. 1.

Hatto Moguntinus episcopus (quod Gazophylacium Christi cum attributionibus memorat) hominum egenorum plurimos, ut fama est, conclusit horreo, quod incendit. Dum miseri ejularent in ignibus, dixisse fertur: Audite, ut sibilent mures. Sed ipse

demum

demum, quidquid faceret, quocunque fugeret, quidquid muniminis adhiberet, & licet è continenti ſedem ſuam in aquas transferret, mediis tamen aquis à muribus deprehenſus & corroſus eſt. Hinc etiamnum vetus rei veſtigium eſſe affirmant Turrim murium, a Rheno cinctam. Luculentum proſus diuinæ Talionis teſtimonium, ſi verum. Eſt qui pluribus hanc eſſe fabulam contendat. b Sed iſthoc ſanè teſtimonio nos non egemus; certiora ſuperſunt.

Filius ad flagitia natus, immorigerus & inobſequens parentibus, patrem ſuum capillis dicitur extra oſtii limen extraxiſſe in viam. Stolidus pater, & olim nimiùm indulgens filio, precabatur gratiam, nec ſine ratione, ſe quidem aliquando ſimile quid auſum, ſed ſuum à ſe patrem non extra fores protractum. Non neſcimus ſimilia crebrò contigiſſe, & filios ſuis ſe parentibus tales exhibuiſſe, quales olim & ipſi parentes ſe ſuis exhibuiſſent progenitoribus: refractarii refractarios, obſequioſi & morigeri obſequioſos & morigeros ſenſerunt. Vindex eſt Deus de his omnibus. Pœna Talionis nunquam non vigilat in reos. Rudolphus dux Sueviæ à pleriſque omnibus Germaniæ principibus Imperator dictus, arma ſed non adeò fortunata movit in Henricum IV. Imperatorem, qui Pontificem Romanum Gregorium VII. variè exagitavit, eámque

a Meuſthurn bey Bingen.
b *Nicolaus Serarius lib. 4. de rebus Moguntiacis c. 1. uſque ad 7. mihi pag. 693.*

eámque ob caussam diadema & purpuram exuere jussus est. Rudolphus cum exauctorato jam Imperatore Henrico ad Ellestrum omnem collatis signis congressus, sed infeliciter, nam dextrâ præcisâ & ventre suffosso, vivus tamen pugnâ excessit. Hîc proceres suos, ut dicitur, allocutus: En, ajebat, Henrico domino meo, quas debui, pœnas dedi, eâdem dextrâ, quâ olim sacramentum dixi, & fidem illi meam obligavi. Nunc mutilo mihi moriendum; & ut perfidiam mortuo exprobrare possit tumulus, eum non ampliùs integer subibo. Ita Urspergensis Abbas & Antonius Bonfinius memorant. a De Henrici & Rudolphi caussâ hîc disceptare nostri muneris sanè non est. Uter jure fuerit æquiore, æquo historiarum lectori permittimus judicandum. Nos Talionis legem hîc prosequimur. Jámque asserimus omnium prophetarum testimoniis divinum jus istud multò liquidissimum esse, nec illius in alterum fraudes & nequitias vel levissimas inultas impunitásque dimitti, sed præsenti sæpius monetâ reddi. Ita divino jussu vociferatus Isaias: Ecce vos omnes, inquit, accendistis ignem, accincti

a *Conradus à Liechtenau Abbas Vrspergensis in Chronico suo mihi pag. 172. & Anton. Bonfin. Decade 2. Rerum Vngaricarum lib. 3. mihi pag. 212. Sed ne quid dissimulem, hi scriptores refelluntur ab Andrea Brunnero parte 3. Annal. Boiorum lib. 11. mihi p. 107. Dux Sueviæ Rudolphus in Roman. Regem electus est anno 1077, Ita Vrspergensis.*

accincti flammis ambulate in lumine ignis vestri, in flammis, quas succendistis. De manu meâ factum est hoc vobis; in doloribus dormietis. *a* Hoc idem jus Hieremias promulgat: Sicut fecit, facite ei, quoniam Domini ultio est. *b*

Hoc idem jus sententiis & consensu omnium gentium jam pridem confirmatum, Tam apud Græcos quàm Romanos usurpatissima sunt isthæc talia: Hanc technam in teipsum struxisti; hoc commentum in tuum ipsius exitium reperisti. Quod túte intrîsti, hoc tibi exedendum erit. Turdus ipse sibi malum creat. Nam è fimeto turdi viscus, c & viscatæ virgæ parantur, quibus & turdus & aliæ aves capiuntur. Eloquii Tulliani est: In tuum ipse mucronem incurres. Ita Livius bellum Punicum secundum executus: Sentiebat Hannibal, inquit, suis se artibus peti. Hinc illa passim decantata: Suâ arte, suo gladio, suâ lege, suo telo jugulari. Hinc ingemiscentis questus illi:

Heu patior telis vulnera facta meis. d

Ita Goliathus dux Philistæus suómet gladio interemptus. Banaias ex agmine Hebræo vir robustissimus (quod Chronicon Regum memorat) percussit virum Ægyptium, cujus statura erat quinque cubitorum, & habebat lanceam ut liciatorium texentium: descēdit, igitur ad eum cū virgâ & rapuit

a *Is. cap. 50. vers. 11.*
b *Hier. cap. 50. vers. 15. & cap. 15. vers. 11.*
c Vogelleim/ *glutinum aucupum.*
d *Ovid. in epist. Heroidum.*

rapuit hastam, quam tenebat manu & interfecit eum hastâ suâ.a

E scriptoribus Augustæis Trebellius Pollio refert, Marium, qui ævo Gallieni è triginta tyrannis unus fuit, olim fabrum ferrarium in officinâ cultros & gladios fabricasse.b A follibus & ferro ad militiam provolavit, hîc eos fecit progressus, ut Imperator demum evaserit. Sed quod tam miserum quàm ridiculum; omnis Imperatoria ejus potestas unico triduo finita expiravit. Nam miles è Marii officinâ, Marium confodiens: Hic est, inquit, gladius, quem ipse fecisti. Ita scorpium cornix rapuit, sed à suâmet prædâ vulnus & unà mortem accepit, ita rapinæ vitam impendit suæ.

Hæc omnia monitorum vicem sunt; quæ hoc unum identidem instillant: Quoniam Deus vindex est, & ultor usquequaque exactissimus in vindicandis fraudibus & injuriis omnium, qui vindictam ipsi uni transcribunt Tolerantiâ.

Hanc Talionis legem & pœnam sicut Latini & Greci, sic & Hebræi parœmiis diversis enunciantes. Securis, ajunt, è siluâ prodit, sed & redit in siluam & arbores succidit. Sagitta ferit eum, à quo emissa est. Faber gerit compedes, quas fecit; cochleari, quod ipse fecit, os comburit. Nervosè ac sapienter dixit Attalus: Malitia maximam sui partem bibit. A quo non multum abludens Hesio-

a 1. *Paral. cap.* 11. *vers.* 22. *& seqq.*
b *Idem refert Aurelius Victor lib. de Cæsaribus mihi pag.* 140.

Hesiodus: Consilium malum, inquit, res pessima consulenti.

Cùm Theodosius Imperator acie jam structâ Eugenium tyrannum peteret, ita faventem habuit ventum, ut missilia ab hostibus jacta in hostes revolarent. Quod Claudianus hoc metro executus.

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hiemes, revolutáque tela
Vertit in auctores, & turbine reppulit hastas. a

Ita Saul & Achitophel, qui exitium Davidis & interitum summis studiis, impendiis maximis quærebant, suiipsorum carnifices fuerunt, suâ ipsi manu jugulati. Rex David à Saule ad necem vndique quæsitus, cùm occidendi Saulis occasionem haberet paratissimam, manus tamen à cæde abstinuit, atque hoc unum dixit: Judicet Dominus inter me & te, & ulciscatur me Dominus ex te; manus autem mea non sit in te. Sit Dominus judex. *b* Certè fuit, simul & vindex. Ipse suo se gladio Saul induit; ipse suâ se manu suspendit Achitophel.

Ita rex Antiochus minabatur se venturum Hierosolymam, & congeriem sepulchri Judæorum eam facturum. Sed qui universa conspicit Dominus Deus Israël percussit eum insanabili & invisibili plagâ. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta: & quidem satis justè,

a *Claud. in paneg. Theodos.*
b 1. *Reg. cap.* 24. *vers.* 13.

ftè, quippe qui multis & novis cruciatibus aliorum torferat viscera. Ita eum cæleste perurgebat judicium & æquissima Talionis pœna. Igitur pessimè percussus, & ut ipse alios tractaverat, peregrè in montibus, miserabili obitu vitâ functus est. a Vindex est Dominus.

a 2. *Machab.c.9.v.4.& seqq.*

§. 3.

Hæc omnia oratione brevi complexus Siracides: Qui, ait, *in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet:* Duræ scilicet vindictæ sententia, quæ mentem perpetuo dolore cruciet. a *Et plaga dolosa dolosi dividet vulnera.* Ita quidem ut partim vulneret percussum, partim ipsum etiam percutientem, & quandoque hunc multò graviùs; ita vulnera dividentur. *Et qui foueam fodit, incidet in eam.* Idem præcinit & psaltes: Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foveam, quam fecit. Convertetur dolor ejus; in caput ejus, & in verticem ipsius iniquitas ejus descendit. *Et qui statuit lapidem proximo suo, offendet in eo, & qui laqueum alii ponit, peribit in illo.* In falsis Susannæ judicibus, in invidis Danielis accusatoribus compertum est hæc omnia esse verissima. Lapis in altum missus in ipsorum caput recidit, Dolosa invidiæ plaga Danielem leviùs, quàm dolosos ipsos vulneravit; inciderunt in leoninam foveam, quam Danieli effoderunt.

a *Ita Nicol. Liranus.*

runt. Ad lapidem offenderunt, quem Danieli ſtatuerunt. Perierunt laqueo, quem innocenti poſuerunt. Nimirum, quod pſaltes dixit, in laqueo iſto, quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum. *a* Addit Siracides: Facienti nequiſſimum conſilium, ſuper ipſum devolvetur, & nō agnoſcet unde adveniat illi. *b* Nam ſubitò & ex improviſo illud idem conſilium, quo alteri malum machinabatur, ipſum opprimet conſultorem. Deus enim ulciſcetur illius noxam eâ ratione ac viâ, quam ille nunquam ſuſpicatus eſt. Quocirca David multâ ejus rei experientiâ confirmatiſſimus: Cognovi, ait, quia faciet Dominus judicium inopis, & vindictam pauperum: *c* Ulciſcens in omnes adinventiones eorum. *d* Ad inſtitutum faciunt, quos è Rhadamanto verſus recitant:

Iuſta malis hæc eſt admiſſo crimine pœna,
Si quæ fecerunt, eadem patiamur & ipſi.

Res certiſſima Auctorem ſcelus repetit, ſuóque premitur exemplo nocens. Et ſicut exemplum bonum, ait Seneca, circuitu ad facientem revertitur: ſic mala exempla recidunt in auctores, nec ulla miſeratio contingit his, qui patiuntur injurias, quas poſſe fieri, faciendo docuerunt. *e* Plutarchus de ſerâ Numinis vindictâ memorat, Callippum eodem ipſo pugione, quo Dionen, ille ſub amici ſpecie interemerat, à ſociis fuiſſe

a *Pſ.* 9. *v.* 16. b *Eccli. c.* 27. *v.* 28. *& ſeqq.*
c *Pſ.* 139. *v.* 13. d *Pſ.* 98. *v.* 8.
e *Seneca epiſt.* 81. *mihi pag.* 540.

fuisse jugulatum. Innumera talia quotidianæ sunt experientiæ documenta.

Nec ipsæ quidem facetiæ, & nequioris notæ sales sine Talionis pœnâ sunt. Anno Christiano millesimo quingentesimo septuagesimo octauo, ejectis Antuerpiâ urbe minimæ Societatis Patribus, inter eos qui vacuas eorum ędes invisebant, partim avidè alienas domos, ut fit, inspecturi, partim usurpaturi oculis gaudium ex inimicorum infortunio, fuit unus aliquis è trivio scurra, ut sibi videbatur, non infacetus, qui ludum populo daturus, hásce ædes ingressus, fasciculum straminis albæ appensum virgæ pro foribus suspendit è fenestrâ quasi civicam plebem domestici funeris ac pestilentiæ, more gentis admoniturus. Movit ea species prætereuntibus admirationem, nonnullis & risum. Atque ex eis uni fores importunè pulsanti, ille intus exclamans: Quid, malum, hîc pulsas? inquit. An non præfixa mortis insignia, virgam & stramen inspicis? Quotquot has ædes incolebant, pestilentiâ sublati sunt. Mirum dictu: eodem die cùm nusquam esset in urbe contagio, malevoli derisoris domum invasit pestis, coëgitque illum domi suæ flere id, ex quo risum in alienâ captaverat. a Ad minima quæque vigilat justissima Talionis pœna. Cùm enim

a *Famianus Strada Decade* 1. *de bello Belgico lib.* 9. *ad annum* 1578. *mihi pag.* 616. *Idem narrat Bredenbachius l.* 7. *Collat. sacrar. c.* 61. *Vide Phaëthontem meum parte* 1. *c.* 14. §. 13.

enim vindicta divina, inquit Nicetas Choniates, tot manus & pedes habeat, cùm acutissimè omnia perspiciat, & patentibus prædita sit auribus, nil obliviscitur, nil inultum præterit.

At nos adeò præfractè fatui, & ad nocendum aliis tam prompti sumus, ut ubi vel minima sese prodit occasio, mox velut gratulabundi advolemus dicamúsque: Hàc vulneri patet locus, configamus hunc nebulonem; impellamus illum in has pedicas, his hærebit: Venite, eradamus eum de terrâ viventium. *a* Mille talia quotidie est audire. Insania incredibilis, & cæcitas humana non cogitantium: Deus etiamnum orbem administrat inspector & scrutator animorum. Quid hæc ago? Hic lapis in caput meum recidet, hoc jaculum latus meum hauriet: quidquid ego vaframenti aut infortunii in alium struxero, in meum verticem revolvetur. Nam quamvis ille, quem meis artibus peto, tam imbecillis sit, ut mihi resistere non possit, Deus reverà hoc impunè non sinet. Humanis fraudibus non fallitur Numen. Hoc machinamentum, hunc astum meum Vindicans vindicabit, Altissimus enim patiens est redditor, *b* etiam minimorum, quæ nos hilares nugas, & joculares astutias specioso nomine appellamus. At Deus etiam horum pœnas repetit, Vlciscens in omnes adinventiones. Hinc cum inopinato, quod sæpe fit, malo

a *Hierem. cap.* 11. *vers.* 19. b *Eccli. cap.* 5. *vers.* 3. & 4.

malo involuimur, pro se quisque cogitet: An non tu simile quid alteri fecisti? Cogita. Nunc igitur Talionis pœna te tangit, & non agnoscis unde adveniat tibi. Sed anni sunt, inquit, jam multi cùm hoc à me factum. O te albæ mentis hominem! Patiens redditor est Altissimus, qui expetendam Talionis pœnam in annos triginta, septuaginta, centum ac plures possit differre. Vadimonii diem producit, non omittit.

Non ergo quemquam vel re minimâ lædamus, sed, nec lædere cogitemus, quoniam vindex est Dominus. Eâdem quippe mensurâ (quod millies ingerendum) quâ mensi fuerimus, remetietur nobis eâdem. Sed non tantùm neminem lædamus, sed nec vindicemus læsi. Quod Deus sæpiùs severè præcipiens: Non quæras ultionem, inquit, nec memor eris injuriæ civium tuorum. *a* Mea est ultio, & ego retribuam eis in tempore. *b* Mihi vindicta, ergo reddam. *c* Aut igitur neminem læde, nec læsus vindica, aut à Deo certissimam Talionis pœnam expecta.

a *Levit. cap.* 19. *vers.* 18.
b *Deut. cap.* 32. *vers.* 35.
c *Hebr. cap.* 10. *vers.* 30. & *Rom. c.* 12. *v.* 19.

CA-

CAPVT XXIII.

Danielis admiranda visio de quatuor diversis bestiis.

SAcra Danielis historia sex primis capitibus res gestas quatuor regum, Nabuchodonosoris, Balthasaris, Darii, Cyri recenset. Capite insequenti septimo ab historiâ fit transitus ad visiones. Vidit Daniel anno Balthasaris regis primo, Hebrææ plebis captivæ quinquagesimo quarto: Daniel, inquam, vidit quatuor diversas belluas è mari emersas. Prima divino spectatori objecta fuit Leæna, & quidem alata. Ursus altera. Tertia Pardus, sed alis pariter, perinde ut leæna, instructus. Quarta horribilis & ignota fera; dentibus ferreis, cornuta. Per quatuor has bestias à se visas Daniel diversas quatuor Monarchias orbis adumbrat, quod jam explicabimus.

§. I.

Videbam, inquit Daniel, in visione meâ nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno. *a* Num propheta quatuor Angelos, regnis quatuor Præfectos, an verò varias regnorũ mutationes, tumultus, seditiones intelligat, ab eruditis disceptari potest.

a *Dan. c. 7. v. 2.*

potest. Nos scholis hæc talia permittimus enucleanda. Quatuor diversæ bestiæ, priscorum patrum consentiente explicatu, quatuor regna seu monarchias designant.

Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ. Hæc Babylonis, regni Chaldæi, & Nabuchodonosoris est effigies. Mirabilis sanè bellua Nabuchonodosor, alatus leo. Et quamvis à Daniele hoc loco dicta Babylonicum regnum primario significatu spectent, ipsum tamen etiam Nabuchonosorem demonstrant, qui Babylonis amplificator & alter conditor. *a* Hinc leoni alis aquilinis prædito comparatur. Nam uti principes animantium sunt Leo & Aquila, ita metallorum rex est aurum. Atqui statuæ in somnio visæ caput aureum Nabuchodonosorem notabat. Quod clarissimè Daniel: Tu, inquit, rex regum es, Tu es ergo caput aureum. *b* Hebræus vates Hieremias Nabuchodonosorem sub leonis schemate describens: Ascendit leo de cubili suo, ait, & prædo gentium se levavit: egressus est de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem: civitates tuæ vastabuntur remanentes absque habitatore. Super hoc accingite vos ciliciis, plangite & ululate. *c* Sed & Aquila fuit Nabuchonosor, qui magnâ celeritate, multisque victoriis imperium Babylonicum ampliavit. Quod vaticinatus Habacuc: Opus,

a *Quam priùs Semiramis Ascalonica condidisse dicitur: Semiramis Assyria muris cinxisse.* b *Dan. c. 2. v. 37. & 38.*
c *Hierem. c. 4. v. 7. & 8.*

Opus, inquit, factum est in diebus vestris, quod nemo credet, cùm narrabitur. Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua. Horribilis & terribilis est: ex semetipsâ judicium & onus ejus egredietur. Leviores pardis equi ejus, & velociores lupis vespertinis, & diffundentur equites ejus: equites namque ejus de longè venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum. Omnes ad prædam venient, facies eorum ventus urens: & congregabit quasi arenam captivitatem. Et ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi ejus erunt: ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam. Tunc mutabitur spiritus, & pertransibit, & corruet: hæc est fortitudo ejus Dei sui. *a*

Nabuchodonosori porrò leoni adeò creverunt alæ aquilinæ, ut ei reges alii quantumcunque potentes essent risui: Tyranni, ait Habacuc, ridiculi ejus erunt; ludibrio eos habebit, faciétque illos moriones suos, vel scabella pedum, quod Sapor fecit Valeriano Cæsari, & Tamerlanes Bajazeti Turcarum Imperatori. Tunc elato tot victoriis Nabuchodonosori *mutabitur spiritus* ex humano quasi in divinum, volet enim in aureâ statuâ, quam eriget, adorari ut Deus. Hanc ob causam ex humano spiritu mutabitur in ferinum, ut sibi bos esse videatur. Unde ex hominum cœtu transibit ad con-

a Habac. cap. 1. vers. 6. & seqq.

victum belluarum, & ex altissimo fortunæ fastigio, in abyssum miseriæ & infelicitatis corruet. Atque ob eandem Chaldæorum superbiam ab ipsis Monarchia ad Persas & Medos transibit. Hæc scilicet illa est divina Nabuchodonosoris & Dei sui fortitudo. Glorietur nunc leo iste de suis & Beli sui viribus, quibus adeò insolescebat. Idcirco & Daniel primam hanc belluam considerans: Aspiciebam, inquit, donec evulsæ sunt alæ ejus, & sublata est de terrâ, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei. Geminæ alæ Nabuchodonosori sunt præcisæ, duplex imperium Assyriacum & Babylonicum illi ademptũ, ipse insuper rationis usu, & humano sensu privatus in silvas instar onagri correpsit, dum seriò resipisceret, Deúmque agnosceret. Ita hæc bestia in pedes erecta ut homo. Nec diu tamen hoc gradu perstitit. Nam Darius & Cyrus non solùm pennas aliquot subduxerunt alis, sed alas totas evulserunt, siquidem Babylone occupatâ geminum imperium ad Persas & Medos transtulerunt. Hîc Tullianum illud usurpemus. Qui mihi pennas inciderunt, nolunt easdem renasci. a Nabuchodonosor alatus leo, volatus nimis altos meditatus, tam altè corruit, quàm ascendit, insuper & alas amisit. Discant homines non altè volare, sed modestè incedere, ne (beati Maximi verbis) ambulare non possimus, qui volare tentavimus, & amittamus

a *Cicero lib. 4. epist. ad Atticum.*

tamus plantas qui assumpsimus pennas. *a*

a Maximus homil. 4. de SS. Apostolis Petro & Paulo, mihi pag. 221.

§. 2.

Altera bestia Danieli visa, Ursus. Et ecce, inquit, bestia alia similis urso in parte stetit: & tres ordines erant in ore ejus, & in dentibus ejus, & sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas. *a* Persarum & Medorum monarchia hîc repræsentatur urso. Crudeles ursos esse sacræ docent paginæ. Salomonis effatum est: Leo rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem. *b* Hieremias vates: Ursus insidians, inquit, factus est mihi, leo in absconditis. *c* Persarum crudele ingenium Theodoretus *d* pluribus commonstrat. Isdegerdes, Sapor, Baramenes reges Persici heu quales fuêre in Christianos? lentis eos suppliciis affecerunt, membratim mori jusserunt, pellem vivis abstraxerunt usitatâ crudelitate. Cælius Rhodiginus suis illos coloribus expingens: Callidi sunt, inquit, superbi, crudeles; vivis hominibus cutes detrahunt per partes, sed & integras quandoque. Ministris inter epulas nec hiscere licet, nec spuere. *e* Ursi sunt Persæ sævitiâ.

a *Daniel cap. 7. v. 5.* b *Prov. cap. 28. v. 15.* c *Threnor. cap. 3. v. 10.* d *Theodoret. lib. 5. cap. 18. Socrates lib. 7. cap. 18. vers. 12* e *Cælius lib. 18. Antiquitat. lect. cap. 18. mihi pag. 695.*

Deinde ursi laborum & inediæ patientissimi. Aristotele, Plinio, Æliano testibus, hiemem suctu priorum pedum agit ursus: idem facit ursa nimium pinguescens. *a* Persæ veteres quod Xenophon affirmat, *b* laboriosi, parsimoniâ & abstinentiâ præcipui pane solo cum sale ac cardamo victitârunt. Thomas Aquinas è Trogo Pompeio testimonium recitans: Persæ, inquit, adeò parci sunt in victu, ut pænè sicco pane semper utantur, nisi gratiâ hospitum, vel festi causâ rationem mensæ mutent. Quæ Herodotus confirmans: E coriis, inquit, reliquam vestem ferunt, qui non quibus volunt, cibis vescuntur, sed quos habent, utpote regionem asperam incolentes. Ad hæc potu non vini ùtuntur, sed aquæ. *c*

Tertiò, ursi sunt hebeti visu, molli ac debili capite. Plinius id asserens: Invalidissimum, ait, urso caput, quod leoni fortissimum. Hinc ursi caput vel minimi vulneris impatiens, quod ei grave admodum aut letale. Hinc ursus sæpe colapho infracto exanimatur. *d* Quâ in re illis Persæ simillimi, quibus caput mollissimum, si cutem detrahas, non difficulter friabile. Herodotus pugnam inter Ægyptios & Persas commissam memorans: Ibi ego, inquit, rem mirandam vidi, ab indigenis edoctus. Ossa eorum, qui in acie ceciderunt, cùm jacerent fusa, ut ab initio

a *Aristot. lib.* 8. *hist. animal. cap.* 17. *Plin. lib.* 8. *Nat. hist. cap.* 36. *Ælian. l.* 6. *hist. Animal. cap.* 3. b *Xenophon l.* 1. *&* 7.
c *Herodot. lib.* 1. d *Plinius loco cit.*

initio diſtincta fuerant, ſeorſum erant Perſarum, ſeorſum Ægyptiorum. Sed Perſarum capita adeò fragilia ſunt, ut ſi velis ferire vel ſolo calculo, perforare poſſis; Ægyptiorum autem firma, ut ea vix ictu lapidis elidas. *a*

Quarto, urſus mellis appetentiſſimus inter apum examina ſe immittit, aut certè ut apicularum aculeis, velut ſcalpellis, ſanguis ſibi mittatur à capite. Ita ille cucurbitulæ uſum ſeu ſcarificationem ſuam ac phlebotomiam ad alvearia invenit. Sed & illud de hâc beſtiâ notum. Urſus quandoque adeò gravatur ſomno, ut nec verberibus facilè poſſit excitari. Ei autem ſomnus alimenti loco eſt, quo pingueſcit, uti & glires. Hinc deſidi ac otioſo homini ſua cognomina. *b* Perſæ non prudentiâ, neque vigilantiâ, ſed numero & turbâ ſubinde hoſtes devicerunt. Ignavia hoſtium ſæpe ad victoriam ſtravit iter.

Quintò, informis eſt urſæ fœtus, rudis & alba caro ſine pilis, ſine oculis & cruribus, ſed mater catulum format lambendo. *c* Exiguum fuit Perſici regni principium; Cyrus in ſilvas exportari, & feris objici juſſus ab Aſtyage avo, ſed contra voluntatem avi ad diadema & ſolium evectus ſuos tractare arma docuit, imperii Perſici princeps & auctor, qui in tantum Imperatorem evaſit, ſicut urſus ex informi & pænè mortuâ carne in horribilem feram.

 Sexto,

a *Herod. in Thaliâ.* b Fauler Bärnheuter.
c *Ælian. lib. 2. de Animalibus c. 19.*

Sexto, Provincia Persica, sterilis & confragosa, ursos alit & plures; quàm aliæ terræ, & ferociores. *a* Hinc Persidis symbolum Ursus.

a *Rhodigin. l.* 18. *Antiquit. lect. c.* 19.

§. 3.

Tertia bestia Danieli visa Pardus, de quo ipse: Post hæc aspiciebam, inquit, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat, quasi avis, quatuor super se; & quatuor capita erant in bestiâ, & potestas data est ei. *a* Græcum & præcipuè Macedonicum imperium, quod Alexander rex victo Dario auxit & stabiliit, Pardo designatur.

I. Pardus maculosus & varii coloris. Ingenium Græcum simulare, fallere, dissimulare doctum, quod in Ulysse Homerus, in Sinone Virgilius expressit, quem specimen Græcorum esse voluit:

Accipe nunc Danaûm insidias, & crimine ab uno
Disce omnes. b

Tales sunt Græci omnes, quales in Sinone cernis describi. Mentionem Pardi maculosi faciens Hieremias: Si aut mutare potest Æthiops pellem suam, aut Pardus varietates suas. *c* II. Pardus eximiæ velocitatis est. Leviores Pardis equi ejus. *d* Alexander Imperii Macedonici conditor usque adeò incitatâ

a *Daniel cap.* 7. *v.* 6. b *Virgil. l.* 2. *Æneid. initio, mihi pag.* 139. c *Hierem. c.* 13. *v.* 23. d *Habac. cap.* 1. *vers.* 8.

citatâ fuit tam velocitate, quàm felicitate, ut brevi tempore immensa confecerit spatia. Quod obstupescens Hieronymus: Nihil, inquit, Alexandri victoriâ fuit velocius, qui ab Illyrico & Adriatico mari usque ad Indicum oceanum & Gangem fluvium, non tam præliis quàm victoriis percurrit, & sex annis partem Europæ, & omnem sibi Asiam subjugavit. *a* De eodem hoc Alexandro rege historia Machabæa: Qui constituit prælia multa, inquit, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit reges terræ; & pertransiit usque ad fines terræ, & accepit spolia multitudinis gentium, & siluit terra in conspectu ejus. *b* Ita Pardus iste instar avis habuit alas celeritate victoriarum. III. Pardus, Æliano ac Plinio teste, *c* pergratum halat de se odorem, quo Dorcades, cervos, capras, aliásque animantes allectas ad se trahit, capit, discerpit. Neque hîc Alexander Pardo seu Pantheræ, vel Pardali dissimilis: Nam, quod Plutarchus & Rhodiginus asserunt, rex ille Macedo usque adeò gratum odorem ex se spirabat, ut illius vestes aut aromate infectæ, aut unguentis viderētur delibutæ. Plutarchi verba sunt: Dicitur corpus ejus suavissimè oluisse, ita ut tuniculæ fragrantiâ replerentur aromatum odorem æmulante. Quod ipsum etiam videtur caloribus deberi, siquidem terræ

a *Hieron. tomo 4. comment. in Danielem.*
b 1. *Machab. c. 1. vers. 2. & 3.* c *Ælian. lib. 5. de Animal. c. 40. Plinius l. 21. Nat. histor. cap. 7.*

terræ ſicciſſima & calidiſſima loca thus & caſiam proferunt : & fragrantiam Theophraſtus naſci tradit coctione quadam humorum, quando quod noxium erat, calore excoctum fuerit ac diſſipatum. *a*

Hæc tertia porrò beſtia, uti Daniel vidit, quatuor habebat capita, quæ quatuor repræſentabant reges Alexandri Macedonis ſucceſſores. Alexander moriturus, cùm vox deficere jam cœpiſſet, annulum detractum digito Perdiccæ tradidit, propiúſque adire juſſis amicis, iiſque quærentibus, cui relinqueret regnum? reſpondit: Ei, qui eſſet optimus. Ceterùm providere jam ſe ob id certamen magnos funebres ludos parari ſibi. *b* Nec vanus augur fuit. Duodecim ambitioſi juvenes regnum invaſerunt, ſed mutuis ſeſe bellis attritos conſumpſerunt. Hinc Græcum hoc imperium ad quatuor reges redactum. Seleucus, qui & Nicanor in Syriâ & Babyloniâ, Ptolemæus in Ægypto, Philippus qui & Arideus in Macedoniâ, Antigonus in Aſiâ imperavit. Ubi nunc, obſecro, ſunt reges iſti? Sed ad quartam beſtiam.

a *Plutarch parte* 3. *Moral. l.* 1. *Sympoſiacôn quæſt.* 6. *mihi pag.* 139 *Rhodigin. l.* 22. *Antiquit. lect. cap.* 20. *& lib.* 27. *cap.* 17.
b *Curtius lib.* 10. *hiſt. cap.* 7.

§. 4.

Poſthæc, ait Daniel, aſpiciebam in viſione noctis, & ecce beſtia quarta terribilis atque

atque mirabilis, & fortis nimis; dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus conculcans. *a* Romanum hîc imperium oculis subjicitur, quod bestiæ mirabili, ignotæ, terribili comparatur, nec enim unam eandémque sed variam gubernandi rationem tenuerunt Romani. Aliquamdiu reges, pluribus annis Consules, Imperatores, subinde Dictatores summæ rei præfuerunt, ita Monarchia, Aristocratia, Democratia Romanis placuit pro temporum varietate. Hæc bestia profectò gentes & populos omnes devoravit. Quod Daniel repetitâ dictione asserens: Post hoc volui, ait, diligenter discere de bestiâ quartâ, quæ erat dissimilis valde ab omnibus & terribilis nimis: dentes & ungues ejus ferrei; comedebat & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat. *b* Romanos rerum dominos, *c* omniúmque gentium domitores quis nescit? Istius dominii origo triplex. 1. Amplitudo ditionis. 2. Potentia bellica. 3. Ærarii opulentia.

Primum *Amplitudo ditionis*. Romani tribus Mundi partibus latissimè imperârunt. Imperii terminus ad Occidentem fuit extremitas Hispaniæ. Euphrates, Taurus, & Armenia ad orientem. Ad septentrionem Rhenus & Danubius. Ad Austrum Æthiopia. Dominabantur toti mediterraneo mari & omnibus in eo insulis; in Boreali oceano, ipsi Britanniæ. Non dubitat affirmare

a *Daniel c. 7. v. 7.* b *Daniel c. 7. v. 19.*
c *Virgil. lib. 1. Æneid.*

Appianus, priores monarchias omnes Assyriorum, Persarum, Medorum, & Græcorum vix dimidiam imperii Romani partem possedisse. Quod Polybius ad historiæ suæ exordium confirmat. *a* Justus Lipsius admiranda Magnitudinis Romanæ quatuor libris complexus, de amplitudine ditionis affirmatè pronuntians: Fines, inquit, imperii Romani, orbis & oceanus, ita ut quidquid opportunum aut dignum vinci, vicerit. Itaque terminos sibi fecit orientem & occasum, exceptis locis inaccessis & inhabitatis. *b* Eò Maronis illa spectant non colorata nimium & ficta:

His ego nec metas rerum, nec tempora pono,
Imperium sine fine dedi. ———

Alterum quo Romanum dominium excrevit, *Potentia bellica* terrâ mariq́ue prorsus admiranda. Adriani Cæsaris ævo, Appiano teste, Romani diversis locis ducenta millia peditum quadraginta millia equitum sub signis alebant; elephantos trecentos, curruum falcatorum tria millia. De potentiâ bellicâ affirmatè Lipsius: Summa, inquit, Legionum; Cohortium, Alarum ducenta quinquaginta millia. Legio autem quatuor millium accipitur. In urbe viginti sex millia, vel post Severum sexaginta millia. In classibus centum millia militum remigúmque. Ita in universum fient ordinariorum supra

a *Appianus in proœmio historiæ Libycæ. Vide etiam Strabonem lib. 6. fine, & lib. 17. Iosephum l. 2. de bello Iud. c. 5.* b *Lipsius l. 1. Admirand. c. 2.*

ſupra quadringenta millia.*a* Ita Bellici ſumptus fuêre maximi, quia continui.

Tertium, *Ærarii opulentia.* De hac teſtis locupletiſſimus, quem dixi, Lipſius, *b* fide optimâ: Ægyptus ſola, inquit, Romanis titulo dedit annua talenta duodecim millia & quingenta. Gallia, ut credibile, quindecim aut viginti milliones. Quid jam reliquus orbis? Syria, Aſia, Africa, Hiſpania, Græcia, Illyricum, Inſulæ ſimul omnes. Summa tributorum univerſa ſupta centum quinquaginta milliones.*c* Immenſa vis auri ſolo tributi nomine congeſta. Appianus atteſtatur Romanos ad ſtruenda ædificia, & ad fovendam militiam in diverſis ærariis habuiſſe ſeptuaginta quinque millia talentorum Ægyptiorum. Unum ejuſcemodi talentum Ægyptium octoginta libras auri, una verò auri libra coronatos centum continet, ergo unicum talentum Ægyptium octo millia coronatorum habet. Facillimum jam rationes colligere, è ſeptuaginta quinque millibus talentorum confici ſexcentos auri milliones. *d*

Quâ tandem viâ, obſecro, ad has opes, ad tantam potentiam, ad iſtud faſtigii per-

a *Lipſius lib. 1. Admirandor. cap. 5.*
b *Lipſius lib. 2. Admirandor. cap. 4.*
c *Sunt* 150000000. *centies quinquagies millena millia coronatorum:* Hundert und fünfftzig tauſent mal tauſent Cronen.
d *Sunt* 600000000. *ſexcenties millena millia coronatorum:* Sechshundert tauſent mal tauſent Cronen.

venerunt? Julius Cæsar apud Dionem Cassium, Cato apud Salustium, Augustinus de Civitate Dei, Thomas Aquinas de Regimine Principum, *a* rationem ac modum explicant, quo Romani ad illam imperii sublimitatem ascenderint. Sed optimis scriptoribus istis dabo meliorem. Spiritus divinus historiæ Machabææ auctor de Romanis hęc pronuntiat: Possederunt omnem locum consilio suo & patientiâ: locáque quæ longè erant valdè ab eis, & reges, qui supervenerant eis ab extremis terræ, contriverunt, & percusserunt eos plagâ magnâ, ceteri autem dant eis tributum omnibus annis. *b* Omnem locum, ait, possederunt consilio & patientiâ.

Principiò quidem consilio atque prudentiâ, quibus plurimum valuerunt, tam domi, quàm in castris & in acie, rem præclarissimè gesserunt. Præcipuum decus & stabilimentum Romani imperii erat tenacissimum vinculum militaris disciplinæ, è cujus sinu omnes triumphi manârunt. *c* De quâ verissimè Alexander Severus Imperator ad milites: Disciplina majorum, inquit, Rempublicam tenet, quæ si dilabatur, & nomen Romanum & imperium amittemus. *d* At ea tamen hodie non dicam languet apud nos, sed obiit; neque mala, sed nulla est. *e*

Prædari,

a *Dion. l.* 38. *Salust. de bello Catilin. August. de Civ. Dei l.* 5. *c.* 12. *S. Tho. l.* 2. *de Reg. Princ. c.*4. 5.6. b 1. *Mach. c.* 8. *v.* 3. & 4. c *Valer. Max. l.* 2. *c.* 7. *initio.* d *Lamprid. in eo.* e *Lips. l.* 5. *Politic. c.* 13. *initio.*

Prædari, rapere, pejerare, pauperes ſpoliare, agros vaſtare, domos & villas, amicorum etiam, inflammare, omne genus petulantiæ ac libidinis exercere, hæc noſtratis militiæ illuſtriſſima ſunt facinora. Ambitioſæ ducum æmulationes & inſatiabilis avaritia omnem victoriam aut impediunt, ne obtineatur, aut obtentam corrumpunt. O magni Principes & Reges multò melior eſt vel afflicta pax, quàm bella uſque adeò calamitoſa. His bellis nulla ſalus. Omni adeò eversâ militari diſciplinâ & vinci & vincere miſerum eſt. Iterum inculco Juſti verbis: Si plenam, ô Reges, & Principes, legitimámque diſciplinam vultis, inquirenda vobis diſciplina militaris populi Romani, qui, ut Vegetius loquitur, ex parviſſimis finibus, imperium ſuum pænè ſolis regionibus, & mundi ipſius fine diſtendit: *a* idque poſt Deum hac unâ duce.

Nec *Conſilio* ſolùm ac prudentiâ, ſed & *Patientiâ* viam ſibi ad illud faſtigii munierunt. Nec enim vere uno, aut autumno, nec uno alteróve anno tot victoriis ſibi orbem ſubegerunt. Nam in ſolâ expugnandâ Hiſpaniâ ducentos triginta annos conſumpſerunt. Ita incredibili patientiâ uſi paullatim ulteriùs atque ulteriùs iterúmque ulteriùs protulerunt pedem, dum locum omnem, dum totum orbem *Conſilio* & *Patientiâ* poſſiderent. Interim graviſſimis ſubinde belli cladibus affecti ſunt, quas tamen concoxerunt patientiâ, & perrexerunt. Quis neſcit Roma-

a *Veget. lib.* 1. *cap.* 8.

Romanorum clades ad Trebiam fluvium, ad Thrafumenum lacum, ad Cannas Apuliæ vicum, ubi Hannibal Paulo Æmylio & Terentio Varrone Confulibus victis Romanorum militum quadraginta millia, tantúmque numerum equestris ordinis interfecit, ut tres annulorum modios in signum victoriæ Carthaginem transmiserit. Hanc tantam calamitatem bellicam Roma fortiter digessit patientiâ tam illustri, ut Terentio Varroni, qui temerario pugnæ ingressu Rempublicam confregit, & vires populi Romani exhausit, redeunti obvius senatus gratias egerit, quòd de Republicâ non desperasset, & in urbem redire voluisset; simul etiam gravissimæ cladis auctori detulit dictaturam. *a* Non ergo vanus ad Machabæum principem Judam delatus rumor. Nam, audivit Judas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus, & acquiescunt ad omnia quæ postulantur ab eis. *b* Mansuetudo & Patientia & possunt omnia & vincunt omnia. Quam verè pronuntiavit Servator: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. *c* Mansuetudo & Patientia solvunt omnia debita, in integrum restituunt lapsa omnia, tam corda expugnant quàm regna, sibique subjiciunt universa. Ubi vel unum figit pedem Patientia, illuc paullatim promovet & alterum. Ita linguam frenat, pacem gubernat, vim tartari

a *Valer. Max. lib. 3. cap. 4. & l. 4. c. 5.*
b 1. *Machab. cap. 8. vers. 1.* c *Matth. c. 5. vers. 4.*

tartari conculcat, cælites omnes oblectat, virtutes omnes adjuvat, cælum, quod anhelavit, occupat.

Patientiæ, vinci, unica est victoria,
Regina rerum est omnium Patientia. a

a *Iambi vett.*

CAPVT XXIV.

Daniel Deum judicem videt, & visum describit.

VBi Daniel marinum quadruplex prodigium, quatuor diversas bestias, summorum totidem regnorum imagines spectavit, vultum extollens ad sidera, grandævum senem vidit, cujus tam capilli quàm vestimenta nivem æmulabantur, cujus solium ignis, cui mentium beatarum innumerabiles exercitus ministrabant. Hæc visa ipse Daniel explicans: Aspiciebam, inquit, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum ejus candidum quasi nix, & capilli capitis ejus quasi lana munda; thronus ejus flãmę ignis, rotæ ejus ignis accensus. Fluvius igneus, rapidúsque egrediebatur à facie ejus: millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei. a Hîc omnia Danieli visa exponere, prolixæ nimium & grandis est operæ. Nos igitur unum illum in flammeo

a *Daniel. cap. 7. vers. 9. & 10.*

flammeo solio residentem senem describimus. Magni profectò est robustam de Deo cogitationem admittere.

§. 1.

Primum quod hoc loco considerandum: *Antiquus dierum sedit*. Rerum omnium auctor Deus, qui ante omnes dies omniáque fuit tempora, conditor temporum, ab omni æternitate, & ante æternitatem omnem extitit, quia ab eo est æternitas. Futuram non capimus æternitatem, multò minùs priorem. Deus igitur senex & antiquus dierum rectissimè appellatur, nec enim unquam divinæ senectutis annos numerabimus. Admirabundus Jobus: Ecce Deus magnus, inquit, vincens scientiam nostram, numerus annorum ejus inæstimabilis. *a* De Deo cecinerunt, uti Job loquitur, viri eruditi, insignes philosophi, sublimes theologi, prophetæ divini, post hæc tamen omnia vincit scientiam nostram; nulla est nostra arithmetica, cùm ad numerandos Dei annos calculum movemus. Quod & psaltes confirmans: Tu autem, inquit, idem ipse es, & anni tui non deficient. *b* Æternitas istius senis ignorat finem, deficere nequit, numerum omnem excludit. Quòd verò cælestis Pater dicatur senex, cùm & Filius & Spiritus sanctus ejusdem sint æternitatis, id primò fit propter originis *prioritatem*, uti Theologorum scholæ loquuntur. Deinde quia

a *Iob c.* 36. *v.* 26. b *Psal.* 101. *v.* 28.

quia Filius humanam induit naturam. Tertiò hic ſenex ut ſapientiſſimus judex contemplandus monſtratur. Nam, quod Jobo viſum: In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia. *a* Ad ſenem hunc judicem, Ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, inquit Daniel, & uſque ad antiquum dierum pervenit, *b* tanquam acturus cauſſam ſuam adverſus Antichriſtum, idque ad tribunal ſummi judicis. Deus igitur antiquus dierum; numerus annorum ejus innumerabilis.

Alterum: *Veſtimentum ejus candidum quaſi nix, & capilli capitis ejus quaſi lana munda.* Numinis ſupremi puritas & mundities incomparabilis. Nil, collatum Deo, mundum eſt. Cæleſtes orbes, cælorum oculi ſtellæ, ipſique Angeli Deo comparati ſordent. Jobus id aſſerens: Ecce, inquit, qui ſerviunt ei, non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit pravitatem. Ecce inter ſanctos ejus nemo immutabilis, & cæli non ſunt mundi in conſpectu ejus. Ecce luna etiam non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu ejus. *c* Cæli ſuperbiſſimo diabolorum auſu temerati, eos proinde velut ſordidiſſimas fœces expuerunt; ſtellæ cum nitore divino compoſitæ ſplendoris expertes, impuræ ſunt faculæ. Lux omnis, ait Dionyſius, & munditiies creata, comparata increatæ, non videtur eſſe lux, ſed ſolùm umbra lucis. Quo ſenſu Chriſtus: Nemo bonus, ait,

a *Iob c.* 12. *v.* 12. b *Daniel. c.*7. *v.* 13.
c *Iob c.*4.*v.*18. *&* *c.*15.*v.*15. *&* *c.*25. *v.*4.

ait, nisi unus Deus. *a* Ens *b* purissimum est Deus, quod nequit infici. Hinc vestimentum ejus supra omnem nivem candidissimum. Christus in Taboris fastigio, Angeli in redivivi Christi monumento, iidem in Oliveti clivo, incolæ beatissimi in cælo niveas gerunt vestes. *c*

Sed & grandævo huic judici vestimentum candidum rectissimè tribuitur. Candor cùm puritatem tum simplicitatem judici summè necessariam adumbrat: Candor, color est purus alio nullo infectus, ut proinde judicis animus in neutram partem detortus sit, qui nihil nisi leges, jus, fas & æquum respiciat. Ah quoties judicum animi fœdè variegati in omnes sese colores induunt, in partium affectus miserè seducti. Nihil hîc candoris aut candidi. Color aureus apud hos tales gratissimus; & plerumque caussam is habet optimam, qui crumenam habet in munera largissimam. Licebit cum vate prisco canere:

Aurea nunc verè sunt sæcula plurimus auro
Venit honos. —— d
Auro pulsa fides, auro venalia jura,
Aurum lex sequitur —— e

Qui magistratus olim ambiebant, candidati populum prensabant, quo colore vestis significabant, se puros animos ad obeunda munia, ad judicandas caussas adferre, nec sua

a *Marci c.* 10. *v.* 18. b *Actus Theologis.*
c *Matth. c.* 17. *v.* 3. *& c.* 28. *v.* 3. *Actor.* *c.* 1. *v.* 10. *Apoc. c.* 7. *v.* 13. d *Ovidius* *l.* 2. *de Arte.* e E *Propertio.*

sua commoda sed Reipublicæ bonum spectaturos. Deus judex multò quàm æquissimus amici & inimici, filii & hostis caussæ arbitrum se præbet candidissimum. Vestimentum ejus candidum quasi nix.

§. 2.

Tertium: *Thronus ejus flammæ ignis, rotæ ejus ignis accensus, fluvius igneus rapidúsque egrediebatur à facie ejus.* Huic non absimilem vidit Ezechiel, & Joãnes Apocalypseos scriptor. *a* Cælestis hic judex in solio residet, quo judicantis tranquillitas designatur. Non præcipitat hic judex, non tumultuatur, non perfunctoriè caussas cognoscit, non levi brachio jus dicit, non supinè sententiam promit: Thronus ejus flammæ ignis. Gloria istius judicis immensa, aditus inaccessi. Omnia illius oculis patentissima & perspectissima; indagatione ac inventione veri non laborat; judicia illius etiamnum occulta, Orbi olim patebunt universo. Sententiam ab hoc judice pronuntiatam summa executionis celeritas sequitur & efficacitas. Dictum factum. Idcirco rotæ throno subjectæ & quidem igneæ. Sella curulis, *b* currus triumphalis, solium curule, Imperatorum, Regum, Consulum, magistratuum erant, quos inde curules nominabãt. Supremus judex curulem habet thronum, cujus

a *Ezech. c. 1. & 10. Apoc. c. 1. v. 13.*
b *De sellis curulibus Iulii Barbarini offic. tomo 1. in Annot. mihi pag. 373.*

cujus rotæ ſunt igneæ, in omnem partem volubiles, vento perniciores. Omni momento Deus cælum terrámque pervidet, abyſſos omnes intuetur, omnium corda ſcrutatur, omnium vel arcaniſſimas cogitationes rimatur & penetrat: quod fieri vult, illico & temporis puncto fit. Nunquam ſera eſt imperii divini executio. Rex Nabuchodonoſor orationem ſuperbam nondum finierat, ſtatim ab extremâ parte verbi conſurrexit Nemeſis. Cúmque ſermo adhuc eſſet in ore regis, vox de cælo ruit. *a* Ita Balthaſari in eâdem horâ apparuerunt digiti quaſi manus hominis ſcribentis. Eâdem nocte interfectus eſt Balthaſar rex Chaldæus. *b* Rotæ ejus ignis accenſus, formidabilis velociſſimus: Ita Dei vindicta ſubitò in iras exurgit, ſternitque adverſa omnia. Executio in rebus humanis ſæpiſſimè languida, lenta, cunctabunda, nulla. Præclarè quoties decernit curia? & nihil tranſactum redditur: quoties lex æqua imperat? obtemperat nemo: quoties jubente hero, juſſorum nihil à famulo conficitur; mille ſumuntur negotia, nullum explicatur, nullum tranſigitur. Ignis & rotæ deſunt; deeſt executio. Dei velle, eſt facere. Porrò fluvius igneus rapidúſque egrediebatur à facie ejus. Illud ſupremum *Ite* maledicti, *Ite, Ite*, inſtar fluvii rapaciſſimi igneique damnandos omnes involvet & merget Tartaro. Eam ob cauſſam tam ſedulò Paulus commonens: Si quis autem, inquit,

a *Daniel. cap.* 4. *verſ.* 28.
b *Daniel. cap.* 5. *verſ.* 5. *&* 30.

inquit, ſuperædificat ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam uniuſcujuſque opus manifeſtum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur; & uniuſcujuſque opus, quale ſit, ignis probabit.[a] Nec eſt quod ullus ſperet hîc quidquam ignoratum iri, qualia quiſque opera illi fundamento inædificaverit, quia judicii dies probabit illa per ignem, divinæ juſtitiæ veluti lictorem. A facie illius flumen igneum egredietur.

Quartum: *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei, ſeu, mille milliones.* Majeſtas judicii, immenſa, inexplicabilis. Nam aſſeſſorum ſubſellia & throni plures, quod Joannes cernens: Et in circuitu ſedis, inquit, ſedilia viginti quatuor, & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes, circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.[b] Comitatus verò regius ingens, innumerabilis: Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei. Hoc aio, inquit Daniel, nemo mente complecti, nemo effari linguâ poteſt numerum eorum, qui ſuper aſtra Deo ſerviunt: innumerabilitatem iſtam certis, ſed extenſiſſimis numeris comprehendi; plures utique ſunt, ſed plures enuntiari haud poſſunt. Infinitam multitudinem illam numeravit ſolus Deus, qui & maris arenam habet nume-

a 1. *Corinth. cap. 3. verſ. 12. & 13.*
b *Apocal. cap. 4. verſ. 4.*

numeratam. Hos ipsos innumerabiles cæli exercitus obstupescens Jobus: Nunquid est, inquit, numerus militum ejus? *a* Infinitæ Angelorum myriades. *b* Dionysius Areopagita de cælesti Hierarchiâ disserens: Multi sunt, inquit, beati cælestium mentium exercitus, qui infirmum & contractum numerorum corporeorum, quibus utimur, modum superant & transeunt; definiuntur à solâ & summâ intelligentiâ. Ita viri tam illustris animo ac sensu plures sunt Angeli quàm omnium arborum frondes, cæli sidera, arenarum granula, aëris aviculæ, oceani guttæ, pluviarum stillæ, telluris herbulæ, hortorum flosculi, imò & solis atomi, denique plures quàm omnia in orbe, ut vocant, individua. *c* Millia millium & decies millies centena millia. Verbo, innumerabiles. Magnus reverà poténsque rex sit, cujus ministros aulicúmque famulitium nullus Arithmeticæ magister dinumeret, & ad calculos revocet. Quos igitur è dictis sensus animi ac motus de divinâ Majestate capiemus? Ad compendium conferamus dicta.

a *Iob c. 25. v. 3.* b *De Angelorum numero innumero vide, mi Lector, Horologium meum parte alterâ, horâ Noctis 4. cap. 2.*
c *Vide Vasq. parte 1. q. 73. disp. 180.*

§. 3.

I. Dei ætas est Æternitas, principij & finis expers. II. Vestitus candidus summam & in-

& incomparabilem Numinis puritatem repræſentat. III. Dei ſolium ignis purgatiſſimus. IV. Dei famulitium millia millium, & decies millies centena millia, innumerabiles Angeli: Numerum certum Daniel expreſſit pro illo nobis incerto quem ignoramus. Sed ponamus Angelorum non eſſe plures, quàm mille milliones, *a* quàm iſtud ingens & ægrè comprehenſibilis eſt numerus? Quid ergo, inquis, eſt Deus, ſi tot ejus ſint ſervi? Da veniam, mi optime Lector, ad quæſtionem hanc non niſi balbutiendo reſpondere poſſumus. Ætatem, annóſque plurimos, vitam omnem in litteris conſumimus, ad unicam demum quæſtiunculam hæremus muti & elingues. Theologiæ antiſtes Thomas Aquinas: Deus eſt ſuum eſſe inquit, ſed quidnam ſit nos latet. *b* Ut tamen divinæ notitiæ ſaltem ſcintillulam hauriamus, addit: Deus ens primū, ens optimum, ens neceſſarium, immobile, nobiliſſimum, primum efficiens, primum gubernans per intellectum, ultimus finis omnium, ens entium; Cauſſa prima, bonum ſummum, interminatum eſſentiæ pelagus, & ipſum eſſe ſupereſſentiale omnium rerum quæ ſunt, & non ſunt, &c. Sed etſi de his annos & ſæcula diſſeramus, etiamnum tamen urgebit quæſtio: Quid eſt Deus? quâ ratione illum noſter ſibi depingat intellectus? Hîc duo probiùs obſervanda.

Primum eſt. Intellectûs imbecillitas, de quâ

a *Millies millies mille Angeli:* 1000000000.
b *S. Thom. parte* 1. *q.* 1. *a.* 1. & 3.

quâ Philosophiæ princeps Aristoteles: Intelligere, inquit, non est sine phantasmate. a Quemadmodum autem vespertilionum oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ nostræ ad ea quæ manifestissima omnium sunt. b Quòd si intelligentia humana cæcutiat ad ea quæ oculis subjecta, quantò minùs acutùm cernet divina? Quid ergo est Deus? quam illius imaginem in nostrâ intelligentiâ conformabimus? Imago Dei verissima Dominus Jesus, Servator orbis, de quo Paulus apertissimè: Qui est, inquit, imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ. c Et hæc etiam caussarum fuit aliqua, quòd Deus hominem induerit, ut scilicet in homine possemus cernere Deum. Sed & seipsum Deus in rebus creatis omnibus depinxit, illámque sui effigiem ubivis locorum proposuit spectandam. Nam etsi Deus nec coloribus, nec verbis, nec cogitationibus depingi possit, omnia tamen Dei opera Deum ingerunt contemplandum, quidquid enim uspiam vel cernimus, vel sensibus aliis admittimus, id omne nos in Dei notitiam suaviter ducit. Exempli gratiâ. Est qui digito artificiosam monstret tabulam, dicátque: Vide mihi, obsecro, summum hunc artificem, ingeniosissimum pictorem, ipsum hîc Apellem cerne. Tabula certè nec artifex, nec Apelles est,

a *Sine imaginatione.* b *Aristot. tomo* 6. *de Memoriâ & Reminisc. c.* 1. *mihi pag.* 36. & *tomo* 7. *l.* 2. *Metaphys. c.* 1. *mihi pag.* 34.
c 2. *Cor. c.* 4. *v.* 4. & *Coloss. c.* 1. *v.* 15.

eſt, ſed ab artifice, ab Apelle picta: Ita Dei opera non ſunt Deus, ſed Deum nobis ingerunt noſcendum. Diſertiſſimus hac in re Auguſtinus: Mi Pater, inquit, ſumme bone, pulchritudo pulchrorum omnium. Pulchra opera tua, ſed tamen opera tua, non tu Cælum & terra, & omnia quæ in eis ſunt, ecce undique mihi dicunt, ut te amem. Nec ceſſant dicere omnibus, ut ſint inexcuſabiles; ſurdis loquuntur laudes tuas. *a* Ita inviſibilia Dei, per ea quę facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. *b* Idem beatus Proſper aſſerens: Cælum, inquit, ac terra, & mare, omniſque creatura, quæ videri atque intelligi poteſt, ad hanc præcipuè diſpoſita eſt humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot ſpecierum, de experimentis tot bonorum, de præceptione tot munerum ad cultum & dilectionem ſui imbueretur auctoris, implente omnia ſpiritu Dei, in quo vivimus, movemur, & ſumus. Cælum ergo cunctáque cæleſtia, mare, & terra, omniáque quæ in eis ſunt, conſono ſuæ ſpeciei ordinationiſque concentu proteſtantur gloriam Dei, & prædicatione perpetuâ Majeſtatem ſui loquuntur conditoris. *c* Igitur imago Dei eſt Chriſtus Dominus, ſed & univerſæ res conditæ ſui notitiam præbent opificis.

Alterum: Intellectûs illa, quam diximus, imbecillitas roboranda eſt facili cogitatio-

N ne

a *Auguſt. l. 3. Confeſſ. c. 6. & l. 10. c. 6.*
b *Rom. c. 1. v. 20.* c *S. Proſper l. 2. de Vocatione gent. c. 4. mihi pag. 334.*

ne istâ: Quidquid denique agamus rerum, sive legamus, seu scribamus, sive loquamur, seu taceamus, sive laboremus, seu quiescamus, sub oculis versamur hujus Domini, quem mille iterúmque mille milliones Angelorum cingunt. Si cogitatio hæc unica foret assidua, ab omni graviore noxâ facilè quemvis coërceret. Quomodo enim auderemus tanto Domino inspectante nefas ullum, vel etiam leve piaculum committere? Ideò Tobias cautus pater tam filio, quàm cuivis nostrûm inculcans: Omnibus diebus vitæ tuæ, inquit, in mente habeto Deum, & omnia consilia tua in ipso permaneant. *a* Quod & Salomon sapientissimè omnibus ac singulis instillans: In omnibus viis tuis, inquit, cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. *b* Optimè dixit Severinus Boëthius: Magna nobis indicta est necessitas probitatis, cùm omnia agamus in oculis Dei cuncta cernentis. Præceptionis hujus observantissimus David, Providebat Dominum in conspectu suo semper. *c* In eandem curam intensissimus Job: Nónne, inquit, Deus considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat? *d* Ergo bonæ mentis homo, quod Abbas Bessarion tradit, totus sit oculus, velut Cherubim & Seraphim, qui Deum jugi memoriâ & veneratione intueatur. Cogita illum in omnibus viis tuis. Promittit Deus amantissimè: Fili, cogita semper de me, & ego cogitabo semper de te.

a *Tob. c. 4. v. 6. & 20.* b *Proverb. c. 3. v. 6.* c *Psal. 15. v. 8.* d *Iob c. 31. v. 8.*

te. a Tu, ut mihi obedias & ſervias; ego ut te dirigam ac protegam. Optima ratio ad omnes vincendos hoſtes, animi Deum ſemper cogitantis recordatio.

a *Ita Chriſtus Catharinæ Senenſi.*

Caput XXV.

Daniel cernit aperiri libros in judicum conſeſſu. Hîc de malæ conſcientiæ ſupplicio.

Curiam cæleſtem Daniel ſuis coloribus depingens oculis ſubjecit Thronum Dei igneum cum igneis rotis, exuberantem è throno fluvium, thronos aſſeſſorum, grandævum judicem, capillos & veſtimenta judicis, ejuſdem famulos & nobiles ephebos. Et reverà grandis illa ſit aula neceſſe eſt, quæ præter judicem & ejus aſſeſſores, mille inſuper milliones famulorum & plures capiat. Poſt hæc, ait Daniel, judicium ſedit, & libri aperti ſunt. a Sed quínam illi? Summa librorum varietas eſt. Priſcæ novæque ac Chriſtianæ legis inſtituta, liber grandis & à nemine ſatis unquam evolvendus. Liber alius Prædeſtinationis, ſeu Vitæ, qui omnium beatorum nomina complectitur. Sed & alius eſt liber Mortis, ſeu Reprobationis, qui damnatorum omnium nomenclaturam habet. Præter hos, alii

a *Daniel. cap. 7. verſ. 10.*

alii ſunt libri, quorum unum quivis hominum habet. De his arcanorum ſcriptor: Libri aperti ſunt, inquit, & judicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera ipſorum. *a* Hi libri in ipſis hominibus ſunt propriæ ſingulorum conſcientiæ: in Deo autem omniſcientia ejus, & ſpecialis memoria factorum cujuſque. Mentionem horum injiciens Ephremus: Formidabiles libri, ait, in quibus ſcripta ſunt opera noſtra, & actus, & verba, & quæcumque egimus in hac vitâ: nec ſolùm actus, ſed & cogitationes & intentiones cordis. *b* Liber amplus & ſecretorum plenus, cujuſque Conſcientia. De hac, mi Lector, librum ſingularem dabimus. Intereà in guſtulum propinabimus bonæ malæque tam dulcedinem quàm amarorem, de Bonâ Conſcientiâ hoc capite locuturi, eo fine ut in omnibus non tam ſpectemus famam quàm Conſcientiam.

a *Apocal. cap.* 20. *verſ.* 12.
b *Ephrem lib. de verâ pœnit. cap.* 4.

§. I.

Hîc in anteceſſum è profanis paucula libemus. Conſcientia, ut eam Juſtus Lipſius deſcribit, Eſt reliqua in homine rectæ rationis ſcintilla, bonorum malorúmque facinorum index & judex. *a* Conſcientia ante peccatum eſt frenum: poſt peccatum verò flagrum; quia perfecto demum ſcelere magnitudo

a *Lipſ. lib.* 1. *Polit. cap.* 5.

gnitudo ejus intelligitur. Sed frenum est ante peccatum, quia infixa nobis ejus rei aversatio, quam natura damnavit. Improbitas, Plutarcho teste, ex seipsâ sibi supplicium struit, ipsa morte amarius. Cui Boëthius exactissimè consentiens. Sicut probis, inquit, probitas ipsa fit præmium, ita improbis nequitia ipsa supplicium est. *a* Tiberius Imperator flagitiosæ conscientiæ pœnas persentiens, jámque semetipsum pertæsus, summam malorum suorum pœnam professus est his vocibus: Dii me Deæque pejus perdant, quàm quotidie perire sentio, si scio. *b* Profectò quod Annæus asserit, prima & maxima pœna peccantium est, *peccasse*. Nec ullum scelus impunitum est, quoniam sceleris in scelere supplicium est. Consentiamus ergo mala facinora conscientiâ flagellari, & plurimum illi tormentorum esse, eò quòd perpetua illam sollicitudo urget ac verberat. Subest animis etiam in pessima abductis boni sensus, nec enim ignorant quid faciendum, sed negligunt. *c* Tam verè quàm appositè priscus canit Satyricus:

Exemplo quodcumq; malo committitur, ipsi
Displicet auctori; prima est hæc ultio, quòd se
Iudice, nemo nocens absolvitur, improba quamvis
Gratia fallaci Prætoris vicerit urnâ. d

N 3 Con-

a *Boëth. lib. 4. de Consol. philos. prosâ 3.*
b *Suetonius in Tiberio cap. 67.*
c *Seneca epist. 97. mihi pag. 609.*
d *Iuvenalis sat. 13. à vers. 1. ad 5.*

Conscientia mille testes, O miserum te, si contemnis hunc testem. Nam, ut Polybius, Nullus neque testis tam formidabilis, neque judex tam gravis quàm conscientia, quæ mentibus cujusque insidet & inhabitat. a Sed addit Aquinas poëta:

—— Hos tu
Evasisse putes: quos diri conscia facti
Mens habet attonitos, & surdo verbere cadit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum? b

Absconditum illud malæ conscientiæ flagellum Maro eruditè *Curas Vltrices* nominat. c Hinc illud Comici verissimum:

Nihil est miserius, quàm animus hominis conscius. d

Nam etsi à ceteris silentium est, tamen ipse se reus accusat. e Prætoris urnam & judicium evadere possumus, conscientiæ lanienam, & cruciatum non possumus. Romanus orator Tullius Sextum Roscium Amerinum propugnans: Nolite, inquit, putare, quemadmodum in fabulis sæpe videtis, eos, qui aliquid impiè sceleratéque commiserunt, agitari & perterreri furiarum tædis ardentibus: sua quemque fraus, & suus terror maximè vexat; suum quemque scelus agitat, amentiáque afficit: suæ malæ cogitationes,

a *Polyl. in fragmentis.* b *Iuvenal. eâdem sat. vers.* 193. c *Vestibulum ante ipsum primisq; in faucibus Orci, Luctus & ultrices posuêre cubilia Curæ. Virgil. lib.* 6. *Æneid. ante medium.* d *Plautus in Mostellariâ.* e *Madaurensis.*

tiones, conſcientiæque animi terrent. Hæ ſunt impiis aſſiduæ, domeſticæque furiæ. a Hinc nemo crimen geſtat in pectore, qui non idem Nemeſin in tergo. Niſi forſan piſcem, qui hamum voravit, captum neges, antequam à cocis aſſetur, aut in fruſta concidatur. Cognatum, imò innatum, omni ſceleri ſceleris ſupplicium. Quis enim ille unquam tam projectus ad omne nefas, qui non acria quædam flagella in animo, & velut ictus ſenſerit, ſive in faciendo ſcelere, ſive magis poſt factum? Ut cruciarii, Romano ritu, crucem ſuam ferebant, ipſi ab eâ mox ferendi: ſic impiis omnibus conſcientiæ hanc crucem Deus impoſuit, in quâ pœnas luant, priuſquam luant. An ſolam eam punitionem cenſemus, quæ incurrit in oculos? quàm corpuſculum hoc ſubit? Non eſt. Externa iſta omnia leviter, nec in longum nos tangunt; interna ſunt quæ angunt. Ut magis in morbo judicantur, qui tabe aut marcore laborant, quàm qui inflammatione aliquâ aut febri; & tamen hæ magis apparent: ſic in graviore ſunt pœnâ improbi, qui lento illo paſſu ducuntur ad æternam ſuam mortem, quos animus, latens carnifex, quotidie minutis ictibus cædit & pungit. Uno verbo abſolvam: Mala conſcientia, carcer infernus, & gehenna eſt. Inſpice nunc igitur conſcientiæ librum, ut effugias gehennæ ſupplicium. Ab innumeris profanorum teſtimoniis ad ſacra tranſeamus.

a *Cicero pro Sex. Roſc.*

§. 2.

Facundiâ Romanâ Tullii multò potentior Pelaſga Chryſoſtomi *a* de Conſcientiâ malâ hęc ſuggerit: Ante ſupplicium, vitium infigit ſupplicium; peccatum in ſe continet pœnam, antequam puniatur. Judex incorruptus Conſcientia, cùm adverſus hominem exurgit, clarâ voce clamat, & accuſat, & oſtendit, & quaſi ante oculos ſcribit peccatorum magnitudinem. Eámque ob rem miſericors Deus principiò cùm formaret hominem conſcientiam illi indidit accuſatricem perpetuam, quæ decipi, & deceptionem ferre poſſet nunquam. Et licet quis admiſſo peccato, perpetratóque aliquo facinore illicito, omnes homines celet, illam tamen accuſatricem non poterit latere: nam hanc intrinſecùs habentes ubicumque ſumus, circumferimus. Ipſa nos circumit, obturbat, laniat, flagellat, nunquam quieſcit: ſed & domi, & in foro, & in templis, & in mensâ, & dormientem, & ſurgentem adoritur, rationem delictorum exigit, óbque oculos proponit & delictorum gravitatem, & ſubſequuturam pœnam. Et quaſi medicus optimus non ceſſat ſua medicamenta apponere: & ſi ſemel depellatur, neque ſic deſiſtit, ſed continuam curam gerit. Hoc & conſcientiæ opus eſt, ut jugiter memoriam ingerat, nec permittat unquam in factorum oblivionem nos venire: ſed ob oculos proponat, uti vel hac ratione nos tardiores faciat, ne in eadem peccata prolabamur.

a *Chryſ. to. 1. hom. 17. in c. 3. Gen. mihi pag. 93.*

labamur. Hæc Chryſoſtomi confirmans Ambroſius: Quæ enim, inquit, pœna gravior, quam interioris vulnus conſcientiæ? Quod ſeverius judicium, quàm domeſticum, quo unuſquiſque ſibi eſt reus, ſéque ipſe arguit? omnia adverſa habet, qui ipſe ſibi diſplicet, ipſe ſui accuſator, ipſe ſui teſtis, nec invenit, quò fugiat, qui ipſe ſe perurget & ſtimulat. *a* De conſcientiæ irrequieto verme Chriſtus verba faciens ter ingeminat horrendum iſtud: Vermis eorum non moritur. *b* Cur autem laniena conſcientiæ rodenti vermi confertur? Æquiparatio exacta. Nam uti vermes carnem bubulam, ferinam, aliam è quâ naſcuntur, penetrant & conſumunt, ita ſuis ipſa culpis corroditur conſcientia. Deinde vermes diu noctúque non facilè unquam feriantur, ita conſcientia morſibus aſſiduis reum convellit, diem noctémque amaroribus inficit. Vivaciſſimus vermis iſte non moritur. Non abſimili querelâ Jobus: O cuſtos hominũ, inquit, quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi gravis? *c* Cur, obſecro, mi Deus, me tuum ſtatuis antagoniſtam, cum quo velut pari duello congrediaris? Sed tantum abeſt ut tibi ſim reſtituendo, ut etiam me ipſum meáſque ipſe miſerias, dolores, cruciatus, & interiores morſus ferre diutiùs vix poſſim. Heri autem

a *Ambroſ. tomo* 1. *l.* 3. *de offic. c.* 4. *mihi pag.* 69. *& tomo* 4. *Apolog. David cap.* 9. *mihi pag.* 343. b *Iſ. c. vlt, v. vlt, Marci c.* 9. 44. c *Iob* 7. *verſ.* 20.

heræ oculos exire, fallere, offuciis oblinere nec rarum nec difficile; nemo vigilantem conſcientiæ oculum ſopire ad lubitum, aut decipere ad votum unquam potuit. Bernardus eleganter prorſus ac ſapienter: Nullus, inquit, de tantâ numeroſitate ſpectantium moleſtior oculus ſuo cujuſque. Non eſt aſpectus ſive in cælo, ſive in terrâ, quem tenebroſa conſcientia ſuffugere magis velit, minùs poſſit. Non latent tenebræ vel ſeipſas. Se vident, quæ aliud non vident. Opera tenebrarum ſequuntur illas, nec eſt quò ſe abſcondant ab illis, nec in tenebris quidem. Hic eſt vermis, qui non moritur, memoria præteritorum. Semel injectus vel potiùs innatus per peccatum, hæſit firmiter, nequaquam deinceps avellendus. Nec ceſſat rodere conſcientiam, eâque paſtus, eſcâ utique inconſumptibili perpetuat vitam. *a* Canit regalis pſaltes: Multa flagella peccatoris. *b* Sed, ô regum optime, aliud canis alibi: In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur. *c* Hæc ſibimet videntur contradicere. Bernardus hîc interpretem agens: Qui, ait, in labore hominum non ſunt, in labore dæmonum profectò erunt. Infernus quidam & carcer animæ, rea conſcientia eſt. *d* Quod Auguſtinus confirmans: Inter omnes, inquit, tribulationes humanæ animæ non eſt major tribu-

latio

a *Bern. l. 5. de Conſid. ad Eugen. c.* 12. *mihi p.*1173. b *Pſal.*31. *v.*10. c *Pſ.*72. *v.*5.
d *Bern. ſer.*23. *in Cant. poſt med. mihi p.*820. *Idem de Aſſumpt. B. Mariæ ſer.*4. *pag.*331.

latio quàm conſcientia delictorum. *a* Rea conſcientia ſedes inferorum. Hîc vermes mordent, diaboli torquent. Tu ergo tuum inſpice librum, ut effugias hunc infernum. In eandem hanc ſententiam concedens Ambroſius: Vides convivium peccatoris, inquit, interroga ejus conſcientiam. Nónne graviùs fœtet omnibus ſepulchris? Intueris lætitiam ejus, & ſalubritatem miraris corporis, filiorum atque opum abundantiam: introſpice ulcera & vibices animæ ejus, cordiſque mœſtitudinem. A quo abſolvi poteſt, qui nec ſibi innocens eſt? Ergo impius ipſe ſibi pœna eſt; juſtus autem ipſe ſibi gloria. *b*

a *August. in Psal. 45.* b *Ambr. tomo 1. l. 1. de offic. c. 12. mihi pag. 8.*

§. 3.

Non ergo ſplendor ille tibi imponat, & circumfuſa potentia aut opes, quia non magis illi ideò felices, aut beati, quàm ſani, quorum febris aut podagra recumbit in purpureo ſtrato. Mendicum aliquem in fabulâ vides, qui regis perſonam ſuſtinet, auratum & pulchrum: vides ſed non invides, quia latere ſub auro illo ſcis ſcabiem, pędorem, ſordes. Idem exiſtima in magnis omnibus iſtis & ſuperbis mortalibus: quorum mentes ſi recludantur, ait Tacitus, poſſint aſpici laniatus & ictus: quando ut corpora verberibus, ita ſævitiâ, libidine malis conſultis animus dilaceretur. Rident illi ſæpe, fateor; ſed non verum riſum: gaudent; ſed non germanum gaudium. Non certè magis

quàm ii, qui capitis damnati in carcere attinentur, subinde tamen tesseris aut talis se fallere conantur, nec fallunt. Manet enim impressus ille imminentis supplicii terror, nec tollit se unquam ab oculis imago luridæ mortis. Vide mihi, sodes, dimoto externorum isto velo, Siculum tyrannum:

Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborârunt saporem;
Non avium, cytharæq; cantus
Somnum reducent. —— a

Atque hi conscientiæ morsus profectò veri sunt cruciatus, quibus nullos comparemus eculeos, fidiculas, uncos. Hæc vera animorum tormenta sunt, angi semper, pœnitere, metuere, pavere. Proprium est nocentium, trepidare.

Hos conscientiæ terrores immittendos minatus olim Deus: Timebis, ait, nocte & die. Manè dices, quis mihi det vesperum? & vespere, quis mihi det manè? Propter cordis tui formidinem, quâ terreberis. *b* Ejusdem generis minæ sunt: Dabo pavorem in cordibus eorum, terrebit eos sonitus folii volantis, & ita fugient quasi gladium. *c* Fugient, inquit, ut gladium, non ut gladiatorem, quem aut precibus exorare, aut vi repellere, aut conciliare pretio licet; gladius volans & cervicibus imminens supplicium inevitabile. Hoc & verba Jobi graphicè docent: Sonitus terroris semper in auribus illius;

a *Horatius l.* 3. *Carmin. odâ* 1. *med.*
b *Deut. c.*28. *v.*66. c *Levit. c.* 26. *v.* 36.

illius; & cùm pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Non credit quòd reverti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans undique gladium. *a* Quemadmodum Dionyſii Siculi aſſentator Damocles è ſerâ equinâ pendulum ſupra caput gladium formidabat. *b* Ita Solymæum epulonem Lazari interfectorem conſcientia terrebat, ut judex, torquebat ut carnifex. Quod oratione luculentiſſimâ Chryſoſtomus exponens: Nec mihi dixeris, ait; illum menſâ ſumptuoſâ frui, veſtibus circumdari ſericis, mancipiorum greges circumferre, alios ſubmovere in foro, ſed explica mihi iſtius conſcientiam, & videbis intus gravem peccatorum tumultum, jugem metum, tempeſtatem, turbationem: videbis velut in curiâ mentem ad thronum conſcientiæ conſcendiſſe regalem, & tanquam judicem quempiam ſedentem, & cogitationes loco carnificum adhibentem, in eculeo ſuſpendentem, lateráque conſcientiæ radentem ungulis pro commiſſis, vehementer inclamantem, cùm nemo ſciat, niſi quòd ſolus Deus hæc videre noverit. Etenim qui committit adulterium etiamſi nullum habeat accuſatorem, non deſinit tamen intus ſeipſum accuſare: & voluptas quidem temporaria eſt, dolor verò perpetuus, timor undique ac tremor, ſuſpicio & anxietas, angulos metuit, umbras ipſas formidat ſuos ipſius famulos, conſcios, inſcios, illam ipſam quam corrupit,

a *Iob cap. 15. verſ. 21.*
b *Cicero lib. 5. Tuſculan. quaſt.*

pit, & virum quem affecit contumeliâ: obambulat amarum accusatorem circumferens conscientiam, cùm sit suo ipsius judicio damnatus, nec vel ad breve tempus possit respirare. Nam & in lecto, & in mensâ, & in foro, & in domo, & interdiu, & noctu, & in ipsis frequenter somniis hæc iniquitatis simulachra videt, ipsiúsque Cain vitam vivit gemens ac tremens super terram, cùm nemo sciat; intus tamen habet ignem implicitum. Idem patiuntur & qui rapinam exercent, & qui fraude lucrum faciunt; hoc & ebriosi; in summâ quotquot in peccatis vivunt. Neque enim ullâ ratione judicium illud potest corrumpi muneribus. *a*

Audite protoplastum in ipso deliciarum loco ad occursum Numinis trepidantem: Vocem tuam, inquit, audivi in paradiso & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me. *b* Quid hoc, oro, formidinis in paradiso? Nullus locus tam tutus, tam sacer, tam amœnus, qui malam conscientiam tranquillet. Fugit Adam nemine persequente. Sed quid istud est pavoris tam malè solliciti in ipso voluptatis horto? Deus ipsa est clementia; quem hostium timet? Interiorem accusatricem conscientiam, quæ noxas exprobrare, punire, flagellare non cessat.

Cainus à parente fure non degener homicida filius, fratre jam interfecto: Ecce, ait, ejicis me hodie à facie terræ & à facie tuâ

a *Chrysost. tomo 2. conc. 1. de Lazaro post med. mihi pag.* 1142. b *Gen. c.* 3. *v.* 10.

tuâ abſcondar, & ero vagus & profugus in terrâ : omnis igitur qui invenerit me, occidet me. *a* Quid, obſecro, aut quem metuit? præter parentes duos in orbe mortalium nullus eſt, quem horret ſicarium? Campum, & ipſum cæſi fratris locum veluti teſtem oculatum perhorreſcit. Deinde potuit vereri ne Angelorum aliquis ſupernè rueret in ſe, atque occideret. Sed & feras, ſerpentes, viperas, urſos, leones, pardos timebat, ne fraternæ cædis pœnas à ſe repeterēt. Quin & ipſos parentes, ne homicidii forſan ultores eſſent, pavebat. Potuerunt enim & parentes à filio diſcere, quod didicerunt poſteri à parente. Idcirco & urbem ſtruxit, ut ſe tueretur ac muniret. Nam egreſſus Cain à facie Domini, habitavit profugus in terrâ ad orientalem plagam Eden, & ædificavit civitatem. *b* Sed quare Deus fratricidæ huic flagitioſo gratiam vitæ fecit? capitalem pœnam decies commeritus fuiſſet: Nihilominus mitis Deus: Nequaquam, ait, ita fiet; ſed omnis qui occiderit Cain ſeptuplum punietur. Poſuitque Dominus Cain ſignum, *c* ut non interficeret eum omnis qui inveniſſet eum. *d* Dedit ergo Deus Caino publicam vitæ fidem, ſed altiore conſilio, idque in illius pœnam, cui celerior mors, minus fuiſſet ſupplicii. Perinde ſi

Deus

a *Geneſ. cap. 4. verſ. 14.* b *Geneſ. cap. 4. verſ. 16. & 17.* c *Signum illud è communi ſententiâ fuit tremor corporis, maximè capitis ut vultûs conſternatio.* d *Ibidem verſ. 15.*

Deus illi dixisset: Graviùs te puniam, quàm ut è vivis tam citò te tolli permittam; dum vixeris, avernale conscientiæ supplicium sustinebis. Quod Ambrosius clarissimè testatus: Cain longævitas indulta, inquit, vindicta est, eò quòd vixit metu, & prolixum spatium multo cucurrit & infructuoso labore, quâ pœnâ nil gravius, quàm ut quis ipse sibi majorum caussa pœnarum sit. *a*

a *Ambros. tomo* 4. *l.* 2. *de Cain & Abel c.* 10. *mihi pag.* 137. *Martinus Lutherus in suis Bibliis Francofurti editis Anno* 1562. *mihi pag.* 305. am Rucken deß Blats *hæc scribit:* Nichts ist so hart wider vns / als vnser aigen Gewissen / damit wir / als mit aigner Handschrifft vberzeugt werden.

§. 4.

Quocirca in rebus omnibus, ut initio dixi non tam spectemus famam quàm Conscientiam. Quod dictatrice ratione. Plinius Secundus luculentissimè docens: Meminimus, inquit, quantò majore animo honestatis fructus in conscientiâ, quam in fama reponatur. Ornat hæc animi magnitudo, quæ nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert, rectéque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. Quoto autem cuique eadem honestatis cura secretò, quæ palàm. Multi famam, conscientiam pauci verentur. *a*

Si

a *Plin. Sec. l.* 1. *epist.* 8, *& l.* 1, *epist.* 22, *& l.* 3. *epist.* 20. *med.*

Si nobis frons nondum periit, in ruborem dabunt nos iſta. Ita priſci, & à ſacris Chriſtianis alieni ſapuerunt ad virtutem, ut ad oſtentationem nihil, ad conſcientiam omnia cenſuerint referenda. Hem, miſeri, nos, ab hominum judiciis & ſermunculis pendemus toti: Quid iſti, & iſti, & illi, aiunt, de nobis dicent? in ora hominum abibimus, in fabulas mittemur, in ore & ſermone omnium erimus. Quid, ô fatue, attendis famam, & negligis conſcientiam? Hortatur Iſaias: Requirite diligenter in libro Domini, & legite. *a* Quid hominum ora, quid ſermones & judicia formidamus? Quiſquis es inſpice conſcientiæ librum, ut effugias gehennæ ſupplicium. Sapienter ac ſanctè dixit religioſiſſimus ſcriptor: Non eſt culpanda ſcientia, ſed præferenda eſt ſemper bona conſcientia, & virtuoſa vita. Quia verò plures magis ſtudent ſcire quàm bene vivere, ideò ſæpe errant, & pænè nullum vel modicum fructum ferunt. *b* Quid multiplex notitia, quid omnigena prodeſt ſcientia, ſi ſua reum accuſet conſcientia?

Gyges armento regio præfectus annulum aureum, ut in fabulis eſt, è digito extincti hominis ſubducens in paſtorum cœtu ſic eo uſus eſt: Cùm annuli palam *c* introrſus & ad palmam converteret, à nullo videbatur, cùm ille tamen videret omnes; cùm verò annulum in priorem locum reduceret,

a *Iſ. cap. 34, verſ. 16.* b *Thomas à Kempis de Imitat. Chriſti lib. 1. cap. 3. num. 4.*
c Den Kaſten deß Rings in dem der Stain.

ceret, & gemmam foràs verteret, ab omnibus denuo cernebatur. Hac annuli beneficâ opportunitate Gyges & Cadaulen Lydiæ regem interfecit, & ſibi conjugem ac regnum vendicavit. Hanc è Platone fabulam percenſens Ambroſius: Da hunc annulum ſapienti, ait, ut beneficio ejus poſſit latere, cùm deliquerit, non minùs fugiet peccatorum contagium, quàm ſi non poſſit latere. Non enim latebra ſapienti ſpes impunitatis, ſed innocentia eſt. Nihil namque agit ſapiens, niſi quod honeſtum ſit, niſi quod cum ſinceritate ſine fraude ſit: neque quidquam facit in quo ſe crimine quoquam obliget, etiamſi latere poſſit. Sibi enim eſt reus priuſquam ceteris, nec tam pudenda apud eum publicatio flagitii, quàm conſcientia eſt. *a*

Hoc igitur cuivis bonæ mentis homini ſanctiſſimè decretum ſit: Etiamſi nulli ſint inferi, mors nulla, nulli diaboli, quia tamen peccatum Deo tantopere ſcio diſplicere, non patiar me unquam eò adigi, ut ſciens volens vel noxam leviorem committam. Niſi quiſque ſecum ita ſtatuat, actum eſt de diuturnâ innocentiâ. Facilè collutulant conſcientiam prava deſideria, quam non vigilantiſſimè cuſtodiunt ſancta propoſita. Ubi verò conſcientiæ ſordes, ibi nulla quies, ſed turbæ & intemperies plurima. Mediolanenſis Antiſtes, quem dixi, Ambroſius de inquinatæ conſcientiæ tor-

a *Ambroſ. tomo* 1. *lib.* 3. *offic. cap.* 5. *mihi pag.* 70.

tormento differens : Nónne, ait, hoc magis fugiendum, quàm mors, quàm dispendium, quàm inopia, quàm exilium, quàm debilitatis dolor? a

Sic igitur quisque apud animum suum constantissimè decernat : Etiamsi hoc nequam ausum nemo resciat, nemo puniat, etiamsi nec corpori nec animo, nec temporis nec æternitatis ullum supplicium impendeat, quia tamen peccatum omne Deo displicet, in æternum non faciam quod Deo displicere scio. Hujus animi homo magis veretur conscientiam quàm famam; alii magis famam verentur quàm conscientiam, rectéque facti laudem non ex facto, sed è vulgi judicio & sermone petunt; pleraque omnia ad ostentationem referunt. Supremo die Judicii, pandentur hi libri, & sicut unus omnium, ita unius conscientiam pervidebunt omnes. Nunc igitur suæ quisque conscientiæ librum inspiciat, ut gehennæ supplicium evadat. Pura conscientia, thesaurus in orbe maximus. Nihil in vitâ securum solutúmque est metu præter innocentiam.

a *Ambros. lib. 3. offic. cap. 4.*

CAPUT

CAPVT XXVI.

De Conſcientiæ bonæ tranquillitate ac gaudio.

CONſcientiæ vis magna eſt in utramque partem; ut neque timeant ii, qui nihil admiſerunt, & pœnam ſemper ante oculos verſari putent, qui peccaverũt. *a* Hoc animi judicium bona approbans, mala abhorrens ex religione & Dei metu oritur. Omnes illuc vocamur ab interno iſto judice velut ad tribunal: & homini formato indelebilem hunc characterem Deus impreſſit. De conſcientiâ pulchrè Tertullianus: Poteſt obumbrari, ait, quia non eſt Deus; extingui non poteſt, quia à Deo eſt. Utrumque rectè. Nam & nubes aliqua ſive aulæum ei obducitur, affectu aut contemptu jubente; ſed prorſus non amovetur aut tollitur, imò ipſa aulæum tollit. Itaque bona illa ſemper metu vacua, imò in gaudio eſt: Mala autem etiam in ſolitudine anxia & ſollicita eſt. Poteſt enim nocenti contingere ut lateat, latendi fides non poteſt. Subinde Conſcientia obumbratur aliquamdiu, non extinguitur.

Nocte dieq; tuum geſtas in pectore teſtem. b Improbiſſimi hominis eſt contemnere hunc

a *Cicero pro Cluentio.*
b *Iuvenalis Sat. 13. verſ. 198.*

hunc teſtem, imò & tortorem. Urit enim, cædit, lancinat; eò graviùs quia ſine morte; Græcorum adagium verum: Conſcientia animum verberat. *a* Et quidem aſſiduo illo & ſurdo verbere. Namque animus impurus, diis hominibúſque infeſtus, neque vigiliis, neque quietibus ſedari poteſt. Ita Conſcientia mentem excitam vaſtat. Sic tamen hodie vivitur, ut multi famam, quod diximus, pauci conſcientiam vereantur. Conſcientiæ malæ tormentum diſſertatione ſuperiori explicavimus, Conſcientiæ bonæ tranquillitatem & gaudium ſequenti hac explicaturi.

a *Græc.* ἡ συνείδησις τὴν ψυχὴν πλήττει.

§. I.

Bernardus de interiore domo verba faciens: Conſcientia bona, inquit, templum eſt Salomonis, hortus deliciarum, aula Dei, habitaculum Spiritûs ſancti, liber ſignatus & clauſus, in die judicii aperiendus. *a* Quæ autem inter Salomonis templum & Conſcientiam æquiparatio? Non modica certè. Nam malleus & ſecuris non ſunt audita in domo cùm ædificaretur. *b* Prodigium prorſus & Architectonicum ingens miraculum, tantam ædificii molem tali ordine, tantâ quiete, tali ſilentio educi, ut nec dolabra, nec ferramentum cavatorium, nec runcina, nec

a *Bernard. de inter. domo c. 23. & l. de Conſcientiâ. Hugo Victorinus l. 3. de Animâ c. 11. qui ex Bernardo.* b 3. *Reg. c. 6. v. 7.*

nec aſcia audiretur . Quo quidem bona Conſcientia huic templo ſimillima; pavor, metus, terror, cupiditatum ſtrepitus, affectuum immoderatorum tumultus, peccatorum tundentes mallei, iracūdiæ fragores, non audiuntur in eâ. Templum eſt, ſumma hîc quies & ſecuritas eſt, quomodocumque demum res cadant, feliciter, infeliciter, etſi vel haſtis pluat, etſi terra collabaſcat, etſi cælum ruat, bona Conſcientia caſuum ſecura, ſine metu, in tuto eſt, in portu navigat. Hinc Bernardus liberè pronuntiat: Nihil eſt jucundius, nihil tutius, nihil ditius bonâ Conſcientiâ. Premat corpus, trahat mundus, terreat diabolus, illa erit ſecura. *a* Salomonis templum bona Conſcientia, aſylum tutiſſimum. Neque verò, eodem Bernardo teſte, ullum certius futuræ benedictionis teſtimonium, quàm, Nil conſcire ſibi, nullâ palleſcere culpâ. *b* Nec tantùm aheneus murus, quietiſſimum templum, ſecuriſſimum aſylum beatitudinis futuræ teſtimonium utiliſſimum, ſed cælum eſt extra cælum Conſcientia tranquilla. Ubi rex, ibi curia; ubi Deus, ibi cęlum. Factus eſt in pace locus ejus. *c* Conſcientia munda, quod Bernardus aſſerit, habitaculum Spiritus ſancti, aula Dei tam voluptarius Deo locus, quàm ipſum cælum. Hebræus vates Iſaias fungendæ legationi ſe offerens: Ecce ego, inquit, mitte me. *d* At contra Moſes legationem obeun-

a *Bernard. loco cit.* b *Horat. lib.* 1. *Epiſt. epiſt.* 1. *ad Mæcenatem.* c *Pſal.* 75. *v.* 2. d *Iſ. cap.* 6. *verſ.* 8.

obeundam à ſe removens: Quis ſum ego, inquit, ut vadam ad Pharaonem? *a* Utrumque Hieronymus expendens: Propheta, inquit, non tam merito ſui, quàm miſericordiâ Dei confiſus poſtquam à Seraphim audierat: Ecce tetigit hoc labia tua, & abſtuli iniquitates tuas; otio torpere noluit, ultro in miniſterium Dei, velut à peccatis liber, obtulit ſe zelo fidei. Sed Moſes diſciplinis profanis eruditus, & Ægyptii interfecti conſcientiâ tactus difficiliorem legationem reformidavit. Ita Iſaiam bona Conſcientia confidentem reddidit & ad ardua erexit, Moſen malæ Conſcientiæ ſola pænè ſuſpicio timidum fecit. Jeſſæus David nondum diademate potitus quantis à Saule premebatur calamitatibus, quanta ſuſtinebat certamina? undique deſertus, inſidiis undique cinctus, vitam inopem & vagam proſecutus tot miſerias ſubiit, tot adiit pericula, tam varios ſub caſus ſe ſubjecit, nihilominus in ſummis miſeriis in extremis periculis animoſiſſimus urſos & leones generosâ manu debellavit, gigantem Philiſtæum fundâ dejecit, totos Philiſtæorũ exercitus pænè uno ſpiritu diſflavit, qui de ſeipſo: Loquebar, inquit, de teſtimoniis tuis in conſpectu regum & non confundebar. *b* En apud Reges & Imperatores cordatiſſimũ veri profeſſorem. Pura Conſcientia hos illi animos ſuggeſſit. At ubi eum filius rebellis Abſalon oppugnavit, quàm puſillo, imbecilli, fractóque animo

a *Exod. cap.* 3. *verſ.* 11.
b *Pſal*, 118, *verſ*. 46.

animo consternatus David: Surgite, ait, fugiamus: neque enim erit nobis effugium à facie Absalon: festinate egredi, ne fortè veniens occupet nos & impellat super nos ruinam, & percutiat civitatem in ore gladii. *a* Hem, miles tam peritus & exercitatus, dux belli tam strenuus & animi plenus, qui toties in acie stetit, qui unus & solus Philistæa castra evertit, qui silice unico decem millia hostium percussit, *b* qui in omnia pericula impavidus ruit, quàm animo timido, vecors, pavidus imbellem & præliis minimè assuetum fugit juvenem, & suum quidem filium? Hos illi terrores addidit Conscientia. Adulterium & homicidium, liberi molliùs educati hunc heroem ita fregerunt ac debilitârunt ut metum fassus & fugam sibi suisque omnibus circumspiciens dicat: Fugite, festinate. Conscientia mala timidissima; Conscientia bona est intrepida, robustissima, alacerrima.

a 2. *Reg. cap.* 15. *vers.* 14.
b *Ita chorus virginum canebat.*

§. 2.

Isaaci filius Jacob è Mesopotamiâ redux in patriam, germanum fratrem Esau cum quadringentis viris hostiliter occurrentem habuit inermis cum imbelli grege viator. Ita, Timuit Jacob valde, & perterritus divisit populum, qui secum erat. Sed & Deum anxiis precibus conveniens: Erue me, inquit, de manu fratris mei Esau, quia valde

eum

eum timeo, ne fortè veniens percutiat matrem cum filiis. Nihilominus sacer historicus subjungit: Cúmque dormisset ibi nocte illâ. *a* Quomodo hîc dicta dictis conveniunt? Timor non admittit somnum; malus dormientium custos est metus. Sed respondemus, hunc timorem non trepidantis Conscientiæ, sed vigilantis fuisse providentiæ. Providus paterfamilias Jacob sua omnia quàm potuit solertissimè disposuit, cetera bono Deo commisit, & ad quietem se recepit, quia eum Conscientia non accusavit. Quod Ambrosius studiosissimè observans: Petiturus, inquit, à fratre concordiam dormivit in castris. Perfecta virtus habet quietis tranquillitatem & stabilitatem: Ideò Dominus donum ejus perfectioribus reservavit dicens: Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis. Perfectorum est enim non facilè mundanis moveri, non turbari metu, non exagitari suspicione, non terrore concuti, non dolore vexari, sed quasi in littore tutissimo adversum insurgentes fluctus sæcularium procellarum mentem immobilem fidâ statione placidare. Hoc firmamentum Christianis mentibus Christus invexit, pacem internam invehens animis probatorum, ut non turbetur cor nostrum, neque exagitetur animus. Hanc pacem super omnem mentem esse Apostolus doctor asseruit, dicens: Et pax Dei, quæ exuperat omnem mentem, custodiat corda vestra & sensus in Christo Jesu. Fructus

O itaque

a Gen, cap, 32. vers. 7. & 11. & 13.

itaque pacis eſt non perturbari in pectore. Denique vita juſti quieta eſt, injuſtus autem inquietudinis & perturbationis plenus eſt. Itaque ampliùs ſuis ſuſpicionibus affligitur impius, quàm alienis plerique verberibus, majoréſque vibices vulnerum in ejus animo ſunt, quàm in eorum corpore, qui ab aliis verberantur. Grande eſt intra ſe aliquem tranquillum eſſe, & ſibi convenire. Foris pax aut Imperatoris ſollicitâ providentiâ, aut manu militum quæritur, aut bellorum proſpero cedit eventu, aut internecione aliquâ barbarorum, ſi in ſe hoſtili motu arma convertant. In eâ pace nulla noſtra virtus, ſed eventus eſt. Certè gloria pacis illius ad Imperatorem refertur, iſtius pacis fructus in nobis eſt, quæ eſt in mentibus ſingulorum, quæ tenetur affectibus. Iſtius pacis major eſt fructus, quo ſpiritalis nequitiæ tentamenta, quàm quo arma hoſtilia repelluntur. Iſta pax ſublimior, quæ corporalium paſſionum excludit illecebras, perturbationéſque mitigat, quàm ea quæ barbaricos ſedat incurſus. Plus eſt enim clauſo intra te hoſti reſiſtere, quàm remoto. *a*

Hanc animi pacem, hanc Conſcientiæ tranquillitatem licet obtinere hac expeditâ & facili ratione: Quilibet, quod poteſt, faciat. Ceteras omnes curas & ſeipſum totum quantus quantus eſt, providentiſſimo Deo quàm integerrimè committat. Ita mente liberâ

a *Ambroſ. tomo* 4. *lib.* 2. *de Iacob cap.* 6. *mihi pag.* 240.

liberâ prorsus & tranquillâ poterit dicere: Feci quod mearum partium fuit, cetera omnia bono Deo commisi. Jam taceo & Deum specto. Nihil me turbaverit, quisquis demum eventus rerum futurus sit. Quid enim curis & mœroribus cor frustra præbeam exedendum? Feci quod potui: cetera curabit Deus, omnem sollicitudinem meam in ipsum projicio, quoniam ipsi cura est de nobis. a Ubi feceris quod tuum est, jam supervacaneum est angi, trepidare, luctari. Tace ac quiesce. Si bonæ Conscientiæ es, Deus reget te, & nihil tibi deerit.

Christus dimissis turbis ingressus navim commisit se mari. Et facta est procella magna venti, quod Marcus testatur, & fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens. Apostoli velut jamjam submergendi trepidabant. At verò Dominus Jesus suaviter dormiebat, idque super cervical. Quid hoc? Num adeò delicatus est Christus rigoris in seipsum assiduus monitor? num in navi eget pulvinari? Euthymius & Theophylactus ligneum fuisse putant hoc cervical in puppi fabricatum, velut pulpitum. Sed Græca dictio ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον, b pulvinar subjicit cogitandum. En igitur ipsissimam bonæ Conscientiæ imaginem. Conscientia sceleris expers inter turbines, fluctus, & procellas, inter irati maris minas;

a 1. Petr. cap. 5. vers. 7.
b Ein Hauptküsse/ ein Kopffenküß.

inter omnia pericula, miserias, calamitates, ærumnas, inter adversa omnia mollissimus est pulvinus conciliando somno aptissimus. Hinc homo pacatæ conscientiæ inter ruinas erectissimus: Non turbor, inquit, non angor, non crucior: tumultûs & turbarum medius meam mihi reperio quietem. Ego dormio sine sollicitudine, cor meum ad Deum vigilat rectâ Intentione. Dulce pulvinarium Conscientia criminis vacua. Bernardo teste, Lectulus respersus floribus Conscientia bonis referta operibus. *a* Hîc tranquillitas & gaudium, hîc securitas & solidissimum solatium, inter omnes maris furias, adversa omnia.

a *Bern. serm.* 47. *in Cantica, mihi pag.* 920.

§. 3.

Quocirca non vereamur famam, ut jam monere cœpimus, sed conscientiam: honestatis fructus non in famâ, sed in conscientiâ reponatur: nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam referantur. Quod Chrysostomus identidem urgens: Vehementer, inquit, rogo atque obsecro, ut suspicionibus, & laude, ac vituperatione multorum neglectis, diligenter invigilemus ac faciamus, ne alicujus nobis mali conscii simus. *a* Judicia hominum, obtrectationes æmulorum, sermones populi, destinatum cuique præmium, beatitudinem futuram nec

a *Chrysost. tomo* 2. *in cap.* 27. *Matth. hom.* 88. *mihi pag.* 600.

nec minimâ parte queunt imminuere. Splendor nominis, celebritas famæ, pręclara existimatio, honoris amplitudo, dignitatis claritas, memoriæ perennitas neminem nec sanctum reddunt nec beatum: hæc vitrum, non margaritum, ammochrysus, *a* non aurum sunt; hæc vana & inania, hæc scarabæi umbra, hæc merissima sunt somnia, quæ ad vitæ sanctimoniam, & beatitudinem obtinendam nihil faciunt. Bona Conscientia Tranquillitatis templum, & reverâ cælum est vel extra cælum. Vis, inquit Isidorus, nunquam tristis esse? Bene vive. *b* Verissimè dixit Augustinus: Corda fidelium cælum sunt, quia in cælos quotidie eriguntur. *c* Tranquillitate conscientiæ nihil excogitari potest beatius & propinquius cælitum voluptati. Nihil igitur ad ostentationem, omnia ad Conscientiam referenda. Hoc agit bonæ mentis homo, cui fixum in omni vitâ, transversum unguem à rectâ Conscientiâ non discedere. *d*

Ita tres Hebræi principes, quorum abstinentiam initio proposuimus, ad conscientiam omnia referentes: Hos, aiunt, cibos è mensâ regis non edimus; quidquid rex dicat, quidquid aula regia de nobis spargat, quidquid incommodi sequatur, his cibis conscientiam nostram non temeramus; sed nec statuam adoramus, licet ea foret altero

 tanto

a *Lapis aurei coloris* Strägold / Katzengold.
b *Isid. Soliloq. lib.* 2. c *August. tomo* 10. *serm.* 44. *de Temp. mihi pag.* 238.
d *Cicero ad Attic. lib.* 13.

tanto altior, staturâ, & auro ditior, licet è pyropis & adamantibus meris, compacta staret, non eam adoramus, conscientiam attendimus. Ita Daniel: Nabuchodonosori, ait, & filio ejus Balthasari veritatem in os ingero, tametsi gratiâ omni excidam; potior mihi conscientia, quàm gratia, quàm & ipsa vita. Quòd sacra templi vasa temulentiæ serviant, reprehendo, etsi voces per jugulum sint rediturae, etsi caput reprehensioni huic impendendum; conscientiam specto. Deum verum venerari & quotidianis precibus invocare non cesso, etsi ad leones præcipiter; conscientiam observo.

Ita prorsus, ita nihil ad ostentationem & pompam, nihil ad vanam speciem & futilem gloriam, nihil ad inane spectaculum & ludi proscenium, ad conscientiam verò referenda sunt omnia. Mala conscientia infernus carcer est inter ipsas voluptates: Bona conscientia in asperrimâ etiam solitudine cælum est, nec eâ certius ullum futuræ beatitudinis testimonium. Hic cujusque liber supremi judicii die pandetur coram orbe inspectantibus universis, quidquid vel bonæ vel malæ notæ jam inscripseris.

Pessimi doctores in politicis, qui conscientiam seponunt aut calcant; qui externam virtutum speciem nobis ingerunt, ipsas admitti negant. Sed, Vela te, quisquis es, & verte in varias formas; ubicumque vera virtus non est, vitium subsequitur, ut ex eo inquies in animo, aut timor. Quod Tertullianus dilucidè affirmans: Omne malum, inquit,

inquit, aut timore aut pudore natura perfudit. *a* Sicut virtutum omnium, Annæo teſte, pretium in ipſis eſt. Et rectè facti merces eſt, feciſſe. *b* Quanto igitur melius, ſecurius, firmius, rectâ apertáque via incedere, Deo, ſuæque conſcientiæ Dei vicario ſe probare, illúdque fixiſſimè cum animo ſtatutum habere: Nihil opinionis, conſcientiæ cauſsâ faciam omnia. Populo ſpectante fieri credam, quidquid me conſcio facturus ſum. Mille teſtes, ſexcenti judices, Conſcientia.

a *Tertull. in Apologet. c.* 1. *mihi pag.* 26.
b *Seneca epiſt.* 81. *mihi pag.* 540.

FINIS.